

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DENİZ ULAŞTIRMA İŞLETME MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI
DENİZCİLİKTE EMNİYET, GÜVENLİK VE ÇEVRE YÖNETİMİ
PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EGE DENİZİ'NDE DÜZENSİZ GÖÇ, GÜVENLİK VE
İNSAN HAKLARI PARADOKSU: FRONTEX

Özgür KAYAALP

Danışman
Dr.Öğr. Üyesi Serim PAKER

İZMİR – 2018

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Ege Denizi’nde Düzensiz Göç, Güvenlik ve İnsan Hakları Paradoksu: Frontex” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

...../...../.....

Özgür KAYAALP

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Ege Denizi’nde Düzensiz Göç, Güvenlik ve İnsan Hakları Paradoksu: Frontex

Özgür KAYAALP

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Anabilim Dalı

Denizcilikte Emniyet, Güvenlik ve Çevre Yönetimi Programı

Günümüz dünyasında göç, gittikçe artan bir şekilde güvenlik problemi ve engellenilmesi gereken bir olgu olarak görülmeye başlanmıştır. 11 Eylül ve sonrası Avrupa şehirlerindeki terör saldırıları sonrası ortaya çıkan yeni güvenlik algulamalarını daha fazla meşrulaştırılan politikacılar, göçü ve göçmen kavramlarını manipüle ederek bunları bir tehdit retoriğine dönüştürmüştür. Ancak göçün güvenlikleştirilmesi (Securitization of Migration) ile ilgili son dönemde ortaya konan argümanlara rağmen göçün bir güvenlik sorunu olmadığı değerlendirilmektedir. Bu tezde AB’nin göç ve sığınma ile ilgili politikaları ve bunların etkililiği araştırılmıştır. Elde ettiğimiz bulgularda; hem AB’nin hem de diğer göç alan devletlerin göçe karşı izledikleri politikaların bu olgunun insani boyutunu göz ardı ettiği ve kontrol odaklı pratiklerle dışsallaştırdığı görülmüştür.

AB’nin Entegre Sınır Yönetimi kapsamında dışsallaştırma stratejisinin en önemli bileşenlerinden biri ise istihbarat temelli bir güvenlik ajansı olan Frontex’dir. Frontex, bugün AB dış sınırlarını etkili bir şekilde koruması için çok geniş kapsamlı bir araç yelpazesine sahip olmasının yanı sıra her yıl artmakta olan imkan, kabiliyetler ve bütçesi açısından kara, deniz ve hava sınırlarında kilit bir rol oynamaktadır. Ancak AB sınırlarında Frontex tarafından yürütülen hareketlerin, AB’nin dayandığı liberal demokrasi prensip ve mekanizmalarının uygulanmasını engellediği, ayrıca AB değerleri ve temel haklar sözleşmesinde belirtilen insan hakları ile çeliştiği düşünülmektedir. Frontex, Avrupa sınırlarını yönetmekte üstlendiği aktif rol nedeniyle birçok insanın yaşamı üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. AB’nin Frontex gibi

kontrol odaklı yaklaşımları ile yasal göç kanallarını kapatması sadece göçmenlerin ve insan kaçakçılarının ülkeye giriş noktalarını ve stratejilerini değiştirmelerine yol açmaktadır.

Bu tezde göç, güvenlik ve insan hakları ilişkisi paradoksal bir çerçevede irdelenmiştir. Zulüm altında olan veya insan onuruna yakışacak bir şekilde yaşayamayan her birey göç etme hakkına sahiptir. Asırlardır süregelen ve karmaşık birçok boyutu olan göçü azaltabilmenin tek yolu savaşların sona ermesi, göç alan ve göç veren ülkeler arasındaki gelir dengesizliklerinin bitirilebilmesi, daha yaşanabilir bir çevrede yaşamak ve daha iyi yönetilmekle mümkün olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Düzensiz Göç, Göçmen, Avrupa Birliği, Frontex, Güvenlik, İnsan Hakları.

ABSTRACT

Master's Thesis

Irregular migration, Security and Human Rights Paradoxes in the Aegean Sea:

Frontex

Özgür KAYAALP

Dokuz Eylul University

Graduate School of Social Sciences

Department of Marine Transportation Engineering

Maritime Safety, Security and Environmental Management Program

Migration is increasingly seen as a security problem and a phenomenon to be prevented in today's world. The politicians legitimatizing the new security perceptions that emerged after the September 11th and terrorist attacks in European cities, have manipulated migration and immigrants as threat rhetoric. However, despite the recent arguments on the securitization of migration issue, it is not regarded as a security issue. In this thesis, the approaches and effectiveness of EU Common Migration and Asylum policies are explored. In the findings we have seen, both the EU and many other immigrant states' tendencies towards migration have externalized the phenomenon of immigration with control-oriented practices, ignoring the human dimension.

One of the most important components of the externalization strategy within the framework of the EU's Integrated Border Management is Frontex, an intelligence-based security agency. Frontex today plays a key role in land, sea and air borders in terms of increasing capabilities and budget, as well as having a wide range of vehicles to effectively protect the EU external borders. However, operations carried out by Frontex at EU borders are hampering the application of the principles and mechanisms of liberal democracy on which the EU is based and contradict human rights as set out in the EU values and the charter of Fundamental Rights. Because of its active role in managing European borders, it has a direct influence on many people's lives. The EU's with control-based approachings, such as Frontex, leads to changes entry points and strategies for migrants and human traffickers.

In this thesis, migration, security and human rights relations are examined in a paradoxical framework. Each individual either under persecution or not living in human dignity has the right to immigrate. It has been concluded that the only way of reducing centuries-long and complicated migration problem is to end the wars, close the income imbalance between countries and create a better-managed and a more livable environment.

Keywords: Irregular Migration, Migrant, European Union, Frontex, Human Rights.

**EGE DENİZİ'NDE DÜZENSİZ GÖÇ, GÜVENLİK VE İNSAN HAKLARI
PARADOKSU: FRONTEX
İÇİNDEKİLER**

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xiii
TABLolar LİSTESİ	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvii
EKLER LİSTESİ	xix

GİRİŞ	1
-------	---

**BİRİNCİ BÖLÜM
METODOLOJİ**

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI	4
1.1.1. Araştırmanın amacı	4
1.1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	5
1.1.3. Teorik Yaklaşımın Seçilmesi	5
1.2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ, VERİLERİN TOPLANMASI, ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLANMASI	6
1.2.1. Araştırma Yöntemi	6
1.2.2. Araştırma Örneklemi ve Verilerin Toplanması Süreci	7

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.	GÖÇ ÜZERİNE	9
2.1.1.	Mülteci, Sığınmacı ve Göçmen kavramları	12
2.1.1.1.	Mülteci	13
2.1.1.2.	Sığınmacı	14
2.1.1.3.	Mülteci Statüsü Belirleme	15
2.1.1.4.	Göçmen	16
2.1.2.	Uluslararası Mülteci Rejimi ve 1951 Cenevre Sözleşmesi	16
2.1.3.	Düzensiz Göç Olgusu	18
2.1.4.	Düzensiz Göç'ün Yasadışılaştırılması	19
2.1.5.	Transit Göç	21
2.2.	KOPENHAG OKULU GÜVENLİK TEORİLERİ	21
2.2.1.	Güvenlik	22
2.2.2.	Kopenhag Ekolü ve Güvenlik Kuramları	23
2.2.3.	Güvenlik-dışlaştırma	25
2.2.4.	Siyasallaştırma	25
2.2.5.	Güvenlikleştirme Teorisi	26
2.3.	GÖÇÜN GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AB ORTAK GÖÇ POLİTİKALARININ GELİŞİMİ VE FRONTEX

3.1.	AB ORTAK GÖÇ POLİTİKASININ GELİŞİMİ	33
3.1.1.	AB Göç Politikalarına Yönelik İlk Girişimler	35
3.1.2.	Göç ve Sığınma Politikalarında Dönüm noktaları: Maastrich ve Amsterdam Antlaşmaları	37
3.1.3.	Çok yıllık programlar: Tampere, Lahey (Hague) ve Stockholm Zirveleri	38

3.1.4. AB Entegre Sınır Yönetimi Stratejisi (IBM)	41
3.1.5. Schengen sınırlar Kodu ve SIS	45
3.1.6. Bir Güvenlik kurumu olarak Frontex'in Doğuşu	47
3.2. AB GÖÇ POLİTİKALARINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER	49
3.2.1. Kale Avrupa'sı mı sığınak mı?	49
3.2.2. AB Temel Haklar Stratejisi	51
3.3. FRONTEX	53
3.3.1. Frontex'in Yapısı ve Yönetimi	53
3.3.2. Frontex'in Görevleri	55
3.3.3. Frontex'in İmkan ve Kabiliyetleri	57
3.3.3.1. Risk Analiz Birimi (RAU)	57
3.3.3.2. Frontex Durum Merkezi (FSC)	58
3.3.3.3. ARGE Birimi (RDU)	59
3.3.3.4. Eğitim Birimi (TRU)	60
3.3.3.5. Avrupa Sınır Muhafaza Timleri (EBGT)	60
3.3.3.6. EUROSUR(European Border Surveillance System)	61
3.3.3.7. CRATE	62
3.3.3.8. Avrupa Devriye Ağı (EPN)	63
3.3.4. Frontex'in Bütçe ve Kaynakları	64
3.3.5. Frontex'in Operasyonları	65
3.3.5.1. Ortak Kara Operasyonları	68
3.3.5.2. Ortak Hava Operasyonları	68
3.3.5.3. Ortak Deniz Operasyonları	69
3.3.5.4. Geri Dönüş Operasyonları	71
3.3.6. Frontex Temel Haklar Stratejisi	73

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
EGE DENİZİ'NDE DÜZENSİZ GÖÇ REALİTESİ ve İNSAN
HAKLARI İHLALLERİ

4.1.	GİRİŞ	74
4.1.1.	AB 'ne Yönelik Deniz Göç Rotaları	74
4.1.2.	EUNAVFORMED Operation Sophia	78
4.1.3.	En Geçirgen Bölge : Doğu Akdeniz Rotası	79
4.1.4.	Poseidon Rapid Intervention Operasyonu	80
4.1.5.	Ege Denizi'nde Düzensiz Göçle Mücadeleye NATO'nun Müdahil Olması	81
4.1.6.	Ege'de Umut Harekatı (Operation Aegean Hope)	82
4.2.	İKİNCİL VERİLER ANALİZİ	83
4.2.1.	Giriş	83
4.2.2.	Frontex'den Elde Edinilen Veriler	84
4.2.2.1.	Zaman Serisi ve Trend Analizleri	87
4.2.2.2.	Anova Tek Yönlü Varyans Analizi	96
4.2.2.3.	Uzaklık Fonksiyonu Analizi	99
4.2.3.	Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ)'den Elde Edinilen Veriler	100
4.2.4.	BMMYK'dan Elde Edinilen Veriler	115
4.2.5.	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden elde edinilen veriler	108
4.2.6.	Sahil Güvenlik Komutanlığından elde edinilen veriler	112
4.2.7.	İkincil Verilerin Yorumlanması	115
4.3.	EGE DENİZİ'NDE İNSAN HAKLARI İHLALLERİ	119
4.3.1.	Yunanistan'a yönelik insan hakları ihlalleri iddiaları	120
4.3.1.1.	Erken tespit, Caydırma ve Geri-itme uygulamaları	120
4.3.1.2.	İnsanlık dışı ve onur kırıcı muamele	122
4.3.1.3.	Geri göndermeme ilkesinin ihlali	123
4.3.1.4.	Hirsi Jamaa Davası	125
4.3.1.5.	Alıkonulma merkezlerindeki insanlık dışı Uygulamalar	125
4.3.2.	Frontex'e yönelik İnsan Hakları ihlalleri iddiaları	127

4.3.3. Türkiye’ye yönelik İnsan Hakları ihlalleri iddiaları	130
4.3.4. Türkiye-AB Geri Kabul Antlaşmaları	132
4.3.5. Denizde İnsan Hakları İhlalleri – 1991-1994 Haitili Mülteciler Krizi Örneği	134

BEŞİNCİ BÖLÜM

YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME TEKNİĞİ İLE İCRA EDİLEN ANALİZLER

5.1. GİRİŞ	136
5.2. FRONTEX SÖZCÜSÜ BN.EWA MONCURE İLE YAPILAN GÖRÜŞME	137
5.3. AB TEMEL HAKLAR AJANSI İLE YAPILAN YAZIŞMA	140
5.4. YURTTAŞLIK DERNEĞİ’NDEN SN.HAKAN ATAMAN İLE YAPILAN GÖRÜŞME	141
5.5. KOÇ ÜNİVERSİTESİ GÖÇ ARAŞTIRMALARI MERKEZİNDEN SN.DAMLA B.AKSEL İLE YAPILAN GÖRÜŞME	145
5.6. İLTİCA VE GÖÇ ARAŞTIRMALARI MERKEZİ’NDEN SN.METİN ÇORABATIR İLE YAPILAN YAZIŞMA	146
5.7. AVRUPA VE GÖÇ ÇALIŞMALARI ALANINDA ARAŞTIRMACI DR.FATMA YILMAZ ELMAS İLE YAPILAN YAZIŞMA	149
5.8. AB BAKANLIĞI’NDAN CANER YILDIZ İLE YAPILAN GÖRÜŞME	152
5.9. VERİLERİN ANALİZİ	154
SONUÇ	158
KAYNAKÇA	165
EKLER	

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABC	Otomatik Sınır Kontrolü
ABÖ	Afrika Birliği Örgütü
ATS	Avrupa Tek Senedi
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CCWP	Gümrük İşbirliği Çalışma Grubu
CF	Frontex Temel Haklar Danışma Forumu
CIRAM	Ortak Entegre Risk Analizi Modeli
CRATE	Merkezi Teknik Ekipman Havuzu
EBPCU	Dış Sınır Görevlileri Ortak Birimi
EGBT	Avrupa Sınır Muhafız Timleri
EMSA	Avrupa Deniz Emniyet Ajansı
EPN	Avrupa Devriye Ağı
EU ESTA	Avrupa Birliği Elektronik Seyahat Yetkisi
EURODAC	Avrupa Birliği Daktiloskopi Birimi
EUROSUR	Avrupa Gözetlemesi
EU SATCEN	Avrupa Birliği Uydu Merkezi
FOO	Frontex Operasyon Ofisi
FPÖ	Avusturya Özgürlük Partisi
FRAN	Frontex Risk Analiz Raporu
FRO	Frontex Temel Haklar Subayı
FRONTEX	Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı
FSC	Frontex Durum Merkezi
IBM	Entegre Sınır Yönetimi
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İHA	İnsansız Hava Aracı
JAO	Ortak Hava Operasyonları
JLO	Ortak Kara Operasyonları
JRO	Ortak Geri Dönüş Operasyonları

LIBE	Avrupa Konseyi Sivil Özgürlükler, Adalet ve İşleri Komitesi
MARCOM	NATO Deniz Unsur Komutanlığı
MEDSEA	Akdeniz Sahil Devriye Ağı
MSB	Mülteci Statüsü Belirleme
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NCC	Ulusal Koordinasyon Merkezi
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OLAF	Avrupa Sahtecilikle Mücadele Ofisi
ÖVP	Avusturya Halk Partisi
PMMW	Pasif Milimetrik Dalga Görüntüleyicisi
RABIT	Frontex Ani Sınır Müdahale Timleri
RAU	Frontex Risk Analiz Birimi
RDU	Frontex Araştırma Geliştirme Birimi
SCIFA	Göç, Sınır ve İltica Stratejik Komitesi
SIS	Schengen Bilgi Sistemi
SOP	Standart Operasyonel Usuller
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TDK	Türk Dil Kurumu
TRU	Frontex Eğitim Birimi
UGÖ	Uluslararası Göç Örgütü
UN DESA	Birleşmiş Milletler Sosyal ve Ekonomik İşler Dairesi
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
VIS	Vize Bilgi Sistemi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: 1965-2050 Yılları Dünya’da göçmen ve nüfus karşılaştırması	s. 10
Tablo 2: Maastricht’te Belirlenen AB’nin 3 Sütunlu Yapısı	s. 38
Tablo 3: Frontex Bütçesi 2014-2017	s. 64
Tablo 4: Yıllara göre Frontex Zorunlu Geri Dönüş Operasyonları	s. 72
Tablo 5: 2014-2017 yılları Tespit Edilen Göçmenlerin Aylara Göre Dağılımı	s. 85
Tablo 6: Göçmenlerin Milliyetlerine Göre Dağılımında ilk 10 Ülke	s. 86
Tablo 7: Poseidon Operasyonları (2007-2015)	s. 87
Tablo 8: 2009-2017 Yılları Arasında Frontex Tarafından Yapılan Tespitler Tablosu:	s. 88
Tablo 9: EMED Rotası Yılların Çeyrek Dilimlerine Göre Göçmen Tespit Sayıları	s. 89
Tablo 10: 2018-2027 10 yıllık Linear Trend Tahminleme Sonuçları	s. 95
Tablo 11: Tüm Rotalara Ait Tanımlayıcı İstatistikî Bilgiler	s. 97
Tablo 12: Anova Analizi Sonuç Tablosu	s. 98
Tablo 13: Anova Games Howell testi sonuçları	s. 98
Tablo 14: Uzaklık fonksiyonuna göre değişim tablosu	s. 99
Tablo 15: Yıllara göre Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmenler (ilk 10 Ülke)s.	109
Tablo 16: Geri Kabul Antlaşması Kapsamında Türkiye Tarafından Kabul Edilen Göçmen Uyrukları ve Sayıları	s. 110
Tablo 17: 2017 yılı Ege denizi Düzensiz Göç İstatistikleri	s. 113

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Avrupa’da Radikal Sağ Partilerin Son Seçimlerdeki Oy Oranları	s. 30
Şekil 2: 1960’lardan İtibaren Avrupa’daki Göçmen Trendi	s. 34
Şekil 3: AB Entegre Sınır Yönetimi Unsurları	s. 45
Şekil 4: Frontex Yönetim Kurulu Şeması	s. 54
Şekil 5: 4 Katmanlı AB Sınır Güvenliği Modeli	s. 57
Şekil 6: Frontex 2015 Yılı Bütçe Dağılımları	s. 65
Şekil 7: Frontex Operasyonları	s. 70
Şekil 8: Avrupa’ya Yönelik ana Göç Rotaları	s. 75
Şekil 9: Batı Akdeniz Rotası Yıllara göre Düzensiz Göçmen Tespitleri	s. 76
Şekil 10: Orta Akdeniz Rotası Düzensiz Göçmen Tespitleri	s. 78
Şekil 11: Doğu Akdeniz Rotası Düzensiz Göçmen Tespitleri	s. 80
Şekil 12: Ege Denizi’nde Düzensiz Göçün Aktörleri	s. 82
Şekil 13: Akdeniz Rotalarında tespit Edilen Düzensiz Göçmenler	s. 85
Şekil 14: Ege Denizi'nde Tespit Edilen Düzensiz Göçmenler	s. 85
Şekil 15: Hareketli Ortalama Analizi	s. 90
Şekil 16: 2015 Etkisi Azaltılmış Hareketli Ortalama Analizi	s. 90
Şekil 17: Basit Üstel Düzleştirme Modeli	s. 91
Şekil 18: 2015 Etkisi Azaltılmış Basit Üstel Düzleştirme Modeli	s. 91
Şekil 19: İkili Üstel Düzleştirme Modeli	s. 92
Şekil 20: 2015 Etkisi Azaltılmış Üstel Düzleştirme Modeli	s. 92
Şekil 21: Winters Üstel Düzleştirme Modeli	s. 93
Şekil 22: 2015 Etkisi Azaltılmış Winters Üstel Düzleştirme Modeli	s. 93
Şekil 23: 2018-2027 Linear Trend Modeli	s. 94
Şekil 24: 2015 Etkisi Azaltılmış 2018-2027 Trend Analizi	s. 94
Şekil 25: Uzaklık Fonksiyonu Yıllara Değişimler	s. 99
Şekil 26: Ege Denizi’nde Yaşanan Düzensiz Göçmen Ölümleri	s. 100
Şekil 27: Akdeniz’deki Rotalara Göre Göçmen Ölümleri	s. 101
Şekil 28: Doğu Akdeniz Rotasındaki Göçmen Ölümünün Aylara Göre Dağılımı	s. 102
Şekil 29: 2017-2018 Ocak-Şubat Ayları Göçmen Varış/Ölümlere Oranları	s. 102
Şekil 30: Ege Denizi Kıyılarında Göçmenlerin Ana Çıkış Noktaları (2017)	s. 103

Şekil 31: Son 5 yıldaki Göçmen Ölümlerinin Aylara Göre Dağılımı	s. 104
Şekil 32: Ege Denizi'nde Düzensiz Geçiş Olaylarının Meydana Geldiği Bölgeler (2017)	s. 105
Şekil 33: Yıllara ve Aylara göre Denizden Varışlar, Göçmenlerin Demografik Bilgiler	s. 106
Şekil 34: Milliyetlerine Göre Göçmenler Oranları (2017).	s. 107
Şekil 35: Denizden Varışların Frekans Şeması	s. 107
Şekil 36: Türkiye'de Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayıları	s. 108
Şekil 37: Türkiye'de yıllara göre yakalanan göçmen kaçakçıları	s. 111
Şekil 38: 2015 Sonrası Denizlerimizde Tespit Edilen Göçmen Sayıları	s. 113
Şekil 39: 2015 Sonrası Denizlerimizde Tespit Edilen Düzensiz	s. 114
Şekil 40: 2015 Sonrası Denizlerimizde Tespit Edilen Düzensiz Göç Olay Sayıları	s.116

EKLER LİSTESİ

EK 1 : Yapılandırılmış Görüşme Formu İzin Yazısı	ek s.1
EK 2 : Yapılandırılmış Görüşme Soruları	ek s.2
EK 3 : Yapılandırılmış Görüşme Soruları (İngilizce)	ek s.3
EK 4 : Görüşme Talebi Yapılan Kurum, Örgüt ve STK'ları Listesi	ek s.4
EK 5 : Görüşme Katılımcı Tablosu	ek s.5
EK 6 : AB Politikaları, Frontex ve Göç Sorununa Yönelik İlişkiler Ağı Tasarımı	ek s.6

GİRİŞ

Son yıllardaki Avrupa Birliği (AB) ülkelerine yönelik düzensiz göç hareketliliği üye ülkelerde refah istismarı, işsizlik ve güvenlik tehditleri gibi olumsuz çağrışımlarından dolayı en kritik sorunların başında gelmektedir. Artan bir refah alanı, 8.000 km'lik dış sınır ve 80.000 km'lik deniz sınırları ile yirmi sekiz üyeli AB, daha iyi bir yaşam umudu arayanlar yada her ne sebeple olursa olsun kendi ülkelerinden kaçmaya çalışanlar için önemli bir cazibe merkezi olmaktadır. Ancak ev sahibi açısından durum bu şekilde değildir. Son 5 yılda AB üye devletleri tarafından dış sınırlarında tespit edilen düzensiz sınır geçişleri milyonlarla ifade edilmektedir. AB daha önceden benzeri olmayan bir göç akını ile karşı karşıyadır ve kimilerine göre II. Dünya Savaşından sonraki en büyük mülteci krizi ile yüzleşmektedir.

1985 yılında Schengen antlaşması ile başlayan süreçte üye devletler arasındaki iç sınırların kaldırılması dış sınırların daha iyi korunması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. AB çerperinde meydana gelen küresel gelişmeler sonucunda ortaya çıkan kitlesel göç hareketliliği ve bunun sonucu olarak sınırlar üzerindeki güvenlik kaygıları daha önce hiç olmadığı kadar öncelikli bir hale gelmiştir. Özellikle 11 Eylül sonrası batılı ülkelerdeki göç ve güvenlik algıları aşırı sağcı popülist politikacılarında etkisiyle daha da keskinleşerek tehdit altındayız söylemleri ile sınırlar üzerindeki makro-güvenikleştirici pratiklerin arttırılması amaçlanmıştır. Ancak bu korumacı ve göçün güvenikleştirilmesi olarak da adlandırılan uygulamalar göç olgusunun hümanist ve ahlaki tarafının göz ardı edilmesine bunun sonucu olarak da göç yollarında ve transit ülkelerde meydana gelen trajedilere dönüşmektedir.

Güvenlik kaygılarının bir sonucu olarak ortaya çıkan Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı (Frontex) esasında AB'nin birliğe üye olmayan komşu ülkelerle olan sınırlarının güvenliğinin sağlanmasında bir destek unsuru olarak kurulmuştur. Frontex, bugün AB dış sınırlarını etkili bir şekilde koruması için Entegre Sınır Yönetimi (IBM) kapsamında çok geniş kapsamlı bir araç yelpazesine sahip olmakla beraber sunulan imkan, kabiliyetler ve bütçesi açısından kara, deniz ve hava sınırlarında kilit bir rol oynamaktadır. Buna karşın Frontex'in yürütmüş olduğu operasyonların şeffaflığı, operasyonlar esnasında ve sonrasında yaşanan insan hakları ihlallerine dair iddialar, AB komisyonuna karşı hesap verilebilirliği konusundaki

tartışmalar uluslararası örgütlerin yanı sıra sivil toplum kuruluşları ve medya tarafından sıklıkla eleştirilmektedir.

Bu çerçevede beş ana bölümden oluşan çalışmamızda tündengelim bir paradigma benimsenmiştir. Öncelikle sorunsal kavramsal boyutta daha iyi anlamak için düzensiz göç olgusunun ne olduğu, neden güvenlikleştirildiği, bu güvenlikleştirme sonucu bir stratejinin parçası olarak ortaya çıkartılan ve ülkemizde ilgili kesimler haricinde çok fazla bilinmeyen Frontex'in nasıl kurulduğu ve ne olduğu, yapmış olduğu operasyonların sığınmacılar üzerindeki etkileri derinlemesine analiz edilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümü metodoloji bölümüdür. Bu bölümde, araştırmanın amacı, kapsamı ve sınırlılıkları, teorik yaklaşımın seçilmesi, araştırma yöntemi, verilerin toplanması, çözümlenmesi ve yorumlanmasından bahsedilmiştir.

İkinci bölüm çalışmamızın kavramsal ve kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Göç ile ilgili alanyazında sıklıkla karşılaştığımız sığınmacı ve mülteci kavramlarına açıklık getirilmiş, mülteci haklarının dönüm noktasını oluşturan “1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi” ve göçmen türleri açıklanmaya çalışılmış, göçmenin neden düzensiz olduğu ve neden yasadışı olarak nitelendirildiği sorularının cevapları aranmıştır. Diğer taraftan bu çalışmanın kuramsal temeli olan güvenlikleştirme kuramı irdelenerek bu kuramın uygulama alanlarından biri olan göçün güvenlikleştirilmesi ve dışsallaştırılması, güvenlikleştirmenin karşı savı olan güvenlik-dışlaştırma olguları ele alınmıştır.

Üçüncü Bölümde ilk olarak AB'nin ortak göç ve sığınma politikalarının gelişim süreci incelenerek, Trevi örgütünden Lizbon antlaşması'na varan süreçte bu politikaların nasıl oluştuğu, Schengen antlaşması ile sınırların kaldırılmasından Frontex'in kurulumuna uzanan geniş bir yelpazede analiz edilerek ve AB'nin bir sığınak mı yoksa kale mi olduğuna yönelik eleştirelere cevap aranmıştır. Bu bölümün diğer kısmında Frontex'in yapısı ve yönetiminden, imkan ve kabiliyetlerine, bütçesinden icra ettiği operasyonlara kadar genel olarak bu ajansın varlığı incelenmiştir.

Çalışmada düzensiz göçün Ege denizi boyutunu kapsaması sebebiyle dördüncü bölümde AB ve Frontex tarafından Doğu Akdeniz rotası olarak tabir edilen Ege denizinde gerçekleşen göç realitesi ortaya koyulmaya çalışılmış ayrıca neden en geçirgen bölge olduğu ve göçmenlerin neden Ege denizi'ni tercih ettikleri sorularının

cevabı aranmıştır. Bununla birlikte göçmenler ve sığınmacılar yasal yollardan ulaşamadıkları sığınma talepleri için tehlikeli bir geçiş bölgesi olan Ege denizi'ne yönelirken başka birçok sıkıntı onları beklemektedir. Sığınmacılara yönelik birçok insan hakları ihlalleri özellikle sivil toplum örgütleri tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Bu ihlal iddiaları Ege denizi'nde düzensiz göçe karşı mücadele eden Yunanistan, Frontex ve Türkiye'nin uygulamalarına yöneliktir. Literatürde incelenen kaynaklardan elde edilen bu ihlal iddialarının başlıcaları: “Erken tespit, Caydırma ve Geri-itme uygulamaları, İnsanlık dışı ve onur kırıcı muamele, Geri göndermeme ilkesinin ihlali, Alıkonulma merkezlerindeki insanlık dışı uygulamalar ve Geri kabul antlaşmaları” başlıkları altında incelenmiştir. Ayrıca Frontex'in Poseidon deniz operasyonu ve diğer ilgili kurumlardan alınan ikincil veriler analiz edilerek Ege denizi'ndeki göç realitesini ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Son bölüm olan beşinci bölümde ise çalışmanın birincil verileri oluşturan yapılandırılmış görüşme yöntemi ile konunun uzmanlarının görüşlerinin analiz edildiği bölümdür. Bu yöntem ile araştırma sorularımızın cevapları aranmış, uzman görüşlerden alınan cevaplar tümevarım yöntemi ile analiz edilerek sorunsal üzerinde çıkarımlarda bulunulmuştur. Çalışmamızın sonuç kısmında alanyazın üzerindeki çalışmalar, ikincil veriler ve görüşmelerden elde edilen veriler ışığında araştırma sorularımızın cevapları yorumlanarak ulaşılan nitel sonuçlardan analitik genellemeler yaparak sonuçlara ulaşılmak istenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

METODOLOJİ

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI ve SINIRLILIKLARI

1.1.1. Araştırmanın Amacı

Bu tezin birinci amacı “AB’nin göç ve sığınma politikalarına yönelik güvenlikleştirici yaklaşımları benimsenmesi ile bu politikaların ne derece etkili olduğunu incelemek ve bu yaklaşımlardaki en önemli kontrol araçlarından birisi olan Frontex’in etkinliğini ve gerekliliğini analiz etmektir. Aynı zamanda Akdeniz’deki en önemli göç güzergahlarından biri olan Ege denizi’ndeki düzensiz göç gerçeğini ortaya koymak, göçle mücadele edilirken meydana gelen insan hakları ihlallerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın alt amaçları ise şu şekilde belirlenmiştir:

- Düzensiz göç ve göç araştırmalarına ilişkin alanyazını inceleyerek göç olgusunun ne olduğuna yönelik değerlendirme yapmak ve göç terminolojisinde kullanılan kavramları açıklamak,
- AB Göç politikaları ve Frontex’in kurulumuna uzanan gelişim süreçlerini incelemek,
- Düzensiz göç ve güvenlikleştirme arasındaki bağ incelenerek siyasetler ve diğer çıkar grupları tarafından göç olgusunun bir güvenlik konusu olarak çerçevelendirilmesini incelemek,
- Ege denizi’nde uçaklar, helikopterler, botlar ve İHA’lar ile operasyonlar yapan, risk analizi maksadıyla uydu teknolojileri ile kıyılarımızda gözetleme icra eden Frontex’in ne olduğunu ve faaliyetlerini ortaya koymak,
- Ege denizi’nde birçok sivil toplum kuruluşu ve örgütleri tarafından dile getirilen insan hakları ihlalleri iddialarının gerçekliğini araştırmaktır.

Kuşkusuz araştırma konusunun özgünlüğü çalışmanın anlamlılığı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Alanyazında yapılan hem yerel hem de yabancı kaynak çalışmalarında AB ve güvenlikleştirme üzerine birçok araştırma yapıldığı görülürken özellikle ülkemizde Frontex üzerine yapılan araştırmaların oldukça az olduğu görülmüştür. Denizlerimizde yaşamını kaybeden çok sayıda göçmen veya denize

kıyıya vurmuş bir göçmen çocuğunun trajik fotoğrafı haricinde diğer insan hakları ihlallerinin kamuoyuna yansımaması da bu çalışmanın ana motivasyonlardan birisi olmuştur. Aynı zamanda Frontex'in sadece ilgili güvenlik kurumları ve akademik çevre tarafından biliniyor olması ve bu olgunun ortaya koyulma çabası ise bu çalışmanın bir diğer amacı olmuştur.

1.1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırma Ege denizi'nde gerçekleşen düzensiz göç hareketliliği ve Frontex faaliyetlerini kapsamaktadır. Çalışmada göçmen türlerinden düzensiz göçmenlere yer verilmesinin sebebi Ege denizi'nde tespit edilen göçmenlerin düzensiz göçmen kategorisinde yer almasındandır. Düzensiz göçmen terimi geldiği ülkede kalmak için yasal hakkı bulunmayan kişiler için kullanılır. Ancak bu, tüm düzensiz göçmenlerin bulundukları ülkede resmi olmayan bir şekilde veya belgeleri olmadan kaldıkları anlamına gelmemektedir. Örneğin, bir ülkeye çalışmak amacıyla insan tacirleri tarafından getirilen kişilere genellikle kaçakçılar tarafından sahte belgeler sağlanmaktadır (ILO, 2004:11).

Frontex AB dış sınırlarında ve Akdeniz'de birden fazla operasyona iştirak etmektedir. Bu açıdan araştırmamızda ki odak bölge Frontex'in Ege denizi'ndeki faaliyetleridir. Bu sebeple diğer bölgelerde ki operasyonlar istatistiksel anlamda derinlemesine analiz edilmemiştir. Bir başka sınırlılık ise araştırmada çok sayıda konunun uzmanı ve paydaşı örgüt, kurum, STK ile iletişime geçilmiş ancak çok azından geri dönüş alınabilmiştir. Görüşmelerde sadece konunun uzmanlarının görüşleri alınmış, düzensiz göçmenlerle herhangi bir görüşme yapılmamıştır. Bunun sebebi araştırma konusunun ve amaçlarının makro düzeyde düzensiz göç olgusuna yönelik yaklaşımların ve bu yaklaşımların sonuçlarına dair ilgi alanındaki paydaşların görüşlerinin analiz edilerek sorunsalın ortaya konma çabasıdır.

1.1.3. Teorik Yaklaşımın Seçilmesi

Çalışmada teorik yaklaşım olarak Kopenhag Okulu güvenlikleştirme teorisi temel alınmıştır. Barry Buzan, Ole Wæver ve Jaap de Wilde tarafından ortaya konulan "Güvenlikleştirme teorisi bugün için birçok alandaki güvenlik olgusunu

açıklamada kullanılan ve belirli bir kamusal sorunun nasıl ve niçin güvenlik sorununa dönüştüğü konusunun anlaşılması için bize bir alan sağlar. Herhangi bir kamusal sorun siyasal alanın dışından, siyasal alana, oradan da güvenlik alanına uzanan geniş bir spektruma yerleştirilebilir” (Miş, 2011:348). AB tarafından göçe karşı rasyonel olmayan güvenlik odaklı yaklaşımların temelinde bu güvenlikleştirme ve dışsallaştırma süreci yatmaktadır. Güvenlikleştirme aktörleri olan karar verici politikacılar göçü varlığa bir tehdit olarak sunarak alınabilecek her türlü önlemi meşrulaştırılmasını sağlamaktadır. Bununla beraber “göç yaklaşımının kontrol-merkezli bir paradigmanın uzantısı olarak devam etmesinin en önemli nedenlerinden biri, göçün bir güvenlik meselesi olarak inşa edilmesidir” (Elmas, 2016:314). Göçün nasıl ve neden güvenlikleştirildiği çalışmamızın kuramsal çerçevesi bölümünde detaylı olarak incelenecektir.

1.2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ, VERİLERİN TOPLANMASI, ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLANMASI

1.2.1. Araştırma Yöntemi

Çalışmada olanları ortaya çıkarmayı amaçlayan keşfedici (explanatory) bir nitel araştırmadır. Ege denizi’de göçmenlerle ilgili ne oluyor sorusunun cevabı aranırken Frontex ve sorunsalımız hakkındaki bilgiyi derinleştirmek ve konuyu daha değişik boyutlarıyla anlaşılmasına da odaklanılmaktadır. Keşfedici bir çalışmayı yürütmek için değişik yollar izlenebilir. Bunlardan birincisi, ayrıntılı olarak kaynak taraması yapmak; ikincisi ise, konunun uzmanlarıyla konuşmaktır. Böylece olaylar, konular hakkında yeni anlayışlar geliştirmek mümkün olur (Altunışık ve diğerleri, 2012:71). Her ne kadar çalışmamızda alan yazındaki kaynakları tarama, görüşme ve istatistiki verilerden yararlanılsa da çalışmamızda aynı zamanda yorumlayıcı bir yaklaşım da benimsenmiştir. Tek doğru yöntemin söz konusu olmadığı ve bilimsel aşamaların hiçbir aşaması değer yargılarından bağımsız olmadığı bu pozitivist yaklaşımlarda kanaat ve retorikde temel alınabilmektedir.

1.2.2. Araştırma Örneklemi ve Veri Toplama Süreci

Araştırmanın ana kütlesini sığınmacılar tarafından kullanılan Doğu Akdeniz rotası olarak bilinen Ege denizi'nde meydana gelen düzensiz göç faaliyetleri oluşturmaktadır. Bu geniş alan içinden konusunda uzman ve ilgi alanı dahilinde bulunan Hükümet Bakanlık ve kurumları, Uluslararası Örgütler, Göç Araştırma Merkezleri, Türk ve Yabancı Sivil Toplum Örgütlerinden yetkili kişiler örneklem olarak belirlenmiştir.

Araştırmadaki ilk aşama literatür taramasıdır ve ilk dört bölümü alan yazında daha önceden yapılmış çalışmalardan, makaleler, uluslararası antlaşmalar, AB Komisyon kararları, Frontex yıllık raporları, BM, IOM göç ile ilgili raporları, online veri tabanları, internet vb. gibi birçok kaynaklardan faydalanılmıştır.

Birincil veriler olarak düzensiz göç konusunda uzman olan kişilerle ile icra edilen yapılandırılmış görüşmelerin analizleri oluşturmaktadır. Mülakat, iki veya daha fazla sayıda insan arasında belli bir amaç etrafında yapılan tartışmalardır. Mülakatın içeriği, araştırmanın amaçları ve araştırma sorularına bağlı olarak oluşturulur (Altunışık ve diğerleri, 2012:93). Çalışmada uygulanan görüşme yapılandırılmış görüşme olup daha önceden belirlenmiş 5 adet sorudan oluşmaktadır. Her bir sorunun belli bir amacı vardır. Bu metodun artı yönleri zaman kaybını önlemesi ve analizinin kolay olması iken dezavantajı mülakat tekniğinden beklenen anlam çıkarma ve içtenliği sağlama olanakları sınırlıdır. (Çetin,2012). Örneklemi oluşturan bu kurum ve örgütlere araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında genel bir bilgi verilerek kendilerinden yüz yüze/ online görüşme veya e-mail yolu ile yapılandırılmış görüşmeye katılımları için izin istenmiştir. Görüşme taleplerine 7 katılımcı kabul vererek katılım sağlamış, 25 katılımcı talep edilen görüşmeye katılım sağlamamıştır. Görüşme talep edilen kurum, örgüt ve STK'ların listesi ek 4'te, görüşme yapılan katılımcı listesi Ek 5'te verilmiştir. Görüşmelerden elde edinilen bilgiler ve yorumlar nitel veri analizi programı Atlas.ti 7 kullanılarak hermeneutic objelerin fonksiyonları (primary documents, families, codes, quotations, memos, networks) ile analiz edilmiştir.

Araştırmada ikincil veriler olarak Frontex, BMMYK, IOM, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Sahil Güvenlik Komutanlığı gibi veri birikimi yapan kurumlardan alınan Ege denizi düzensiz göç istatistikleri kullanılmış bu veriler hem

tanımlayıcı hem de çıkarımsal istatistik bağlamında değerdendirilerek 2009-2017 yıllarını kapsayan süreçte Ege denizi'nde yaşanan düzensiz göç olgusuna dair analizler icra edilmiştir. Verilerin analizi kapsamında Minitab 15 istatistik analiz programı, Microsoft Office Excel veri çözümleme uygulamaları ile SPSS 22 istatistik programı kullanılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. GÖÇ ÜZERİNE

Göçler çağında yaşamaktayız, günümüzde ve geçmişte birçok aydın, yazar filozof tarafından her ne kadar sebepleri araştırılsa da teorileri geliştirilse de bu olgu özündeki gerçeklikle akmaya devam edecektir. Ravenstein'ın göç kuramları Suriyeli göçmenleri yolundan çevirmeyebilir, Everett Lee'nin itme-çekme kuramı da AB siyasilerini ilgilendirmeyebilir. Ancak insanlık tarihi kadar eski olan göç başka bir ifade ile insanların ve kitlelerin hareketliliği, Dünyada meydana gelen siyasi, sosyal, ekonomik ve doğal felaketlerin etkisi ile en temel sorunlarından biri olarak kalmaya devam edecektir. Dünyamız daha önceden görülmemiş bir göç evresi yaşamaktadır. Bu göç evresi tek bir boyutuyla araştırılması gereken bir olgu değildir. Çok boyutlu bir olgu olması açısından konu antropologlardan sosyologlara, planlamacılar, idarecilere, siyaset bilimcilerden ekonomistlere, tarihçilerden coğrafyacılara kadar birçok bilim insanının ilgi sahasına girmektedir (Mutluer,2003:9). Günümüzde de sıklıkla karşılaştığımız üzere devletlerin göçe karşı önleyici veya engelleyici yaklaşımları bu realitenin asıl sebebinden uzaklaşılmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte göçü dolayısıyla sığınmacı sorununu politik, ekonomik ve sosyal bağlamda sadece göç alan ülkelere (immigrate countries) ve göç veren ülkelere (emigrate countries) ya da geçiş güzergahındaki transit ülkelere olan etkisi ile değerlendirmek sorunun genellikle insani boyutunu göz ardı etmemize neden olmaktadır.

Son 50 yılda insanların göç hareketlilikleri incelendiğinde göçün sadece tek bir nedenden kaynaklanmadığı küreselleşme ile beraber bireyin ve kitlelerin kararında birçok faktörün etkili olduğu düşünülmektedir. “Özellikle 1980’li yılların ikinci yarısından sonra başlayan küreselleşmenin etkisi ile ekonomik, siyasi, sosyal ve çevresel tehditlere ilave olarak, bazı ülkelerdeki iç savaş, savaş, terörizm ve insan hakları ihlalleri de birçok insanı bulunduğu yeri/ ülkeyi terk etmeye zorlamıştır. Bu çerçevede, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik ve siyasi çalkantılar ile ulusal ve uluslararası çıkar çatışmaları, iç savaşlar, doğal afetler, iklim

değişiklikleri, kıtlık, açlık, salgın hastalıklar milyonlarca insanı, üzerinde yaşadıkları toprakları yasal ve yasal olmayan yollardan terk etmeye mecbur bırakmıştır. (Bodur 2010:103). İnsanları yer değiştirmeye iten etkenler karmaşık olmakla birlikte bireyin göç kararı vermeye iten birçok faktör bulunabilir. Lazcko bir bireyin göç kararını etkileyecek faktörleri aşağıdaki şekilde açıklamıştır (IOM, 2013:35);

- Ekonomik faktörler (ülkeler arası yaşam koşullarının farklılığı),
- Az gelişmiş ülkelerdeki zayıf yönetim/yönetişim ve kamu hizmetlerinin yetersizliği,
- Demografik dengesizlikler (İstihdam, işsizlik)
- Çevresel faktörler (Deprem, sel, erozyon, endüstriyel kazalar vb.)
- Uluslararası ağlar (daha önce göç etmiş aile üyelerinin diğerlerini de peşinden çekmesi)
- Çatışma, savaş ve doğal felaketler

Günümüz dünyasında yaşanmakta göç realitesinin boyutunu en doğru şekilde istatistiklerden görebilmekteyiz. BM Ekonomik ve Sosyal İlişkiler Departmanlığı (DESA) tarafından yayınlanan 2017 Göç raporuna göre dünyada doğduğu ülke dışında başka bir ülkede yaşayan insan sayısının 2000 yılından bu yana % 49 artışla 258 milyona ulaştığı tahmin edilmektedir. Gene aynı rapora göre Dünyadaki uluslararası göçmenlerin dünya nüfusunun %3.4'ünü oluşturduğu görülmektedir. Tablo-1'de son 50 yılın nüfus/ göçmen oranları incelendiğinde ise uluslararası göçmenlerin dünya nüfusuna oranı artan bir ivme ile devam etmektedir. 1965 yılında %2.2 olan bu oranın 2050 yılında %4.1 ulaşacak olması bunun en büyük işaretidir.

Tablo 1:1965-2050 Yılları Dünya'da göçmen ve nüfus karşılaştırması

Yıl	Dünya	Göçmen	Yüzdesel
1965	3.322	75 milyon	%2.25
1975	4.061	84 milyon	%2.06
1985	4.852	105 milyon	%2.16
1990	5.309	154 milyon	%2.90
2000	6.126	175 milyon	%2.85
2005	6.519	200 milyon	%3.06
2015	7.349	244 milyon	%3.32
2050	9.725	405 milyon	%4.16

Kaynak: UN DESA, The International Migration Report 2017.

“Günümüzde göçe ilişkin tartışmalarda bazı kavramların göç olgusunu gerek tanımlama gerek açıklamada yetersiz kaldığına dair eleştiriler giderek artmaktadır”

(Öner, 2015:23). Örneğin göç yerine insan hareketliliği kavramı da literatürde tartışılmaktadır. En genel anlamıyla göçün insanların siyasi, sosyal, ekonomik ve doğal nedenlerle geçici veya sürekli olarak yer değiştirmesi olarak tanımlanırken, göç; “bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde bir yerden başka bir yere gitmesi” olarak tanımlanmakta ve süresi, yapısı ve nedenine bakılmaksızın insanların yer değiştirmesi sonucunu doğuran nüfus hareketleri bu kapsama dâhil edilmektedir” (Çiçekli, 2013:39-40).

Göç gibi kompleks bir olguyu sadece genel bir ifade ile açıklamak yetersiz kalacaktır. Bu yüzden göçü her dönemin kendi konjonktürüne göre, olayların genel akışı ve koşullarını inceleyerek açıklamak daha doğru olacaktır. “Uluslararası göç hem çok dinamik, karmaşık ve çok boyutlu bir olgudur hem de sürekli devinim haldedir. Farklı bağlamlarda farklı şekiller alır ve farklı şekilde gelişir. içinde geliştiği bağlamın koşullarından etkilenir ve bu koşullardaki değişimle etkileşerek dönüşümler geçirir” (Öner, 2015:13). Örneğin günümüzde yaşanan düzensiz göç hareketliliği ile II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan göçü aynı düzlemde değerlendirmek de olanaksızdır. Ancak daha iyi bir yaşam için göç etmek amacı insanlık tarihi boyunca değişmez bir kaide olacaktır.

Göçü, nedenleri (zorunlu ve gönüllü göç) , amaçları (çalışma, sığınma) ve hedefe varmakta kullanılan yöntemleri (yasal, yasa dışı) gibi farklı kriterlere uygun olarak tanımlamak mümkün olmakla birlikte “farklı bilimsel disiplinler olarak ekonomi, sosyoloji, demografi, coğrafya, tarih, psikoloji, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve diğer bazı ilgili disiplinler göçle ilgili konulara farklı bakış açılarıyla değinirler” (İçduygu ve Sirkeci, 1999:249). BM’e göre ise uluslararası alanda uzun süreli göçün gerçekleştirebilmiş olabilmesi için ülkesinden ayrılarak başka bir ülkede yaşamayı planlayan kişinin bu işlemi, “bir yıldan daha fazla süre” ile gerçekleştirmiş olması gerçeği aranmaktadır. Geleneksel olarak uluslararası göç, altı kategoride toplanmaktadır. Bunlar;

- 1) Sürekli yerleşenler
- 2) Süreli sözleşmeli çalışanlar
- 3) Süreli çalışan profesyoneller
- 4) Gizli veya yasal olmayan çalışanlar
- 5) Sığınmacılar

6) Mültecilerden (1951 Cenevre Antlaşmasına göre güvence altına alınanlar) oluşmaktadır (Yılmaz, 2014:16). Bu kategoriler içerisinde çalışmamızın odak noktasını oluşturan göçmen grubu ise sığınmacılar ve mültecilerdir.

Bireyi veya kitleleri göçe zorlayan sebepler nelerdir? toplum ve devletler açısından etkileri nedir? sorularını açıklamak ve bu göç olgusunu anlamaya çalışmak için bir çok kuram geliştirilmiştir. Zanker bu teorileri üç gruba ayırmaktadır. Birincisi mikro teoriler olup, bireysel göç kararlarını açıklamaya çalışmaktadırlar. Bu grupta yer alan teorilerin başında İtici ve çekici faktörler teorisi, davranışsal modeller ve sosyal sistem teorileri gelmektedir. Bunlar göç nedeni olarak bireysel değerleri, istekleri ve beklentileri (daha iyi yaşam, gelir elde etme gibi) göstermektedirler. İkinci gruptakiler orta boy teoriler olarak adlandırılır. Bunlar hane veya toplum düzeyinde göç nedenlerini açıklamaya çalışmakta, sosyal ağlar üzerinde durmaktadırlar. Sosyal sermaye teorisi, kurumsal teori, ağlar teorisi bu grupta yer alır. Son grup teori ise makro olarak adlandırılmaktadır. Bunlar toplam göç eğilimleri üzerine odaklanmakta ve bunları açıklamaya çalışmaktadırlar. Bu grupta yer alan teoriler ekonomik yapı, gelir ve istihdam fırsatları ile farklılıklarını örneklem olarak seçebilmektedirler. Neo Klasik makro göç teorisi, bir sistem olarak göç teorisi, dünya sistemleri teorisi bu grupta yer almaktadır (Zanker, 2008:5).

Uluslararası göç farklı bağlamlarda yeni biçimlerle ortaya çıkmaya ve toplumsal dönüşüm süreçlerinde rol oynamaya devam ettikçe göçü ve yarattığı değişimi anlamlandırma ve kavramsallaştırma çabası da sürecektir (Öner, 2015:27). Küreselleşmenin getirdiği değişimler, iletişim ve teknolojinin hızla ilerlemesi, gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasındaki sınırları birbirine daha yakınlaştırmakta iken göçü başlatan sebeplerin değişmeyeceği, bu karmaşık ve çok boyutlu olgunun sadece kabuk değiştirerek devam edeceği anlaşılmaktadır.

2.1.1. Mülteci, Sığınmacı ve Göçmen Kavramları

Sokrat “Bilgeliğin başlangıcı terimlerin tanımlanmasıdır” demiştir (Goodreads, 2018). Bu sebeple öncelikle çalışmamızda da sıklıkla dile getireceğimiz terimlerin ne olduklarını, halk dilinde ve özellikle medyada da sıklıkla karıştırılan mültecilik, sığınma arayanlar ve göçmenlerin tanımları ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

2.1.1.1. Mülteci

Mülteci, Arapça kökenli bir kelime olup Türk Dil Kurumu'daki karşılığı sığınmacı olarak verilmektedir (TDK, 2017). Ancak her iki kelime aynı anlama gelmemektedir. BMMYK, mültecileri uluslararası hukuk tarafından tanımlanan ve korunan kişiler olarak tanımlar ve eziyet, çatışma, saldırı veya toplum huzurunu ciddi şekilde bozan diğer durumlarda, geldikleri ülkelerin dışında bulunan ve bunun sonucu olarak da 'uluslararası koruma' talebinde bulunan kişiler olarak açıklar (BMMYK, 2016:2). Mülteciliğin tanımı konusunda başvurulabilecek en önemli kaynak ise "1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi" ve "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü"dür. Bu protokol ile mülteci ; "İrkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi" olarak tanımlanmıştır. Odman'a göre dikkat edilmesi gereken bir hususun mülteci tanımının içerisinde bir zulüm ifadesinin olmasıdır. Dolayısıyla sözleşmeye göre iç karışıklıklar, savaş veya doğal afetler nedeniyle ülkelerini terk edenler mülteci olarak kabul edilemeyebilir. Söz konusu olaylar, kişiler üzerinde gerçek bir korku yaratmasına karşın, bunlar baskı ve zulüm nedeniyle meydana gelen korku niteliğini taşımadığından bu olaylara maruz kalan kişiler sözleşmeye göre mülteci statüsü kazanamamaktadır (Odman, 1995:170). Zulüm teriminin evrensel düzeyde kabul edilen bir tanımı bulunmayıp, böyle bir tanımı yapma yolunda birçok girişim de pek başarılı olamamıştır. 1951 Sözleşmesinin 33. maddesinden, "ırk, din, milliyet, siyasi düşünceler ya da belli bir sosyal gruba mensubiyet nedeniyle yaşam ve özgürlüğünün tehdit altına bulunması halinin her zaman zulüm oluşturacağı" anlamı çıkarılabilir. Aynı nedenlerle, insan haklarının ağır biçimde ihlali de zulüm olarak kabul edilebilir. (BMMYK, 1998:14).

Mülteciliğin tanımına yönelik diğer önemli kaynaklardan biri ise 1969 tarihinde imzalanan ve bölgesel nitelikte olan "Afrika Birliği Mülteciler Sözleşmesidir" (ABÖ). Aynı zamanda yasal bağlayıcılığı da olan söz konusu sözleşme Cenevre Sözleşmesindeki mülteci tanımını biraz daha genişleterek iç karışıklıklar, şiddet ve savaş sebebiyle ülkesini terk etmek isteyenlerin de mülteci statüsü kazanabileceğini belirtmiştir. Bir başka kaynak ise 1984 yılında bazı Orta ve

Latin Amerika ülkelerinin mülteci sorunlarına çözüm bulabilmek amacıyla bir araya gelerek imzaladıkları “Cartagena Deklerasyonu”dur. Bu bildiride de yaygın şiddet hareketleri, dış saldırı, iç çatışmalardan kaynaklanan olaylar, yaygın insan hakları ihlalleri, kamu düzenini ciddi şekilde bozan olaylar sonucunda yaşamı, güvenliği ve özgürlüğü tehdit altına giren ve bu nedenlerle ülkesini terk eden kişiler mülteci sayılmıştır. Ancak söz konusu sözleşme bir komite tarafından imzalanması sebebiyle diğer ülkelere için yasal bir bağlayıcılığı yoktur.

İltica ise, gene Arapça kökenli bir kelime olup güvenilir bir yere sığınma anlamına gelmektedir (TDK, 2017b). Ayrıca mülteci olduğu iddiasıyla ülkesini terk etmek zorunda kalan insanların uluslararası korumadan faydalanması için sıklıkla kullanılmaktadır. İltica prosedürleri, bir kişinin hukuken mülteci tanımına uyup uymadığının tespit edilmesi için oluşturulmuştur. Bir ülke, bir kişiyi mülteci olarak tanıdığı anda, söz konusu kişiye menşe ülkesinin sağlamadığı koruma yerine uluslararası bir koruma sağlar (Uluslararası Af Örgütü, 2015:5). Dilimizde sık olarak kullanılan Muhacir kavramı ise Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde Balkanlar’dan zorunlu olarak göç ettirilip veya mübadele ile Anadolu’ya gelenlerin genel adıdır. Türkçeye "Mekke'den Medine'ye göç eden" anlamındaki Arapça sözcükten geçmiştir (TDK, 2017c).

2.1.1.2. Sığınmacı

Sığınma, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nin 14. Maddesine göre en temel insan haklarından biridir. Bildiride sığınma hakkı ;

“Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.”

şeklinde açıklanmıştır. Ancak İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca, oylama sonucunda kabul edilmiş bir karar olmasına rağmen, teknik hukuk anlamında "tavsiye" niteliğindedir ve dolayısıyla da "bağlayıcı" bir etkisi yoktur.

Sığınmacı, “İrki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa

önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı,” ifade etmektedir (İltica ve Göç Mevzuatı, 2005:8). Bu anlamda sığınmacı henüz mülteci olarak tanınmamış kişidir. Her sığınmacı sonuçta bir mülteci olarak tanınmaz, ancak her mülteci başlangıçta bir sığınmacıdır. Örneğin Suriye’de savaştan kaçan bir kişi Türkiye’ye girdikten sonra bir sığınmacıdır, mülteci değildir. Ancak Türkiye veya diğer Avrupa ülkelerindeki BMMYK bürolarına başvurarak ve yapılan inceleme neticesinde gerçekten mülteci kriterlerini taşıdığına karar verildikten sonra mülteci statüsüne erişmektedir.

2.1.1.3. Mülteci Statüsü Belirleme

Sığınma başvurusunda bulunan bireye “mülteci” statüsü verilip verilemeyeceğinin belirlenmesi için kişinin bilgilerinin toplanmasını ve sığınma başvurusunun incelenmesini içeren bir süreçtir. BMMYK nezdinde bir bireye “mülteci” statüsü verilip verilemeyeceğinin belirlenmesi için, ilgili bireyin durumunun 1950 tarihli BMMYK Tüzüğü ve Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi’nin 1 (A) Maddesinde yapılan mülteci tanımında belirtilen kriterleri karşılaması gereklidir.¹ Mülteci statüsü, bireysel bir MSB mülakatı yapılarak belirlenir. BMMYK’nin gerçekleştirdiği bu mülakat yoluyla, sığınmacıların kendi geçmişlerini ve tecrübelerini ayrıntılarıyla anlatmaları ve anavatanlarından kaçma sebeplerini ve neden geri dönmekten korktuklarını şahsen açıklamaları için sığınmacılara bir fırsat sunulmaktadır. BMMYK, mülakat sırasında sığınmacının verdiği tüm bilgileri değerlendirip sığınmacının ülkesindeki durumla ilgili mevcut bilgileri inceledikten sonra yapılan başvuruya ilgili bir karar verir.²

¹ 1951 Cenevre Sözleşmesinin Madde 1-Genel Hükümler A bendi 2.maddesi; 1 Ocak 1951.den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönmeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır. Birden fazla tabiiyeti olan bir kişi hakkındaki vatandaşı olduğu ülke. ifadesi, tabiiyetini haiz olduğu ülkelerden her birini kasteder ve bir kişi, haklı bir sebebe dayalı bir korku olmaksızın, vatandaşı olduğu ülkelerden birinin korumasından yararlanmıyorsa, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından mahrum sayılmayacaktır.

³BMMYK Türkiye Ofisi, 2016 yılında 20.011 kişi için Mülteci statüsü belirleme kararı vermiştir.

2.1.1.4. Göçmen

Göçmen kavramının tanımı için uluslararası anlamda kabul gören bir tanım bulunmamaktadır. Uluslararası kuruluşlar ve medya kuruluşları, ‘göçmen’ sözcüğünü hem göçmenleri hem de mültecileri kapsayan ortak bir terim olarak algılar ve kullanır. Oysa ki ekonomik bir göçmen zulüm altında değildir. Uluslararası Af Örgütü ekonomik göçmeni, “kendi menşe ülkesinden tamamen mali ve / veya ekonomik nedenlerle ayrılan bir kişi olarak tanımlar. Ekonomik göçmenler daha iyi bir hayat bulmak için hareket etmeyi tercih ederler ve zulüm yüzünden kaçmazlar. Dolayısıyla, mülteci statüsü kriterlerine girmezler ve uluslararası korumayı alma hakkına sahip değildirler” şeklinde açıklar.³ Uluslararası Göç Örgütü ise göçmeni “Kişisel rahatlık amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsamaktadır” şeklinde açıklar. Buradaki önemli husus kişinin bir baskı altında olup olmaması ve yasal yollarla hareket etmesidir. Örneğin halk dilinde “Gurbetçi Türkler” olarak tabir edilen 1970’lerde Avrupa’ya misafir işçi statüsünde giden Türkler için ekonomik göçmen tabiri kullanılabilir.

2.1.2. Uluslararası Mülteci Rejimi ve 1951 Cenevre Sözleşmesi

Yabancı topraklarda zulümden kaçan insanlara sığınma hakkı uygulaması uygarlığın ilk işaretlerinden biridir. Bunu Hititler, Babilliler, Asurlular ve eski Mısırlılar gibi Ortadoğu’daki ilk büyük imparatorlukların oluşumları sırasında, 3500 yıl önce yazılmış metinlerden görebilmekteyiz. Yakın tarihimizde de özellikle Anadolu topraklarına yönelik birçok göç ve iltica hareketi olmuştur. Örneğin, 1699’da Habsburg hanedanının baskıcı politikalarına karşı direniş gösteren Erdel Prensi Tökeli İmre’nin Osmanlı İmparatorluğuna iltica etmesi, İspanya’dan kaçan musevilerin sığınması, Bolşevik devrimi sonrası Kızıl Ordu’ya yenilen General Vrangeli ve Ordusunun 1920’lerde İstanbul’a iltica etmeleri, 1929’da Sovyet rejiminden kaçan Troçki’nin ilticası, 1964’de İran Şahı Rıza Pehlevi tarafından sürgün edildikten sonra Türkiye’ye sığınan İran İslam devriminin lideri İmam

³ Uluslararası Af Örgütü,(2017) “What’s The Difference Between A Refugee And An Asylum Seeker”. (erişim: 01.05.2018).

Humeyni'nin ilticası vb. gibi hem bireysel hemde kitlesel birçok iltica olayları Anadolu topraklarında yaşanmıştır.

Mültecilerin korunmasına ve sorunlarına çözüm bulmaya yönelik uluslararası anlamda ilk çalışmalar Milletler Cemiyetinin Mülteciler Yüksek komiserliği çatısı altında icra edildi. Birinci Dünya savaşı sonrası Avrupa ve Avrasya topraklarında karşılaşılan geniş çaplı mülteci sorunlarına kapsamlı bir çözüm arayışına girildi. Özellikle Sovyet İhtilali sonrası ve Balkanlarda etnik mübadeleler bu dönemde ele alınan başlıca mülteci sorunlarıydı. Avrupa Birinci Dünya Savaşı ile başlayan zorunlu nüfus hareketlerinin sorunları ile uğraşırken İkinci Dünya Savaşı ile daha fazlası ile yüzleşmek zorunda kaldı. Savaşın bitmesinin hemen ardından savaştan galibiyetle çıkan devletler hızlı adımlar atarak uluslararası alanda yeni bir diplomatik düzen oluşturmaya karar verdiler. Milletler Cemiyeti'nin yerine Birleşmiş Milletler'in kurulmasıyla en önemli adım atılmıştı. 1948 yılında imzalanan "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi" ile "Sığınma Hakkı" temel bir insan hakkı olarak tanındı. BM savaş sonrası ortaya çıkan milyonlarca mültecinin sorunlarına çözüm bulabilmek için 1950 yılında Mülteciler Yüksek Komiserliği'ni (BMMYK) kurdu. Asli işlevi mülteci ve sığınmacıların başvuru yaptıkları ülkelerde korunmasını sağlamak olan BMMYK, Kayıt ve Mülteci Statüsü belirleme, Üçüncü ülkeye yerleştirme, koruma, eğitim, sağlık, kamp yönetimi ve koordinasyonu ve kamu farkındalığının sağlanması gibi hizmetleri de sağlamaktadır.

Mültecilerin haklarının belirlenmesi ve devletler ile karşılıklı görev ve sorumlulukların hukuki güvenceye alınmadan atılacak adımların istenilen çözümleri getiremeyeceği bilinmekteydi. Bu amaçla 1951 yılında BM tarafından halen yürürlükte olan "BM Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi"⁴ oluşturuldu (Hazan, 2012:187).

Mülteciliğin uluslararası anayasası olarak kabul edilen 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne dair BM Sözleşmesi'nin 1. maddesindeki mülteci tanımında, 1951 öncesi gerçekleşen ve Avrupa'da meydana gelmiş olaylar nedeniyle ülkesini terk etmiş kişileri kapsamaktaydı, bu durum Avrupa dışında meydana gelen veya gelebilecek iltica sorunlarına bir çözüm getirmemekteydi. Dolayısıyla bir zaman ve mekan kısıtı vardı ve sözleşme bu hali ile bazı devletlerin çıkarına iken bazılarına da daha fazla yük getirebilmekteydi. Cenevre Sözleşmesine taraf devletler

⁴ 1954 yılında onaylanan sözleşmeye Türkiye ise 1962 yılında taraf olmuştur.

yeni mülteci ortamlarının ortaya çıktığını ve bu nedenle, söz konusu mültecilerin, Sözleşme'nin kapsamına giremeye bileceğini dikkate alarak 1967 yılında New York'ta tekrar bir araya gelerek bir "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü" nı imzalamıştır. Söz konusu protokole göre "1951'den önce meydana gelen olaylar" ve "Avrupa'da meydana gelen olaylar" ibareleri kaldırılarak zaman ve coğrafi kısıtlamalar revize edilmiştir. Bununla birlikte 1951 sözleşmesini coğrafi sınırlama ile kabul eden devletlere bu çekincesini devam ettirebilme imkanı da tanınmıştır. Örneğin Türkiye de bu protokolü onaylamış ancak coğrafi çekincesini başka bir deyişle Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle gelebilecek muhtemel mülteci akınlarına karşı çekincesini kaldırmamıştır. Türkiye'nin böyle bir tedbire başvurmaya iten sebebin bir başka nedeni de Ortadoğu ve Asya ülkelerinde devam eden iç savaş, siyasi istikrarsızlık ve karışıklıklardan kaynaklanabilecek kitlesel göç hareketlerine karşı Batı ülkelerinin, Doğu ile Batı arasında köprü konumunda olan Türkiye'yi gelen mülteci hareketlerine karşı bir tampon bölge olarak bulundurma eğiliminde olmasıdır. Bununla birlikte yürürlükteki ilgili Türk kanunlarına göre, "şartlı mülteci" olarak kabul edilebilecek bu kişiler BMMYK'nin çalışmaları yoluyla üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar "mülteci statüsü" sahibi kişilerle aynı haklardan yararlanabilir. Bu bağlamda, BMMYK Türkiye'de Avrupalı olmayan sığınmacıların mülteci statüsü başvurularını değerlendirmeye devam etmektedir (BMMYK, 2018).

İmzalandığı günden bu yana Cenevre sözleşmesi ile ilgili birçok tartışmalar yaşanmıştır. Özellikle bugünün sığınma ve iltica hareketlerini ne ölçüde kapsayabildiği ve ihtiyaçları karşılayabildiğiyle ilgili eleştiriler getirilmiştir. Mülteci tanımının bugün zorunlu göç kapsamına giren birçok grubu hala kapsamaktan uzaktır ve artan taleplere karşın tanımını değiştirmeye yönelik görüş birliğine ulaşamamıştır (İhlamur, 2015:587).

2.1.3. Düzensiz göç olgusu

Bu çalışmada, son dönemde kimi göçmenler için umut yolculuğu kimisi içinde bir trajedi bölgesi haline dönüşen Ege denizinde gerçekleşen göç olaylarının düzensiz göç niteliğine girmesinden dolayı bu olgu üzerine odaklanılmıştır. Düzensiz göçü bir ülkeye yasadışı giriş yapmak, bir ülkede yasadışı şekilde kalmak

veya yasal yollarla girip yasal süresi içerisinde çıkmamak olarak tanımlayabiliriz. Uluslararası Göç Örgütüne göre; Uluslararası anlamda açık bir tanımlı olmamakla birlikte “Hedef, kaynak ve transit ülkelerin düzenleyici normlarının dışında yer alan hareketlilikler”. Bununla birlikte hedef, transit ve kaynak ülkeler açısından ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken bir konudur. Hedef ülkeler için ülkelere yasadışı yollardan gelen veya yasal yollarla gelip yasal çıkış süreleri içerisinde çıkmayan kişileri kapsarken; kaynak ülke için ülkesini terk ederken gerekli prosedürlere uymayarak ülke sınırlarını geçen kişileri içerir. Transit ülkeler içinse; kaynak ülkelerden hedef ülkeye ulaşmak için yasal ya da yasal olmayan yollarla ülkeye girip bu ülkeyi bir geçiş ülkesi olarak kullanıp ülke sınırlarını terk eden kişilerdir (Göç İdaresi Raporu, 2016). Bu durumda Türkiye’yi geçiş maksatlı kullanma niyeti ile Ege denizi’nden AB ülkelerine geçmeye çalışan bu göçmen hareketliliği düzensiz göç sınıflamasına dâhil olmaktadır. Günümüzde yoğun olarak yaşanan “düzensiz göçün” bu şekilde tanımlanmasının başka bir nedeni ise göç eden kişilerin özelliklerinin her an değişebilmesi ve bundan dolayı kim oldukları, ne zaman, nasıl ve ne yönde hareket edeceklerinin kestirilememesidir (Yılmaz, 2014:1689). İçduygu, Türkiye’deki sığınmacılar ve mültecileri, istikrarsız durumları nedeniyle çoğu zaman düzensiz göçmenler olarak sınıflandırılmakta ve genellikle ilk fırsatta diğer Batı ülkelerine gitmek niyetiyle Türkiye üzerinden transit geçmek isteyen kişiler olarak tanımlanmaktadır (İçduygu ve Aksel, 2012:19). Ege denizi’nde kurtarılan göçmenlere de gitmek istedikleri ülkeler sorulduğunda tam olarak nereye gitmek istediğine karar bile veremedikleri veya birden fazla ülkeye gitmeyi tercih sebebi yapabileceklerini beyan etmektedirler. Bu kararsızlık da aslında birçok göçmen karşısının da sıklıkla dile getirdiği göçmenlerin ekonomik göçmen olduğu algısının yanlış olduğu anlamına gelmektedir.

2.1.4. Düzensiz Göçün Yasa-dışlaştırılması

Düzensiz göçü diğer göç türlerinden ayıran özelliklerinden birisi de göçmenin yasal statüsüdür. Düzensiz göçmenlerin bu statülerinden dolayı bazı ülkelerde yasadışı, kayıtsız göçmen, yasal statüsü sorunlu göçmen tabirleri de kullanılmaktadır. Düvell’e göre bir göçmenin statüsünü belirleyen 5 değişken bulunmaktadır. Bunlar;

Giriş, çıkış, ikamet, çalışma/istihdam ve doğum'dur. Düvell düzensiz göçmen statüsünü aşağıdaki durumlarla örneklemiştir :

- Düzensiz veya kurallara uymadan ve bir devletin sınırını izni olmaksızın aşan ve çalışmakta olan göçmenler
- Belirlenen vize süresini aşarak düzenli bir şekilde kalmaya devam eden kişiler
- Çalışma izni olmaksızın çalışma, çalışma izninin süresinin dolması veya çalışma izni olmasına rağmen enformel çalışma
- Düzensiz göçmenlerin varış ülkesinde doğmuş çocukları
- Çıkışın yasak veya suç olduğu bazı ülkelerden gelen göçmenler (Çin, Sri Lanka, Senegal, Cezayir vb.) (Düvell, 2011:62).

Göçmenlerin statülerinin karmaşıklığı ve ülkelerin istihdamla ilgili yasaları sebebiyle düzenlilik ve düzensizlik arasındaki ayrım oldukça belirsizleşmekte ve bulanıklaşmaktadır. Örneğin İngiltere'de istihdam yasaları gereği AB dışından gelen öğrencilerin çalışmaları için bir limit belirlenmiş olup bu süre bir dönem süresince haftada maksimum 20 saat olarak belirlenmiştir. Bu sürenin aşımı öğrenciyi enformal çalışma statüsüne sokarak yasadışı göçmen statüsüne itmektedir. Yasal göç olanakları daraldıkça düzensiz göç pratikleri ortaya çıkmaktadır (Topçuoğlu, 2015:510).

Düzensiz göçmenler için klasik göç yazınında kimi zaman yasadışı göçmen tabiri de kullanılmaktadır. Ancak bu yasadışılık, Ulus-devletlerin yasalarıyla çatışması nedeniyle göçmenleri sadece sığınma arayan bir nitelikten bir güvenlik endişesine sebebiyet veren suçlu konumuna sokmaktadır. BMMYK'da bu "yasadışı" etiketinin aynı zamanda düzensiz göçmenlerin veya sığınma arayanların sığınma başvuru süreçlerini tehlikeye düşürdüğünü belirtmiştir. Mültecilik statüsünün elde edilemediği, insan haklarına ulaşımın uyrukla sınırlı olduğu noktada karşımıza düzensiz göç çıkmaktadır (Topçuoğlu, 2015:510).

Göçmenlerin, herhangi birisinin varlığında yasadışı olarak tanımlanmasına yol açan üç neden bulunmaktadır (Erder ve Kaşka, 2003:17):

- Yasadışı sınır geçişi
- Yasadışı ikamet
- Yasadışı çalışma

Düzensiz göçmenler giriş yaptıkları ülkelerde gerek hukuki gerek ekonomik gerekse de kimlik politikalarının bir unsuru hatta malzemeleri olmaktadır.

Günümüzde genelde göç politikaları göçü giderek daha kısıtlayıcı hale getirmektedir. Düzensiz Göç bağlamında ise, “yasadışı” göçmen imgesinin organize suçu ve tehlikeyi çağrıştırması göç politikalarının giderek bir güvenlik sorunu haline gelmesine yol açmaktadır (Abiri, 2000 Waever,1995 aktaran: Topçuoğlu, 2015:507). Özellikle AB’nde son zamanlarda oluşmaya başlayan yeni güvenlik anlayışıyla göçmenlerin istihdama olumsuz katkı sağladığı, hem ekonomik hemde sosyal değerlere tehdit oluşturduğu iddiaları giderek artmaktadır.

2.1.5. Transit Göç

Düzensiz göç türlerinden biri olarak tanımlayabileceğimiz transit göç ise, nihai olarak ulaşılmak istenen ülkeye giderken başka bir ülkede geçici bir süre için kalınmasına denir. “Geçiş halinde ve göç yolculuğunda ara duraklardan birinde bulunduğunu, hedef noktasına henüz ulaşamadığını ve bir bitmemişliği ifade eder. Göç gönderen noktadan ulaşılmaması hedeflenen noktaya varışta geçilen ve belki de beklenen bir noktaya işaret eder” (Öner, 2015:17). “Genelde transit göçün tanımlanmasında göçmenlerin başka bir yere gitme niyetleri önemli bir yer tutmaktadır” (Topçuoğlu, 2016:6). Eğer bir göçmen sınır noktasında geçiş halinde değilse transit göçmen olup olmadığını belirlemek zor ve belirsizdir. Transit göç bu tanımları ile aslında ülkemizdeki en çok karşılaşılan göç türünü ifade etmektedir. Son yıllarda Yunanistan ve Türkiye arasındaki kara ve deniz sınırları, gitgide Avrupa’daki en aktif göç koridorlarından birine dönüşmüştür. Transit göçü bizim için önemli kılan nokta ise çalışmamızda bu koridorun deniz kolu olan Ege denizinde yakalanan düzensiz göçmenlerin aslında başka bir ülkeye gitmek isteyen transit göçmenler olduklarıdır.

2.2. KOPENHAG OKULU GÜVENLİK TEORİLERİ VE GÖÇÜN GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ

Soğuk Savaş’ın bitimini takiben değişmeye başlayan güvenlik anlayışı ile uluslararası ilişkiler disiplindeki birçok kavram gibi güvenlik kavramı da yeniden tanımlanmış ve klasik anlamındaki güvenlik kavramı kapsamından çıkarak genişlemiştir. 1990 yıllar ile birlikte özellikle bazı AB politikacılarının göç

meselerini tehditsel bağlamda değerlendirmesi gene bu dönemde rastlanılmaktadır. Aynı dönemde Geleneksel güvenlik çalışmalarının perspektifinin odaklandığı devlet merkezli ve güvenliğin askeri tanımına dayalı bakış açısının yeterliliği sorgulanmaya başlanmış, güvenlik çalışmalarının soruları boyut ve kapsam değişimiyle karşı karşıya kalmıştır (Mandacı ve Özerim, 2013:106). Devletlerin sınırlarını kontrol etmeleri ve bunlar üzerinde tedbirler almaları en tabi haklarıdır. Uluslararası göçlerin artışı ile birlikte bu tedbirlerin pratikte söylemlere dönüşmesi ise kimilerine göre güvenlik/ güvenlikleştirme anlayışı kimilerine göre dışlayıcı-göçmen düşmanlığı yaklaşımı olarak ifade edilmektedir.

Bu bölümde ilk olarak Uluslararası ilişkiler literatüründe incelenen “güvenlik” kavramı üzerine tartışmalar ele alınacak ve bu teorinin kurucusu olan Kopenhag ekolü güvenlik çalışmaları ve literatüre kazandığı kuramları incelenecektir. İkinci olarak bu çalışmanın kuramsal temelini oluşturan Güvenlikleştirme teorisi ne olduğu ve hangi alanlarda kullanılabildiği irdelenecektir, Bu kapsamda çalışmamızda güvenlikleştirme kuramının AB’nin birçok kontrol aracı ile göçü bir güvenlik konusu olarak çerçevelendirmeleri süreci incelenecektir.

2.2.1. Güvenlik

Güvenlik birçok disiplinde ve sektörde tanımını bulabileceğimiz ve her alanda farklı manalara sahip kompleks bir tanımdır. Çalışmamızda incelenecek olan güvenlik kavramı ise güç ve bilgi ilişkisi çerçevesinde şekillenen devlet güvenliği ve Uluslararası İlişkiler disiplinde yorumlanan kavramıdır. Güvenlik Çalışmaları literatüründe güvenlik kavramının ele alındığı eserler genel olarak incelendiğinde, en başta “kim için, kim tarafından güvenlik?” ve “hangi tehditlere karşı güvenlik?” sorularına cevap arandığını görülmektedir (Açıkmeşe, 2011:44).

Sandıklı, “güvenliği varlığın, bütünlüğün, değerlerin ve çıkarların korunması, sürdürülmesi ve geliştirilmesine yönelik tehdit, risk ve belirsizliklerden uzak olma hali” olarak açıklamıştır (BİLGESAM, 2014). Klasik realist anlayışından, neo-realist güvenlik anlayışına, Eleştirel kuramlardan Liberal güvenlik anlayışlarına bir çok yazar ve filozof güvenlik kavramının hala tartışmalı bir kavram olduğunda hemfikirdir. “Her devlet güvenliğini karşı tarafı bastırmak veya karşıdan gelen baskıları bertaraf etmek olarak algılar” şeklinde açıklayan Ortaçağ düşünürlerinden

Machiavelli o dönemlerde de dahi uluslararası sistemin devamlı bir çıkar çatışmasına dayanan kaotik bir ortam olduğundan bahsetmiştir (Leung, 2000:7). Kopenhag Okulu'nun önde gelen kuramcılarından Buzan, “güvenlik ve güvensizlikle ilgili manaların çok farklı sektörlerde değerlendirilmesi gerektiğini ve muğlak olduğunu belirtmiş, ancak bunu anlamının kolay yolunun güvenlik hissinin herhangi bir tehdit olarak algılanması şeklinde açıklamıştır. (Buzan ve diğerleri, 1998:) Dolayısıyla güvenlik çalışmalarında, tehdit altında olan ve kimin tarafından tehdit altındayız soruları ile analiz edilmesi gerekmektedir. Öte yandan güvenliği disiplin içinde kavramsal açıdan ilk ele alan Arnold Wolfers, güvenlik olgusunu “kazanılan değerlere yönelik bir tehdidin olmaması hali” şeklinde tanımlamıştır (aktaran :Yorulmaz, 2014:107). Buradan da tehlikenin, tehdidin varlığının olmaması anlamını çıkartabiliriz. Bir başka deyişle tehdidin var olmadığı yerde de güvenlik kavramından da bahsedilememektedir.

2.2.2. Kopenhag Ekolü ve Güvenlik Kuramları

Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve bunun sonucu olarak iki kutuplu dünya düzeninin sona ermesiyle devleti merkez alan ve askeri tehdit altında olduğu varsayılan devleti korunacak en önemli değer olarak kabul eden klasik geleneksel güvenlik yaklaşımları 1990'lar sonrası yerini konstrüktivist⁵ paradigmayı temel alan, güvenliğin sosyal etkilerine vurgu yapan, egemenliği kimlik ve özneler ile tanımlayan Kopenhag Okulu Güvenlik yaklaşımları almıştır. 1985 yılında Kopenhag Barış ve Çatışma Araştırmaları Merkezi'nde temelleri atılan, öncülüğünü Barry Buzan, Ole Wæver ve Jaap de Wilde vb. gibi teorisyenlerin çektiği bu akım alanyazında Güvenlikleştirme, Güvenlik-dışlaştırma, Sektörel ve Bölgesel güvenlik yaklaşımı teorilerini kazandırmıştır. 1990'larda somutlaştırdığı çok boyutlu güvenlik tanımlaması ve kapsamlı güvenlik anlayışıyla yeni güvenlik çalışmalarının çekim merkezi haline getiren Kopenhag Okulu'nun güvenlik olgusuna dair öne sürdüğü

⁵ Konstrüktivizm (İnşacı kuram); küreselleşmenin yarattığı ikilemlerin, krizlerin, değişim-dönüşümlerin, ayrışmaların ve birleşmelerin açıklanmasında, Güç ya da piyasa etkileşimi gibi maddi yapılar yerine fikirler, normlar, kültürler ve kimliklerden oluşan sosyal yapıyı analiz düzeyi olarak ele almakta ve güvenliği bu çerçevede yorumlamaktadır. Ancak realizmden farklı olarak inşacı yaklaşım, devleti toplumla birlikte incelemektedir (Bilgesam, 2014).

temel argümanlar; liberal, post-yapısalcı, neo-realist ve konstrüktivist yaklaşımların bir kombinasyonudur (Sandıklı, 2009:92).

Okul güvenliği, askeri güvenlik olarak tanımlanması ve algılanmasıyla yetinmemiş ve bunun haricinde farklı güvenlik sektörlerini de tanımlayarak kavramı genişletmiştir (Baysal ve Lüleci, 2011:22). Buzan, Waever ve De Wilde tarafından geliştirilen sektörel güvenlik anlayışından ilk olarak 1998’de “Security: A New Framework for Analysis adlı kitabında bahsedilmiştir. Bu boyutları detaylı incelersek:

Askeri güvenlik: Güvenlik göndergesi, devlettir. Devletin güvenliğini temel almaktadır. Devletin toprak bütünlüğünün korunmasında, askeri bir bakış açısını temsil etmektedir.

Siyasi güvenlik: Devletin rejiminin tehdit altında olmasıdır. Devletin içindeki tehditleri incelemektedir. Başka bir ifadeyle, devletin kendisinin, kendi insanına yönelik tehdit oluşturduğu durumları incelemektedir. (Totaliter, otoriter rejimler)

Çevresel güvenlik: Güvenlik göndergesi, çevredir. Çevrenin kendisinin yerel ya da küresel tehdit altında olması durumunda sözü edilen bir kavramdır.⁶

Ekonomik güvenlik: Güvenlik göndergesi, ekonomidir. Ülkenin kendi ekonomik krizi ya da bölgesel veya küresel düzeyde krizleri içermektedir.

Toplumsal güvenlik: Güvenlik göndergesi, insan grubu ve onun kimliğidir. Kimliğe yönelik tehditler ve kimliklerin korunması ile ilişkilidir (Serin, 2010:376). Çalışmamızda düzensiz göç ve insan hakları bağlamında yapılan analizlerin oluşturulması sebebiyle kuramsal çerçeve olarak güvenlikleştirme teorisi temel alınmıştır. Kopenhag ekolünü sektörel güvenlik anlamında incelendiğimizde düzensiz göçün toplumsal güvenlik boyutu kapsamına girdiğini görebilmekteyiz.

Buzan, okulun bir başka teorisi olan bölgesel güvenlik kompleksi teorisinin ise öncelikle siyasi ve askeri sektörlerin dinamikleri ile geliştiğini çünkü bu sektörlerdeki tehditlerin uzun mesafelerden ziyade kısa mesafelerde daha kolay seyahat etmekte olduğunu yani mesafenin bölgesel güvenlik üreten bir rol oynadığından bahsetmektedir. (Buzan, 2003:16). Bu yaklaşımda kompleksler coğrafi olarak belirlenmiş bir bölgede yoğunlaşan bir grup güvenlik sorunu olarak görülebilir

⁶ Doğanın 11 Eylülü olarak nitelendirilen 2011 Japonya depremi, deprem sonrasında meydana gelen tsunami felaketi ve ardından açığa çıkan nükleer tehlike ile Japon ekonomisini ve toplumsal yaşamını oldukça etkilemiş; bu durum nükleer çalışmaların yeniden sorgulanmasını gündeme getirerek, çevre güvenliğinin ne denli yaşamsal olduğunu gözler önüne sermiştir.(Sandıklı, A. ve Emeklier B., 2012:49)

ve aynı bölgede bulunan devletlerin birbirlerine karşılıklı bağımlılıklarının coğrafi olarak uzak olan bölgelere nazaran daha bağımlı olduğu görülmektedir. Bölgesel güvenliğin önemli olduğu coğrafyalarda; güvenlik kompleksinin oluşturulmasının ana hedefi; devletleri işbirliğine teşvik ederek; çatışmaların azaltılmasını sağlamaktır. (TUIC, 2017). Örneğin NATO, üye devletlerinin güvenlik önceliklerinin ve güvenlik dinamiklerinin örtüşmesi ile oluşması bölgesel güvenlik komplekslerine örnek teşkil etmektedir.

2.2.3. Güvenlik-dışılaştırma

Okulun diğer bir yaklaşımı olan Güvenlik-dışılaştırma (De-securitization), daha önce tehdit olarak kabul edilen bir şeyin ya da bir konunun artık tehdit olarak inşa edilmemesidir. Güvenlikleştirmenin karşıt ifadesidir olup meselenin güvenlik alanından uzaklaştırılmasıdır. Örneğin, Soğuk Savaş döneminde güvenlik çemberinin içine alınan birçok şey, başka bir ifadeyle güvenlikleştirilen birçok konu, SSCB'nin dağılmasıyla son bulmuş ve böylece güvenlik-dışılaştırılmıştır. (Sandıklı,2012:54) Kopenhag Okulu, açık bir biçimde güvenliği olumlu bir durum olarak değerlendirmez. Dolayısıyla güvenlikleştirmeyi kaçınılması gereken bir süreç olarak görür. Eğer bir sorun güvenlik sorunu olarak tanımlanmışsa, onun doğasından kaynaklanan bir otorite ortaya çıkar, ortaya çıkan bu otorite, özgürlüklerin kısıtlanması, şiddet içeren yöntemlerin meşrulaştırılması gibi araçların uygulanması sonucunu doğurabilir (Miş, 2014:351). Güvenliğin kapsamının aşırı ve akılcı olmayan bir şekilde genişletilmesi yerine, konuların güvenlik-dışı hale getirilmesini yani güvenlikleştirilmiş konuların normal politika alanına geri döndürülmesini savunmaktadır (Buzan ve diğerleri, 1998:201).

2.2.4. Siyasallaştırma

Bu noktada bahsedilmesi gereken bir diğer önemli konu ise siyasallaştırmadır. Çünkü siyasallaştırma ve güvenlikleştirme arasında yakın bir ilişki bulunmakla beraber aynı zamanda problematiktir. Siyasallaştırma bir sorunu siyasal bir zemine sokarak onun yasal ve meşru hale getirmeye çalışmaktır. Kopenhag okulu güvenlikleştirmeyi siyasallaştırmanın daha uç, aşırı bir versiyonu olarak

görmektedir (Buzan ve diğerleri, 1998:23). Bir sorunun siyasal alana dahil olması yani siyasallaşması kamu politikasının bir parçası haline gelmesiyle olur (Miş, 2011:348). Bununla beraber bir konunun güvenlikleştirilmesi için ilk olarak siyasileştirilmesi gerekmektedir. Bu şekilde konu normal politika alanından çıkarılmaktadır. Bir konunun tehdit olarak ortaya konulması her zaman güvenlikleştirme ile sonuçlanmamakta, sadece siyasallaştırma düzeyinde de kalabilmektedir (Şemsit, 2010:49).

2.2.5. Güvenlikleştirme Teorisi

Günümüzün güvenlik ve politik sorunlarında sıklıkla bir model olarak kullanılan Kopenhag Okulu veya Ekolü Güvenlikleştirme teorisi güvenlik paradigmaları arasında kuşkusuz en önemlisi olmuştur. Oli Waever tarafından ilk olarak 1995 yılında "Securization and Desecurization"adlı doktora tezinde bahsedilmiş müteakiben Buzan ve De wilde ile birlikte detaylı olarak ele alınarak Kopenhag ekolünün uluslararası ilişkiler konstrüktivist güvenlik yazınında vazgeçilmez bir teori olmuştur.

Güvenlikleştirme, acil durum önlemleri gerektiren ve politik bir sürecin normal sınırları dışındaki eylemleri meşru kılan bir varoluşsal bir tehdit olarak sunulmasıdır (Buzan ve diğerleri, 1998:24). Bir meseleyi varoluşsal bir tehdit olarak sunmak şu şekildedir: "Bu sorunu çözemezsek, her şey konu dışı olur (burada olmayacağız veya kendi yolumuzla başa çıkamayacağız)". Başka bir deyişle ortada bir tehdit vardır ve önceliğin bu tehdide verilmesi ve çözülmesi gerekmektedir. Başarılı bir güvenlikleştirmenin ise 3 bileşeni vardır:

(1) varoluşsal tehditlerin tanımlanması;

(2) acil eylem

(3) kurallardan bağımsız olarak birim-içi ilişkiler üzerindeki etkilerdir (Buzan ve diğerleri, 1998:24-26).

Okulun yaklaşımına göre güvenliği konu alan her şey söz-edim (*speech-act*) vasıtasıyla bir güvenlik sorunu olarak ortaya konulabilmektedir. Söz-edimsel yaklaşım, güvenlik analizlerinde 3 temel birimi gerektirmektedir. Bunlar referans nesneleri, güvenlikleştirici aktör ve işlevsel aktörlerdir. Referans nesnesi tehlike altında olan ve yasal olarak hayatta kalması gereken şeylerdir. Güvenlikleştirici

aktörler, tehlike altında olduğu varsayılan referans nesneyi güvenlik sorunu hale getirerek deklere edenlerdir. İşlevsel faktör ise güvenlik alanında referans nesneyi veya aktörü pozitif olarak etkilemeyen, tarafında olmayan ancak kararları önemli ölçüde etkileyen aktörlerdir (Buzan ve diğerleri, 1998:36). Bununla beraber söz-edim sadece güvenlikleştirme için yeterli olmayıp sadece tetikleyici bir harekettir. (*Securitization Move*) Başarılı bir güvenlikleştirme dinleyicilerin yani hedef kitlenin (*audience*) konuyu bir güvenlik meselesi olarak algılaması ile başlar. Dinleyiciyi kamuoyu olarak da tanımlayabiliriz. Bir güvenlikleştirme örneği vermek gerekirse ABD, 11 Eylül saldırıları sonrası terörizmle savaş stratejisi geliştirmiş ve bu stratejiyi " yasal ve meşru bir zemine oturtmaya çalışmıştır. Yasal seviyede yapılan uygulamalardan birisi ise ABD kongresinde ezici bir çoğunlukla kabul edilerek yürürlüğe giren USA Patriot yasasıdır (USA Patriot Act, 2017). Bu anti-terör yasama paketi sivil özgürlükleri yasaklama, ek gözetleme sistemleri, artırılmış sınır kontrolleri içermekle beraber istihbarat ajanslarının yetkilerinin arttırılması ve Guantanamo kampındaki terörizm şüphelilerinin hukuk süreci olmaksızın alıkonulması gibi uygulamaları beraberinde getirmiştir (Lucke ve Dück, 2016:5). Bu stratejideki referans nesnesi başka bir deyişle terörizm ve saldırı tehlikesi altında olan ABD halkı ve Amerikan değerleridir. Güvenlikleştirici aktör ise olağanüstü tedbirler alarak referans nesneyi tehdit altında gösteren Amerikan devlet başkanı, politikacıları ve Hükümeti'dir, dinleyici yani hedef kitle ise hem Amerikan halkı hem de diğer ülkelerdir.

2.3. GÖÇÜN GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ

Son yıllarda hem gelişmiş refah devletlerine yönelik olarak gerçekleşen hem de ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde yoğun bir şekilde yaşanmakta olan düzensiz göç olgusu, devletler ve toplumlar için gittikçe artan bir şekilde güvenlik sorunu olarak yorumlanmaktadır. Devletlerin sosyal, ekonomik ve siyasi nedenlerle gerçekleşen göçe dış kaynaklı olarak bakması ve kontrol gerektiren bir olgu olarak algılaması göçü yeni güvenlik sorunsalı içine dâhil etmektedir. (Elmas, 2016:179)

Uluslararası göç hareketlerinde uzun yıllardır en başta gelen çekim merkezleri arasında yer alan AB'de ise son yıllarda göç olgusuna ve göçmenlere giderek artan oranda güvenlik kaygılarıyla rol biçme eğilimi dikkati çekmektedir. Bu rolün inşası

sürecinde yeri olan yerel, ulusal ve uluslararası düzeydeki aktörler, sadece göçmenlere yönelik politikaları değil; göçmenlerin Avrupa halkları gözündeki imajını belirlemede de etkin bir görev üstlenmektedirler. (Mandacı ve Özerim, 2013:106) Bu aktörlerin göçü bir güvenlik sorunsalı olarak ortaya koyarken göçmenleri, özellikle iç güvenlik, terörizm, suç, işsizlik ve dinsel argümanlar ile ilişkilendirilerek kamuoyu algısını negatif anlamda etkileyecek şekilde kullandığı görülmektedir.

Göçün güvenlikleştirilmesinin nasıl ortaya çıktığı veya AB politikacılarının neden güvenlikleştirme politikaları izlediğine dair birçok görüş vardır. Jef Huysmans, Batı Avrupa refah devletlerinin politik meşruluk ve sosyal entegrasyon mekanizmaları ile ilişkili birçok sorunla yüzleşmekte olduğunu ve göçün güvenlikleştirilmesinin ekonomik ve finansal küreselleşme, fakirliğin artması, şehirlerdeki yaşam şartlarının bozulması, yabancı düşmanlığı ve radikal sağ parti ve hareketlerin yeniden doğması gibi sebeplere bağlamaktadır. Bu bağlamda göç artan bir şekilde, iç işgücü piyasasının istikrarına, kültürel kimliğe ve kamu düzenine bir tehlike olarak sunulmaktadır (Huysmans, 2000:752).

Paris Okulu olarak da bilinen Eleştirel Güvenlik çalışmalarının önde gelen isimlerinden Didier Bigo, göçün güvenlikleştirilmesinin siyasi liderlerin başarılı sözedimleri, bir grup insanlara karşı ve onlar için yarattıkları hareketlilik ve güvenlik uzmanlarının spesifik alanları (polis, jandarma, istihbarat servisleri, risk değerlendirme uzmanları, gözetleme teknolojileri tedarikçileri) arasındaki bağıntıdan ortaya çıktığını ifade etmektedir (Bigo, 2002:65). Bigo'nun burada AB'nin dış sınırlarında Eurosur gibi gözetleme sistemlerini kullanan ve risk analizi yöntemini kullanarak düzensiz göçmenleri birliğin dış sınırlarda tespit etmeye çalışan Frontex'i işaret ettiğine şüphe yoktur.

Farny'e göre AB içinde göçün güvenlikleştirilmesini sağlayan ana itici faktör, serbest dolaşım ve iç sınırların kaldırılması üzerine kurulu olan "Avrupa Kalesi" anlayışının yarattığı, Avrupa kimliğinin ve kültürünün korunmasıydı. Bunun yanı sıra, göçmenlerin AB ekonomisini tehdit etme potansiyeline sahip olduğu iddiası, limitli bir göç politikasının geliştirilmesi ve göçün bir güvenlik konusu olarak çerçevelenmesine yol açan üçüncü ülke vatandaşlarının haklarını azaltmak için meşrulaştırıcı unsur olarak öne sürüldü (Farny, 2016). Ancak göçmenlerin ekonomik olarak bir tehdit olarak görülmeleri politikacıların belirttikleri gibi

olmayıp, istatistikler bunun tam tersini göstermektedir. OECD raporlarında göçmenlerin özellikle esnek iş gücü piyasasına önemli derecede katkıda bulunduğu, kazandıklarından daha fazla vergi ve sosyal katkı sağladıkları ve son 10 yıldır Avrupa işgücünün %70'nin göçmenler tarafından karşılandığı belirtilmektedir (OECD, 2014:1).

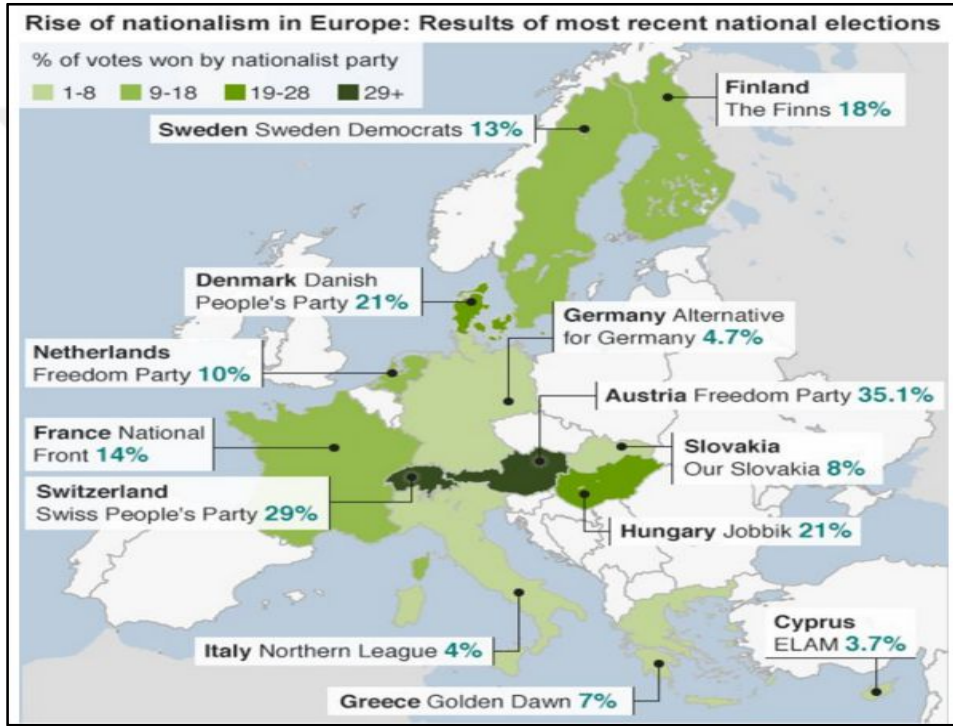
Buzan ve arkadaşları göçü toplumsal güvenliğe yönelik en önemli sorunlarından birisi olarak görmüş ve farklı bölgelerde ve farklı dönemlerde toplumsal güvenliğin gündeminde en çok yer alan tehditlerden biri olarak nitelemiş ve şu örnekle açıklamıştır; “X halkı Y halkının akınlarıyla istila edilmekte veya zayıflatılmaktadır. X toplumu olduğu şekilde kalamayacaktır; çünkü diğerleri toplumu tekrardan dizayn edeceklerdir. X kimliği, nüfusun kompozisyonundaki değişim ile farklılaşacaktır” (Buzan ve diğerleri, 1998:121). Avrupa'daki son seçimlerde sağcı popülist partilerin başarıları da bu anlamda değerlendirilebilir. Özellikle aşırı sağcı liderlerin söylemlerinde ve partilerinin seçim propagandalarında sürekli göçe ve göçmenlere vurgu yapılarak toplumlarının tehdit altında vurgusu yapılmakta olduğunu görmekteyiz. Şekil-3'de Avrupa genelinde yapılan son seçimlerde ki aşırı sağ partilerin oy oranlarının artışları gösterilmektedir. En fazla artışın ise %35 ile Avusturya'da gerçekleştiği görülmektedir. Batı Avrupa'nın aşırı sağla yönetilen tek ülkesi ünvanını alan Avusturya'nın 15 Ekim 2017'deki seçimlerde İslam karşıtı Halk partisi (ÖVP) ile aşırı sağcı politikalarıyla bilinen Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ)'nün⁷ ilk iki sırayı paylaşarak hükümeti kurmalarından anlayabilmekteyiz. Her iki partininde özellikle islamofobi ve göçmenler üzerinden yaptıkları politikalarının da sonucunu aldıklarını ve Buzan'ın X ve Y halkları teorilerinin siyasal zeminde gerçekleştiğini görmekteyiz.

Göçün bir tehdit olduğu algısının yaratılması şüphesiz sadece politik alanda değil aynı zamanda popüler medya tarafından da kullanılarak güvenlikleştirici aktörlerin pratiklerine zemin hazırlamaktadır. Medyada yapılan yayınlarda mültecilerin ve sığınmacıların çoğu kez ulusal birlik ve bütünlüğü tehdit ettiği, ekonomik göçmenlerin ülke vatandaşlarının işlerini ellerinden aldığı, düzensiz göçmenlerin terörist olduğu ve sınırları yasadışı yollarla geçerek devlet güvenliğini

⁷ Avusturya Dışişleri Bakanı ve ÖVP'nin lideri olan Sebastian Kurz'un seçim vaatleri arasında Avrupa'ya göç yollarının kapatılması, AB'nin göçmenlere yardımlarının sınırlandırılması, 5 yıl Avusturya'da yaşamamış olan yabancıların yardımlardan muaf tutulması da vardı. www.milliyet.com.tr (erişim : 29.12.2017)

yok saydıkları öne sürülmektedir (Akçapar, 2012:566). Özellikle son göçmen krizinde Güney ve Doğu Avrupa ülkelerindeki kitlesel olarak yürüyerek gelen, alıkonulma merkezlerinde bekleyen binlerce göçmen görüntülerinin sıklıkla yer alması, göçmen rakamlarının speküle edilmesi, göçmenlerden bahsederken yasadışı, sahte vb. negatif bir dilin kullanılması ile göçmenlere yönelik kamuoyunda negatif çağrışımlar⁸ oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Şekil 1: Avrupa’da Radikal Sağ Partilerin Son Seçimlerde Aldıkları Oy Oranları

Kaynak : www.bbc.com, 2017.

Göçmenlerin terörizm ile ilişkilendirilmeleri ve güvenlikleştirme aktörleri tarafından söylem haline getirilmeleri özellikle 11 Eylül saldırıları ile ivme kazandığı söylenebilir. Avrupa’nın birçok ülkesinde son 20 yılda gerçekleşen terör saldırılarının bir çoğunun yerleşik göçmenler tarafından gerçekleştirilmesi göçmenlere yönelik olan korkuyu ve kaygıları daha da artırmıştır. Bunun neticesinde toplumsal uyum (entegrasyon), ulusal kimlik ve vatandaşlık kavramları

⁸ İngiltere’de yapılan araştırmada, sığınma ile ilgili gazete manşetlerinin %31’i, haberlerin %53’ü negatif çağrışımlar oluşturduğu gözlemlenmiştir. www.opendemocracy.net, “How politicians and the media made us hate immigrants”, Chitra Nagarajan, (erişim: 14.12.2017)

sorgulanmaya başlanmış, göçmen nüfusun ülke içi suç oranlarını artırdığı, işsizlik sigortası yoluyla refah devletini kötüye kullandığı, ve hatta Müslüman göçmen nüfusun uyum gösteremediği öne sürülmüştür (Akçapar, 2012:566-567). Tüm bu etmenler ile güvenlikleştirilen göç olgusu, Avrupa ülkelerinde çok-kültürlülük politikalarından iç güvenlik politikalarına geçişin sebebi olmuştur.

Frontex icra direktörü Fabricio LEGGERİ'nin 2016 yılında Europol genel merkezinde yaptığı konuşmada;

“Schengen alanının hayatta kalması AB dış sınırlarının etkin bir şekilde operasyonel müdahaleye bağlıdır. Bu da etkili bir sınır yönetimi ve önemli noktalarda artırılmış güvenlik tedbirleri ile yapılması gerekir”

diyerek kurumun en başındaki kişi olarak konuya insani olmaktan ziyade bir güvenlik sorunu paradigmasıyla yaklaşıldığını açıkça göstermektedir. (Frontex, 2017).

Bigo'ya göre STK'lar ve akademisyenler tarafından ortaya konan bazı eleştirel söylemlerde eğer siyasiler, hükümetler, bürokratlar ve gazeteciler durumun daha farkında olsalardı, göçün güvenlikleştirilmesi hakkındaki fikirlerini değiştireceklerini ve buna direneceklerini ifade etmektedir. Çünkü esas problem ideolojik veya söylemsel olup göçün güvenlikleştirilmesi, söz-eyleme katılan farklı aktörlerin yetkilerinden ve kullanılan dilden türetilmektedir (Bigo, 2002:64).

AB göçe karşı güvenlikleştirme stratejisinin dışsallaştırma stratejisi ile de eleştirilmektedir. Bu Dışsallaştırma pratiklerini Kaygısız şu şekilde sıralamıştır;

- AB'ye yönelen göç akımlarının AB sınırlarına ulaşmadan tampon bölgelerde durdurulmasını sağlamak,
- Tampon bölgelerde durdurulamayan göçmenlerin etkin bir sınır kontrol sistemi vasıtası ile sınırları aşmasını engellemek,
- Sınırdan geçerken veya ülke içerisinde tespit edilen düzensiz göçmenleri geri kabul anlaşmaları ile üçüncü güvenli ülke olarak adlandırılan transit ülkelere iade etmek suretiyle düzensiz göç sorununu birlik sınırları dışında tutmak (Kaygısız, 2013:179).

Daha önce masum bir ekonomik eylem olarak görülen, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın ekonomisini yeniden yapılandırmak ve canlandırmak gibi bir görevle kutsanan ve bu nedenlerle liberal politikalarla, ekonomik ve insani söylemlerle teşvik edilen göç, Avrupa toplumuna bir tehdit olarak algılanmaya ve

yönetilmeye başlanmıştır. Bu algı, göçü, suç, sosyo-ekonomik problemler, “kültürel çöküş” ve son olarak terör gibi sorunlarla ilişkilendirerek inşa edilmiştir. (Koca, 2014:57). Ancak göçün güvenlikleştirilmesi ile ilgili birçok söyleme rağmen göç açıkça bir güvenlik sorunu olamayacağı, özellikle iltica hakkının bir insan hakları meselesi olması, herkesin bir gün sığınmacı konumuna düşebileceğinden meselenin insan hakları paradigmasıyla ele alınması gerekmektedir. Alanyazında yapılan birçok çalışmada, göç ve sığınma ile ilgili politikaların yaklaşımları araştırılmış ancak hem AB’nin hem de diğer birçok göç alan devletlerin göçe karşı eğilimlerinin göç olgusunun insani boyutunu göz ardı ederek kontrol odaklı pratiklerle dışsallaştırdığı görülmüştür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AB ORTAK GÖÇ POLİTİKALARININ GELİŞİMİ VE FRONTEX

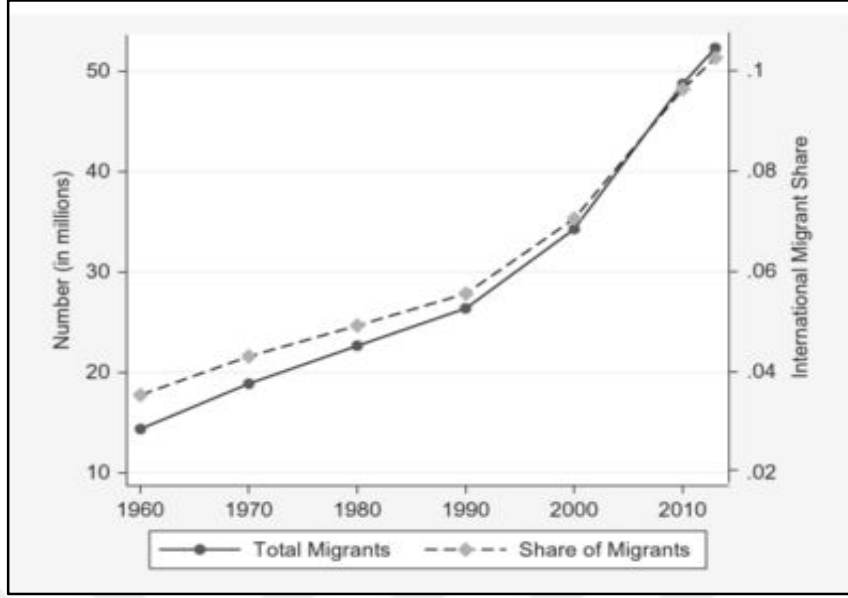
3.1. AB ORTAK GÖÇ POLİTİKALARININ GELİŞİMİ

20. yüzyılın ikinci yarısına kadar küresel göç hareketlerinin en önemli rotalarından ve en dinamik bölgelerinden biri olan Avrupa bu dönemden itibaren göç veren kıtadan artık göç alan bir karaktere bürünmüştür. Dünya, İkinci Dünya savaşı ve hemen sonrasındaki dönemde modern tarihin en geniş yerinden edinilmiş insan hareketliliğini gördü. Mayıs 1945’de 40 milyondan fazla kişinin Avrupa içinde göç ettikleri tahmin edilmektedir (UNHCR, 2000:13). Ortaya çıkan bu trajik tablo AB göç politikalarının filizlenmesine sebep olacaktı. Bu dönemden itibaren başlayan göçmen akışı hiç azalmadan sürekli artmıştır. 1960’lı yıllarda Avrupa’daki uluslararası göçmen sayısı yaklaşık 14.4 milyon ile toplam nüfusun %3.5’nu oluşturmakta iken, sonraki yıllarda özellikle 1990’ların başlarında bu trend artarak devam etti 2017 yılına gelindiğinde toplam göçmen sayısı 77.9 milyon ulaşarak toplam Avrupa nüfusunun %9.5 olmuştur (Şekil-2). Avrupa’yı göçmenler tarafından diğer bölgelere nazaran daha fazla tercih edilmesi ve cazibe merkezi haline getirilmesinde yatan en önemli faktörlerden birisi özellikle 20. yüzyılın ortalarından sonra başlayan Avrupa’daki bütünleşme süreci ve bu kapsamda oluşturulan Avrupa Serbest Bölgesi’dir (Malkara, 2017:78).

Avrupa’nın İkinci Dünya Savaşı sonrası göç hareketleri incelendiğinde bu tarihten itibaren hem dönemsel hem de coğrafi anlamda her ülke çok farklı göç deneyimlerine sahne olmuştur. Bu süreçler farklı yaklaşımlarla sınıflandırılabilmiştir. Bunlardan öne çıkanların başında Zimmerman’ın 4 dönem olarak belirlediği göç hareketleri vardır;

- (i) Savaş sonrası düzenlemeler ve sömürge ülkelerden çekilme (dekolonizasyon) dönemi,
- (ii) İşçi göçü dönemi,
- (iii) Sınırlandırılmış göç dönemi ve

Şekil 2: 1960’lardan İtibaren Avrupa’daki Göçmen Trendi

Kaynak: BM, Yıllık Göç Raporu 2009

(iv) Soğuk Savaş sonrası dönem olmak üzere dört dönemde incelemektedir (Aktaran: Özerim, 2014:20).

Avrupa’ya yönelik göçleri 1945-1979 arası, 1973-2007 arası ve 1989 ve sonrası olmak üzere üç dönem halinde inceleyen Messina, bu dönemleri sırasıyla savaş sonrası emek (işçi) göçü, aile birleşmeleri, düzensiz/zorunlu göç isimleriyle üç büyük göç dalgası olarak adlandırmıştır (Messina, 2007: 19). Birinci dönem olarak bahsettiği göç dalgasında Batı Almanya’ya 2.171.000 Türk’ün göç ettiğinden bahsetmektedir. Göçün kamu düzenini istikrarsızlaştırdığına dair politik söylemler ise bu dönemlerde başlamıştır. Emek işgücünün durdurulma kararlarına rağmen aile birleştirmeleri izni ile göçmen nüfusu artmaya devam etmiştir (Huysmans, 2000:754). Gene de bu dönem süresince göç politikaları Avrupa toplumu için önemli bir sorun olarak görülmedi. Çünkü misafir işçilerin sonunda geri ülkelerine döneceği düşünülmekteydi.

Batının endüstrileşmiş ülkelerine yönelik son 50 yıldaki hızlı göç hareketleri, Avrupa’nın sınırları üzerindeki hükümlerle hakları ile ilgili birçok politik ve akademik tartışmaları beraberinde getirmiştir. İkinci Dünya Savaşı’na kadar “göç gönderen” konumda olan Avrupa ülkeleri, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren göç alan topraklar haline gelmiş, buna paralel olarak kendi göç politikalarını oluşturmaya başlamıştır (Güleç, 2015:83). Bu süreç içerisinde AB yönelik uluslararası göç

deneyimleri ülkeden ülkeye değişiklik göstermesi ve göçle ilgili sorunların doğasındaki bu çeşitlilik ortak bir Avrupa göç politikasının gelişimindeki en önemli engellerden birisi olmuştur. Özellikle 1990’lardan bu yana artan göç baskısı ve dışarıdan yönelen göçün kontrol altına alınmasının gerekliliği Avrupa’lıları bazı yasal düzenlemelere ve kendi ortak politikalarını oluşturma sürecine doğru sevk etmiştir.

3.1.1. AB Göç Politikalarına yönelik ilk girişimler

AB göç politikasının gelişimi dört farklı döneme ayrılmaktadır. 1957 Roma Antlaşması ile başlayan ve 1980’lerin ortalarına kadar süren Birliğin göç politikasında pasif olduğu dönem ilk dönemi oluşturmaktadır. İkinci dönem ise 1980’li yılların ortalarından başlayan ve 1990’lara kadar süren hükümetler arası gayri-resmi işbirliği dönemidir. Üçüncü dönem 1990’ların sonuna kadar devam eden resmi hükümetler arası işbirliği dönemi olurken dördüncü ve son dönem Amsterdam Anlaşması ile başlayan ve günümüze kadar devam eden “topluluklaştırma” dönemidir (Geddes ve Scholten, 2016a:247).

AB göç politikaları oluşturma çabalarında Roma Antlaşması ile başlayan dönemin pasif olması göç politikaları ile ilgili bir düzenleme olmamasından kaynaklanmaktaydı bunun yerine, sadece yabancıların çalışmasıyla ilgili düzenlemeler yer almaktaydı. 1970’li yıllardan itibaren ise AB’nin ileride geliştirilecek olan ortak göç ve sığınma politikasına zemin oluşturacak ve “iç güvenlik” alanında ileride yasadışı göç konusunu da içerecek devletler-arası bir dizi anlaşmaya imza atıldı. Bunlardan ilki “Trevi Group” adı altında 1975 yılında Avrupa Konseyi Roma Zirvesinde oluşturulan örgüttür. Örgüt 1976 yılından itibaren taraf ülkelerin İçişleri ve Adalet Bakanlıklarından yetkililerle toplanmış, sivil havacılık güvenliği, terörizm ve nükleer güvenlik dahil bir dizi başlıkta bilgi paylaşımı gerçekleştirmiştir (ORSAM, 2012a:13). Hükümetler-arası göç konusundaki ilk girişimler ise Trevi grubu bakanları tarafından 1986 yılında bir ad hoc göç çalışma grubu oluşturulmasıdır. Bu çalışma grubunun faaliyetleri kapsamında üye ülkelerdeki göç sorunu, ortak vize politikası fikrinin geliştirilmesi, dış sınır kontrolleri, iç sınır kontrolleri, siyasi sığınma arayanlar vb. gibi konular ele alınmıştır (EU Commission, 2017).

Avrupa Birliği için önemli yapı taşlarından birini oluşturan Schengen Anlaşması ile ortak bir g politikasının oluşturulmasına ynelik ilk adımlar atılmıştır. Hükümetler arası işbirliğinin ilk sonucu olan antlaşma Avrupa Toplulukları yesi 5 lke (Belçika, Fransa, Almanya, Lüksemburg ve Hollanda) tarafından imzalanarak kabul edilmiştir. Sz konusu anlaşma, bir yandan imzacı devletlerin ortak sınırlarındaki kontrolleri yavaş yavaş kaldırırken, diğer yandan dış sınırları üzerinde denetimleri glendirmiştir (Schengen Szleşmesi, 1985). Bu bağlamda Schengen Grubu'nun kurulması, sınırları ve ge karşı kısıtlamaları glendirmek amacıyla gerçekleştirilen bir girişim olarak grlmektedir (Geddes, 2001:23-24). Sınırların olmadığızgr bir Avrupa hedefi yolunda başarılı bir adım olarak kabul edilen Schengen sadece i sınırlarda kontrollerin kaldırılmasını ve dış sınırların eşgüdümünü değil; ortak vize politikası, polis ve yargı işbirliği, düzensiz gmenlerin geri gnderilmesi ve Schengen Bilgi Sistemi (SIS) gibi ortak veri bankalarının oluşturulmasını içeren kurallar bütününe dayanmaktadır. Schengen ile başlayan ortak sınırlar oluşturulması fikri, Avrupa Tek Senedi (ATS)'nin (1986) imzalanması ile devam etmiş, ATS ile Birlik için tek pazar entegrasyonungrlmştr. ye devletler, Senet'in dış sınırların kontrolü konusunda kendi yetkilerini riske sokacağı dşnncesiyle Senet'e ekledikleri bir beyanname ile nc ülke vatandaşlarının kabulüne, ikametlerine ve hareketlerine ynelik işbirliğini kabul etmelerine rağmen bu durumun ulusal g politikalarını belirleme konusunda kendilerini kısıtlamayacağını duyurmuşlardır (Karaşahin, 2012:58). Bu çekince ile ye ülkelerin g konusunda hükümetler arası bir anlaşmaya vardıkları ancak gene de kendileri için bağlayıcı olmayacağı şeklinde yorumlanabilir.

Ortak Avrupa Sığınma Sisteminin (CEAS)'ın kkenleri 1990'lı yıllardaki hükümetler arası işbirliği ve Dublin prensibi olarak bilinen sığınmacıların ilk geldikleri ülkede sığınma başvurusuna olanak sağlayan szleşmedir (Geddes ve Scholten, 2016b:85). Dublin Szleşmesi aynı zamanda AB devletlerinin sığınma başvurularında ye ülkelerin nasıl bir uygulamada bulunacaklarını belirtir. Szleşmenin getirdiği bir başka yenilik ise, bir nc ülke vatandaşının birden çok Birlik ülkesine iltica başvurusu yapmasının engellenmesidir. Başvuru sahibinin hangi ülkeden giriş yaptığının tespit edilebilmesi için parmak izi bilgilerinin değiş

tokuşuna dayanan EURODAC⁹ adında merkezi bir sistemin kurulması uzun süren tartışmalara sebep olmuştur. Sözleşmenin 15. maddesinde dikkat çeken bir husus ise üye devletler, sorumlu olmadığı durumlarda bile, özellikle aileyle ilgili veya kültürel kaygılara dayanan insani gerekçelerle aile fertlerini ve himayeye muhtaç olan başka akrabaları bir araya getirebilmesine olanak sağlamasıdır (Dublin Sözleşmesi, 1997).

3.1.2. Göç ve Sığınma Politikalarında Dönüm noktaları: Maastrich ve Amsterdam Antlaşmaları

Avrupa Birliği için dönüm noktalarından biri olarak kabul edilen Maastricht Antlaşması'nın (1992) imzalanması ile Avrupa Topluluğu; Adalet ve İçişleri, Ortak Güvenlik ve Dışişleri ile Topluluk sütunları olmak üzere üç sütunlu bir yapıya kavuşturulmuş ve Avrupa Birliği adını almıştır. Göç ve Sığınma politikaları açısından Maastricht antlaşmasını önemli kılan nokta göç ve sığınma konularına yönelik Topluluk düzeyinde mekanizmaların geliştirilmesi ve ortak bir sığınma sisteminin gerekliliğinin temellerinin atılmış olmasıdır. Esasen antlaşmanın ana amaçları şu şekilde tanımlanmıştır; Dış sınır denetimleri, Göç, sığınma ve suçla mücadele ve önlemeyle ilgili olarak, uygun tedbirler aracılığıyla, kişilerin serbest dolaşımının garanti edildiği bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı olarak tanımlanan Birliği korumak ve geliştirmektir (Maastricht Antlaşması, 1992).

Ortak bir göç ve sığınma politikası oluşturma anlamında Maastricht'den sonra diğer bir dönüm noktası da 1997'de imzalanan ve 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması olarak görülmektedir. Antlaşma ile birliğin içerisinde bir "Özgürlük, Güvenlik ve Adalet alanı" oluşturulmak istenmiş, göç ve sığınma politikaları ise AB'nin üç sütunlu yapısındaki Hükümetler arası bir yapıdan, Avrupa Toplulukları başlığı altında uluslar üstü sütununa dahil edilerek ayrı bir maddeyle düzenlenmiştir (EU, Amsterdam Treaty, 1997). Antlaşma ile göç politikası tamamen ortaklaşmıştır ve vize şartları, mültecilik kriterlerinin belirtilmesi gibi konular tamamen Birliğe bırakılırken; mülteci kabulü ve aile birleşimi gibi konular üye ülkelerin inisiyatifinde kalmıştır, yani göç ve iltica şartlarını Birlik belirlerken, bu

⁹ Eurodac, (European Dactyloscopy) Dublin Sözleşmesi'nin etkili şekilde uygulanmasına istinaden parmak izlerinin karşılaştırılması için 'Eurodac'ın tesis edilmesine ilişkin (EC) 2725/2000 sayılı ve 11 Aralık 2000 tarihli Konsey tüzüğü gereğince, parmak izini alarak veri tabanına kaydeden sistem mültecilerin birden fazla AB ülkesine iltica talebinde bulunmasını önlemek için kurulmuştur (İltica ve Göç Mevzuatı, 2005:269).

başvuruların değerlendirmesini tamamen üye ülkelere bırakılmıştır (Girit, 2017). Amsterdam Antlaşması üye devletlere, Özgürlük, Güvenlik ve Adalet alanının aşamalı olarak inşası için bir yol açmış ve AB göç politikaları hızla gelişen bir alan haline dönüşmüştür.

Tablo 2: Maastricht'te Belirlenen AB'nin 3 Sütunlu Yapısı

Avrupa Birliği		
Birinci sütun	İkinci sütun	Üçüncü sütun
Avrupa Topluluğu	Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası	Avrupa Ekonomik Topluluğu
- Gümrük birliği ve Ortak pazar - Ortak Tarım Politikası - Ortak Balıkçılık Politikası - Avrupa Topluluğu Rekabet Hukuku - Ekonomik ve Parasal Birlik - AB vatandaşlığı - Eğitim ve Kültür - Trans-Avrupa ağları - Tüketici hakları - Sağlık hizmetleri - Araştırma - Çevre yasası - Toplumsal politika - Sığınma talebi - Schengen Antlaşması - Göç yasası	Dışişleri: - İnsan hakları - Demokrasi - Dış yardım Güvenlik politikası: - Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası - Avrupa Birliği Savaş Grupları - Helsinki Amaçları - Bağış gücü	- Uyuşturucu ticareti ve silah kaçakçılığı - Terörizm - İnsan ticareti - Örgütlü suç - Rüşvet ve dolandırıcılık

Kaynak: Maastrich Anlaşması, 1993.

3.1.3. Çok yıllık Programlar: Tampere, Hague (Lahey) ve Stockholm Zirveleri

Amsterdam Antlaşmasını takip eden süreçte, Göç ve sığınma konularındaki AB faaliyetlerini yapılandıran 5 yıllık programlar hazırlanmıştır. 1999 Tampere Avrupa Konseyi ve 2004 Lahey Programı, bu alanın gelişiminde iki önemli dönüm noktasıdır. Çok yıllık programlardan ilki olan Tampere Programı, 1999-2004 yıllarını kapsamaktadır. AB Konseyi, Amsterdam Antlaşması'nın uygulanmasına ve Birliğin bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanına dönüştürülmesine ilişkin olarak, 15-16 Ekim 1999'da Tampere'de toplanmıştır. Zirve'de AB göç politikalarının temel unsurları şu şekilde ortaya çıkmıştır: kaynak ülkelerle ortaklık, ortak iltica sistemi, üçüncü ülke vatandaşlarına adil tutum ve göç akımlarının yönetimidir (Şemsit, 2010a:94). Zirvenin sonuç bildirgesi'nde "Ortak bir AB Sığınma ve Göç Politikası" başlığı

altında “sığınma ve göç konularında ortak politikalar belirlenirken bir yandan da yasadışı göçü durdurmak ve yasadışı göçü organize edenlerle ve ilgili uluslararası suçları işleyenlerle mücadele etmek için dış sınırlarını tutarlı bir şekilde kontrol etme gereği” de vurgulanmıştır. Aynı zamanda Cenevre Mülteciler Sözleşmesi'nin ve başka ilgili insan hakları belgelerinin yükümlülüklerini yerine getirmedeki kararlılık ve üçüncü ülke vatandaşlarının topluma entegrasyonunu sağlamaya yönelik bir ortak yaklaşım benimsenmiştir (EU,Tampere Summit,1999). Tampere sonrası dönemde, bir yandan yasadışı göçün önlenmesinin öncelikle bir sınır kontrol meselesi olduğuna dair geleneksel anlayış sürdürülmüş ve özellikle 11 Eylül olayının yarattığı güvenlik baskısının etkisiyle de, hem ülkeler bazında hem de Birlik bazında sınır kontrolleri artırılarak devam ettirilmiştir (Samur, 2008:5).

Kasım 2004 Brüksel Avrupa Konseyi'nde, “Avrupa Birliği'nde Özgürlük, Güvenlik ve Adaletin Güçlendirilmesi” başlıklı Hague (Lahey) Programı kabul edilmiştir. Tampere Zirvesi'nden sonraki beş yıllık dönem içinde göç ve sığınma konularında kaydedilen ilerlemelerin bir özetini yapan Program, göçün bütün aşamalarına ilişkin kapsamlı bir yaklaşımın oluşturulmasının gereğine değinmiştir. Bu yaklaşımın bir parçası olarak, göçün kaynak ve transit geçiş noktalarındaki ülke ve bölgelerle işbirliğine gidilmesinin öneminden bahsedilmiştir (Samur, 2008:9). Hague (Lahey) programında, 2001 ve 2004'te ABD ve İspanya'nın maruz kaldığı terör saldırıları sonucunda göçe yönelik kısıtlayıcı ve kontrollü tedbirlere başvuran güvenlikçi anlayışların hakim olduğunu görüyoruz. Sığınma ve göç politikaları çerçevesinde güvenlik yaklaşımlarının yasadışı göçle savaş ve sınır kontrollerini merkeze almaktadır. Söz konusu dönemin önemli gelişmeleri arasında 2005 yılında AB Sınır Güvenliği Ajansı Frontex'in kurulması ve 2008 yılında Avrupa göç ve iltica paktının imzalanması yer almaktadır. Pakt kapsamında Lahey Programı'nın hedeflerine ulaşılabilmesi için özellikle 5 alana olan bağlılık dile getirilmektedir. Söz konusu 5 alan:

- Üye ülkelerin her birinin ihtiyaçlarını, önceliklerini ve kabul etme kapasitelerini (üye ülkeler tarafından belirlenecek) dikkate alan ve göçmenlerin entegrasyonlarını teşvik eden bir yasal göç yönetimine geçilmesi,
- Yasa dışı göçün, kaçak göçmenlerin vatandaşı oldukları veya giriş yaptıkları ülkelere geri gönderildiğinden emin olunacak şekilde kontrol edilmesi,
- Sınır kontrollerinin daha etkin yapılması,

- Sığınma Avrupa'sı oluşturulması,
- Göç ve kalkınma arasında yakın bir ilişki oluşturulması amacıyla kaynak ve transit ülkelerle kapsamlı bir işbirliği oluşturulmasıdır (Lahey Programı, 2004).

Avrupa Birliği göç düzenlemelerinin yapısı içindeki en çarpıcı değişiklikler, üye devletler tarafından imzalanan ve 1 Aralık 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması'yla getirilmiştir. Maastricht Antlaşmasını yürürlükten kaldırarak, "Avrupa Birliği Antlaşması" (Treaty on European Union) olarak değiştirmiş ve AB kurucu antlaşması olan Roma Antlaşmasını "Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma" (Treaty on the Functioning of the European) olarak değiştirmiştir. Antlaşma ile daha fazla etkinlik daha fazla demokrasi daha fazla şeffaflık, vatandaşın ve Avrupa parlamentosunun daha fazla söz hakkı gibi sloganlarla yola çıkarak bir "haklar ve değerler Avrupa'sı" oluşturması hedeflenmiştir. Maastricht'le ortaya koyulan üçlü ayırım ortadan kalkarak, ikinci ve üçüncü sütundaki hukuksal araçlar kaldırılarak birinci sütunun hukuksal araçlarının diğer sütunlarda da kullanılabilmesinin önü açılmış bir başka deyişle, ikinci ve üçüncü sütundaki ulusal çıkarlar, artarak topluluk çıkarı haline gelmiştir (Lizbon Antlaşması, 2009).

Lizbon Anlaşmasında göç ve sığınma ile ilgili düzenlemeler "Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Anlaşma" sütununda V. Başlık olan "Özgürlük, Güvenlik ve Adalet" alanı içerisine yerleştirilmiştir (Arslan,2012:106). Ayrıca, Lizbon Anlaşması ile Özgürlük, Güvenlik ve Adalet alanında oybirliği ile karar alınması ilkesi bazı istisnalar saklı tutularak büyük ölçüde kaldırılmış ve nitelikli çoğunluk ilkesi temelinde olağan yasama prosedürüne geçilmiştir. Bunun yanı sıra Lizbon Antlaşması, Temel Haklar şartı ile başlayan Birlik içerisinde temel hak koruma sistemini oluşturma ve güçlendirme çabalarında önemli bir aşamadır (Kaygısız, 2012:93). Ayrıca, tüm AB üye ülkeleri ve Avrupa Konseyi üzerinde bağlayıcılığı olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne AB'nin katılımını sağlamaktadır (EU FRA, 2014:3).

Aralık 2009'daki zirve'de kabul edilen "Stockholm Programı", Tampere ve Lahey zirvelerinde alınan kararların devamı niteliğinde olup 2010- 2014 döneminde göç konusunda yapılacak çalışmalar için bir zemin oluşturmuştur. Program sınır yönetimi, vize, göç ve sığınma politikalarında daha ileri işbirliğine odaklanmıştır. Politika öncelikleri arasında ;

- Sınır aşan suçlar ve düzensiz göçü engellemek için sınırları güçlendirmek, İkinci nesil Schengen Bilgi Sistemi (SIS II) ve Visa Bilgi Sistemi (VIS II) gibi tedbirler vasıtasıyla sınır ötesi işbirliğini teşvik etmek,
- Etkili bir entegrasyon ve geri dönüş politikalarını kapsayan, kaynak ülkelerdeki beyin göçü etkisini minimize ederken işgücü piyasasının ihtiyaçlarını vurgulayan “Ortak bir Göç Politikası” geliştirmek,
- 2012 yılına kadar ortak bir sığınma sistemini tesis etmektir (Stockholm Programı, 2009).

AB’de göç politikalarının evrimine bakıldığında, bu konudaki ortak politikaların yasal göç veya entegrasyon konularından ziyade düzensiz göç ile mücadele ve sınır kontrollerine odaklandığı görülmektedir. Dolayısıyla, bu politikaların Avrupalılaşmasında güvenlik odaklı bir gelişim görülmektedir (Şemsit, 2010b:67). Schengen antlaşması kurumsal bir çerçeve dahilinde iç güvenliğin korunmasını ele alan bir göç düzenlemesi olarak görülmektedir (Huysmans, 2000:757). Bu güvenlik odaklı düzenlemeleri Stockholm programında da görmekle birlikte bu anlaşma ile ilgili gelen eleştirilerin başında, başta insan hakları örgütleri olmak üzere demokratik hak ve özgürlüklerin ve iltica hakkının kısıtlanacağını, Frontex’in rolünün artırılarak sınırların silahlandırılacağını ve baskıcı bir denetim mekanizması oluşturulacağı yer almaktadır. Anlaşma her ne kadar AB vatandaşlarının özgürlüklerine ilişkin bir söylem belirlemiş olsa da ve ortak bir sığınma sisteminin tesisine yönelik çabalarına rağmen mülteci haklarının geliştirilmesine yönelik çok gözle görülür bir değişiklik olmadığı gibi sınırların güçlendirilmesi gibi güvenlik odaklı yaklaşımların daha etkin olduğunu görebilmekteyiz.

3.1.4. AB Entegre Sınır Yönetimi Stratejisi (IBM)

Bugün sıklıkla kullandığımız egemenlik, sınırlar, başka bir devletin iç işlerine karışmama ve elçilik gibi kavramlar Vestfalya düzeni ile gelmiştir. Bu düzen ile sınırları belli ve antlaşmalarla korunan bir teritoryal devletin kendi sınırları içerisinde mutlak bir hâkimiyete sahip olmasını gerektirdiğini göstermiş, uluslararası literatürü “egemenlik” kavramı ile tanıştırmıştır (Karakaya, 2011). İki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut (TDK, 2017d) anlamına gelen sınır,

hükümetler, devletler veya bir ülkenin idari olarak birbirinden bağımsız bölümleri gibi politik varlıkların coğrafi bitiş noktalarını ya da yasal yetki alanlarını tanımlayan bir terimdir. Hudut sözcüğü ile eş anlamlıdır. Eski dönemlerde sınırlar, arada tarafsız bölgelerin bulunduğu ve kesin bir şekilde ayrılmayan bölgelerdir. Weber, sınırı “bir devletin hudutlarını ve egemenliğini açıkça belirleyen çizgiler olarak tanımlar (Meneakshi, 2017). Sınır Yönetimi kavramı ise belirli bir ülkenin sınırları boyunca düzensiz girişlerin tespiti ve önlenmesi bununla beraber mülteci, göçmen, turist, işadamları vb. gibi yetkilendirilmiş kişilerin girişlerinin kolaylaştırılması olarak açıklanmaktadır (UGÖ, 2015).

AB sınır yönetimi ile ilgili ilk kısıtlamalar sınırları içerisinde ortak bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı kurma hedefi maksadıyla Schengen antlaşması ile oluşmuş, Maastricht antlaşması ile ortak dışişleri ve güvenlik politikaları geliştirilmiş, Schengen Müktesabâtı’nın Amsterdam Antlaşmasına dahil olması ile de iç sınırlarda kontroller kaldırılmıştır. Ancak iç sınırlarda serbest dolaşım, dış sınırların daha iyi korunması ihtiyacını doğurmuştur. Bu gereksinim üye devletleri dış sınırlarının yönetimi konusunda ortak uygulamalara ve kararlara yöneltmiştir. AB’nin bu çalışmaları Entegre Sınır Yönetimi yaklaşımını ortaya çıkarmıştır.

AB tarafından benimsenen Entegre sınır yönetimi, AB ortak dış sınırlarında oluşabilecek tüm problemlerle güvenlik mantığıyla mücadele edilmesini amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın kapsadığı konular risk analizi ve istihbaratı kapsayan sınır kontrollerinin yapılması, yetkili kolluk kuvvetleri ile beraber sınır ötesinde kaynaklı sorunların incelenmesi, ulusal ve uluslararası seviye de işbirliğinin sağlanması, sınır muhafızları, gümrük memurları, polis ve diğer ulusal güvenlik birimleri ile ilgili otoriteler arasında işbirliğinin sağlanması ve son olarak dört aşamalı bir kontrol mekanizmasının oluşturulmasıdır.

Entegre Sınır Yönetimi yaklaşımının tarihsel süreci, Schengen mutabakatı ve 15 -16 Ekim 1999 imzalanan Tampere zirvesinde sınır yönetimi konusunda çeşitli adımlar atılarak başlamıştır. Aralık 2001 tarihinde Avrupa Konseyi üye devletler arasındaki operasyonel işbirliğinin daha da geliştirilmesi için bir temel teşkil eden "Sınır Denetimlerinde Avrupa Yönetim Konseptini" onaylamıştır. Müteakiben Laeken zirvesinin 42 nu.lı sonuç maddesinde dış sınırların etkin yönetilmesinin önemi vurgulanmış, dış sınır kontrollerinin iyi yönetilmesinin terör, yasadışı göç ve insan ticaretine karşı mücadelede önemli rol oynayacağı ifade edilmiştir. Ayrıca

Avrupa Birliği Konseyi, Konsey ve Komisyon'dan dış sınırların kontrolünde ortak standartlar ve işbirliği konusunda araştırma yapılmasını istemektedir (EU Monitor, 2017). Laeken zirvesinde her ne kadar üye devletler arasında sınır kontrolleri üzerindeki işbirliğinin önem vurgulansa da sınırlarda oluşabilecek göç akınlarına karşı güvenlikleştirme pratiklerinin ilk söylemlerine rastlanılmaktadır. (Laeken Zirvesi, 2001).

Avrupa Birliği Komisyonu, 7 Mayıs 2002 tarihinde “Üye Devletlerin Dış Sınırların Entegre Yönetimine Doğru” isimli komisyon tebliğini onaylamıştır. (EU Commission, 2002). Belgede AB seviyesinde hem operasyonel hem de normatif çok sayıda tedbirler ve eylem planlarının analizini içermektedir. Aynı zamanda Dış sınırların kontrolü için üye ölkeler arasında ortak bir anlayış ve mekanizma önermektedir. Konsey bu tebliğden sonra 13 Haziran 2002 yılında “Dış sınırların Yönetim Planı” isimli bildiriye kabul etmiştir. Söz konusu planda :

- Ortak operasyona yönelik koordinasyon ve işbirliği mekanizması,
- Ortak entegre risk analizleri,
- Ortak personel ve ekipman politikası,
- Ortak mevzuat oluşturulması,
- Üye ölkeler ile Birlik arasında yük paylaşımlarına yönelik Dış

sınırların entegre yönetimine dair 5 ana başlık belirlemiştir.

Bu planın kabulünden sonra, operasyonel ve yasal düzeyde entegre sınır yönetim sisteminin aşamalı gelişimine yönelik önemli tedbirler alındı. Schengen Sınırlar kodunun hazırlanması, Dış sınırlar Fonu, Sınır Muhafızları için el kitabı, özel bir risk analiz birimi ile Frontex'in kurulması bu gelişmeler arasındadır. 2003 tarihinde Selanik'te yapılan Zirve'de, AB Komisyonundan sınır yönetiminde operasyonel koordinasyonu sağlamak için yeni bir birimin kurulması için inceleme yapılması istendi. Komisyon tarafından yapılan çalışmalar neticesinde dış sınırlarda operasyonel işbirliğinin yönetilmesine yönelik bir Avrupa Ajansı'nın (Frontex) kurulması önerisi AB Komisyonunca benimsenmiştir. AB Konseyinin 2004 tarihli kararıyla resmen kurulan Frontex, 1 Mayıs 2005 tarihi itibari ile görev yapmaya başlamıştır (Akman ve Kılınç, 2010:10). Schengen Sınırlar Kodu ile birlikte Frontex AB Entegre Sınır yönetim stratejisinin temel taşları olarak görölmektedir.

AB Konseyi 2006 yılında dış sınırların entegre yönetimi konusunda farklı anlamlar ve terminolojilerin kullanıldığı ve bu terminolojik boşluğun doldurulması

ihtiyacı doğduğunu belirterek IBM'in kavramsal çerçevesinin oluşturulması açısından aşağıdaki unsurlar üzerinde uzlaşmıştır:

- Risk analizi ve istihbaratı da içeren sınır kontrolü ve gözetimi
- İlgili tüm icra makamları ile işbirliği içinde “sınır aşırı suçları” tespit edip araştırmak
- Dört aşamalı kontrol modeli (The four-tier/ filter access control model). Bu model, AB Schengen Katalogunda belirtildiği üzere; kaynak veya transit ülkelerindeki önlemler, komşu ülkelerle işbirliği, dış sınırlardaki sınır kontrol önlemleri ve ortak serbest dolaşım alanlarındaki önlemleri içerir.
- Sınır yönetiminde; sınır muhafızları, gümrükler, polis, ulusal güvenlik makamları ve diğer ilgili makamları içeren kurumlar arası işbirliği.
- Ulusal ve uluslar üstü düzeyde koordinasyon ve uyumluluk (ICMPD, 2015:8-10).

Avrupa komisyonu tarafından 2008 yılında kabul edilen sınır paketi ile entegre sınır yönetiminin geleceğine dair vizyonu açıklanmıştır. Bu paket kapsamında AB'nin dış sınırlarındaki gözetleme ve kontrol araçlarının modernize edilmesi yönünde oldukça teknik düzeyde entegre gözetleme mimarisi oluşturulmak hedeflendiğini görmekteyiz. Aynı zamanda söz konusu paket ile otomatik sınır kontrolleri, detaylı giriş-çıkış kontrol sistemleri, hava yolcularının gözetimleri ve elektronik seyahat yetkilerini (EU ESTA) içermektedir. Operasyonel ve işbirliği kapasitelerinin genişletilerek Frontex'in güçlendirilmesi, güney ve doğu sınırlarının daha etkin kontrol edilebilmesi için AB gözetleme sistemi Eurosur'un aktive edilmesi de bu paket kapsamındadır (EU Reg. 1052/2013).

Şekil 3: AB Entegre Sınır Yönetimi Unsurları

Kaynak: Marko Gašperlin, 2011.

3.1.5. Schengen Sınırlar Kodu

Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin 15 Mart 2006 tarihli kararı ile 2006 yılında yürürlüğe giren Schengen Sınırlar Kodu “Kişilerin sınırdan geçişlerini düzenleyen hükümleri içeren bir Birlik kanunu” olarak adlandırılır. AB dış sınırlarının yönetimi ile ilgili ortak politikanın ve Entegre Sınır Yönetim Stratejisinin, Frontex ile beraber en önemli bileşenlerinden biri olan Sınırlar Kodu sürekli olarak değişerek ve gelişerek sınır yönetimi ile ilgili AB kurallarını sağlamlaştırmaktadır. Esas olarak kişilerin iç sınırlardan geçişi ve dış sınırlardaki sınır yönetimi üzerine müşterek tedbirlerin benimsenmesi amaçlanırken iç sınır denetimlerinin kaldırılması, Schengen Bilgi Sistemi (SIS) ve Vize Bilgi Sistemi (VIS), vize, göç, üçüncü ülke vatandaşlarının dolaşımı ve ikameti, sığınma, polis işbirliği, adli işbirliği, suçluların iadesi ve kişisel verilerin korunması konularını içermektedir (Schengen Sınırlar Kanunu, 2006).

Konsey üye ülkelerin Sınır Yönetimi ile ilgili konularda geçiş noktalarında (hudut kapısı) kişilerin kontrolünü ve bu noktalar arasındaki bölgenin gözetimini kapsamadığını, aynı zamanda iç güvenliğe yönelik risk analizi ve dış sınırların

güvenliğini etkileyebilecek tehditlerin analizinin de icra edilememesinin gerektirdiğini bu sebeple sınır geçiş noktalarında kişilerin kontrolü ve bu noktalar arasındaki bölgenin gözetimi ile ilgili; şartların, kriterlerin ve ayrıntılı kuralların ortaya konulmasını vurgulamaktadır (Schengen Sınırlar Kanunu, 2006). Bu kriterlerin yerine getirilebilmesi maksadıyla uygulamaya konulan bir sistem de SIS-Schengen bilgi Sistemi'dir (EU, Migration and Home Office, 2017). Amacı üye ülkeler arasında (İrlanda Cumhuriyeti ve Birleşik Krallık dışında) yasaların uygulanması ve sınır güvenliği gibi konulara ilişkin bilgilerin toplanması ve paylaşılması konusunda oluşturulan bir çeşit haber alma ağıdır. Bir SIS uyarısı, yalnızca belirli bir kişi veya nesne hakkında bilgi içermekle kalmaz, aynı zamanda kişi veya nesne bulunduğunda ne yapılması gerektiğine dair açık talimatlar içerir. Uzmanlaşmış ulusal SIRENE Büroları¹⁰, SIS uyarılarıyla ilgili faaliyetlerin koordinasyonu ve ek bilgi alışverişinde bulunmak için tek irtibat noktası olarak hizmet eder. Üçüncü ülke vatandaşlarına vize verilmeden önce bu sistemden kontrol edilmeleri zorunludur ve talepte bulunan kişi giriş yasağı bulunanlar listesinde ise, vizeyi ancak olağanüstü durumlarda alabilmektedir. Schengen Bilgi Sisteminin yerini, 9 Nisan 2013 tarihinde hayata geçirilen ikinci nesil Schengen Bilgi Sistemi (SIS II) almıştır (EU, Migration and Home Office, 2017). Yasal dayanakları SIS II Tüzüğü ve SIS II Kararı olan SIS II, sistemin çok daha gelişmiş bir halidir ve sorgu yaparken biyometrikler ve gelişmiş olanaklar kullanma gibi daha üstün fonksiyonlar içermektedir (EU FRA, 2014:31).

Sınırlar Kodu ile uygulamaya konulan bir başka sistem ise Vize Bilgi Sistemi (VIS)'dir. AB ortak vize politikasının uygulanmasını destekleyecek, dış sınır yönetimiyle ilgili bilgileri toplamak, işlemek ve paylaşmak için geniş ölçekli IT sistemi olan VIS bu araçlardan birisidir. Visa Bilgi Sistemi (VIS), Schengen ülkelerine vize veri alışverişinde bulunur. Merkezi bir IT sisteminden ve bu merkezi sistemi ulusal sistemlere bağlayan bir iletişim altyapısından oluşur. VIS, AB üyesi olmayan ülkelerdeki konsoloslukları ve Schengen ülkelerine tüm sınır geçiş noktalarını birbirine bağlar. Schengen Bölgesi'ni ziyaret etmek ya da Schengen Bölgesi üzerinden transit geçmek için kısa süreli vizeler için başvurularla ilgili verileri ve kararları işler. Sistem, tanımlama ve doğrulama amacıyla biyometrik

¹⁰ S.I.R.E.N.E.; Supplementary Information Request at the National Entries (Ulusal girişler için destekleyici bilgi talebi)

eşleme, başta parmak izleri gerçekleştirebilir (EU, Migration and Home Office, 2017).

AB, Entegre Sınır yönetiminin Frontex ile birlikte önemli bir bileşeni olan Schengen Sınırlar Kodu vasıtasıyla tüm sistem ve düzenlemeler ile üye ülkelere ortak göç politikası perspektifinde yasal bir dayanak sağlamıştır. Üye ülkeler arasında Avrupa Birliği içerisindeki Schengen Alanı'nda iç sınırlar ortadan kaldırıldığı için, sınır yönetiminin güçlendirilmesi düzensiz göçün ve organize suçun önlenmesi açılarından daha da önem kazanmıştır (Şemsit, 2010c:34). ve bu önem AB politikacılarını sınırlarında bir kontrol aracı ihtiyacına, Frontex'in tesis edilmesine sevk etmiştir.

3.1.6. Bir Güvenlik Kurumu olarak Frontex'in¹¹ Doğuşu

AB, bir yandan ekonomik entegrasyonun güçlenmesi için üye devletler arasındaki sınır kontrollerini kaldırmakta, buna karşılık yasal ve düzensiz göçle ortak politikalar çerçevesinde mücadele etmek için dış sınır kontrollerinde ortak yöntemler geliştirmekteydi (Köktaş, 2011:6). Buna yönelik ilk olarak 2002 yılında Ortak operasyonel eşgüdüm ve işbirliği mekanizması çerçevesinde, entegre sınır yönetimi sisteminin merkezi kurumu olarak “Dış Sınır Görevlileri Ortak Birimi” (External Borders Practitioners Common Unit) kurulması önerilmiştir (EU Commission, 2002b:13). Bu birimin sorumlulukları risk analizleri yapmak, operasyonel projeleri hayata geçirmek ve ulusal politikaların koordinasyonunu sağlayacak ortak stratejiyi geliştirmek bulunmak olarak belirlenmişti. EBPCU işlevleri başlangıçta Konsey Çalışma grubuna (SCIFA+) atfedildi, ancak bu tip bir görev SCIFA'nın kapasitesini aşacağı düşüncesi kalıcı bir yapı oluşturma fikrinin temellerini attı. Bu öneri daha sonra Avrupa Sınır Örgütü Frontex'in kurulmasına kaynaklık etmiştir (Hobbing, 2005:13).

AB'nin Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı'nın bir parçası olarak Entegre Sınır Yönetimi Stratejisini operasyonel hale getirmeyi hedefleyen Frontex uzun çabalar ve eleştiriler sonucunda, 26 Ekim 2004 tarihinde 2007/2004 sayılı Konsey Tüzüğü ile kurulmuş ve merkezi 3 Ocak 2005 tarihinde Varşova'da açılmıştır. Bir

¹¹ Fransızca'dan gelen “Frontiers Exteriures” (İng: External Borders) “Dış Sınırlar” kelimesinden türetilmiştir.

topluluk ajansı olan Frontex, tüzel kişiliğe, operasyonel ve mali otonomiye sahiptir (Köktaş, 2011:13). AB parlamentosunun 2016 yılında yaptığı değişiklik ile ajansın adı “Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı” (European Border and Coast Guard Agency) olarak değiştirilmiştir (EU Commission , Frontex Reg., 2016). Ajansın başlıca amacı, AB üye ülkelerin dış sınırlarının entegre yönetimini; üye ülkelerin kara ve deniz sınırları ve bunların havaalanları ve deniz kapıları gibi, şahıslar tarafından dış sınırların geçişinde Topluluk mevzuatının uygulandığı, dış sınırların yönetimine ilişkin mevcut ve gelecekteki Topluluk önlemlerinin uygulanmasını kolaylaştırarak ve daha etkili kılarak geliştirmektir. Bu çerçevede Frontex, dış sınırların yönetimi alanında üye devletler arasındaki operasyonel işbirliğini koordine eder; ortak eğitim standartlarını belirlemek de dâhil olmak üzere üye devletlere ulusal sınır muhafızlarını eğitmelerinde yardımcı olur; risk analizleri yapar; dış sınırların kontrol ve izlenmesiyle ilgili araştırmalar geliştirir; dış sınırlarda yüksek teknik ve operasyonel destek gerektiren şartlarda üye devletlere yardım eder ve ortak geri dönüş operasyonlarında üye devletlere gerekli desteği verir (Peers, 2007: 142-144).

Carrera, Frontex’i topluluğun siyasallaşmamış ve istihbarat temelli bir kuruluşu olduğunu ve temel görevinin, sistematik olarak yönetilen ve maliyet etkin müşterek operasyonlara dayalı risk analizlerini koordine etmek olduğundan bahsetmektedir. Bu kuruluş aynı zamanda AB Entegre Sınır yönetim Sisteminin sağlamlaştırılması, uygulanması ve tedricen genişletilmesi konularında kilit rol almayı hedeflemektedir (Carrera, 2007:8-9).

Edler ise ajansın, benzersiz bir kurumsal düzenlemeyle kurulduğundan bahsetmektedir. Frontex hem AB'nin “Avrupa Toplulukları” başlığı altındaki birinci sütunda (göç politikaları, sığınmacılar ve Schengen bölgesi), aynı zamanda “Güvenlik Güçleri ve Adalet Alanında İş Birliği” başlığı altındaki uyuşturucu kaçakçılığı, terörizm ve organize suç sütunun ayrıcalıklarına sahiptir. Bu Frontex'in topluluk politikaları ve güvenlik kaygıları arasındaki sınırları ortadan kaldıran ortak bir zemin üzerine kurulu olduğu anlamına gelir. Dolayısıyla, Frontex'in, Avrupa Birliği sınırlarına ulaşmaya çalışan yabancılarla mücadele ederken, gözetleme ve kontrol konularında yasal olarak bir "polis kuvveti" olarak çalışması için araçlar vardır (Edler, 2013:2). Operasyonel ve kurumsal yapısı itibariyle militarize bir organ

olan Frontex, artık nüfus'tan doğabilecek sözde tehditlere karşı bir kontrol teknolojisine dönüşmüştür (Koca, 2014:57).

Frontex'in istihbarat veya polis kuvveti olarak adlandırılması ya da bir görev addedilse de, AB göç politikasının temelinde olan “düzensiz göçü engellemek ve azaltmak” hedefini gerçekleştirmek için AB'nin dış sınırlarında uygulanan stratejinin ana araçlarından birisidir. Bir yandan düzensiz göçün engellenmesi algısı yaratılırken diğer yandan bir söylem olarak tehdit haline getirilmesi aslında Frontex'in inşası yönünde planlı bir strateji midir? Frontex'in gerçek fonksiyonları, yetenekleri ve bunların uygulanma yöntemleri hususlarında, kafalarda hala bir takım soru işareti bulunmaktadır.

3.2. AB'NİN DÜZENSİZ GÖÇ POLİTİKALARINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER

3.2.1. Kale Avrupa'sı mı, Sığınak mı?

Son yıllarda alan yazında çok sık karşılaştığımız bu terim genellikle AB'nin göç ve sığınma konularında kendisini dış etkenlerden, özellikle kültürel etkilerden korumak için uygulamakta olduğu politikalar olarak tarif edilmektedir. Her yıl, kimi ezici bir yoksulluktan kaçan kimi de şiddet ve zulümden uzak bir sığınak arayan binlerce göçmen ve mülteci her ne pahasına olursa olsun “Avrupa Kalesi”ne ulaşmaya çabalamaktadır. Bu çabalama sonucu ya hayatlarına mal olmakta ya da hayal ettikleri emniyet ve huzura ulaşamadıklarının farkına varmaktadırlar. Bunun sebebi ise AB tarafından uygulanmakta olan katı sınır politikaları olduğu göze çapmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü'nün resmi kurumlar, sivil toplum örgütleri ve medya kaynaklarından derlediği rakamlara göre son 4 yılda (2014-2017) Avrupa kıyılarına ulaşmaya çalışan yaklaşık 15.000 göçmen hayatını kaybetmiştir (IOM, Missingmigrants, 2017). Bununla birlikte Yunanistan anakarasında ki alıkonulma merkezlerinde 2.197 sığınmacı ve göçmen, Ege adalarında ki alıkonulma merkezlerinde yaklaşık 10.000 sığınmacı ve göçmen bekletilmektedir (RSA, 2017). AB ve AB'ye üye olan devletler, düzensiz göçmenleri dışarıda tutabilmek için bu bireylerin gelme nedenlerine ya da büyük bir bölümün AB sınırlarına ulaşmak için neleri göze aldıklarına bakmaksızın aşılması giderek imkânsız hale gelen bir duvar örmektedir (Uluslararası Af Örgütü, 2014:5).

AB dışsallaştırma politikalarının en sert ve insanlık-dışı sonuçlarını Libya’da görmektediriz. Özellikle Afrika kıtasından gelen göçmenlerin Avrupa’ya ulaşmak için kullandığı bu güzergahta AB-Libya arasında imzalanan anlaşma sonucu binlerce göçmen Libya’daki alıkonulma merkezlerinde ağır şartlarda tutulmaktadır (NewAfrican, 2018:20). AB bir taraftan alıkonulma merkezlerindeki şartları düzeltmek için çaba gösterirken, diğer taraftan gelen göçmen botlarını engellemek için Libya Sahil Güvenliği ile birlikte çalışmaktadır. AB-Libya arasında 3 Şubat 2017 tarihinde imzalanan Malta deklarasyonu ile Libya’ya “EU Trust Fund” tarafından yaklaşık 90 milyon avroluk yardım yapılmıştır. Bu yardımın kapsamı alıkonulma merkezlerinin koşullarının düzeltilmesinin gibi amaçların yanı sıra Libya Sahil Güvenliği’nin kapasitesinin artırılmasını da kapsamaktadır (Malta Deklarasyonu, 2018).

AB düzensiz göçü engellemeye yönelik aldığı tedbirleri her alanda görmek mümkündür. Birlik sınırları dahilinde için gelişmiş izleme sistemlerinin kurulması, dış sınırlarda yer alan üye devletlere sınırlarını güçlendirmeleri için mali destek verilmesi ve AB hudutlarında devriye gezecek ve Avrupa genelinde faaliyet gösterecek sınır görevlilerinin koordinasyonunu sağlayacak bir kurum olan Frontex’in tesis edilmesi, sistematik bir güvenlik yaklaşımlarının ürünü olduğunu göstermektedir. AB’nin benimsediği göç politikaları yaşanan giderek artan göçmen baskısı ile göç kontrolüne dönüşmektedir. Riegert, AB’nin amacı daha fazla mülteci almak değil, daha iyi sınır kontrolü uygulamak olduğunu ve AB ile dayanışmanın sınırlarına itildiği şeklinde açıklamaktadır (Deutsche Welle, 2017).

AB tarafından alınan tedbirler yalnızca birliğin fiili hudutları ile sınırlı kalmamakta, komşu ülkelere de uzanmaktadır. AB ve üye devletler, komşu ülkelerle Avrupa’ya doğru gelen düzensiz göçü durdurmalarına yardımcı olacak işbirlikleri içine girerek bir tampon bölge oluşturmayı hedeflemektedir. İdari gözetim altında iltica prosedürlerine erişime dair ciddi endişelerin olduğu Türkiye ve Ukrayna gibi ülkelerde göçmenler ve mülteciler için kabul ve alıkoyma merkezleri fonlamakta, Avrupa’ya ulaşmayı başaranların daha kolay bir biçimde geri gönderilmelerini sağlamak amacıyla da menşe ülkeler ve transit ülkelerle geri kabul anlaşmaları yapılmaktadır (Uluslararası Af Örgütü, 2014:5). Bunun en yakın örneği AB-Türkiye arasında imzalanan Geri Kabul Antlaşması’dır. Bu anlaşmalar ile AB topraklarında izinsiz olarak bulunan AB üyesi olmayan ülke vatandaşlarının menşe ülkelerine ya

da transit geçtikleri ülkelere sınır dışı edilmeleri için gerekli usulleri düzenlemektedir. Geri kabul antlaşmaları kapsamında üçüncü ülkeler, yasadışı yollarla AB ülkelerine giren kendi vatandaşlarını ya da kendi topraklarından geçerek AB ülkelerine yasadışı yollarla ulaşan diğer üçüncü ülke vatandaşlarını geri almayı taahhüt etmiş olurlar (Elmas, 2016:108).

Avrupa Kalesi'ne girmeyi göze alan göçmenler açısından, kısıtlayıcı politikaların artırılması beklenen caydırıcı etkiyi yaratmamaktadır. Bir ülke topraklarına erişimde yasal yollar ne kadar tıkalı olursa, göçmenlerin tehlikeli alternatif yollara başvurmaları ihtimali o oranda artıyor. Kontrol odaklı bir göç politikası güdüldüğünde, başta tutukluluk ve gözaltı koşulları olmak üzere, sığınmacıların koruma taleplerini ve kişilerin insanlık onurunu zedeleyecek durumlar ortaya çıkabiliyor. Dolayısıyla siyasetçilerin ve medyanın AB sınırlarını aşmaya çalışan "düzensiz göçmen akını" söylemini benimseyerek, sınır kontrollerinin artırılmasını meşru kılma çabaları, düzensiz göçün yönetiminde etkili bir araç olamaz ve bu anlayışın sorgulanması gerekmektedir (Özler, 2011:3-4).

AB'nin göç yönetimine yönelik eleştirilere bakıldığında ise temel olarak iki nokta üzerinde durulmaktadır. Söz konusu iki eleştiri de AB'nin düzensiz göç sorununun temeline inmediğini ve soruna yönelik giderek daha kısıtlayıcı ve kısa vadeli çözümler aradığını veya çözümleri üçüncü ülke topraklarına yönelttiğini öne sürmektedir (ORSAM, 2012b:14). AB'nin, neden ortak bir göç ve sığınma politikası oluşturamadığı yönünde ciddi bir sorgulamaya gitmesi ve belirlenen hedeflerin neden yerine getirilemediğine dair bir iç hesaplaşma sürecinden geçmesi gerekmektedir. Sorunlara geçici çözümler bulma çabaları, politikacılarının kendi halklarını ve seçmenlerini rahatlatmak için politikaları yöneltmeleri ya da üye ülkelerin bireysel yardım çabaları ile düzensiz göç yönetiminde ilerleme kaydedilemediği açıkça görülmektedir.

3.2.2. AB Temel Haklar Stratejisi

7 Aralık 2000 tarihinde Nice zirvesinde Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon başkanları tarafından imzalanarak törenle ilan edilen Temel Haklar Şartı AB'nin, ekonomik, siyasal ve anayasal bir bütünleşmeyi ifade ederken Şart'ın kabulü, Avrupa Birliği'nin meşruiyetini güçlendirmekte, temel hakları Birlik vatandaşları için "görünür kılmakta" ve temel hak korumasının düzeyini yükseltmeyi

hedeflemektedir (EU, 2012/C 326/02, 2012). 01 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması, AB Temel Haklar Şartı'nın statüsünü değiştirerek yasal olarak bağlayıcı hale getirmiştir.

AB, Avrupa sınırları içindeki her bireyin haklarının farklı zamanlarda, farklı şekillerde ve farklı biçimlerde kurulduğunu bu nedenle, herşeyi açıklığa kavuşturmaya ve toplumsal gelişme, toplumsal ilerleme ve bilimsel ve teknolojik gelişmeler ışığında güncellenen tek bir belge içerisinde toplamaya karar vermiştir: Bu belge Avrupa'daki Temel Haklar Şartı'dır. Metin'e göre AB Temel Haklar Şartı'nın amacı, AB kurumlarının insan haklarına saygı duymasını sağlamak, temel hakları güvence altına almak suretiyle etkin bir şekilde korumaktır. Bir başka deyişle, Avrupa Birliği'nin yetkilerinin temel haklar lehine sınırlandırılması amaçlanmaktadır. Temel Haklar Şartı ile ulaşılmak istenen amaçlardan biri de, Avrupa Birliği'nin demokratik meşruiyet noktasındaki eksikliklerinin giderilmesidir (Metin, 2002:46).

AB Temel Haklar Şartı'nın bu çalışmayı ilgilendiren kısmı ise Şart'ın ikinci bölümündeki "Özgürlükler" başlığı altında bulunan ve Avrupa düzeyinde ilk kez sığınma hakkını içeren 18. maddesi ve Geri göndermeme maddesini içeren 19. maddesidir. (Non-refoulment)

Madde 18

İltica hakkı

İltica hakkı, mültecilerin statüsüne ilişkin 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 31 Ocak 1967 tarihli Protokolün kuralları gözetilerek ve Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmaya uygun olarak teminat altına alınır.

Şart'ın bireylere koruma sağlamaya ilişkin hükümleri, göçmenlik bağlamında da önem taşımaktadır. Şart'ın 47. maddesi etkili bir başvuru konusunda özerk bir hak tanımakta ve adil yargılanma ilkelerini şart koşmaktadır. 47. maddede bahsi geçen yargı denetimi ilkesi, bir mahkemenin değerlendirmesini gerektirmektedir. Bu, mutlaka bir mahkeme olmasa da ulusal bir makam önünde etkili bir başvuru yapma hakkını garanti altına alan AİHS'nin 13. maddesine göre daha geniş kapsamlı bir koruma sağlamaktadır (AİHS, 1950:Ar.13). Bunun yanı sıra, AB Temel Haklar Şartı'nın 52. maddesi, Şart hükümlerinin sağladığı asgari korumanın AİHS tarafından sağlananlar olduğunu belirtmektedir; ancak AB, AİHM tarafından ortaya konulandan daha cömert şekilde hakları yorumlayabilir (EU FRA, 2014:23).

Temel Haklar Şartı, günümüzdeki uluslararası insan hakları belgeleri içinde en modern temel hak kataloğu olarak nitelenebilirken (Metin, 2002:51) AB kurumları tarafından bu haklar garanti altına alınmakta mıdır ya da ne kadar alınmaktadır? Temel Haklar Şartı ile AB bölünmez ve evrensel değerler olan insan onuru, özgürlük, eşitlik ve dayanışma üzerine inşa edilen ve demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerine dayanan bir sistem bina etmiştir. Ancak Ortak Göç ve Sığınma sistemi ve politikaları ile dış sınırlarında uygulamaya geçirdiği güvenlik odaklı pratikler temel haklar şartının ilgili maddeleri olan iltica hakkı ve geri göndermeme hakkı ile bağdaşmamakta hatta Frontex gibi kontrol araçları ile ihlal edildiği birçok sivil toplum kuruluşu raporlarına yansımaktadır. Bir sonraki bölümlerde daha detaylı incelenecek olan bu ihlaller Frontex'in temel insan haklarına olan yükümlülüklerine ne kadar uyduğunu ortaya koymaktadır. AB, Temel Haklar Şartı dahilindeki sorumluluklarını ve koordinasyon rolünü göz önünde tutarak, Frontex'in ortak operasyonlardaki sorumluluk derecesini sorgulaması gerekmektedir.

3.3. FRONTEX

3.3.1. FRONTEX'in Yapısı ve Yönetimi

Avrupa Konseyi'nin 2007/2004 sayılı kararı ile 3 Ekim 2005 tarihinde hizmete giren kurumun genel merkezi Polonya'nın başkenti Varşova'da bulunmakta olup ve Avrupa Birliği'nin birliğe yeni katılan ülkelerde genel merkezini kurduğu ilk dairedir. İcra direktörü Fabrice LEGGERI'dir. Kurum her üye devletin birer temsilcisinin ve AB komisyonunun atadığı 2 temsilciden oluşan bir yönetim kurulu tarafından idare edilmektedir. Üye devletlerin temsilcileri sınır koruma yönetimi ile ilgili operasyonlardaki en üst düzeydeki kişilerden oluşmaktadır.(Şekil-3) Frontex'in ayrıca Europol ve İnterpol temsilcileri olup yakın bir işbirliği içinde çalışmaktadır. Yönetim kurulu bireysel, mali ve organizasyonel yapıyı kontrol ederek ve yıllık çalışma programlarında operatif görevleri başlatır. İcra direktörü de bu kurul tarafından görevlendirir. İcra Direktörü, Ajans'ın yasal temsilcisidir ve bütçenin doğru bir şekilde uygulanması dahil ajansın tüm faaliyetlerinden sorumlu kişidir (Frontex, Structure, 2017).

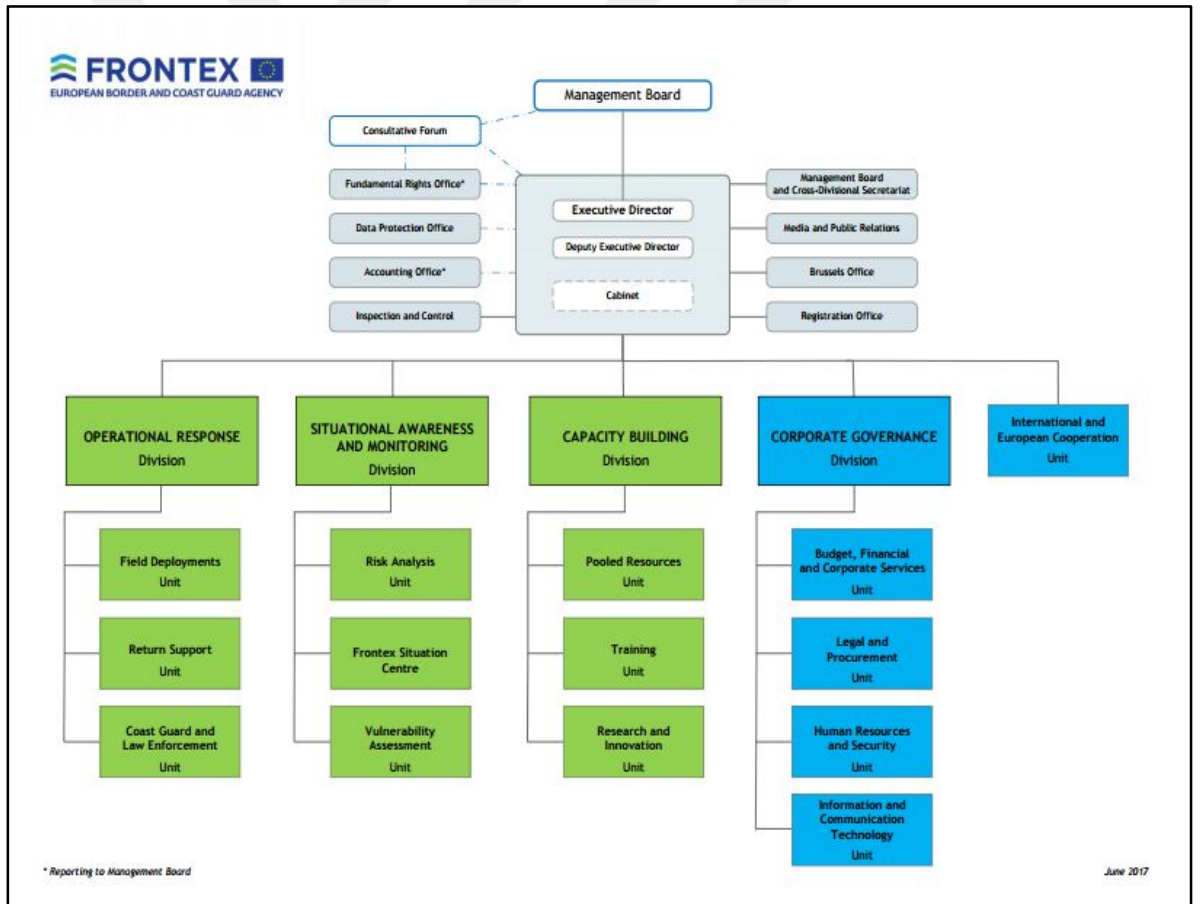
Şekil-4'de görüldüğü üzere organizasyonel olarak, Operasyonel, Durumsal Farkındalık ve izleme, Kapasite-Geliştirme, Yönetim Bölümü ve Uluslararası ve

Avrupa işbirliği birimi olarak beş ana departman ve onun alt bölümleri ile yapılandırılmıştır. Bu yapı ile sınır güvenliği ile ilgili gelişmelere cevap verebilmek için en iyi gözlem ve en tutarlı yaklaşım amaçlanmıştır.

Ajans, 14 Haziran 2017’de yeni organizasyona geçerek bazı departmanlarda ve alt bölümlerinde değişikliklere gidilmiştir. Özellikle Frontex temel haklar stratejisinin getirdiği danışma forumu ve temel haklar görevlisi direk yönetim kurulu ve icra direktörüne bağlanmıştır.

Yeni bir birim olan Durumsal Farkındalık departmanlığının altına Frontex durum merkezi, risk analizi ve hassasiyet değerlendirme birimi eklenmiştir. Bu değişikliklerin 2011’de kabul edilen Temel Haklar Stratejisinin kurumsal bazda uyumlandırma çabalarının bir parçası olduğu görülmektedir.

Şekil 4: Frontex Yönetim Kurulu Şeması

Kaynak: Frontex, 2017.

3.3.2. FRONTEX'in Görevleri

Frontex'in misyonu, en genel anlamıyla AB'nin temel haklar sözleşmesi ve Entegre Sınır Yönetimi kavramına uygun olarak Avrupa sınır yönetimini desteklemek, koordine etmek ve geliştirmektir (Frontex, 2016). Bunun dışında diğer görevleri aşağıda olduğu gibidir:

- Entegre sınır yönetiminin tüm yönleriyle ilgili olarak göç akışlarını izleme ve risk analizi yapmak,
- Üye devletlerin kapasitelerini değerlendirmek ve dış sınırlarında tehditler ve zorluklarla karşı karşıya kalmaya hazır olmak dahil olmak üzere güvenlik açığı değerlendirmesi yapmak,
- Üye devletlerdeki irtibat görevlileri aracılığıyla dış sınır yönetimini izlemek,
- İnsani acil durumlarda ve denizde kurtarma da dahil olmak üzere, dış sınırlarda üye devletleri desteklemek için ortak operasyonları ve hızlı sınır müdahalelerini koordine etmek ve düzenlemek,
- Denizdeki sınır gözetim operasyonları sırasında ortaya çıkan arama ve kurtarma operasyonlarının desteklenmesi,
- Avrupa Sınırları ve Sahil Güvenlik ekiplerini, hızlı operasyon ve hızlı müdahale için hızlı bir tepki havuzu ve göç yönetimi destek ekipleri çerçevesinde dağıtmak,
- Müşterek operasyonlar, hızlı sınır müdahaleleri ve göç yönetimi destek ekipleri için, ayrıca geri dönüş işlemleri ve dönüş müdahaleleri için bir teknik ekipman havuzu oluşturma,
- Kritik bölgelerde tarama, bilgilendirme, tanımlama ve parmak izi ile destek sağlamak; uluslararası korumaya ihtiyaç duyan veya başvurmak isteyen insanlara ilk bilgi sunma ve sunma prosedürü oluşturma; Avrupa Sığınma Destek Ofisi (EASO) ve ulusal makamlarla işbirliği yapmak,
- AB ve ulusal seviyede birlikte çalışabilirliği sağlamak için teknik standartların, özellikle de taktik düzeydeki komuta, kontrol ve iletişimin yanı sıra teknik gözetim için geliştirilmesini desteklemek,
- Dış sınırlarda acil eylemin gerekli olduğu bölgelere Hızlı Reaksiyon timlerinin ekipmanları, sınır muhafızları ve diğer personeli yerleştirmek,

- Üye devletlere, iade işlemlerini koordine etmek ve organize etmek dahil olmak üzere, dönüş yükümlülüklerini yerine getirmekte yardımcı olmak,
- Sınır ötesi suç ve terörle mücadele, üye devletleri Europol ve Eurojust ile işbirliği içinde destekleyerek dış sınırlarla mücadele etmek.
- Geri İade işlemleri, zorunlu dönüş refakatçilerinin ve dönüş uzmanlarını tahsis etmek,
- Dönüş müdahaleleri sırasında geri müdahale ekipleri kurma ve uygulama.
- Ortak eğitim standartlarının oluşturulması da dahil üye devletlerin sınır muhafızlarının, diğer ilgili personelin ve uzmanların eğitimlerine destek verilmesi,
- Dış sınırların kontrolü ve gözetiminde araştırma ve inovasyona katılmak,
- Gelişmekte olan sınır yönetimi riskleri, yasa dışı göç ve geri dönüş konusunda hızlı ve güvenilir bilgi alışverişi olan bilgi sistemleri geliştirmek ve işletmek; Komisyon, Birlik organları, bürolar ve ajansların yanı sıra Avrupa Göç Ağı ile işbirliği yapmak,
- Eurosur'un geliştirilmesi ve işletilmesinde ve sistemlerin birlikte çalışabilirliği de dahil olmak üzere ortak bir bilgi paylaşım ortamının geliştirilmesinde yardımcı olmak,
- Avrupa Su Ürünleri Kontrol Ajansı ve Avrupa Deniz Güvenliği Ajansı ile işbirliği yaparak üye devletlerin sahil güvenlik makamlarını desteklemek,
- Hizmet, bilgi, ekipman ve eğitim sağlamak ve çok amaçlı operasyonları koordine etmek
- Üye devletler ve üçüncü ülkeler arasındaki teknik ve operasyonel işbirliğine yardımcı olmaktadır (Frontex, 2017).

Şekil 5: 4 Katmanlı AB Sınır Güvenliği Modeli

Kaynak: Frontex ve EU IBM kaynakları ile yazar tarafından derlenmiştir.

Frontex'in çalışma alanı ve konsepti, Entegre sınır yönetimi konseptinin 4 katmanlı AB sınır güvenliği modeline dayanmaktadır.(Şekil-3) Bu modele göre Frontex'in odaklandığı nokta nispeten Avrupa dış sınırlarının geniş bir spektrumda yönetimi ve kontrolü olarak gözüktüğü de esasında baskın faaliyet alanı düzensiz göç akımını dengelemek için kaynakların iç tahsisini sağlamaktır (Marenin 2010:94).

3.3.3. FRONTEX'in İmkan ve Kabiliyetleri

3.3.3.1.Risk analiz Birimi (Risk Analyses Unit-RAU)

Risk Analizi Birimi, risk analizlerini ve tehdit değerlendirmelerini yapmaktan sorumlu olması sebebiyle Frontex tarafından yürütülen operasyonel faaliyetlerin ana unsurlarından biridir. Frontex'in risk analiz faaliyetleri üç kategoriye ayrılır: Stratejik analiz, Operasyonel analiz ve analitik. Stratejik analiz üst düzey stratejik karar vericiler üzerinde yoğunlaşırken, Operasyonel analiz Frontex tarafından koordine edilen müşterek operasyonları desteklemektedir. Analitik'in odak noktası, toplanan verilerin yönetimi ve analistleri veri ve analitik hizmetler ile desteklemektir. RAU, aynı zamanda Ortak Entegre Risk Analizi Modelinin (CIRAM) yeni modelinin

geliştirilmesi ve uygulanmasından sorumludur. CIRAM'ın amacı analitik faaliyetler için sınır güvenliği alanında verimli bilgi alışverişi ve işbirliğinin ön şartlarını artıracak açık ve şeffaf bir metodoloji oluşturmaktır (Frontex, 2017).

Frontex'in operasyonel görevlerine ilişkin karar alma süreci bir risk analizi veya bir üye devletin girişimi ile başlar. Operasyonel bir faaliyete başlanması, Risk analizi birimi başkanı tarafından sunulan bir risk analizi raporuna dayanır. Bir üye devletin prosedürü başlatması ve yapılacak faaliyete ilişkin bir risk analizi hazırlanmasını önermesi durumlarında da risk analizi birimi başkanı bu analizin hazırlanması görevini yerine getirecektir (Carrera, 2007:10).

Risk analizleri; göçün sebeplerini, göç yollarını, göç yöntemlerini, düzensiz hareketlerin şablonlarını, transit ülkelerin şartlarını, düzensiz hareketlerin ve yer değiştirmelerin istatistiklerini vb. konuları inceler. Bu analizlerin gizliliğinin resmi gerekçesi, bu analizlerin, üye ülkeler tarafından, göç veren ülkelere ve transit ülkelere dair verilen hassas istihbârî bilgiler içermesidir. Eğer bu analizler kamuoyuna açık hale getirilirse, istihbaratın kaynağı açığa çıkıp riske sokulabilir. Bu şekilde şeffaflıktan tamamen yoksun olmanın yanında, raporlar demokratik hesap verebilirlikten de uzaktır (Carrera, 2007:28)

Aynı zamanda Risk Analiz Birimi, her yıl sonunda Frontex tarafından icra edilen faaliyetleri analiz ederek yıllık risk analizi dokümanı olarak (FRAN) internet sitesinden yayınlamaktan sorumludur.

3.3.3.2.Frontex Durum Merkezi (FSC)

Frontex'in çalışmalarındaki önemli bir unsurlardan birisi de çözülmesi ve analiz edilmesi gereken birçok veri miktarı ile bilgi yönetimidir. Avrupa, 42.000 km'lik kıyı şeridi, neredeyse 9.000 km'lik kara sınırı ve yaklaşık 300 uluslararası havaalanıyla yılda 500 milyon sınır geçişine sahne olmaktadır. AB'nin mevcut havalimanları, kara sınır geçiş noktaları ve deniz limanlarında yaklaşık 1800 sınır geçiş noktası bulunmaktadır. Frontex'in bu geniş coğrafyada yasal veya yasadışı göç akışını yönetmek için açık ve net bir resme ihtiyaç duyması sebebiyle, Frontex Durum Merkezi (FSC) oluşturulmuştur. FSC, Avrupa'nın dış sınırlarını ve göç durumunu olabildiğince gerçek zamanlara yakın olarak sürekli güncellenen bir resim sunma görevine sahip olmakla beraber bilgi toplama işlevinden daha fazlasına

sahiptir. Tüm Frontex paydaşları için merkezi bir iletişim noktası ve bilgi erişimi görevi görür. Ayrıca, dış sınırların herhangi bir yerinde meydana gelen acil bir durumda, Frontex'in hızlı tepki mekanizmasının hayati bir parçasıdır ve bunu sağlamak için yerine getireceği aşağıda belirtilen bir çok işlevlere sahiptir;

Durum izleme ; Bu FSC'nin ana fonksiyonudur. İç ve dış paydaşlara erken uyarı ve durum raporları sunarak kriz ve durum izlenmesini sağlar.

Merkezi irtibat noktası ; FSC, daha etkin bir iletişimin sağlanması için, üye devletler ve Frontex'in yanı sıra diğer dış ortaklar arasında da açık ve net bir iletişim sağlar.

Müşterek operasyonel destek ; FSC, operasyonun tüm alanlarından gelen tüm verileri işler, değerlendirir ve kıymetlendirir. Bu işlem, gelen verilerin doğruluğunu kontrol etmeyi ve daha ileri bir analiz için doğru biçimde mevcut olduğundan emin olmayı içerir. Ayrıca Frontex, müşterek operasyonlara katılan tüm katılımcıların etkili bir şekilde bilgi paylaşmasına olanak tanıyan kendi özel raporlama sistemlerini geliştirmiştir.

Medya denetimi; Açık kaynaklar ve medya izlenerek resmin bütünü görmek hedeflenir.

Görev bilinci ve yedekleme ; bu işlevin amacı, ilgili Frontex personelinin kritik alanlarda ve AB dışındaki ülkeler hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamaktır.

Kriz yönetimi desteği ; Ani bir müdahale görevinde, kurum içi prosedürlerin ve acil destek tedbirlerinin doğru bir şekilde uygulanması ve izlenmesini sağlamaktır (Frontex, 2017).

3.3.3.3.AR-GE Birimi (RDU)

AR-GE birimi Frontex'in sınır gözetimi, sınır kontrolleri ve bilgi yönetimi alanlarındaki en son teknolojileri takip eden ve elde ettiği bu bilgileri üye ülkelerle paylaşan birimi başka bir deyişle teknoloji ayağıdır. Bu bağlamda araştırma çevreleri ve son kullanıcılar arasındaki bir çeşit bağlantıdır. AR-GE biriminin ilgi alanları oldukça geniştir; Deniz ve kara sınırlarının gözetimi, tespit sistemleri, biyometrik ve elektronik kimlik belgeleri, komuta-kontrol, istihbarat ve iletişim sistemleri (C4I) ve yöntemsel çalışmalar bunlardan bazılarıdır. Bunların yanı sıra Komisyon ve üye devletler için sınır yönetimindeki kullanılan Vize Bilgi Sistemi (VIS), Otomatik sınır

kontrolleri (ABC) ve EUROSUR gibi teknolojiler ve yeni gelişmelerle ilgili eğitimler ve workshoplar organize eder (Frontex at a Glance, 2015).

3.3.3.4. Frontex Eğitim Birimi (TRU)

AB'nin tüm sınırlarında icra edilen faaliyetler için üye devletlerin sınır yetkililerini aynı standartlar altında tutmak istemektedir ve bu standartı sağlama görevi Frontex'e verilmiştir. Frontex eğitim faaliyetlerini, diğer AB Ajansları ve uluslararası kuruluşlar tarafından desteklenen hem Frontex'in hem de üye devletlerin uzmanlarının ortak çabaları vasıtasıyla tasarlanan düzenli faaliyetler ve eğitim projeleri temelinde yürütür. Eğitim biriminin görevi ise sınır yetkililerinin etkili bir işbirliği için gerekli olan işlevsel birlikte çalışabilirliğini sağlamak, aynı standartları uygulamak için benzer yöntemlerin kullanılmasını teşvik etmek ve sınır yetkililerini ortak eğitimlerden geçirmektir.

Frontex, AB üye devletleri ve diğer ortak ülkelerin sınır yönetim kurumları arasında eğitim ve organizasyonel yapılar hakkında bilgi paylaşımının yapıldığı bir platform olan Virtual Aula programını kullanmaktadır.

Eğitim faaliyetleri, dört ana alanda kapasite geliştirmeyi hedeflemektedir:

- Eğitim Standartları
- Avrupa Sınır Muhafızları Ekibi (EBGT) Eğitimi
- Tematik Eğitim Desteği
- Eğitim altyapıları ve ağları

Eğitim kurumlarında Sınır Muhafızları (EBGT) eğitimlerinin yanı sıra üçüncü ülkelerle ilgili eğitimler, sahte belge eğitimleri, deniz ve hava operasyonları görevlilerinin eğitimleri, ortak geri dönüş operasyonları, çalıntı araç tespiti, köpek eğitimleri gibi konularda da eğitimler verilmektedir (Frontex, Training, 2017).

3.3.3.5. Avrupa Sınır Muhafaza Timleri (EBGT)

Yasal çerçevesi ilk olarak Avrupa Konseyinin 863/2007 sayılı kararı (EC Reg.,2007) ile oluşturulan ve ilk adı ile Ani Sınır Müdahale Ekipleri'nin (RABIT's) temel fikri, acil ve istisnai bir göç baskısı durumunda sınır muhafızlarının hızlı bir şekilde konuşlandırılmasını sağlayacak bir mekanizma yaratmaktır. Bununla beraber

dış sınırların kontrol ve gözetiminin sorumluluğu üye devletlere ait olmakla beraber Ani Sınır Müdahale Ekipleri sadece kısa vadeli yardım sağlamayı amaçlamaktaydı. Avrupa Komisyonu 2011 yılında yeni bir düzenleme ile ortak operasyonlar, hızlı sınır müdahaleleri ve pilot projeler için Frontex emrinde görevlendirilmek üzere Avrupa Sınır Muhafaza Timlerini (EBGT) kurdu (EC Reg., 2011). Avrupa Sınır Muhafaza Timleri üye devletlerin sınır yönetiminden sorumlu ulusal kolluk kuvvetleri olan sınır muhafızları, polis memurları, göçmenlik görevlileri vb. oluşmaktadır. Üye devletler, sınır muhafızlarına, Frontex tarafından geliştirilen uzman profillerine dayalı olarak bu havuza katkıda bulunurlar. Seçim sürecini takiben, Frontex, kendi uzmanlık alanı ve gerçekleştirilen görevlerle ilgili ekip üyelerine çeşitli eğitimler verir, aynı zamanda EBGT'nin tüm üyeleri, temel haklar ve uluslararası korumaya erişim gibi ilgili birlik ve uluslararası hukukta eğitim almaktadırlar (Frontex, EBGT, 2017). Frontex'in bu gerektiğinde ve ani gelişen olaylar için EBGT havuzundan 1500 kişilik Sınır Güvenliği Uzmanı ve Sahil Güvenlik personeli temin edebilmektedir. Frontex bu havuzdan alınacak personeli 3 iş günü içerisinde konuşlandırılabilir. Zorunlu geri dönüş operasyonlarında, izleme, eskort ve uzmanlık desteği maksatlı kullanabilir (Den Hertog ve Carrera, 2016:4).

3.3.3.6.EUROSUR (European Border Surveillance System)

Avrupa Komisyonu'nun kararı ile 2013 yılında kurulan EUROSUR "European Surveillance" kelimelerinden türetilmiştir. (EU Reg., 1052/2013). Avrupa dış sınırlarının yönetimini geliştirmek için dizayn edilmiş bir bilgi paylaşım sistemi'dir. Eurosür metodolojisi mücadele/ engelleme, geliştirme ve destek olmak üzere 3 yaklaşımı benimser. Bu temelde düzensiz göçle mücadele, düzensiz göçmenlerin denizlerde yaşamlarını kaybetmelerini engelleyebilme ve sınır aşan suçlarla mücadeleleri ilk prensibi oluşturur. Üye ülkeler arasında durumsal farkındalığın ve reaksiyon kapasitesi artırılması, etkin tedbirlerin uygulanması geliştirme prensibini açıklar. Destek ise üye ülkeler arasındaki bilgi paylaşımı, uluslararası ajanslarla işbirliği ve müşterek reaksiyon'dur.

Eurosür'un ana kaynağını üye devletlerin kendi bünyelerinde oluşturdukları Ulusal Koordinasyon Merkezleri (NCC) oluşturur. Bu merkezlerin temel görevi sınır

gözetim faaliyetlerini ulusal düzeyde koordine etmek ve bir bilgi paylaşım merkezi haline getirmektir. Özellikle sınırlarda meydana gelen düzensiz geçişler veya sınırlarla ilgili suç aktiviteleri hakkında toplanan bu bilgiler belli bir süzgeçten geçtikten sonra diğer üye ülkeler ve Frontex ile paylaşılır. Bu tür ve diğer kaynaklardan elde edinilen bu bilgilerle Frontex, Avrupa Durumsal Resmi ve Sınır Ötesi İstihbarat Resmi'ni (AB sınırları ve Schengen alanı ötesine odaklı) oluşturur ve bu derlenmiş bilgi tekrar hem üye ülkelerle hem de NCC'ler ile paylaşılır. Durumsal resmin idame edilmesinin ve paylaşılmasına ek olarak, Frontex ayrıca uydulardan ve diğer gözetim araçlarından toplanan bilgileri de üye devletlere sağlar. Üye devletler bu tür bilgileri, durumsal farkındalığını daha da iyileştirmek için kullanmaktadır. Eurosur Fusion Services olarak da adlandırılan bu hizmetlerin toplanması ile, en yeni teknolojilere erişimi kolaylaştırmakta, üye devletlerin çabalarının tekrarını azaltmaya yardımcı olmakta ve maliyetleri düşürmektedir. Eurosur Fusion Services aynı zamanda otomatik gemi takip ve tespit yetenekleri, gemilerin mevkilerini tahmin eden ve anormallikleri tespit etmek için karmaşık hesaplamalar yapan yazılım işlevlerinin yanı sıra hassas hava durumu ve oşinografik tahminleri içerir (Frontex, Eurosur, 2017). İnsansız hava araçları (İHA) gözetleme alanındaki en gözde araçlar olmasına rağmen, sivil hava sahası kullanımındaki kısıtlamalar nedeniyle kullanılamamaktadır. Eurosur aynı zamanda EMSA (European Maritime Safety Agency) ve EU SatCen (EU Satellte Center) ile de bilgi paylaşımı içindedir. EUROSUR için 2014-2020 yılları arası öngörülen bütçenin 240 milyon avro olacağı değerlendirilmektedir (EC,Eurosur, 2016).

3.3.3.7.CRATE (Centralized Records of Available Technical Equipment)

Frontex herhangi bir bölgede operasyon yapacağı zaman ihtiyaç duyduğu ekipman, vasıtalar (Deniz Gözetleme Uçakları, Helikopterler) veya diğer teknik sensörleri (Elektro-optik sensörler, kameralar, radarlar vb.) CRATE adı verilen bu teknik havuzdan temin eder. Frontex'in ciddi bir maliyeti olduğu için kendine ait ekipmanları yoktur ve sadece üye devletlerin kendi iradesiyle tedarik edeceği bu ekipman havuzundan faydalanır. *Bunu önceki icra direktörlerinden Illka Laitinen şu şekilde ifade eder;*

“CRATE Frontex operasyonlarında daha iyi bir planlama yapabilmek için bize yardım eden bir kayıttır. Aynı e-alışveriş sitelerindeki gibi ekranda görürsünüz, ihtiyaç duyduğunuzu seçersiniz, sipariş verirsiniz ve ödersiniz.” (Frontex, News,2017).

Ajansın Şubat 2010 tarihinde verdiği bilgilere göre CRATE listesinde düzensiz göçle mücadele de kullanmak için 476 maddelik ekipman listesi mevcut olup bunların içerisinde mobil radarlar, CO2 dedektörleri, kalp ritmi dedektörleri, pasif milimetrik dalga görüntüleyicisi (PMMW) gibi oldukça teknik araçlar bulunmaktadır (Keller, 2011:7). Frontex’in operasyonlar için ihtiyaç duyduğu alanlardaki edinim yaklaşımıyla bir anlamda Avrupa Sınır Muhafaza Timlerini (EBGT) andırmaktadır. Frontex üye devletlerden EBGT ile ihtiyaç duyduğu nitelikli personeli karşılarken, CRATE ile ihtiyaç duyduğu vasıta ve diğer ekipmanları karşılamaktadır.

3.3.3.8.Avrupa Devriye Ağı (EPN) (European Patrol Network)

EPN, özellikle göç baskısıyla daha çok karşı karşıya kalan güney sınırlardaki üye devletlerin baskısı ile Frontex’i daha da güçlendirme çabalarının bir parçası olarak kurulmuştur. Bununla ilgili ilk adım 14-15 Aralık 2006’da AB Konseyi tarafından üye devletlere ve Frontex’e Güney deniz sınırlarında kalıcı bir devriye ağı tesis etmeleri çağrısında bulunarak atılmıştır. Bunu Frontex tarafından yürütülmekte olan Akdeniz Sahil Devriye Ağı üzerine teknik uygulama çalışması olan MEDSEA takip etmiştir. (EC.12049/06, 2016). EPN’in ana amacı özellikle düzensiz göçün en önemli ayaklarından insan kaçakçılığı ve diğer kaçakçılık faaliyetleri alanlarında suç ağlarıyla mücadele edebilmek için hem üye ülkeleri hemde farklı ajansları bir araya getirerek bir işbirliği platformu ortaya çıkarmaktır. Bununla birlikte şuanda bu çok ajanslı yaklaşım yasadışı balıkçılık, deniz kirliliği, uyuşturucu kaçakçılığı ve Frontex’in güney sınırlarında icra ettiği ortak deniz operasyonlarına kadar genişlemiştir. Aynı zamanda operasyonlar sırasında toplanan tüm bilgi ve operasyonel istihbarat ilgili tüm üye devletler arasında paylaşılmaktadır. EPN’in başka bir faydası ise icra edilen operasyonlarla Akdeniz’deki komşu devletler arasındaki iki taraflı işbirliğinin artırılması, etkinliğin arttırılması, maliyetlerin azaltılması ve yaşamların kurtarılması olmuştur (Frontex, News,2017). 2006 yılından beri Frontex koordinesinde İtalya, Malta, İspanya ve Yunanistan ev sahipliğinde;

Hera, Triton, Nautilus, Hermes, Poseidon, Zeus gibi birçok EPN operasyonu icra edilmiştir. Şuan da Kanarya adalarında Hera, Batı Akdeniz’de Indalo ve Minerva, Orta Akdeniz ve İyon Denizinde Triton ve Ege denizinde Poseidon Sea operasyonları devam etmektedir.

3.3.4. Frontex’in Bütçe ve Kaynakları

Ajansın bütçesi ilk olarak 2006 yılındaki yönetmelik ile Topluluk üyelerinden gelen katkılar ile düzenlenmiştir (EC 2007/2004 Art. 29). İlk kurulduğu yıllarda bu bütçe, yönetim kurulu ve genel olarak personel toplantılarının masraflarını karşılamak üzere sınırlandırılmıştı. Aynı zamanda, bu bütçe masraflarının AB Komisyonunun onayına ihtiyacı vardı. Ancak bu durum özellikle sınır güvenliği, artan düzensiz göç akışı ve oluşan diğer ihtiyaçlar doğrultusunda Komisyon kararı ile revize edildi ve ajans mali açıdan bağımsız hale getirildi. Özerk bir AB ajansı olması sebebiyle kendi finansal düzenlemesine sahiptir (EC,Euratom, 2012).

Tablo 3: Frontex Bütçesi 2014-2017

Fund/Agency (in EUR million)	2014	2015	2016	2017
FRONTEX	97.9 ⁴⁶	143 ⁴⁷	238.7 ⁴⁸	281.3

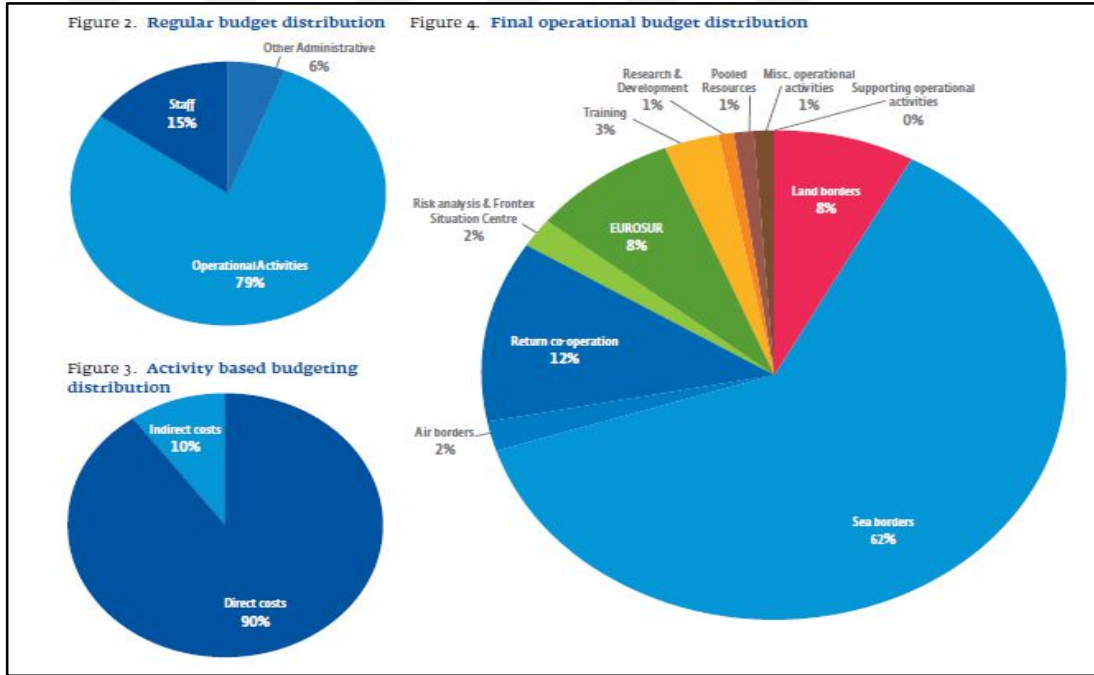
Kaynak : EU Policy Department,Budgetary Affairs, 2016.

Frontex kuruluşundan itibaren dinamik bir büyüme kaydetmiştir. Yıllık bütçesindeki artışlar incelendiğinde 2006 yılında 19 milyon avro olan bütçesi 2017 itibari ile yaklaşık 14 kat artarak 281 milyon avroyu bulmuştur. 2018 yılında 298 milyon avroya ulaşması öngörülmektedir (EU-LISA, 2016:94). Bütçesindeki bu artış ve üye devletler tarafından tahsis edilen askeri kaynaklar ve gittikçe artan özerkliği ile ajansa verilen önemin gün geçtikçe arttığı görülmektedir.(Tablo-3)

Şekil-6’da Frontex’in 2015 yılı içerisindeki bütçe dağılımları görülmektedir. Düzenli bütçe dağılımında operasyonel giderlerin %79 ile diğer giderlere oranla en fazla payı kapsadığı görülmektedir. Aktivite temelli bütçe dağılımında ise direk

maliyetlerin dolaylı maliyetlere oranla çoğunluğu kapsadığı görülmektedir. Operasyonel dağılımda ise deniz operasyonlarının bütçenin %62'si oluşturduğu onu geri dönüş operasyonları, Eurosur giderleri ve kara sınırlarında icra edilen operasyonların izlediği görülmektedir. Bütçede pastanın en büyük dilimi ise deniz sınırlarında icra edilen operasyonlara harcanmaktadır. Bununla birlikte personel mevcutlarında da her yıl ciddi artışlar olmaktadır. İhtiyacı olduğu işgücünü 29 üye devletten ve Schengen bağlantılı ülkelerden elde eden Frontex, operasyon alanında 170, analiz alanında 150, operasyonel lojistik alanında 80 uzman personel çalıştırmaktadır. 2017 itibari ile Frontex karargahında toplamda 488 personeli bulunmaktadır (Frontex, A year in a review 2017).

Şekil 6: Frontex 2015 Yılı Bütçe Dağılımları

Kaynak: Frontex General Report, 2015

3.3.5 Frontex Operasyonları

Frontex operasyon yapabilmek için yasal dayanağını gene kendi kurucu düzenlemesi olan Md.2'den alır. (EC Reg.,Art. 2). Bu madde ile Frontex'e AB dış sınırlarında operasyonel işbirliğini koordine yetkisi verilmektedir. Operasyonlar Kara, Deniz ve Hava olmak üzere 3 sınır tipine göre oluşmaktadır. Ayrıca farklı bir sistematığı ile Ortak Geri Dönüş operasyonları (JRO) bulunmaktadır. Çalışma

ortamları ve bir operasyonun diğer özellikleri birbirinden farklı olabilse de, izlenen süreç esas itibarıyla aynıdır. Frontex'in operasyonel işbirliği bağlamında kullanılan bazı kavramlardan da bahsetmek yerinde olacaktır. Odak Merkezleri (*Focal Points*), düzensiz göçün en yoğun yaşandığı sıcak bölgelerde ev sahibi ülke sınır görevlileri ile Frontex yetkilileri arasında ortak çalışma, bilgi alışverişi ve deneyimlerini aktarma gibi bir bilgi paylaşım platformlarıdır. Her bir odak merkezinin asli görevi düzensiz göç akımını daha iyi yönetebilmek için ev sahibi ülkenin sınır görevlilerine sınır denetimleri konularında yardım etmektir. Frontex, 2014 itibarı ile deniz operasyonları için 9 ev sahibi ülkede 10 limanda odak merkezi tesis etmiştir (Frontex, Focal Points, 2016). Pilot projeler (*Pilot Projects*) ise ilk başlarda küçük çaplı ortak operasyonlar için başlatılan daha sonra operasyonun başarılı olması ile düzenli ortak operasyona dönüşen projelerdir. Ortak Operasyonlar (*Joint Operations*) ise kara, hava ve deniz sınırlarında planlama ve iletişimin tamamıyla Frontex tarafından koordine edildiği büyük çaplı operasyonlardır. Operasyon bir üye devletin ev sahipliğinde icra edilmekte olup diğer ülkeler personel ve teknik destek verirler (COWI, 2009:73).

Frontex'in operasyonel görevlerine ilişkin karar alma süreci dört farklı aşamadan oluşmaktadır:

- 1) Operasyonel bir faaliyetin başlatılması (risk analizi);
- 2) Operasyonel girişimin hazırlanması;
- 3) Operasyon planının ve uygulamasının hazırlanması
- 4) Değerlendirme ve takip.

“Dolayısıyla süreç, bir risk analizi ve bir üye devletin girişimi ile başlar. (Carrera, 2007:10). Dikkat edilmesi gereken bir husus Frontex tarafından koordine edilen tüm operasyonların istihbarata dayalı olmasıdır. Bu istihbarat ise dış sınırlardaki durumlar, göç eğilimleri, menşe ülkelerindeki ve transit ülkelerdeki durum, insan kaçakçılığı ağları tarafından kullanılan yöntemler, AB'nin belirli noktalarındaki sınır kontrolünün güçlü ve zayıf noktaları hakkında ayrıntılı bir risk analizine dayanmaktadır. Halihazırda göç akımlarıyla karşı karşıya olan veya muhtemelen bir AB adayı ülkeyle istişare edilerek ayrıntılı bir operasyonel plan oluşturulur. Operasyonel plan, teknik donanımların (gemi, uçak, devriye araçları vb.) sayısını ve türünü, ayrıca konuşlandırılacak sınır muhafızlarının sayısını ve uzmanlığını içerir; bunlar, ihtiyaçlara göre sahte belge uzmanları, sınır gözetim

görevlileri, bilgilendirme görevlileri, eleme görevlilerini içerebilir, müteakiben Frontex gerekli dağıtım ihtiyaçlarını karşılamak için tüm AB üye devletlerine ve Schengen Birliğine katılım çağrısı gönderir. Operasyonel planda öngörülen tüm teçhizat sağlandıktan sonra, ortak operasyon başlatılmıştır.

Frontex ve AB üyesi devletler, müşterek bir operasyonun uygulanmasını kabul ettikten sonra, tüm örgütsel çalışmalar, kaynakların operasyonel alanlara dağıtılması, operasyonel planların hazırlanması vb. faaliyetler Frontex tarafından organize edilir. Operasyon türüne göre yerel veya merkezi bir lokasyon koordinasyon merkezi olarak tesis edilir. Frontex, operasyon sahasındaki görevlilere insan kaçakçılığından, sınır muhafızlarının kullandıkları özel eğitilmiş köpeklerle kadar hem genel hem de operatif anlamda bir çok dokümantasyon ve ekipmanlar sağlamakla yükümlüdür. Bunun sebebi Frontex'e katkı sağlayan birçok farklı üye ülkelerden personel sağlanmasından dolayı operasyon sahasında karşılaşılabilecekleri her türlü vaka için ortak bir uygulama/ standart belirlemektir. AB yasaları gereğince görev süresince operasyonlarda görev alan personelin temel insan haklarına ve ayrımcılık yapmama ilkesine tam bir şekilde saygı duymaları gerekmektedir (EC Reg., Art. 3 b (4)). Ayrıca operasyon alanındaki personele AB ve uluslararası hukuk konularında temel haklara erişim eğitimleri, uluslararası korumaya erişim hakkı, uluslararası koruma hakkı talep eden sığınmacıları kimliklendirebilme eğitimleri verildiği Frontex düzenlemelerinde bahsedilmektedir (EC Reg., Art. 5). Ancak teoride verilen veya verildiği kabul edilen bu eğitimlerin uygulama sahasında pratiğe ne kadar döküldüğü hala tartışma konusudur. Bununla birlikte operasyonları biçimlendiren ana unsurun Frontex olması, bunun sonucu olarak operasyonlar süresince meydana gelen insan hakları ihlalleri ve Frontex'in bu operasyonlardaki hesap verilebilirliği de ajansa getirilen eleştirilerdendir. Nitekim 21 Haziran 2011 tarihinde AB Parlemler meclisinde, AB üyesi devletlerin ve Frontex'in operasyonlar esnasındaki sorumlulukları konusunda şeffaf olmadığı, uluslararası standartlar ve temel hakların korunması için yeterli güvencelerin bulunmadığını belirten bir kararı onaylamış aynı zamanda AB ombudsmanı bununla ilgili bir soruşturma başlatmıştır (European Ombudsman, 2016). Frontex ve insan hakları ihlalleri ile ilgili iddialarından sonraki bölümlerde detaylı olarak bahsedilecektir.

3.3.5.1. Ortak Kara Operasyonları (JLO)

Frontex'in kara sınırlarında icra ettiği operasyonlar “Kara Operasyonları” olarak adlandırılmaktadır. Finlandiya'nın kuzeyindeki kutup dairesinden, Yunanistan'ın Türkiye ile olan sınırını belirleyen Meriç nehrine kadar ki 3500 km.lik sınır AB'nin hem kara sınırını hem de doğu sınırını teşkil eder. Kara operasyonlarının amacı AB dış sınırlarındaki diğer komşu ülkelerle olan sınır geçiş noktalarında düzensiz göç akımını kontrol altında tutabilmek, yasadışı geçişleri ve kalışları engelleyebilmek, sınır kontrollerini geliştirmek, komşu ülkelerle olan operasyonel işbirliğini arttırmak ve kaçakçılık faaliyetlerinin önüne geçebilmektir. Frontex koordinesinde 2006 yılında operasyonel faaliyetlere başladığından bu yana dış sınırlarda 58 adet kara operasyonu icra edilmiştir. Şimdiye kadarki en geniş çaptaki kara operasyonu “Poseidon Land” birçok Frontex görevlisinin katılımıyla Yunanistan-Türkiye sınırında gerçekleşmiştir. Bu bölgede yapılmasının en büyük nedeni son yıllarda bu sınırda gittikçe artan düzensiz göç baskısıdır. Sınır denetiminde üye devletler arasındaki işbirliğini koordine etmekten başka, Frontex'in kara sınırlarıyla ilgili önümüzdeki dönemde de başka hedefleri vardır. Bunlardan birisi gümrük yetkilileri ile artan bir işbirliğidir. Frontex, Gümrük İşbirliği Çalışma Grubu (CCWP) ile bilgi paylaşımına ve diğer entegrasyon faaliyetlerine aktif olarak katılmaktadır. Aynı zamanda sınır kontrol yetkilileri ile gümrüklerin yanı sıra Ulusal ve AB makamları, Avrupa Sahtecilikle Mücadele Ofisi (OLAF) arasında artan bir işbirliği içerisinde. Kuruluşlar arası işbirliğine daha fazla önem veren bu hareket, Frontex'in insan ticareti gibi ciddi sınır aşan suçlarla mücadele etmesine yardımcı olan genel bir stratejinin bir parçasıdır (Frontex, Operations, 2016).

3.3.5.2. Ortak Hava Operasyonları (JAO)

Ortak Hava Operasyonları ise çoğunlukla AB havaalanlarında icra edilir ve gelişmiş sınır kontrollerini içerir. Diğer sınır operasyonlarına nazaran Hava operasyonları daha somut ve daha kontrollüdür, çünkü düzensiz bir durum söz konusu değildir. Hava Operasyonlarının temelini oluşturan faaliyetler genellikle üçüncü ülke vatandaşlarının belge ve vize ihlalleri, düzensiz göç tespitleri, yüksek riskli uçuşlar ve buna uygun proaktif tedbirler, potansiyel yasadışı göçmenlerin

profillerini ve işlemlerini güncelleme, toplama, kaçakçı/ kaçakçıları tespit etme ve gözaltına alma vb. gibi işlemlerdir.

Frontex Risk Analizlerine göre AB havaalanlarından her yıl giriş/ çıkış yapan 271 milyon yolcunun %45'i düzensiz göç kaynağı olan ülkelere olmaktadır. Bu aynı zamanda şu anlama gelmektedir giriş yapan bu 121 milyonun %1'i bile düzensiz göç maksatlı giriş yapıyorsa, AB havaalanlarına her yıl 1 milyon 200 bin düzensiz göçmen giriş yapmaktadır (Frontex Annual Report, 2015:24). AB ve Frontex'in havaalanlarındaki sınır kontrollerine neden bu kadar önem verdiği bu analizden de anlaşılmaktadır.

En son icra edilen Ortak Hava operasyonlarından Alexis 2015 incelendiğinde ana hedefin operasyonel usulleri belirlemek ve AB havaalanlarının yeteneklerini güçlendirmek olduğunu anlıyoruz. Amaç ve kapsam bakımından iki farklı Alexis operasyonu gerçekleştirilmiştir:

(I) Ortak operasyon Alexis I 2015'in operasyonel amacı, AB havaalanı sınır muhafızlarının üçüncü ülkelere / bölgeden transit geçişle ilgili belge suiistimalleri konusundaki uzmanlık yeteneklerini arttırmak

(II) Ortak operasyon Alexis II 2015'in operasyonel amacı, AB havaalanı sınır muhafızlarının, ilk hat kontrolleri ve varış ve gidiş kapısı kontrolleri yaparken suiistimalleri tespit etme yeteneklerini geliştirmektir.

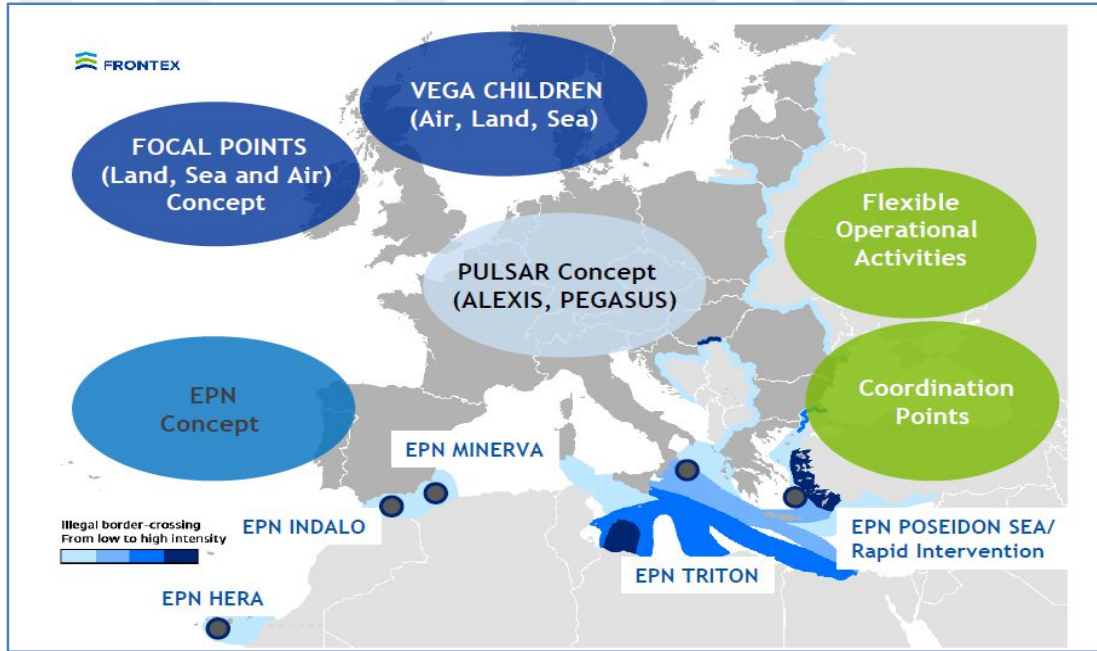
Alexis faaliyetlerinin uygulanmasına 24 üye devlet, 30 katılımcı havaalanı ve 8 AB üyesi olmayan ülke katıldı. İki ortak operasyonda farklı havaalanlarında 73 subay görevlendirildi. Interpol, AB üyesi olmayan subayların katılımına ek olarak, ortak operasyonla ilgili sınır kontrol faaliyetlerini desteklemek için Budapeşte ve Riga havaalanlarında uzmanlar görevlendirmiştir. Buradan Frontex'in, Alexis 2015 operasyonu ile üye ülkeler tarafından algılanan ihtiyaç / zayıf noktalara kıyasla AB havalimanları operasyonel yeteneklerini güçlendirmeye odaklanan ortak operasyonel faaliyetler yürüttüğünü sonucuna varmaktayız (Frontex Annual Report, 2015:25).

3.3.5.3. Ortak Deniz Operasyonları (JSO)

Ortak Deniz Operasyonlarının amacı, bir yandan deniz yoluyla gelen göçmenleri tespit edebilmek ve insan tacirlerini, kaçakçıları engellemek iken diğer yandan üye devletler arasındaki işbirliği ve karşılıklı desteği arttırabilmektir. Diğer

ortak operasyonlarda olduğu gibi ağırlıklı olarak ev sahibi ülkenin yönetsel yapısı ve teknik desteğinde icra edilse de, Ortak Deniz Operasyonları, ulusal operasyonlara da ilave katkılar sağlamak ve tüm paydaşların sürece dahil olduğu alternatif sınır yönetim metotları ile farklı bir bakış açısı sağlamaktadır (COWI, 2009:38). Bununla birlikte Frontex operasyonel bütçesinin %60'ını kapsaması hem kapsam hem de süre olarak büyüme eğiliminde olması bu operasyonları maliyetleri artırmasının yanı sıra daha da karmaşıklştırmaktadır. Deniz Operasyonlarının doğası gereği Arama ve Kurtarma faaliyetlerinin de dahil olması ve birçok uluslararası sözleşmeyi¹² ilgilendirmesi duruma farklı bir boyut katmaktadır.

Şekil 7: Frontex Operasyonları

Kaynak: Frontex, Jora Data, 2015.

Ajans, 3 Ekim 2005’de operasyonel olarak faaliyete geçtiğinden bu yana geniş çapta 50 ortak deniz operasyonunu koordine etmiştir. Ortak deniz operasyonları çoğunlukla Akdeniz ve Doğu Atlantik’in Batı Afrika sahillerinde icra edilmiştir. 2009’dan beri Poseidon Ortak Operasyonu haricinde neredeyse tüm deniz operasyonları Avrupa Devriye Ağı (EPN) programı çerçevesinde icra edilmektedir.

¹² Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi, SOLAS 1974 (Denizde Can Güvenliği Uluslararası Sözleşmesi), SAR 1979 (Denizde Arama ve Kurtarma Uluslararası Sözleşmesi), Palermo Konvansiyonu (Sınraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi) vb.

Poseidon Operasyonu'nun istisnası ise bu programın Türkiye ile olan kara sınırını ve geri dönüş operasyonlarını da (Attica Projesi) içine dahil etmesidir (EU FRA, 2017). Şekil-7'de Frontex tarafından 2016 yılında icra edilen operasyonel faaliyetler ve etki alanları gösterilmektedir.

3.3.5.4. Ortak Geri Dönüş Operasyonları (JRO)

AB sınırları dahilinde yasadışı olarak ikamet eden ve kalışlarını meşrulaştırmak için tüm hukuki yolları tüketen veya AB'de suç işleyen üçüncü ülke vatandaşlarına, yargı makamları tarafından menşe ülkelerine dönmelerini isteyen bir iade kararı verilir. Eurostat'a göre, yaklaşık 250.000 kişi hakkında her yıl bu şekilde karar çıkmaktadır. Bu kişilerin çoğunluğu gönüllü olarak ayrılırken, kimileri bu yasa dışı olarak kalışlarına devam ederler ve son çare olarak zorla iade edilebilirler. Bu nedenle geri dönüş işlemleri, bir AB üye devletindeki bir mahkeme veya yetkili bir idari organ tarafından alınan kişisel geri dönüş kararlarına tabi olan kişiler için göç yetkilileri tarafından organize edilir (Frontex, Return Operations, 2015).

Geri dönüş operasyonlarının yasal çerçevesi gene Frontex'in kurucu sözleşmesi ile belirlenmiştir (EC Reg., Art. 9(1a) ve 9(1b)C). Başka bir yasal dayanak ise bundan önce 2004 yılındaki Konsey kararı ile AB üyesi olmayan ve yasadışı şekilde ikamet eden kişilerin geri dönüşlerine yönelik düzenlemedir (EC, 2004/573). Bu düzenlemelerle Frontex'e üye devletler için ortak geri dönüş operasyonlarının koordinasyonu ve organizasyonu için gerekli desteği sağlamak, operasyonların finansmanlarına ortak katılım ve üçüncü ülkelerle olan işbirliği gibi görevler verilmektedir.

Operasyonların %98'i üye devletler tarafından organize edilirken Frontex %2'sini organize etmektedir. Sadece 2017 yılı içerisinde Frontex tarafından koordine edilen 341 geri dönüş operasyonunda 14189 göçmen menşei ülkeye geri iade edilmiştir (Frontex, Return Operations, 2015). Tablo-4'te 2006 yılından itibaren Frontex tarafından icra edilen Geri Dönüş operasyonları istatistiği incelendiğinde her yıl operasyon ve gönderilenlerin sayısının arttığı anlaşılmaktadır.¹³ Geri Dönüş süreci birçok adımdan oluşan oldukça karmaşık ve uzun bir süreçtir.

¹³ Üye devletlerin kendi organize ettiği operasyonların istatistikleri dahil değildir

Tablo 4: Yıllara göre Frontex Zorunlu Geri Dönüş Operasyonları

Yıllar	Geri Dönüş Operasyonları	Geri Gönderilen Kişi sayısı	Frontex ile ortak olarak finanse edilen operasyon sayısı
2006	1	8	
2007	13	428	
2008	15	801	5
2009	32	1622	21
2010	39	2038	35
2011	42	2059	37
2012	39	2110	37
2013	39	2152	38
2014	42	1629	32
2015		3565	66
2016	232	10698	
2017	341	14189	
TOPLAM	593	30611	271

Kaynak: Frontex, FRAN ve yıllık raporlarından derlenmiştir.

- Kayıt ve kimlik tespiti
- İade kararı
- Temyiz prosedürleri
- Tanımlama süreci
- Seyahat Belgelerinin edinilmesi
- Uçuşun organize edilmesi
- Geri Dönüş ülkesinin dönenleri kabulü
- Geri dönüş adımları izlenmektedir.

Geri dönüş operasyonları, uçuşları organize edecek olan üye devlet tarafından ICONet¹⁴ üzerinden operasyonu ilan etmesiyle başlar, böylelikle uçuşlara iştirak edecek olan diğer üye devletlerinde operasyondan haberdar olmaları sağlanmış olur. icra edilen tüm uçuşlarda Frontex görevlileri de bulunarak operasyon esnasında üye devletin yetkililerine gerekli tavsiyelerde de bulunmaktadır.

¹⁴ ICONet: üye devletler arasında düzensiz göç, göçmen akışı ve illegal kalışlarla ilgili hızlı bilgi paylaşımı amacıyla kurulan web tabanlı bir bilgi ve eşgüdüm ağıdır.(Information and Coordination Network for Member States Migration Management Services)

3.3.6. Frontex Temel Haklar Stratejisi

Frontex'in AB'nin dış sınırında icra ettiği operasyonlar, AB üye devletlerin hem kanunları uygulamasında hem de temel hakları önemli ölçüde etkilediğinden, AB yasama uygulayıcıları Frontex'i bir AB ajansı olarak bu temel haklara saygılı olacak yasal zemine sevk etmiştir (EU FRA, 2013:7). Bununla beraber STK'lardan tarafından yapılan eleştiriler ve kamuoyunda oluşan insan hakları ihlalleri iddiaları Frontex'i, AB yasa ve sözleşmeleri ile uyumlu, evrensel temel hakları temel alan bir strateji oluşturmaya yöneltmiştir.

Frontex Yönetim Kurulu, 31 Mart 2011 tarihinde faaliyetlerinde insan hakları çerçevesine yer verecek Temel Haklar Stratejisi'ni kabul etti. 2012 yılında ise Temel Haklar Görevlisi (FRO) atayarak bu Strateji'ye uyumu izleyecek Temel Haklar Danışma Forumu'nu (CF) oluşturdu. Frontex ayrıca kendi personelinin ve misafir görevlilerin ihlalleri bildirmeleri için iç usuller geliştirdi. Ciddi vakaların bildirilmesi için kullanılan Standart Operasyonel Usuller (SOP) Frontex'in eş güdümünü yürüttüğü faaliyetlerde meydana gelebilecek temel hak ihlallerine dair her türlü kaynaktan herhangi bir biçimde iletilen tüm bildirimlerin tam anlamıyla ele alınması şartını getirmektedir. Frontex bu bildirimleri ilgili üye devlete iletmek, konuyu yönetim kurulunda tartışmak, Komisyon'a bildirmek, mali desteği geri çekmek ya da azaltmak ve disiplin cezaları vermek gibi bir dizi önlemle takip edebiliyor. Ortak Operasyon'a son verilmesi ya da durdurulması da son kertede başvurulacak tedbirler arasında yer almaktadır (Uluslararası Af Örgütü, 2014:17). FRO Koordinatörü Grigorios Apostolou'ya göre, bölgede başlangıç müdahalesi neredeyse her zaman sınır kontrolü ve gözetlemesi, tarama ve sorgulama üzerinden operasyonel aktiviteler şeklindeydi. Ancak, Frontex'in temel haklar stratejisini benimsemesi sebebiyle, ajans 2011'den beri daha çok kapasite-geliştirici aktivitelere odaklanıldı (FIDH,Migreurop, EMHRN,2013:19).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EGE DENİZİ'NDE DÜZENSİZ GÖÇ REALİTESİ ve İNSAN HAKLARI İHLALLERİ İDDİALARI

4.1. GİRİŞ

Nesiller boyunca göç rotaları sürekli olarak değişmekte ve değişen şartlara göre kendisini geliştirmektedir. Rotalar menşei, hedef ve transit ülkelerin o anki şartlarından da oldukça etkilenmektedir ve elde edinilen veriler daima mevcut gerçeklerin gerisinde kalmaktır. Göç rotalarını belirleyen başka bir faktör ise ona karşı oluşturulan engellere olan alternatif tepkidir. BMMYK sözcüsü Melissa Flemming:

“Basit gerçek şudur ki eğer mülteciler büyüüp yaşadıkları yerlerde mutlu olsalar veya hayatlarını idame edebilseler yaşamlarını böyle tehlikeli bir yolculuk için riske etmezlerdi”

diyerek konunun önemini vurgulamıştır. Güvenli ve düzenli bir şekilde AB'ye erişimin makul bir beklenti olmaktan çıkması nedeniyle, çoğu Afrika ve Orta Doğu'dan gelen ve Türkiye üzerinden geçen daha önce görülmemiş sayılarda insan AB'ye ulaşmak için düzensiz kara ya da deniz yolculuklarında hayatlarını tehlikeye atmaktadır (Uluslararası Af Örgütü, 2016:14).

4.1.1. AB 'ne Yönelik Deniz Göç Rotaları

Frontex tarafından belirlenen üye devletlerin topraklarına yönelik olarak gerçekleşen 7 ana düzensiz göç rotası bulunmaktadır; (Şekil-8)

- Batı Afrika Rotası – Batı Afrika sahillerinden Kanarya adalarına,
- Batı Akdeniz Rotası – Fas ve Cezayir'den İspanya'ya,
- Orta/ Merkez Akdeniz Rotası – Tunus ve Cezayir'den İtalya'ya,
- Doğu sınırları Rotası – AB Doğu kara sınırlarındaki ülkelere, Doğu sınırındaki üye ülkelere,
- Batı Balkan Rotası – AB üyesi olmayan Balkan ülkelerinden Macaristan'a,
- Arnavutluk- Yunanistan Sirküler Rotası- Arnavutluktan-Yunanistan'a,
- Apulia-Calabria Rotası- D.Akdeniz ülkelerinden İtalya'ya,

- Doğu Akdeniz Rotası (Güney Doğu Avrupa Rotası) – Türkiye’den Yunanistan’a yönelik oluşan başlıca düzensiz göç rotalarıdır. (Frontex, 2017).

Şekil 8: Avrupa’ya Yönelik Ana Göç Rotaları

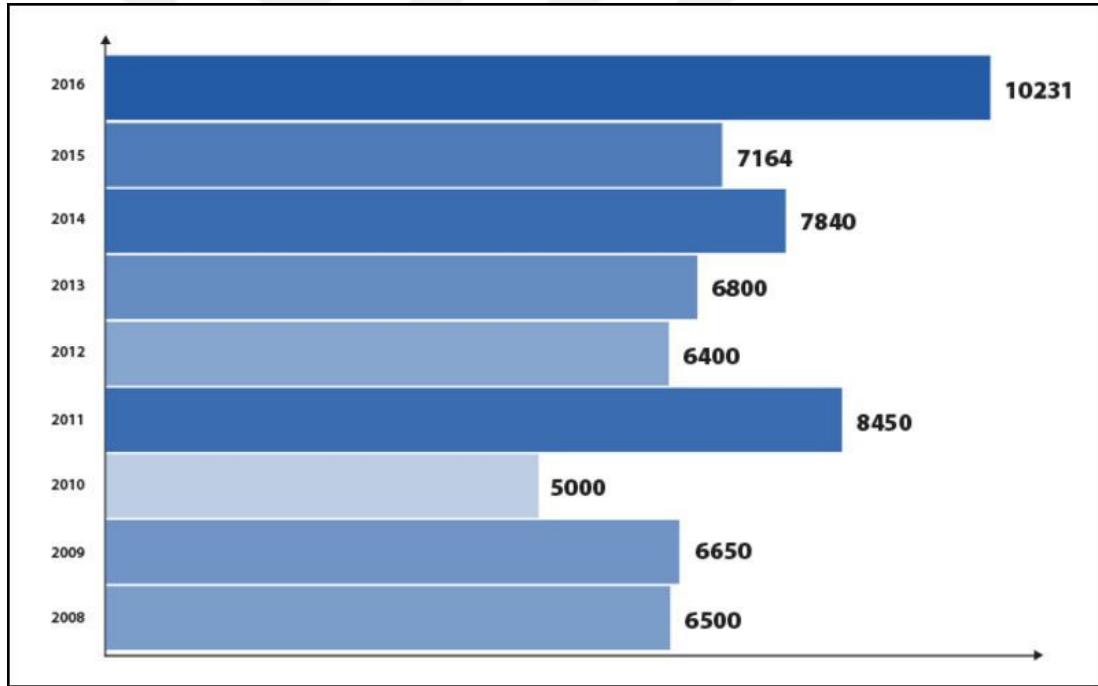
Kaynak: Frontex, 2017

Şekil-8’de görüldüğü üzere AB’ne yönelik birçok düzensiz göç rotası bulunmaktadır. Bu çalışmada hem istatistiki olarak hem de alan yazın inceleme aşamalarında Ege denizi üzerinde temel alınmıştır. Ancak birbirilerine olan etkisi nedeniyle düzensiz göçün diğer deniz rotaları da incelenmiştir. Bu rotalarda meydana gelen göç olaylarının da karşılaştırma açısından fayda sağlayacağı değerlendirilmektedir. Frontex’in kurulumundan itibaren Avrupa’ya yönelik düzensiz göç hareketliliği zaman zaman sabit kalsa da artan bir ivme ile yükselmiştir. Operasyonel faaliyetlerin ilk yılı olarak kabul edilen 2006 yılında Batı Avrupa göç rotasında çoğunluğu Senegal ve Moritanyalı yaklaşık 31.700 göçmen Kanarya adalarına ulaşarak daha önceden yaşanmamış bir göç baskısı yaratmıştır. Buna karşı Frontex HERA I ve II operasyonlarını başlatarak cevap vermiş ve alınan sert kontrol ve gözetim teknikleri neticesinde 2007 yılında bu rakam %60 azalmıştır sonraki yıllarda ise bu rakamlar daha da azalarak 2016 yılında 671 kişiye kadar düşmüştür

(Frontex, 2017). Operasyonel etkililiğin yanı sıra bu azalmada İspanya'nın Senegal ve Moritanya yetkilileri ile yaptıkları iki taraflı antlaşmalarında etkisi olmuştur.

Batı Akdeniz rotasında ise Fas'tan İspanya'ya uzanan göç rotası (özellikle Mellila adası üzerinden) yıllarca dikkat çeken bir geçiş noktasıydı. Ancak iki ülke arasındaki uzun süren işbirliği göçmen sayısını diğer bölgelere göre nispeten düşük tutmuştur. 2006 ve 2015 yılları arasında ki hem deniz hem kara geçişlerinde tespit edilen yıllık göçmen ortalaması 6.850 göçmendir. Bu bölgede 2015 yılı içerisinde tespit edilen göçmenlerin milliyetlerinde Suriyelilerin de başı çekmesi dikkat çeken başka bir noktadır (Frontex, Routes,2016). 2017 yılında tespit edilen düzensiz göçmen sayısı 23.143 kişi iken göçmenlerin milliyetleri çoğunlukla Fas, Cezayir ve Fildişi Kıyıları vatandaşları oluşturmaktadır (Frontex, Routes (Wmed),2016).

Şekil 9: Batı Akdeniz Rotası Yıllara göre Düzensiz Göçmen Tespitleri

Kaynak : Frontex, 2017

Frontex operasyonel etkisinin ve çift taraflı antlaşmalarının o yıllarda ki etkisini Orta Akdeniz rotasında da görmek mümkündür. İlk defa göç baskısını hissettiği yıl olan 2008 yılında çoğunluğu Kuzey Afrikalı olan ve Libya sahillerinden balıkçı kayıkları ile gelen yaklaşık 37.000 göçmen İtalyan Sahil Güvenliği tarafından tespit edilmiştir. Bu rotadaki göçmen trafiği hem Frontex'in Nautilus operasyonu hem de İtalya ve Malta'nın Libya hükümeti ile antlaşma imzalaması sonucu 2010

yılına kadar ciddi oranda azalma göstermiştir. Ancak 2011 yılında baş gösteren Ortadoğu ve Afrika'daki karışıklıklar, Libya iç savaşı, Arap baharı vb. gibi tetikleyici sebeplerle etkisini tekrar Batı Afrika ile İspanya (İberya yarımadası ve Kanarya Adaları) arasındaki bölgede ve İtalya-Libya ekseninde göstermiştir. Artan göç baskısı üye ülkeleri daha fazla gözetim ve deniz devriyelerine sevk etmiştir. Bu rotanın bir başka özelliği ise en ölümlü göçmen vakalarının bu rotada meydana gelmesidir. Bu bölgede yaşanan trajik göçmen botu faciaları kamuoyunda çok ses getirmiş olmasına rağmen halen birçok denize elverişsiz botlar içindeki yüzlerce göçmen batmaya devam etmektedir. Sadece 2014 yılı ve 2018 Mayıs ayı içerisinde 13.821 göçmen hayatını bu sulara ya kaybetmiş ya da kayıp olmuştur (IOM, GMDAC, 2016). 2013 yılı Ekim ayında Lampedusa adası açıklarında 368'i Eritre'li birçok göçmenin denizde boğulması üzerine İtalyan Hükümeti "Mare Nostrum"¹⁵ adını verdiği denizde Arama-Kurtarma hareketini başlatmıştır. Bu operasyona AB Dış Sınırlar Fonundan 1.8 Milyon avro destek olunmuş ve yaklaşık 150.000 göçmenin denizlerden kurtarılması sağlanmıştır. Ancak kamuoyundan gelen tepkiler ve operasyonun maliyetli olması gibi nedenlerden dolayı operasyonun ömrü uzun olamamıştır (The Economist, 2014). O zamanki İtalya İçişleri Bakanı Angelino Alfano durumu şu şekilde açıklamıştır;

"Frontex'in buradaki operasyonu (Mare Nostrum) devralması gerekmektedir. Frontex operasyonel bütçesi 2014 yılı için 55 milyon avro iken Mare nostrum'un aylık maliyeti 9 milyon avroyu bulmaktadır." (Euronews, 2014).

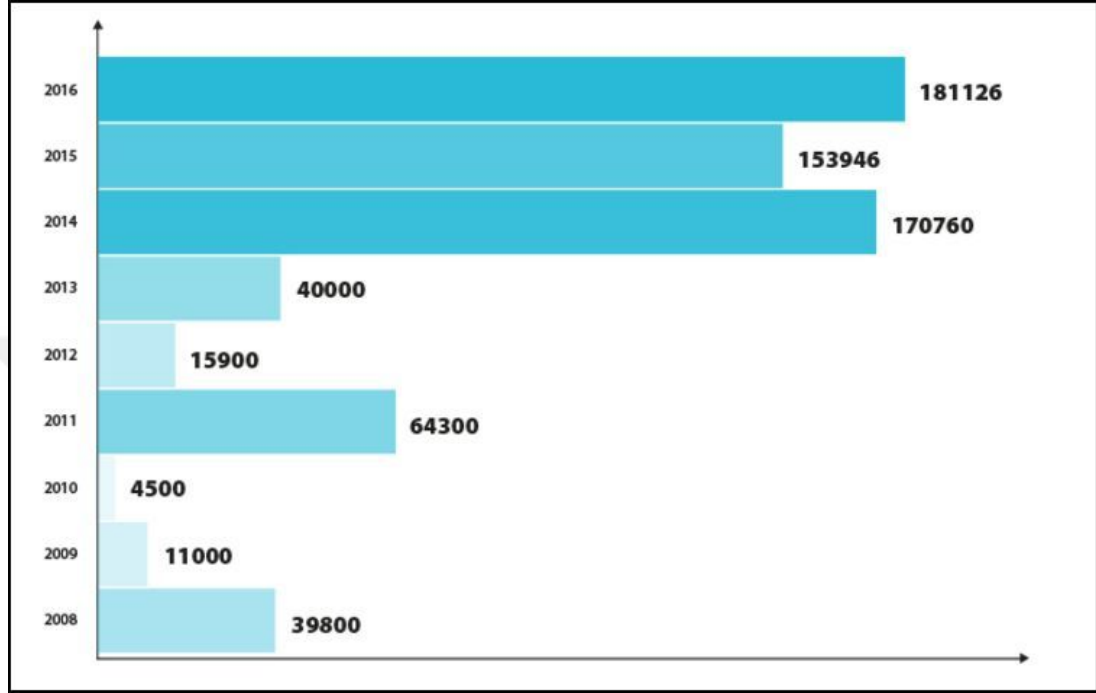
Operasyon 31 Ekim 2014'te sonlandırılarak bunun yerini Frontex'in Triton Operasyonu almıştır. Orta Akdeniz rotası ve Apulia- Calabria¹⁶ bölgesinde ki düzensiz göç istatistikleri incelendiğinde 2008-2013 yılları arasında ortalama 40-50.000 aralığındaki düzensiz göçmen rakamları 2014 yılına geldiğinde bir önceki yıla oranla %325 artarak 170.760'a ulaşmış, 2015 yılında 153.946, 2016 yılında ise yeni bir rekor seviyeye 181.126'ya ulaşmıştır. Bu tehlikeli yolculuğu göze alan göçmenlerin milliyetleri incelendiğinde geçmiş yıllarda Tunus'luların başı çektiği ancak son yıllarda Eritre, Nijerya ve Somali'lilerin çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir (Frontex, 2017). Frontex'in 2016 yılında yayımladığı bir raporda Libya Hükümetinin de göçmen kaçakçıları ile işbirliği içinde olduğunu belirtmiştir

¹⁵ Romalılar döneminde "Bizim denizimiz" anlamına gelmektedir ve Akdeniz'e verilen addır.

¹⁶ Güney İtalya'nın Adriyatik denizi kıyısında bulunan bölge

(Statewatch, 2016). Bu bölgede halen Frontex tarafından EPN Triton operasyonu devam etmektedir.

Şekil 10: Orta Akdeniz Rotası Düzensiz Göçmen Tespitleri

Kaynak : Frontex, 2017.

4.1.2. EUNAVFORMED Operation Sophia

Sophia Operasyonu¹⁷ AB'nin göç sorununa kapsamlı bir cevap arayışının başka bir unsurudur. Ana amacı Orta Akdeniz'in güney kısımlarında denizde ölümleri engelleme ve göçmen kaçakçılığını engellemektir. Operasyon kapsamında göçmen kaçakçıların kullandığı ve ya şüphelenilen varlıkları teşhis, tespit etkisiz duruma getirme vb. sistematik çabaları ele almaktadır. AB Güvenlik komitesi tarafından 7 Ekim 2015'de yürürlüğe giren operasyon ile unsurlarına gerektiğinde uluslararası sularda şüphelenilen kaçakçılara arama, müdahale ve saptırma gibi önlemleri yapabilme yetkisini vermiştir. AB Konseyi, 20 Haziran 2016'da görev gücüne Libya sahil güvenlik görevlilerinin ve donanmasının eğitimi ve Libya kıyılarındaki uluslararası sularda BM silah ambargosunun uygulanmasına katkıda

¹⁷ Sophia ismini EUNAVFORMED kapsamında hareket icra ederken 453 göçmeni kurtaran Alman fırkateyni FGS SCHLESWIG-HOLSTEIN'da doğan Somalili bir kız çocuğunun ismi olup, Prusya Prensesi Sofya'ya ithaf edilmiştir (Eunavformed-Factsheet,2018).

bulunma görevlerini ekleyerek güçlendirmiştir. Operasyonun karargahı Roma/İtalya'da olup farklı sınıf ve tiplerde 5 savaş gemisi, 2 helikopter ve hava vasıtalarından oluşmaktadır (Eunavformed, 2018).

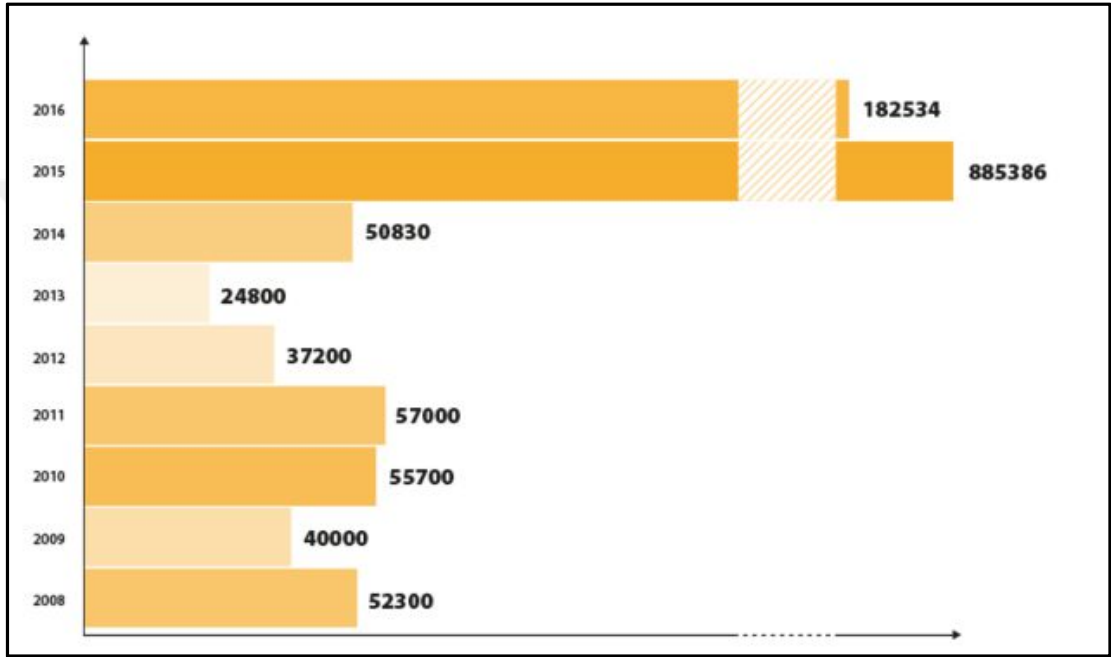
4.1.3. En Geçirgen Bölge: Doğu Akdeniz Rotası

Doğu Akdeniz rotası ise AB dış sınırlarında göç baskısını en çok yaşadığı ve en geçirgen sınır olarak görülmektedir. 2008 ve 2009 yıllarında AB'ne yönelik düzensiz göçmen tespitlerinin yaklaşık %40'ı bu sınırlarda tespit edilmiş, 2010 yılında bu rakam %90'lara ulaşmıştır. Şekil-11 incelendiğinde 2008-2014 arası tespit edilen düzensiz göçmen sayısı yıllık ortalaması 45-50.000 civarında iken 2015'te bu rakam 885.386'yı bulmuştur. Bu bölgede göçmen baskısının birçok sebebi olmakla beraber en büyük nedenlerinden biri kuşkusuz Türkiye'nin Ortadoğu ve diğer problematik Asya ülkeleri ile Avrupa arasında köprü konumunda olmasıdır. Başka bir deyişle en iyi transit ülke olmasıdır. Türkiye'ye doğudan yasa dışı girişler, bölgenin aşırı dağlık coğrafi yapısından faydalanılarak; güneyden girişler ise son üç yıldır Suriye'deki iç karışıklık nedeniyle Türkiye'nin açık kapı politikasından faydalanılarak yapılmaktadır (TBMM, 2014:19).

2010 yılı yazında Türkiye ve Yunanistan arasındaki sınırı belirleyen 12 km.lik Meriç nehri boyunca çoğunluğu Afgan ve Iraklı binlerce göçmen akın etmiştir. Bunun üzerine Yunanistan hükümeti Kasım 2010'da AB Komisyonu'na çağrıda bulunarak o zamanki adıyla Ani Sınır Müdahale Timleri'ni (RABIT) göreve çağırmıştır (EC 863/2007). RABIT mekanizması ile üye devletlere dış sınırlarında öngörülemeyen ve olağanüstü göç baskısı durumlarında ajans tarafından hızlı bir şekilde cevap verebilme olanağı sağlanmaktaydı. Bu açıdan JO RABIT 2010 Frontex tarihinde bir mihenk taşı olarak da kabul edilmektedir. Operasyona 26 ülke AB üyesi ülke destek vermiş ve 576 personel iştirak etmiştir. Operasyon sonunda göçmen akışının %76 düştüğü gözlemlenmiştir. JO RABIT 2010'un oluşan durumu dengelemek, göç baskısını azaltmak ve ulusal yetkililerin kapasite inşasını desteklemek gibi hedeflenen amaçları gerçekleştirme açısından başarılı olduğu kabul edilmektedir (RABIT, 2010). Ancak son yıllardaki veriler incelendiğinde daha da artan bir göç baskısında bu pratiklerinde yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Yunanistan hükümeti tarafından 2011 yılında göç baskısını engelleme amacıyla Meriç nehri

boyunca tel örgü çekmesi buna bir örnektir. AB’nden de destek görmeyen proje 5.5 milyon avroya mal olmuş ve milli finansman ile karşılanmak zorunda kalmıştır.¹⁸ İstatistikler incelendiğinde bu 12.5 km.lik tel örgü ve diğer sıkı tedbirler göçmenlerin izlemiş olduğu güzergahları kara sınırlarından alıp deniz sınırlarına yönelttiği anlaşılmaktadır.

Şekil 11: Doğu Akdeniz Rotası Düzensiz Göçmen Tespitleri

Kaynak: Frontex, 2017.

4.1.4. Poseidon Operasyonu (Poseidon Rapid Intervention)

Ege denizi’nde 2007 yılından bu yana Kara operasyonlarını da içine alarak devam eden Poseidon Ortak operasyonları icra edilmektedir. Bu operasyonun amacı Yunanistan’a sınırlarını güçlendirme amacıyla sınır gözetimi, denizde can kurtarma kabiliyeti, kayıt ve kimliklendirme kapasitelerine destek vermektir. 28 Aralık 2015 yılında ise Poseidon deniz operasyonunun adı “Poseidon Rapid Intervention” olarak değiştirilmiştir. Bu yeni yapılanmanın Yunanistan’ın 2015 yılında karşılaştığı daha önceden görülmemiş bir göç baskısı ile karşılaşması sonucu resmi çağrısı üzerine

¹⁸ Dönemin AB İnsan Hakları Komisyonu sözcüsü Cecilia MALMSTRÖM tarafından “Duvarlar ve çitler sorunu çözemeyecek kısa dönemli ve gereksiz olarak nitelenmiş ve AB tarafından finanse edilmeyeceğini” açıklamıştır. www.euobserver.com “Greeks build fence to ward off asylum seekers”, (erişim: 21.02.2017).

başlatılmış olup daha çok sınırlarda ve odak noktalarda güvenlik kontrolleri, kayıt ve parmak izleri gibi işlemleri hızlandırma amacıyla icra edilmektedir. Operasyonel sahası Ege denizindeki Yunan karasuları ile Türk ve Yunan adaları'nı kapsamaktadır. 2015 yılı içerisinde ilk aşamada 293 subay ve 15 gemi ile verilen destek zaman içerisinde hem personel sayısı hem de araç ve teçhizat olarak sürekli arttırılmıştır Poseidon Rapid Intervention'a sadece 2016 yılının Ocak-Ağustos ayları arasındaki dönemde Frontex, 667 personel, 19 gemi, 1 uçak ve 2 helikopter görevlendirmiş 37.479 kişiyi kurtarmıştır (EU Opr.Fact-Sheet, 2016). Bu operasyonun yoğun göç baskısı nedeniyle Poseidon Ortak operasyonunu destekleme niteliğinde olduğu değerlendirilmektedir.

4.1.5. Ege Denizi'nde Düzensiz Göçle Mücadeleye NATO'nun Müdahil Olması

Ege denizi'nde düzensiz göçle mücadele kapsamında hareket icra eden bir başka aktör ise NATO'dur. 11 Şubat 2016'da NATO Savunma Bakanları, Türkiye, Yunanistan ve Frontex'in düzensiz göçle mücadele çabalarına destek olmak amacıyla gemi göndererek hızla bir karar almışlardır. Bu kararın üzerinden 48 saat sonra NATO Daimi Deniz Görev Grubu-2 savaş gemileri Ege denizi'ne ulaşarak keşif izleme ve gözetleme hareketına başlamıştır. NATO gemileri icra ettikleri karakollarda Yunan ve Türk Sahil Güvenlik güçlerine ve milli makamlara gerçek zamanlı bilgi aktararak ilgili paydaşların hem yükünü hafifletmekte hem de insan tacirlerinin çabalarını engellemektedir. Harekata farklı sınıf ve tipte 6 savaş gemisi ile destek veren NATO, hareketi Northwood/ İngiltere'de bulunan Müttefik Deniz Unsur K.lığı (MARCOM)'dan yürütmektedir (NATO, 2016). NATO genel Sekreteri Stoltenberg, NATO'nun sığınmacı konusu ile ilgili olarak Ege'deki görevinin, mülteci teknelerini Türkiye'ye geri göndermek değil, bölgede keşif, izleme ve gözetim görevi üstlenmek olduğunu belirtmiştir (Independent, 2016). NATO unsurlarının herhangi bir göçmen teknesine herhangi bir müdahalesi olmamakla birlikte göçmen botu, teknesi vs. tespit ettiklerinde bu tespitlerini ilgili makamlara rapor etmektedirler. Bu açıdan NATO'nun bu destek ile göçmenlerin sığınmaya ulaşma haklarını erken tespit yolu ile engellediği göze çarpmaktadır. İddia edildiği

gibi göçmen kaçakçıları ile mücadele çabasını sadece denizden karakol icra ederek nasıl yapabildiği ise bir başka soru işaretidir.

4.1.6. Ege’de Umut Harekatı (Operation Aegean Hope)

Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından, Ege Denizi’nde son dönemde giderek artış gösteren düzensiz göç faaliyetlerinin engellenmesi ve can kayıplarının en aza indirilmesi amacıyla bir harekat başlatılmıştır. Ege Denizinde Türk Arama Kurtarma sahasında, 01 Mayıs 2015 tarihinde başlatılan “Ege’de Umut Harekatı (Operation Aegean Hope)”na halihazırda 2 adet Sahil Güvenlik Arama Kurtarma Gemisi, 58 adet Sahil Güvenlik Botu, 3 Mobil Radar, 9 Helikopter, 2 Uçak ve toplam 1.100 personelin katılımı ile devam edilmektedir. Bu kapsamda, 01 Mayıs 2015 tarihinden itibaren 124 operasyonda, toplam 4124 düzensiz göçmen denizden sağ olarak kurtarılmış ve 12 göçmen kaçakçısı yakalanarak ilgili birimlere teslim edilmiştir (Sahil Güvenlik, 2015).

Şekil 12: Ege Denizi’nde Düzensiz Göçün Aktörleri

Kaynak : AB, Frontex ve NATO kaynaklarından derlenmiştir.

4.2. İKİNCİL VERİLER OLARAK TOPLANAN VERİLERİN ANALİZİ

4.2.1. Giriş

Araştırmacıların sağlıklı sonuçlara ve yorumlara ulaşabilmeleri, olgular arasındaki ilişkinin niteliğini belirleyen değişkenlerin değerleri hakkında sahip oldukları bilgiye bağlıdır. Yani değişkenler hakkında sağlıklı bilgi yoksa analiz tekniği ve kuramsal altyapı ne kadar güçlü olursa olsun sağlıklı sonuca ulaşmak mümkün değildir. Değişkenlere dair bilgi (veri) elde edinmenin temel iki yolu vardır bunlar ikincil veriler ve birincil verilerdir. (Gay ve Diehl, 1992: Saunders ve diğ.; Adams ve diğ, 2007 aktaran Altunışık ve diğ., 2012:75) İkincil verilerin; daha az kaynak kullanımı, periyodik çalışmalara imkan tanınması, karşılaştırma ve sağlama yapma imkanı sunma gibi avantajları varken her zaman araştırmacının ihtiyacını karşılayamayacak olması, bazı verilerin maliyetli olması, verilerin kapsamının sınırlı olması gibi de dezavantajları da vardır (Altunışık ve diğ.,2012:77-79). İstatistiksel verilerin, genel olarak herhangi bir gerçeği, herhangi bir olayın siyasal doğasını anlamamıza, bu olayı veya olayları özelliklerine göre ayırmamıza yardımcı olduğu dikkate alındığında; düzensiz göçten elde edinilen verilerin birbirleri ile mukayese edilerek sonuç elde edilmesi önemli bir husustur (Bodur, 2010:112).

Bu çerçevede çalışmamızda Ege denizi'ndeki göç realitesini tüm boyutları ile analiz edebilmek için ikincil veriler olarak veri birikimi yapan örgüt/ kurumların istatistikleri, raporları ve analizlerinden faydalanılmıştır. Bu örgütler ve kurumlar; Frontex, Uluslararası Göç Örgütü, BMMYK, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'dır. Elde edinilen veriler tanımlayıcı istatistik bağlamında hem yorumlanarak hem de birbirleri ile karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında ulaşılan verilerin zaman aralığı olarak son 5 yıla ait (2013-2017) dönemi kapsamına dikkate çalışılmıştır. Aynı zamanda çalışmanın kapsamı Ege denizi olması nedeniyle Doğu Akdeniz göç rotasının sadece deniz geçişleri kısmı ile ilgili veriler toplanmış Akdeniz, Meriç bölgesindeki kara sınırı geçişleri ve Karadeniz geçişleri ile ilgili veriler toplanmamıştır.

4.2.2. Frontex'den elde edinilen veriler

Frontex ile ilgili yapılan istatistiklerde, Frontex tarafından yıllık olarak yayınlanan FRAN Risk Analizi Raporları, Yıllık Genel Raporlar ve 2009 yılından itibaren aylık olarak tutulan düzensiz göç tespitleri veri setlerinden faydalanılmıştır. Önceki bölümde de bahsedilen göç rotalarına göre düzenlenmiş olan bu data setleri göçmenlerin milliyeti ve aylara göre tespit edilen göçmenlerin sayılarını vermektedir.

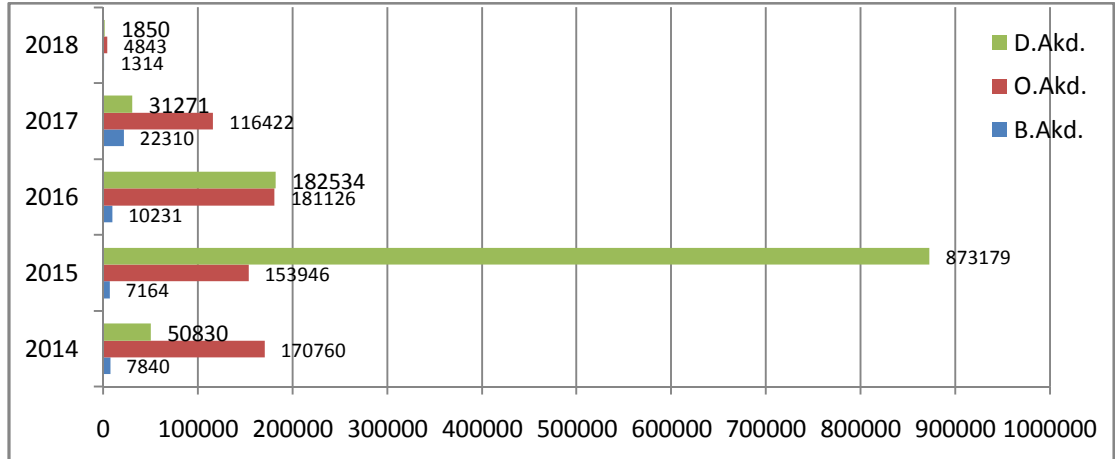
Her ne kadar çalışma kapsamı Ege denizi olsa da bu güzergaha olan etkileri nedeniyle Batı ve Orta Akdeniz göç rotaları da incelenmiştir. Şüphesiz bir göç rotasında alınan sıkı tedbirlerin ve kontrollerin göçmenlerin veya göçmen kaçakçılarının yönlerini diğer rotalara çevirmelerine sebep olduğu bilinmektedir. 2014 yılından günümüze kadar olan Avrupa'ya yönelen Batı, Orta ve Doğu Akdeniz rotalarında düzensiz göçmen tespitleri Şekil-13'de gösterilmiştir.¹⁹ Buna göre her üç rotada son 4 yılın toplamında 1.815.620 göçmen tespit edilmiştir. En çok göçmen tespit edilen rota sıralaması 1.139.664 göçmen ile Doğu Akdeniz rotası, onu 627.097 göçmen ile Orta Akdeniz rotası ve son olarak 48.859 göçmen ile Batı Akdeniz rotası olduğu görülmektedir. Her üç rotada en çok göçmenin tespit edildiği yıl ise 1.034.289 göçmen ile 2015 yılı iken en düşük yıl ise 2018 yılı²⁰ haricinde 170.003 göçmen ile 2017 yılıdır. Frontex tarafından 106 farklı milliyete sahip göçmenler tespit edilmiştir. Şekil-13'e göre tespit edilen göçmen sayılarında azalmalar olduğu görülmektedir.

2013 Ocak - 2018 Şubat yılları arasında Doğu Akdeniz rotası olan Ege denizinde tespit edilen toplam göçmen sayısı 1.136.793 kişidir. En çok göçmen tespitinin olduğu yıl ise 873.179 kişi ile 2015 yılında gerçekleştiği görülmektedir. 2017 yılında ise 2015 yılına göre %964 azalarak 31.271 kişiye düşmüştür.

¹⁹ Batı Afrika rotasında da deniz yoluyla göçmenler tespit edilmektedir. Ancak Akdeniz'de olmaması nedeniyle grafiğe dahil edilmemiştir.

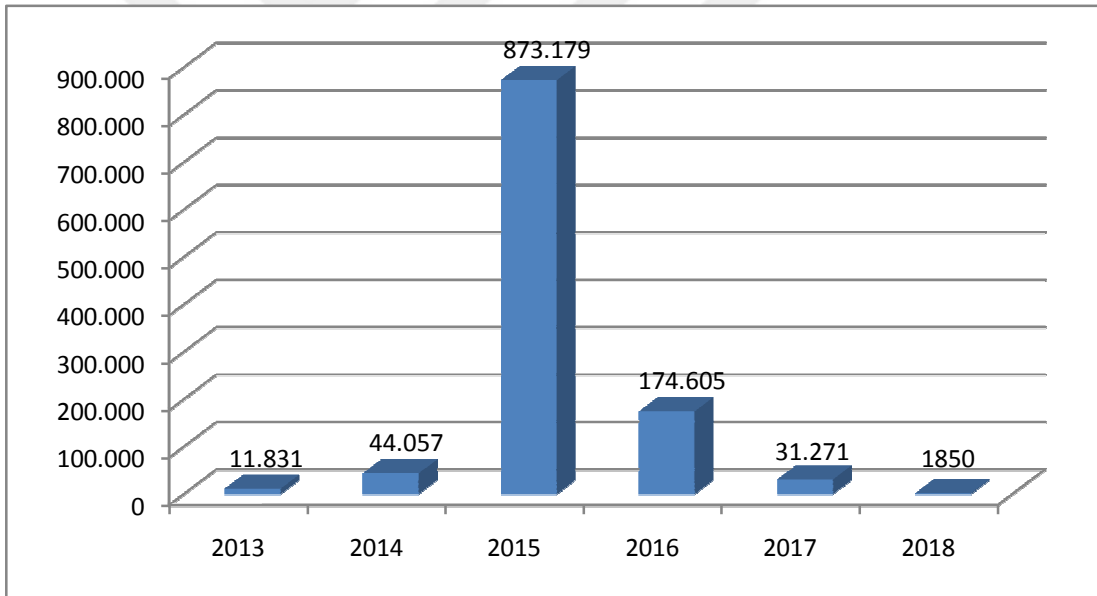
²⁰ 15 Şubat 2018 tarihine kadar olan tespitler gösterilmektedir. Bu sebeple yapılan analizlerde 2018 verileri dikkate alınmamıştır.

Şekil 13: Akdeniz Rotalarında tespit Edilen Düzensiz Göçmenler

Kaynak: Frontex, Detections veri setleri, 2018.

Şekil 14:Ege Denizi'nde Tespit Edilen Düzensiz Göçmenler

Kaynak: Frontex, Detections veri setleri, 2018.

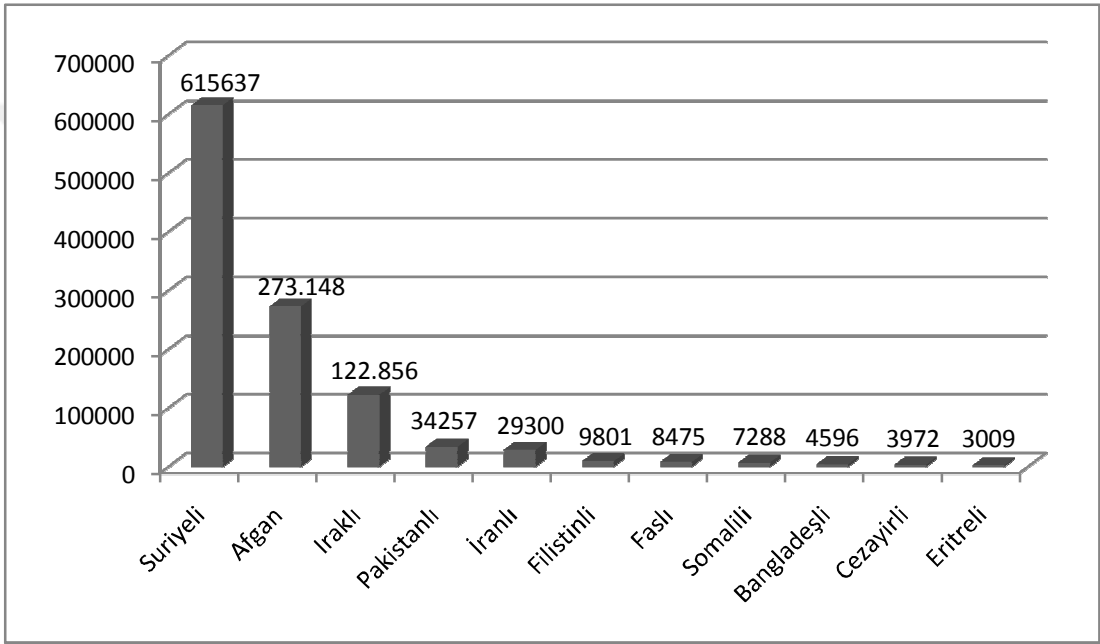
Tablo 5: 2014-2017 yılları Tespit Edilen Göçmenlerin Aylara Göre Dağılımı

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
2013	313	570	735	871	839	1387	1659	1010	1214	1154	1097	982
2014	946	1058	1336	1671	2026	3547	4735	7261	7802	7691	3819	2165
2015	1761	2924	7961	13853	19520	32623	56611	110039	147750	214811	154453	110873
2016	67415	57076	26999	3672	1767	1628	1996	3688	3080	3344	2182	1758
2017	1516	1249	2163	1318	2412	2165	2966	4084	5766	4567	3065	
Toplam	71.951	62877	39194	21385	26564	41350	67967	126082	165612	231567	164616	115778

Kaynak: Frontex, Detections veri setleri, 2018.

Tablo-5 incelendiğinde göçmenler tarafından geçiş için en çok tercih edilen ayların yaz ayları olduğu göze çarpmaktadır. Düzensiz göç olaylarının mevsimlere bağlı olarak artış ve azalış gösterdiği, özellikle hava şartlarının iyi olduğu zamanlarda düzensiz göç olaylarının arttığı gözlemlenmiştir. En fazla geçişin olduğu ay Ekim iken en az geçişin olduğu ay Nisan olduğu görülmektedir. Ancak 2015 yılı incelendiğinde Aralık ayında bile göçmen sayılarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Göçmenlerin Milliyetlerine Göre Dağılımında ilk 10 Ülke

Kaynak: Frontex, Detections veri setleri, 2018.

Tablo-6 incelendiğinde milliyetlerine göre en çok tespit edilen düzensiz göçmenlerin %54,24 ile Suriyelilerin oluşturduğu, ikinci sırada %24 ile Afganların, üçüncü sırayı ise %10 ile Iraklıların oluşturduğu görülmektedir. Bununla birlikte ilk üç ülkeye ait göçmenlerin toplam tespit edilen göçmenlere oranının yaklaşık % 90'ını oluşturduğu görülmektedir. Bölgesel dağılım incelendiğinde ise tespit edilen göçmenlerin %67'si Ortadoğu kökenli, %30'u Güney Asya kökenli, %2'i Batı-Kuzey Afrika kökenli olduğu görülmektedir.

Tablo 7: Poseidon Operasyonları (2007-2015)²¹

Yıllar	Ev sahibi Ülke	İştirak eden Ülkeler	Bütçe	Tarihler
2013	Yunanistan	Avusturya, Bulgaristan, Almanya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, İtalya, Letonya, Norveç, İzlanda, Malta, Hollanda, Portekiz, Romanya, Arnavutluk, Slovenya, İsveç, Birleşik Krallık, Gürcistan, Polonya	8,640,674.00€	01.04.2013-30.04.2014
2014	Yunanistan	Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Almanya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, İtalya, Letonya, Norveç, İzlanda, Malta, Hollanda, Portekiz, Romanya, İspanya, Slovakya, İsveç, Birleşik Krallık, Hırvatistan	6,626,661.75€	01.05.2014-31.01.2015
2015 ²²	Yunanistan	Belçika, Finlandiya, Hollanda, Portekiz	552,221.81€	01.01.2015-31.01.2015
2015	Yunanistan	Avusturya, Almanya, Belçika, Bulgaristan, Almanya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, İtalya, Letonya, Litvanya, Norveç, İzlanda, Malta, Hollanda, Portekiz, Romanya, İspanya, Slovakya, İsveç, Birleşik Krallık, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, GKRY, Polonya, Arnavutluk, Ukrayna	19,960,291.22€	01.02.2015-27.12.2015

Kaynak: Frontex operasyon arşivlerinden derlenerek hazırlanmıştır.

Tablo-7’den Poseidon operasyon bütçesinin devamlı olarak arttığı görülmektedir. Poseidon Deniz operasyonundan Rapid Intervention’a geçildiği 2015 yılında bütçenin yaklaşık 20 milyon avroya çıktığı görülmektedir. Daha önceden de belirtildiği üzere hem personel hem de gemi, helikopter hava vasıtaları ve diğer araç teçhizatlar bu yıl arttırılmaya başlanmıştır.

4.2.2.1. Zaman Serileri ve Trend Analizleri

Eşit zaman aralıklarında, bir değişkene ait gözlemlerin oluşturduğu seriye zaman serisi denir. Zaman serileri, "saat, gün, hafta, ay, üç ay ve yıl" gibi zaman birimleri ile sıralanabilir. Belli bir zaman biriminde bir gözleme ait veriler incelendiğinde bunların bir takım dalgalanmaların etkisi altında kaldığı gözlemlenmiştir. Zaman serilerinin bileşenleri olarak da tanımlayabileceğimiz bu etkiler sırayla; trend (T), mevsimlik dalgalanmalar (S), konjonktürel dalgalanmalar (C) ve tesadüfi hareketler (E) olarak adlandırılırlar. (Saraçoğlu, 1990:1, aktaran Ünsal 1997:121).

Bu analizde 2009-2017 yıllarında Frontex ve AB üye devletleri tarafından tespit edilen göçmen verileri zaman serileri ve trend analizleri ile ölçülerek geleceğe

²¹ 2015 yılı sonrası operasyon bilgileri Frontex tarafından arşive dahil edilmediği için alınamamıştır.

²² 2014 Poseidon operasyonunun uzantısıdır

yönelik tahminlemeleri ve çıkarımları yapılmıştır. Analizlerde “Minitab 15 İstatistiki Veri Analiz” programı ile beraber Microsoft Office Excel veri çözümleme uygulamaları da kullanılmıştır. Yapılan tahminlemelerde mevsimsellik ve trendler dikkate alınarak linear trend modelleri tercih edilmiştir. Veri serilerinde 2015 yılının 2. 3. ve 4. çeyrekleri ve 2016 yılının ilk çeyreğinde diğer çeyreklere göre %1000'lere varan artış nedeniyle zaman serilerinde sağlıklı hesaplanamamasına sebep olmaktadır. Bu nedenle bu çeyrekler hem dikkate alınarak hem de dikkate alınmadan karşılaştırmalı olarak analiz edilerek MAPE, MAD ve MSE değerlerine göre en uygun model bulunmaya çalışılmıştır.

Tablo 8: 2009-2017 Yılları Arasında Frontex Tarafından Yapılan Tespitler Tablosu.²³

	WAFR	WMED	WLAN	CMED	EMED	ELAN	EAST	CIRC	WBAL
2009	2244	5003	1639	11043	28849	11127	1335	40250	3089
2010	196	3436	1567	4450	6175	49513	1052	35297	2371
2011	340	5103	3345	64261	1467	55558	1049	5269	4658
2012	174	3558	2839	15151	4371	32854	1597	5502	6391
2013	283	2609	4229	45298	11979	12968	1316	8728	19951
2014	276	4749	2494	169821	44490	6777	1275	8841	43357
2015	874	5740	1264	162703	873364	12207	1927	8932	764038
2016	671	8641	1349	180956	174606	7672	1349	5121	130261
2017	421	21632	1511	118962	34527	7587	776	6396	12179

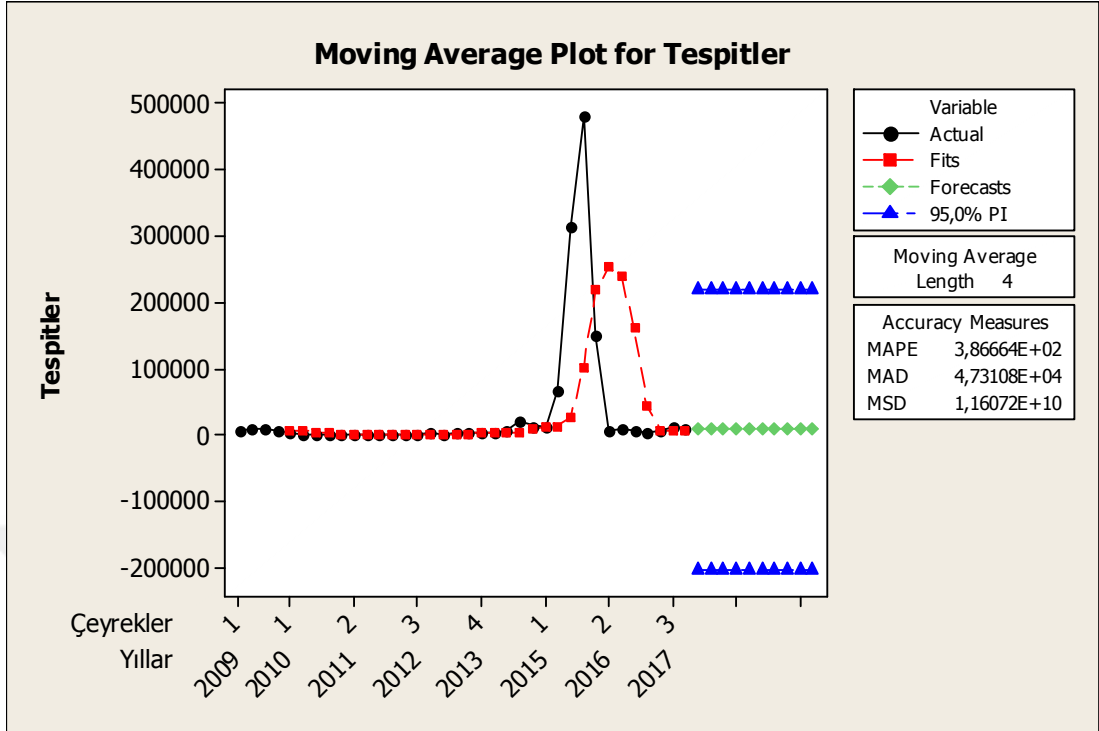
Kaynak: Frontex, Detections veri setleri, 2018.

²³ WAFR: West Afrika, WMED: West Mediterreanean, WLAN: West Mediterreanean, Land, CMED: Central Mediterreanean, EMED: Eastern Mediterreanean, ELAN: Eastern Mediterreanean Land, EAST: Eastern Borders Land, CIRC: Circular (Albania-greece) Land, WBAL: West Balkans

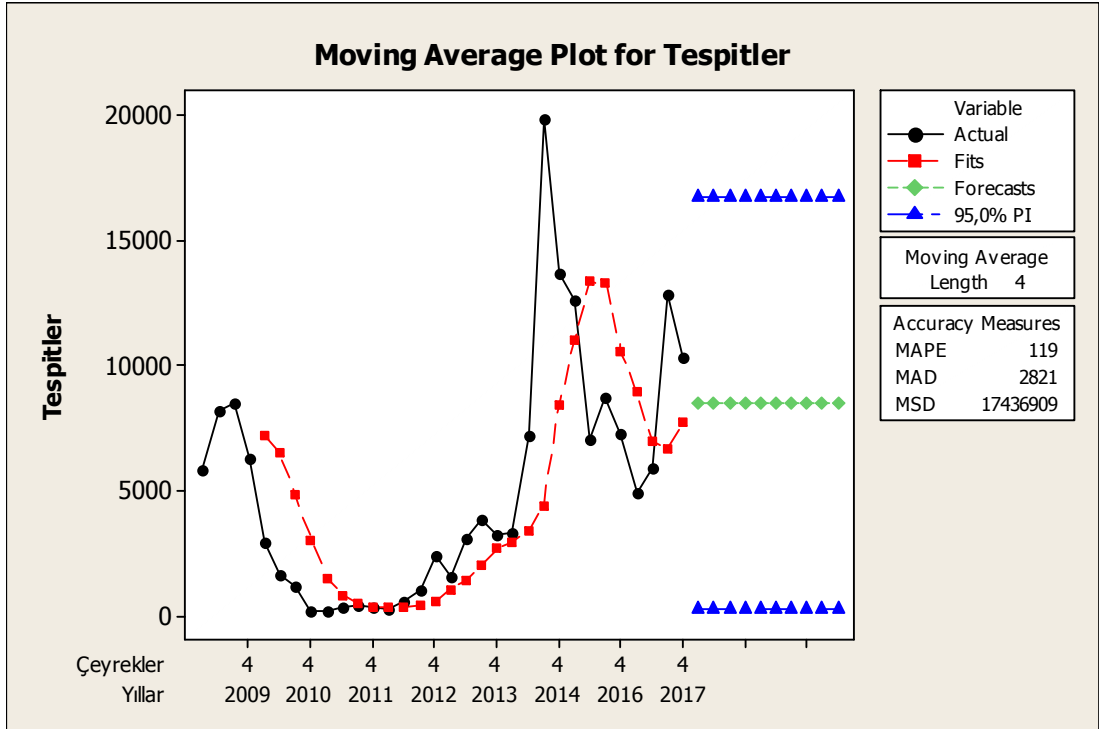
Tablo 9: EMED Rotası Yılların Çeyrek Dilimlerine Göre Göçmen Tespit Sayıları

Yıllar	Çeyrekler	Tespitler
2009	1	5809
2009	2	8170
2009	3	8541
2009	4	6328
2010	1	2980
2010	2	1701
2010	3	1237
2010	4	257
2011	1	256
2011	2	388
2011	3	485
2011	4	338
2012	1	314
2012	2	627
2012	3	1023
2012	4	2406
2013	1	1618
2013	2	3097
2013	3	3883
2013	4	3233
2014	1	3340
2014	2	7244
2014	3	19798
2014	4	13675
2015	1	12646
2015	2	65996
2015	3	314400
2015	4	480137
2016	1	151490
2016	2	7067
2016	3	8764
2016	4	7284
2017	1	4928
2017	2	5895
2017	3	12816
2017	4	10351

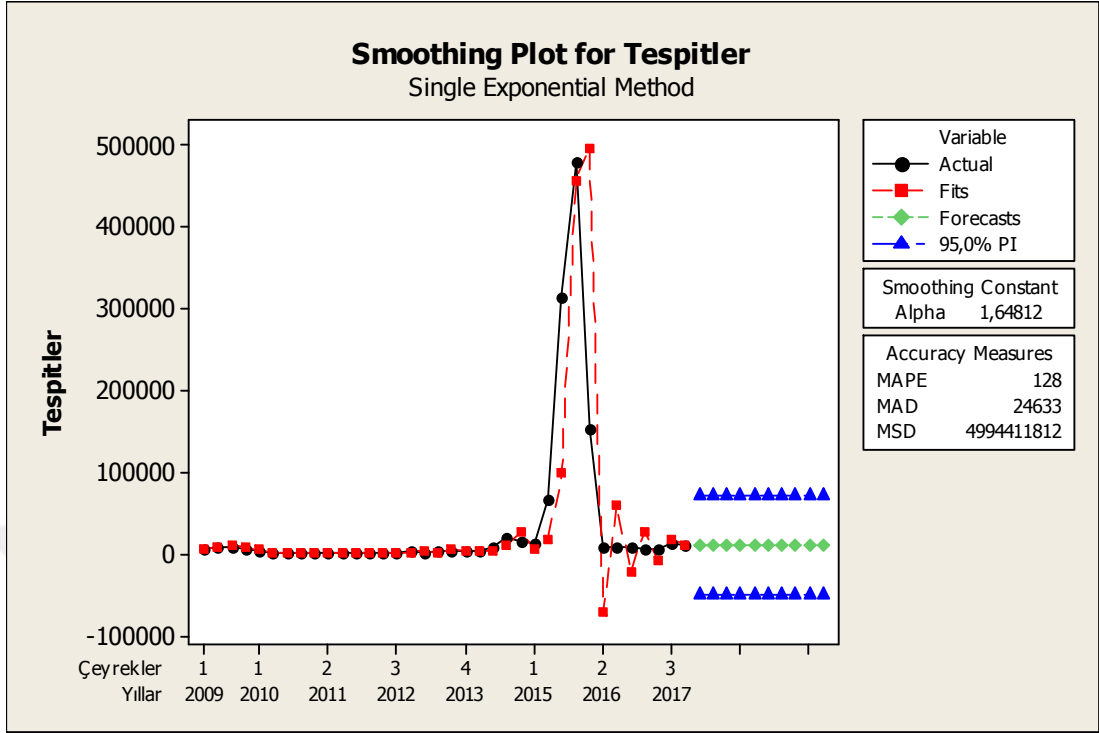
Şekil 15: Hareketli Ortalama Analizi

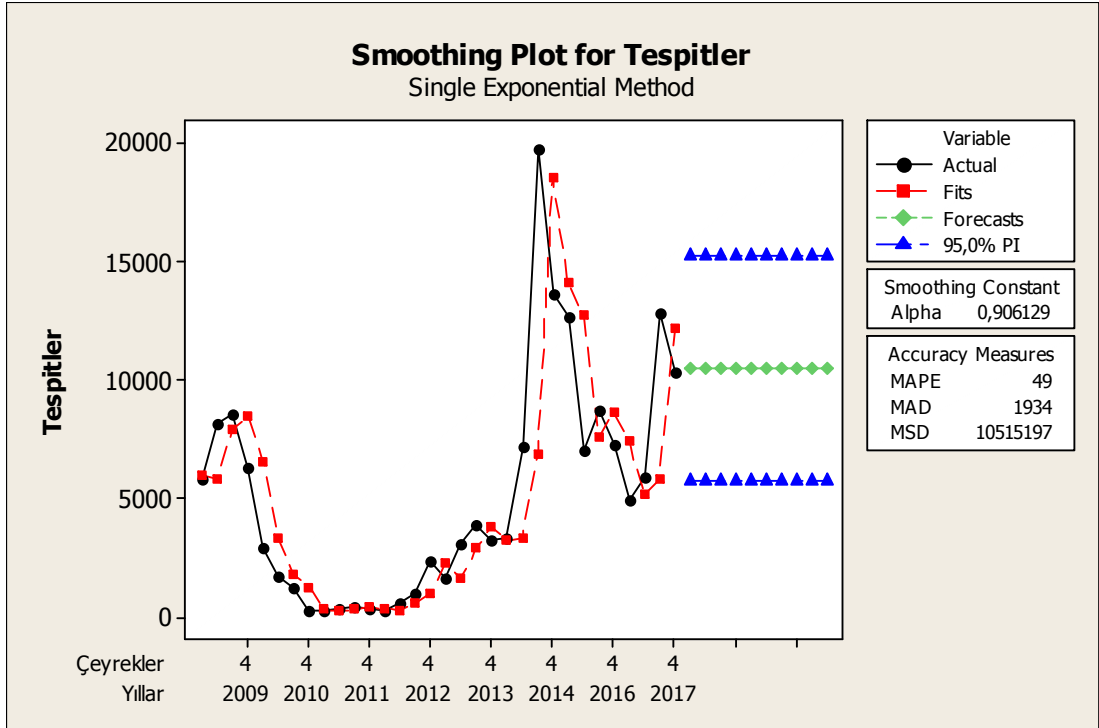
Şekil 16: 2015 Etkisi Azaltılmış Hareketli Ortalama Analizi

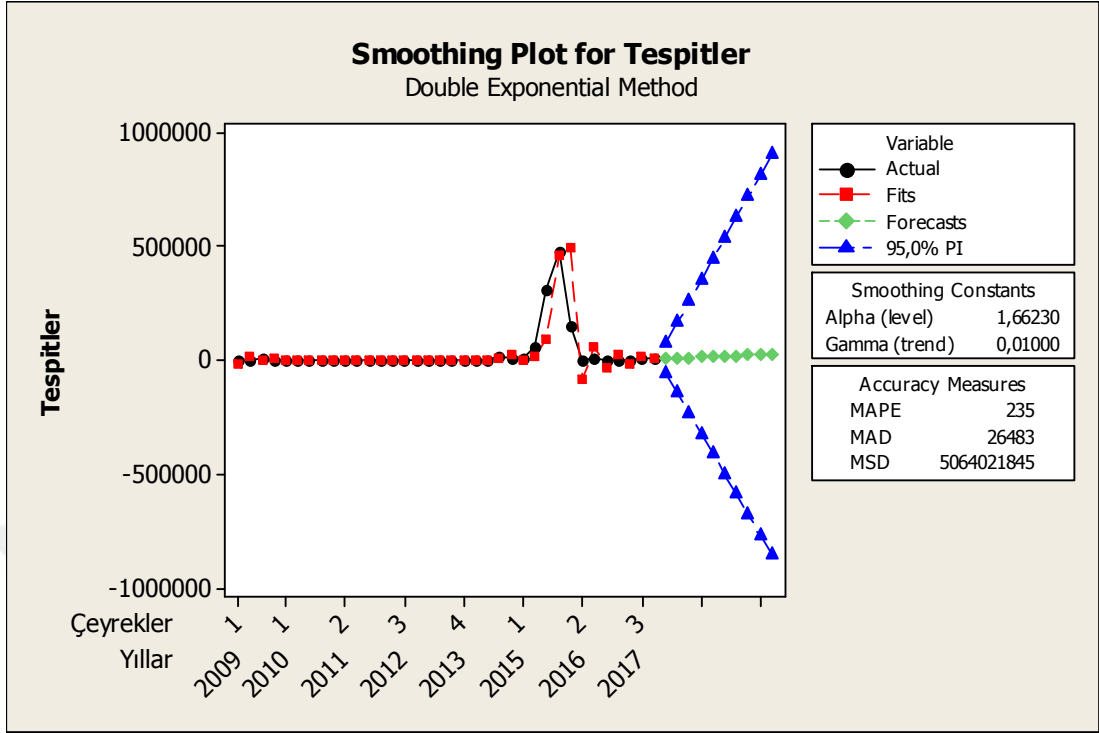
Şekil 17: Basit Üstel Düzleştirme Modeli

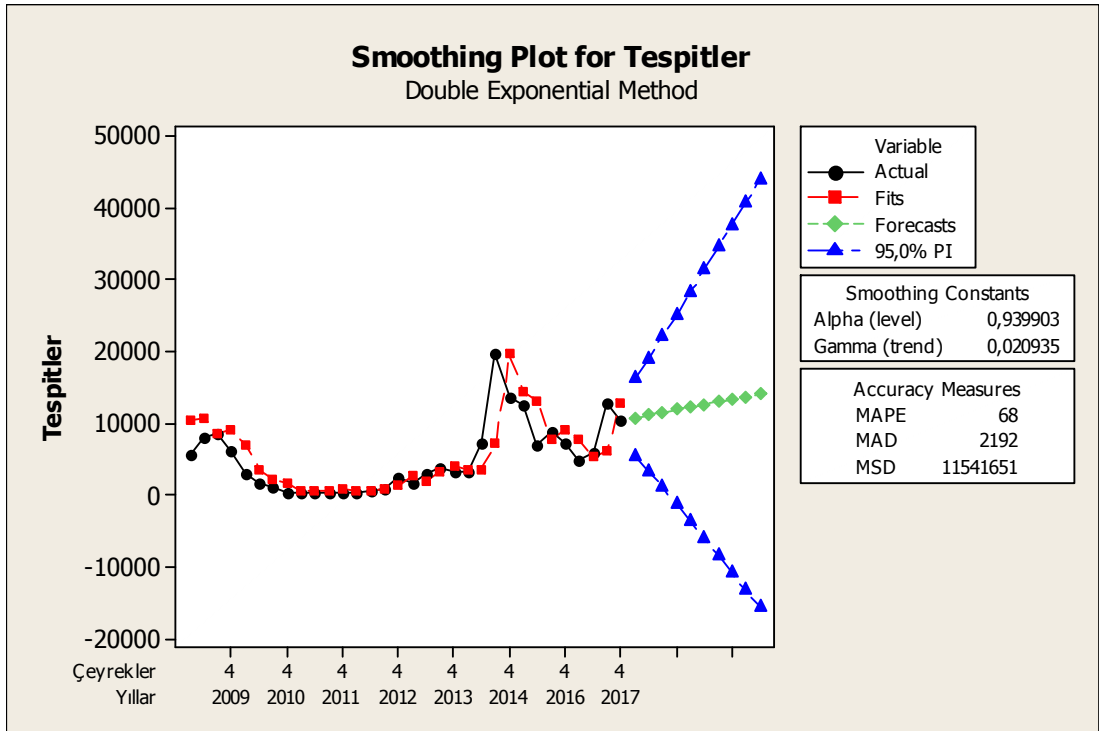
Şekil 18: 2015 Etkisi Azaltılmış Basit Üstel Düzleştirme Modeli

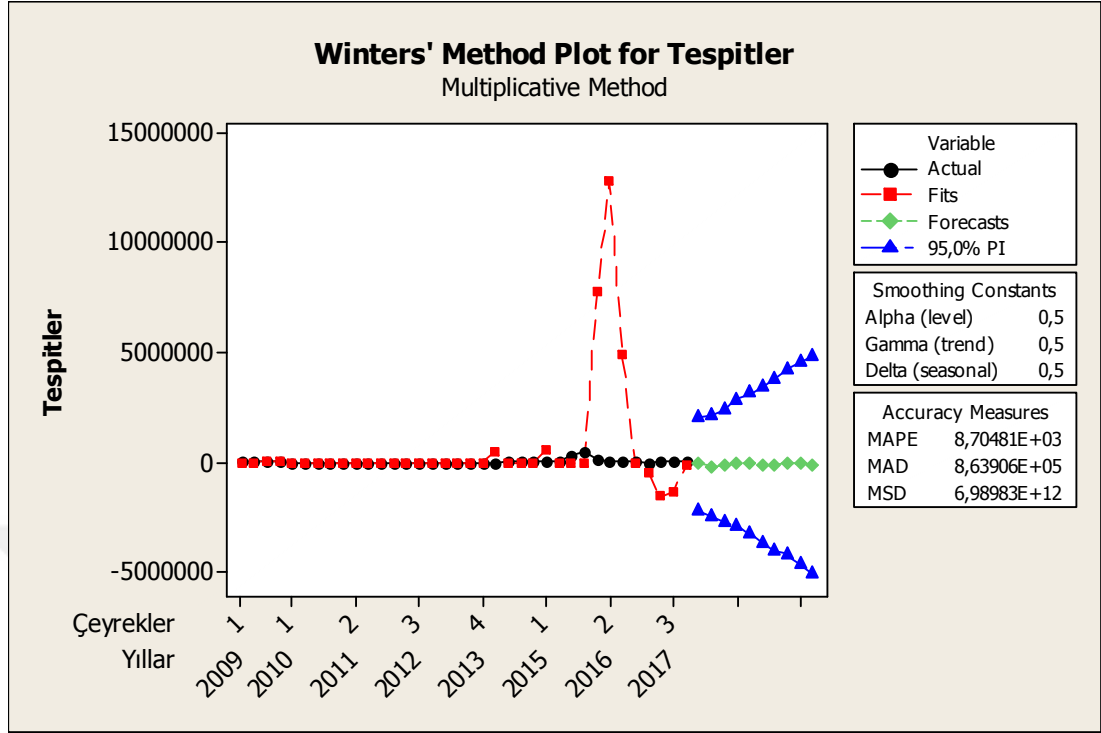
Şekil 19: İkili Üstel Düzleştirme Modeli

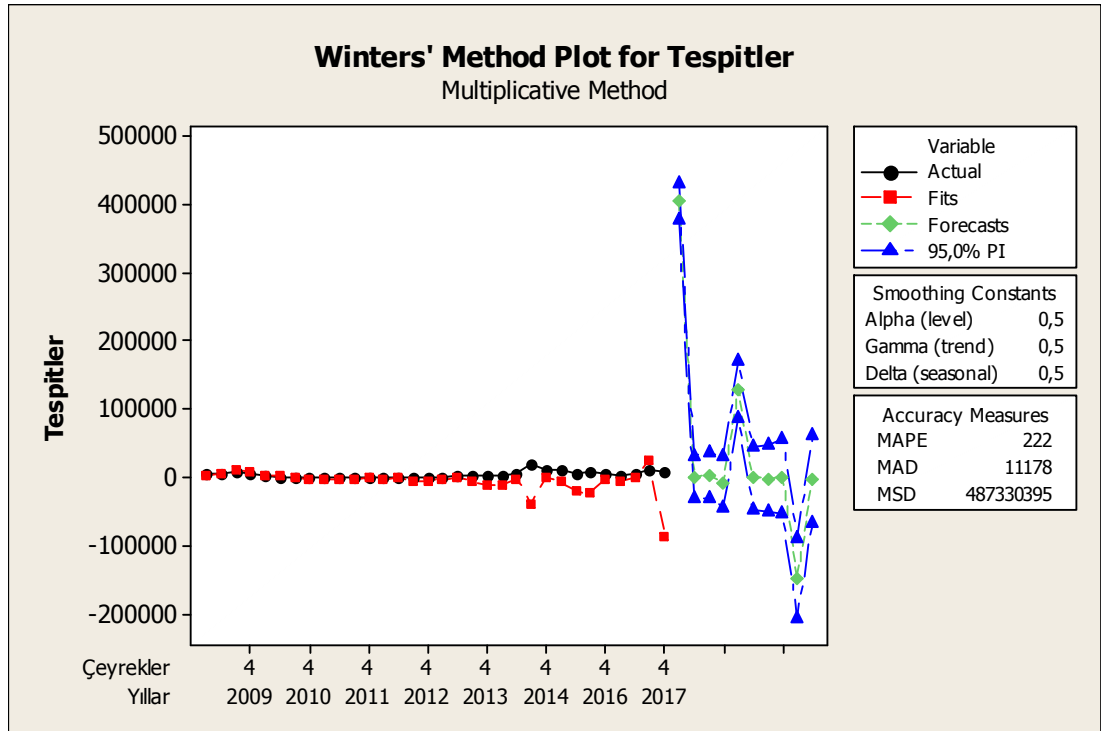
Şekil 20: 2015 Etkisi Azaltılmış Üstel Düzleştirme Modeli

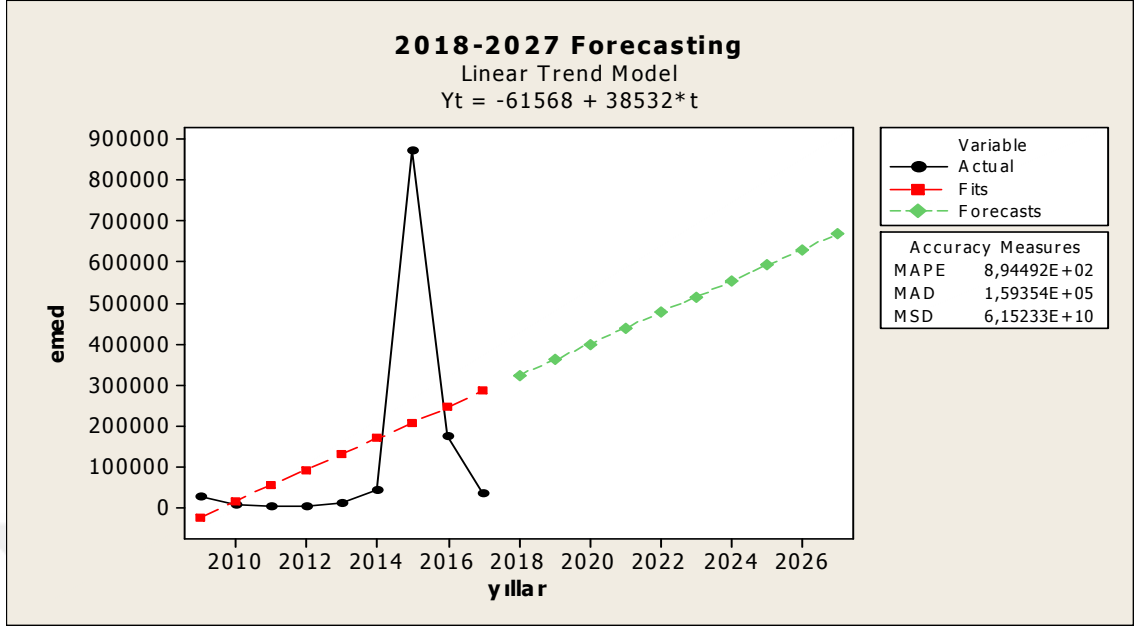
Şekil 21: Winters Üstel Düzleştirme Modeli

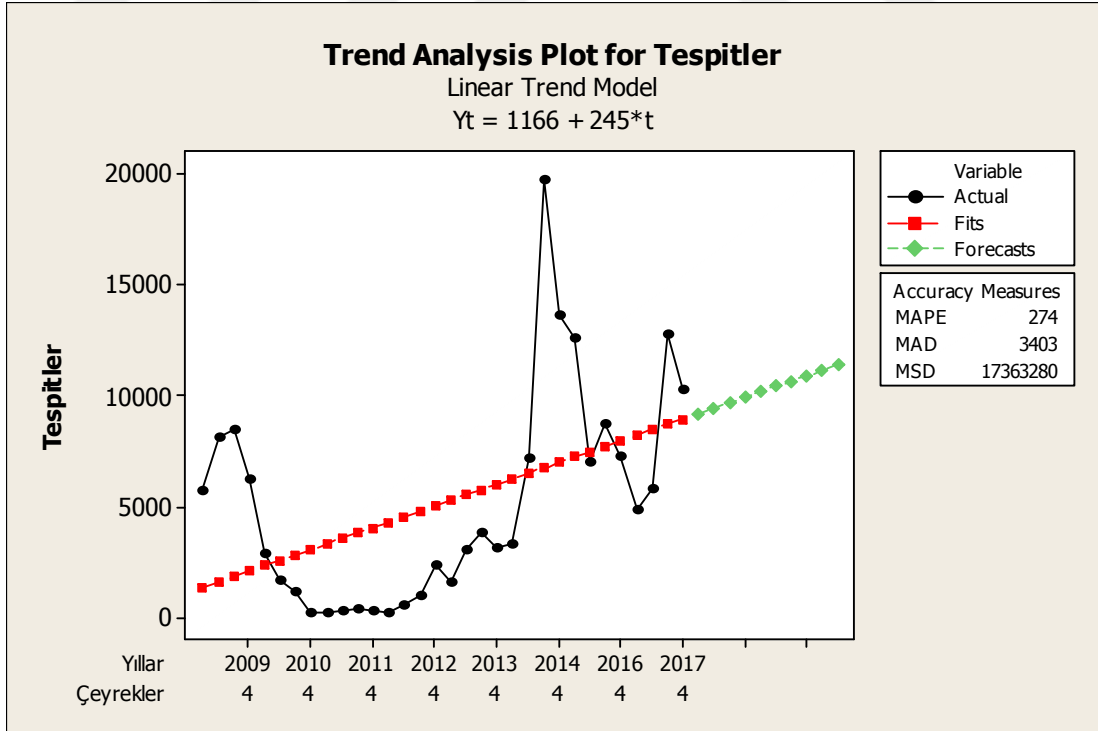
Şekil 22: 2015 Etkisi Azaltılmış Winters Üstel Düzleştirme Modeli

Şekil 23: 2018-2027 Linear Trend Modeli

Şekil 24: 2015 Etkisi Azaltılmış 2018-2027 Trend Analizi

Tablo 10: 2018-2027 10 yıllık Linear Trend Tahminleme Sonuçları

	Y (Emed Tespitler)	FITS	RESIDUALS	FORECAST1	FORECAST2
2009	28849	-23036	51885		
2010	6175	15496	-9321		
2011	1467	54028	-52561		
2012	4371	92560	-88189		
2013	11979	131092	-119113		
2014	44490	169624	-125134		
2015	873364	208156	665208		
2016	174606	246688	-72082		
2017	34527	285220	-250693		
2018				323752	9240
2019				362284	9484
2020				400816	9729
2021				439348	9974
2022				477880	10218
2023				516412	10463
2024				554944	10708
2025				593476	10952
2026				632008	11197
2027				670540	11442

Analizlerde Minitab tarafından belirlenen optimum “ α ” değerleri kullanılarak hesaplamalar yapılmıştır. Optimum çözümde başlangıç öngörü değeri program içindeki bir algoritma yardımı ile belirlenmektedir. Ancak Winters modelinde $a=0,5$ değeri kabul edilmiştir. Aynı zaman serisine uygulanan üstel düzleştirme modellerinden en başarılı olanı, MAPE, MAD ve MSD kriterlerinin her birine göre, “2015 etkisinin göz ardı edildiği Basit Üstel modeli (Single Exponential Model)” olmuştur.

	Basit Üstel		İkili Üstel		Winters	
	$a=1,64$	$a=0,90$	$a=1,66$ $\beta=0,01$	$a=0,93$ $\beta=0,02$	$a=0,5$ $\beta=0,5$ $\gamma=0,5$	$a=0,5$ $\beta=0,5$ $\gamma=0,5$
MAPE	128	49	235	68	8,70481E	222
MAD	24633	1934	26483	2192	8,63906E	11178
MSD	4994411812	10515197	5064021845	11541651	6,98983E	487330385

Hareketli Ortalama analizinde ise MAPE'nin %119'unu ifade ettiği 2015 etkisinin göz ardı edildiği modelin diğer modele nazaran daha doğru bir model olduğu görülmektedir.

	MA	
MAPE	3,86664E	119
MAD	4,73108E	2821
MSD	1,16072E	17436909

Trend analizinde de 2015 etkisi görülmektedir. Minitab programında hem linear hem quadratic model denenmiş, linear modelin bu verilere göre daha uygun olduğu görülmüştür. Buna göre MAPE değerinin daha düşük gözlendiği 2015 etkisi azaltılmış trendde mevsimsellik görülmektedir, ancak tahminlenen 10 yıllık tespit sayılarında azalma görülmektedir.

	Trend analizi (Tahminleme)	
MAPE	8,94492E	274
MAD	1,59354E	3403
MSD	6,15233	17363280

4.2.2.2. 2009-2017 Yıllarında Tespit Edilen Göçmen Verilerinin One Way Anova Testi ile Analizi

Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) normal dağılımlı bir seride üç ve daha fazla bağımsız ortalama arasındaki farkın manidarlığının hesaplanmasında kullanılmaktadır. ANOVA tek başına üç veya daha fazla grubun aritmetik ortalamalarını kümülatif olarak karşılaştırır; bu karşılaştırmalardan en az birisi anlamlı olduğunda ANOVA sonucu da anlamlı bulunur (Otrar, 2017). Bu analizin hipotezi çalışmanın ana kütlesini oluşturan “Doğu Akdeniz rotası ile Frontex tarafından 2009-2017 yıllarında tespit edilen tespit edilen diğer göçmen rotalarında arasında anlamlı bir fark olup olmadığıdır.” Analizler SPSS 22 istatistik programı ile analiz edilmiştir.

Hipotezler:

Varyansların homojenliği testi için hipotezler:

H0: %95 güvenle grup varyanslar homojendir.

H1: %95 güvenle grup varyansları homojen değildir.

Tek yönlü varyans analizi için hipotezler:

H0: %95 güvenle, grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

H1:%95 güvenle, grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 11: Tüm Rotalara Ait Tanımlayıcı İstatistiki Bilgiler

Descriptives								
tespitler	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Min.	Max.
					Mean			
					Lower Bound	Upper Bound		
WAFR	9	608,78	654,977	218,326	105,32	1112,24	174	2244
WMED	9	6719,00	5853,943	1951,314	2219,26	11218,74	2609	21632
WLAN	9	2248,56	1042,343	347,448	1447,34	3049,77	1264	4229
CMED	9	85849,44	72826,861	24275,620	29869,76	141829,13	4450	180956
EMED	9	131092,00	283459,111	94486,370	-86793,96	348977,96	1467	873364
ELAN	9	21807,00	19173,701	6391,234	7068,79	36545,21	6777	55558
EAST	9	1297,33	332,577	110,859	1041,69	1552,97	776	1927
CIRC	9	13815,11	13727,321	4575,774	3263,36	24366,86	5121	40250
WBAL	9	109588,33	248781,901	82927,300	-81642,36	300819,03	2371	764038
Total	81	41447,28	131410,672	14601,186	12390,00	70504,57	174	873364

Test of Homogeneity of Variances			
Levene Statistic	df1	df2	Sig.
4,591	8	72	,000

Levene homojenlik testine göre "Sig." değeri $0,00 < 0,05$ olduğu için homojenlik testi için olan H0 hipotezi reddedilir. %95 güvenle grupların varyansları homojen değildir.

Tablo 12: ANOVA Analizi Sonuç Tablosu

ANOVA					
tespitler					
	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	196403431027,580	8	24550428878,448	1,492	,175
Within Groups	1185097749446,889	72	16459690964,540		
Total	1381501180474,469	80			

ANOVA tablosu incelendiğinde, "Sig." değeri $0.175 > 0.05$ olduğu için tek yönlü varyans analizi için olan H1 hipotezi reddedilir. %95 güvenle, grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur denilebilir.

Varyansların eşit olmaması nedeniyle Post-Hoc tekniklerinden **Games Howell** testi uygulanmıştır.

Tablo 13: Anova Games Howell testi sonuçları

Multiple Comparisons						
Dependent Variable: tespitler						
Games-Howell						
(I) rotalar	(J) rotalar	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
EMED	WAFR	130483,222	94486,623	,878	-254838,99	515805,44
	WMED	124373,000	94506,517	,901	-260941,64	509687,64
	WLAN	128843,444	94487,009	,884	-256478,62	514165,51
	CMED	45242,556	97555,010	1,000	-340157,23	430642,34
	ELAN	109285,000	94702,281	,947	-275961,13	494531,13
	EAST	129794,667	94486,436	,881	-255527,62	515116,96
	CIRC	117276,889	94597,103	,925	-268004,68	502558,46
	WBAL	21503,667	125716,392	1,000	-426757,01	469764,34
*. The mean difference is significant at the 0.05 level.						

EMED rotasının diğer rotalarla olan karşılaştırılmalarında sig. 0,005 den büyük olması nedeniyle diğer ortalamalar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bunun sebebinin de rotaların verilerinin aralarında çok büyük farkların bulunmasından dolayı olduğu değerlendirilmektedir.

4.2.2.3. Uzaklık Fonksiyonuna göre Analiz

Her bir rota için ayrı ayrı uzaklık fonksiyonu formülize edilerek yıllara göre olan değişimleri gözlemlenmiştir.

$$\sum \left(\bar{x} - x \right)^2$$

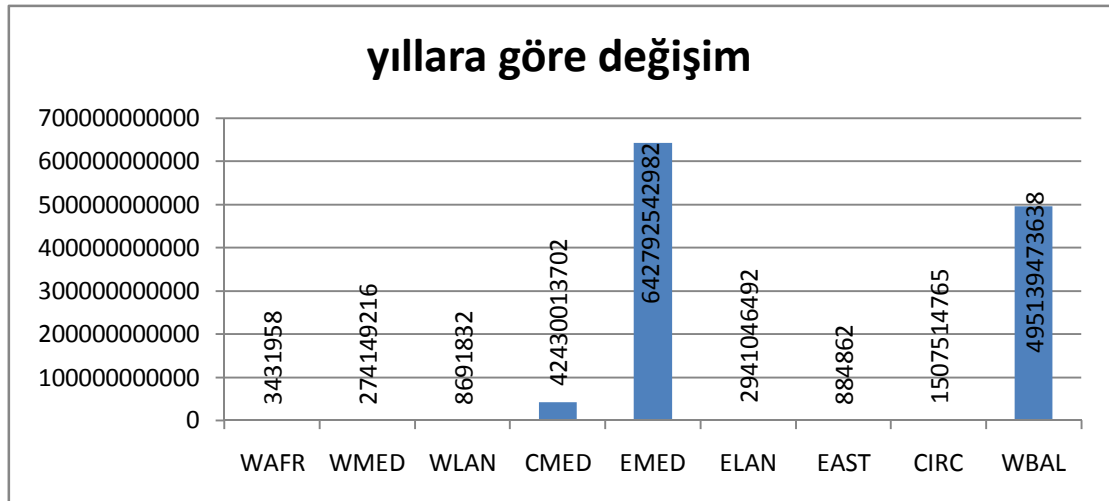
Uzaklık fonksiyonuna göre elde edilen değişimlerin toplamaları aşağıdaki tabloda sunulmuştur;

Tablo 14: Uzaklık fonksiyonuna göre değişim tablosu

	WAFR	WMED	WLAN	CMED	EMED	ELAN	EAST	CIRC	WBAL
Değişimler Toplamı	3431958	274149216	8691832	42430013702	642792542982	2941046492	884862	1507514765	495139473638
Mean	609	6719	2249	85849	131092	21807	1297	13815	109588

Bu sonuçlara göre 2009-2017 yılları arasında değişimin en fazla gözlemlendiği rotaların EMED ve WBAL olduğu ve tüm diğer rotalara göre %83'ünü açıkladığı gözlemlenmiştir.

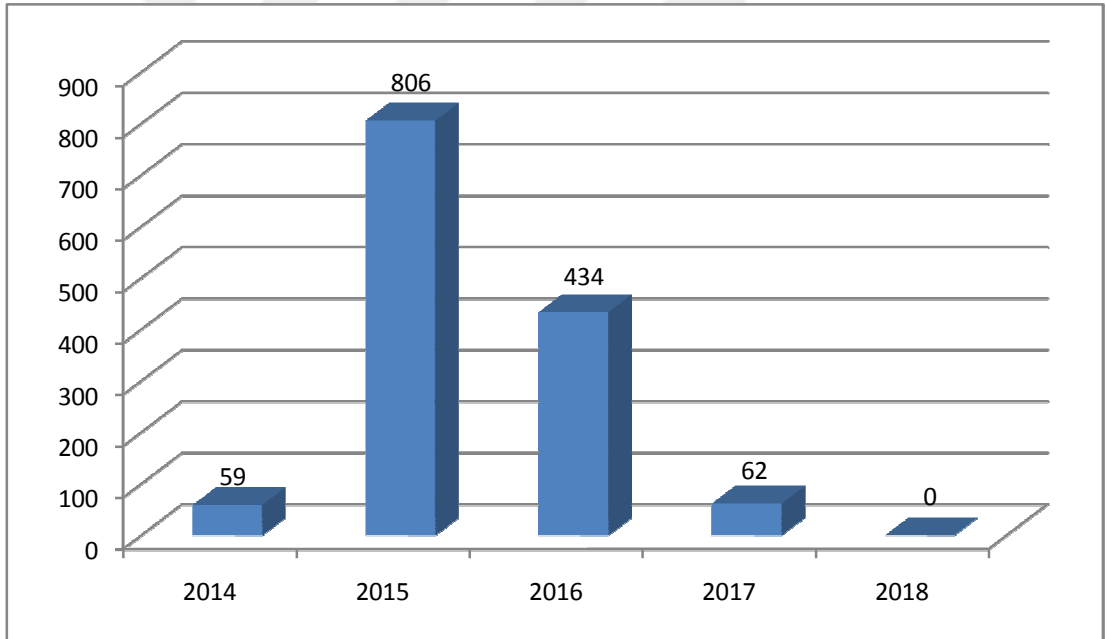
Şekil 25: Uzaklık Fonksiyonu Yıllara Değişimler

4.2.3. Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ)'den Elde Edinilen veriler

UGÖ'den elde edinilen veriler çoğunlukla UGÖ tarafından oluşturulan “Kayıp Göçmen Projesi”ndeki (*missingmigrants*) bilgi portalinden elde edilmiştir. Kayıp Göçmen Projesi, dünya çapında farklı göç rotalarında kaybolan mülteci ve sığınmacı da dahil olmak üzere göç edenlerin ölümlerini izlemekte ve kaydını oluşturmaktadır. Proje Ekim 2013'te yaşanan bir trajedi ile başlamıştır. Lampedusa adasında batan iki gemide yaklaşık 368 göçmenin ölmesi üzerine başlatılan “Kayıp Göçmen Projesi, medyanın, araştırmacıların ve halkın en yeni bilgiler için erişebilecekleri önemli bir merkez ve bilgi kaynağı haline gelmiştir (IOM, missingmigrants,2018).

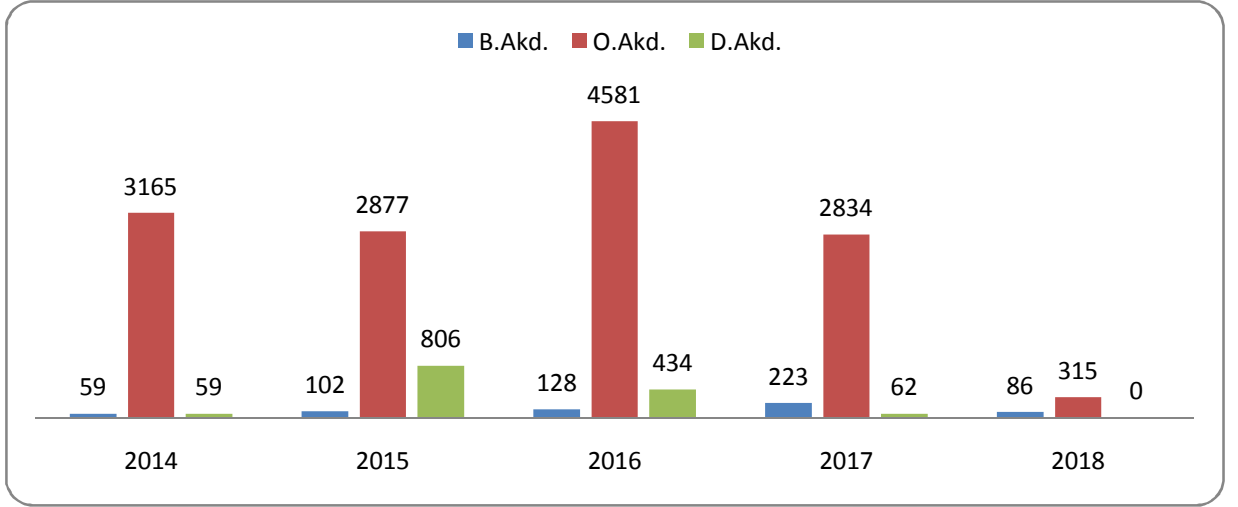
Şekil 26: Ege Denizi'nde Yaşanan Düzensiz Göçmen Ölümleri

Kaynak: UGÖ, Missing Migrants Portalı, 2018

Şekil-23'de görüldüğü üzere bu güzergahta son 4 yılda toplamda 1361 göçmen yaşamını yitirmiştir. En fazla ölüm olayının yaşandığı yıl 2015 olarak kayda geçmiştir. Bunun sebebinin ise o yıl içerisinde gerçekleşen göçmen akını ile doğru orantıda olduğu düşünülmektedir. Bununla beraber ölüm oranları azalmaktadır.

Şekil 27: Akdeniz’deki Rotalara Göre Göçmen Ölümleri

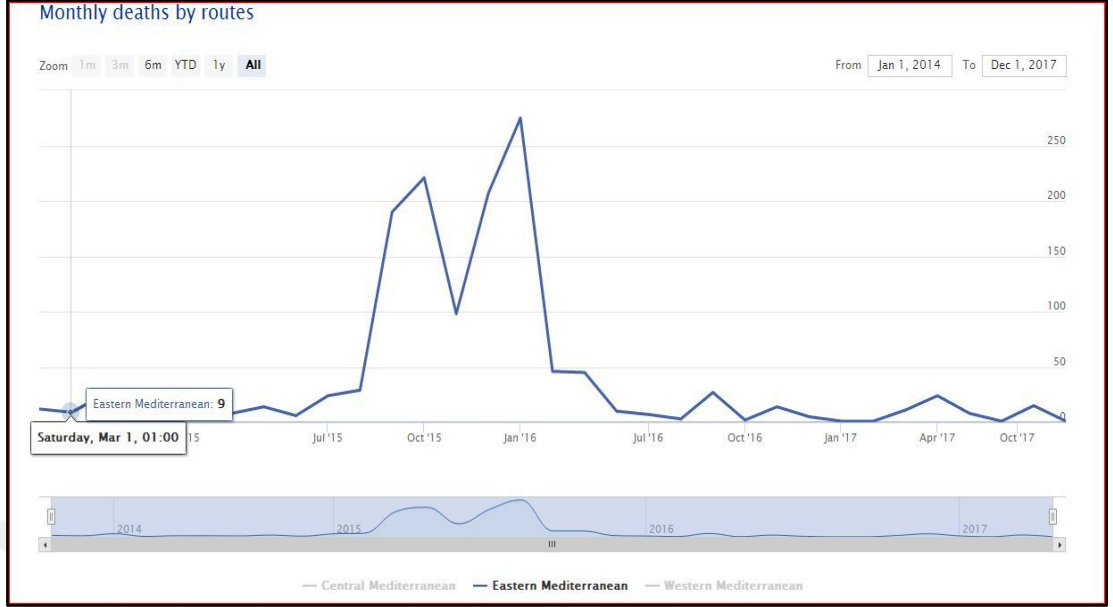

Kaynak: IOM, missingmigrants portalı, 2018.

Şekil-27’de yaşanan göçmen ölümlerinin tüm Akdeniz’deki boyutu ortaya konulmak istenmiştir. Grafiğe göre en çok ölüm vakasının olduğu güzergah Orta Akdeniz rotası olduğu açıkça görülmektedir. Bunun sebebinin Libya, Tunus vb. ülkelerden denize elverişsiz tekne ve botlar ile yapılan aşırı kalabalık şekilde hareket eden göçmenlerin uzun bir deniz mesafesini kat edemeyip batmasından kaynaklanmaktadır. Ege denizi’nin göçmenler açısından avantajının daha önceden de belirtildiği üzere Türk ve Yunan sahillerinin birbirlerine oldukça yakın olması, basit botlar ile kısa sürede kat ediliyor olması, Ege denizi’nin yapı itibariyle çok fazla ada ve adacıklardan oluşması ve bunun sonucu olarak her göçmen geçiş noktasının sürekli kontrol edilememesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Şekil 27’de UGÖ tarafından aylık olarak gösterilen istatistikte belirtildiği üzere Ağustos 2015 ve Şubat 2016 yıllarındaki arasındaki göçmen ölümleri oldukça dikkat çekicidir. Grafiğin bu tarihlerdeki iki tepe noktası Ekim 2015’de 221 göçmen ve Ocak 2016’da 275 göçmenin yaşamlarını yitirdiklerini görebilmekteyiz.

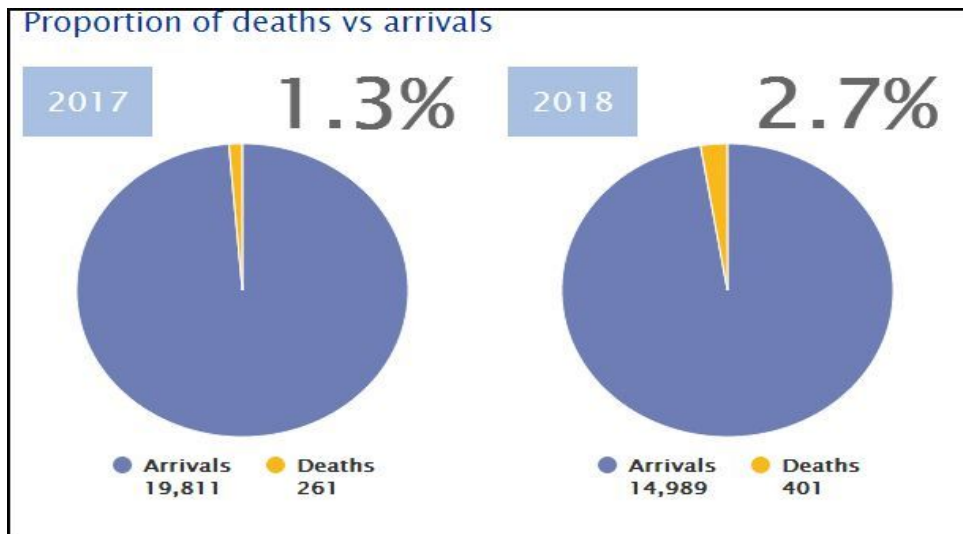
Şekil 28: Doğu Akdeniz Rotasındaki Göçmen Ölümünün Aylara Göre Dağılımı

Kaynak: IOM, missingmigrants portalı, 2018.

Şekil-29’da ise 2017 ve 2018 yıllarının Ocak-Şubat aylarındaki göçmenlerin varış rakamlarının ölüm rakamlarına oranını görmekteyiz. Bu oranın 2017’den 2018’e %1.4 artış gösterdiği görülmektedir.

Şekil 29: 2017-2018 Ocak-Şubat Ayları Göçmen Varış/ Ölümlere Oranları

Kaynak: IOM, missingmigrants, 2018.

Şekil 30: Ege Denizi Kıyılarında Göçmenlerin Ana Çıkış Noktaları (2017)

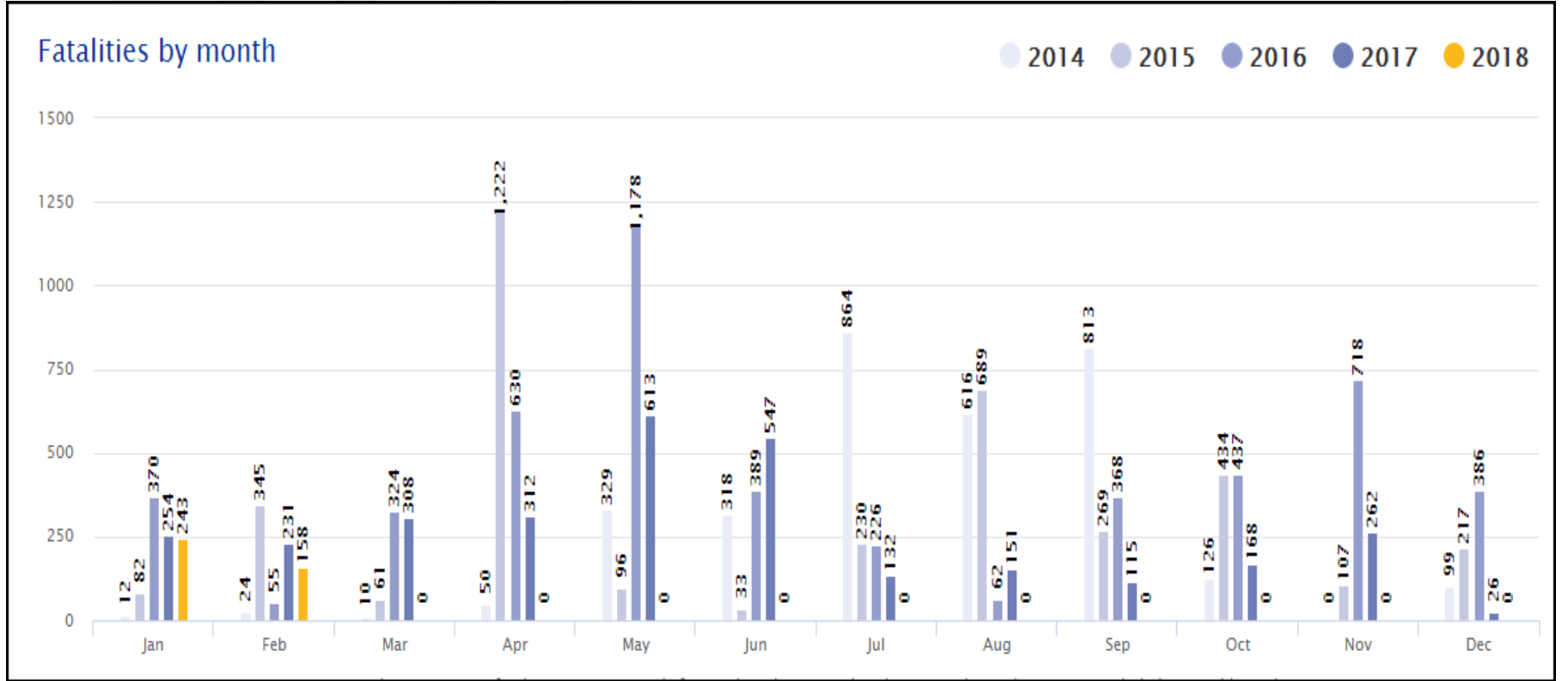

Kaynak: IOM, missingmigrants, 2018.

Şekil 30’da 2017 yılı içerisinde göçmenler tarafından en çok kullanılan çıkış noktaları gösterilmektedir. Buna göre en yoğun (hotpoint) bölgelerin Midilli adası, Sakız adası, Sisam adası ve İstanköy olduğu bu adalarında Türkiye’den Yunanistan’a en yakın olan adalar olduğu göze çarpmaktadır.

Şekil 31’de ise tüm Akdeniz göçmen ölüm rakamlarının aylara göre dağılımı gösterilmektedir. Burada en göze çarpan nokta en ölümlü ayların Nisan 2014 ve Mayıs 2016 tarihlerinde olduğu görülmektedir. Bunun sebebinin ise bu tarihlerde çok fazla göçmen akını olmasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte tüm Akdeniz rotalarındaki ölüm oranlarında azalma eğilimi olduğu görülmektedir.

Şekil 31: Son 5 yıldaki Göçmen Ölümünün Aylara Göre Dağılımı

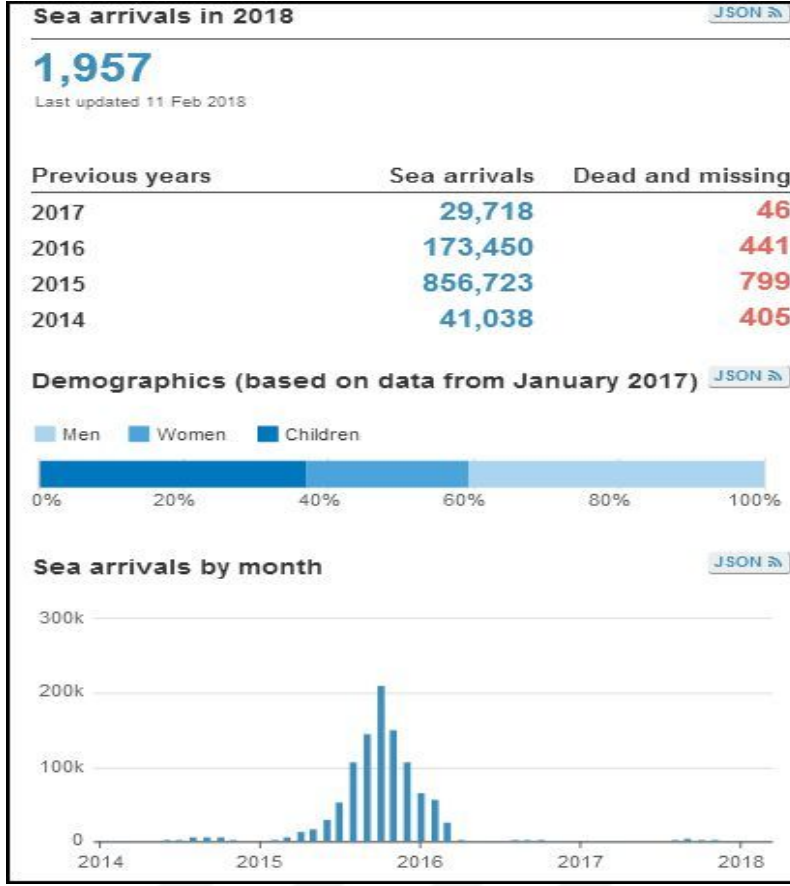
Kaynak: IOM, missingmigrants, 2018.

4.2.4. BMMYK'dan elde edilen veriler

Şekil 32: Ege Denizi'nde Düzensiz Geçiş Olaylarının Meydana Geldiği Bölgeler (2017)

Şekil 33: Yıllara ve Aylara göre Denizden Varışlar, Ölüm ve Demografik Bilgiler

Kaynak: UNHCR Operational Portal, Mediterranean Refugees Situation, (2018).

Şekil 34: Milliyetlerine Göre Göçmenler Oranları (2017).

Country of origin	Source	Data date	Population
Syrian Arab Rep.		31 Jan 2018	41.1% 12,893
Iraq		31 Jan 2018	20.1% 6,295
Afghanistan		31 Jan 2018	11.7% 3,653
Others		31 Jan 2018	11.0% 3,462
Dem. Rep. of the Congo		31 Jan 2018	3.4% 1,080
Algeria		31 Jan 2018	2.8% 889
State of Palestine		31 Jan 2018	2.6% 812
Iran (Islamic Rep. of)		31 Jan 2018	2.3% 733
Stateless		31 Jan 2018	1.8% 572
Pakistan		31 Jan 2018	1.7% 526
Kuwait		31 Jan 2018	1.4% 436

Şekil 35: Denizden Varışların Frekans Şeması

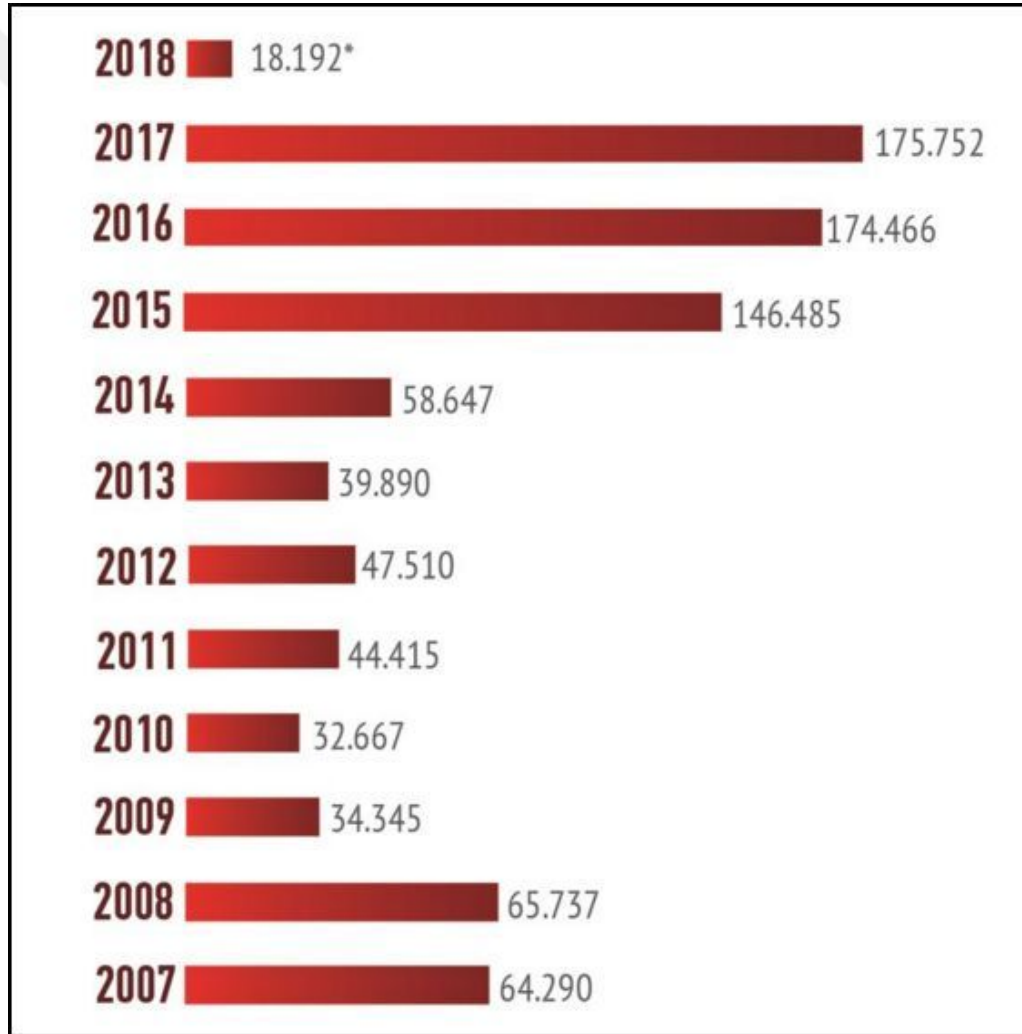

Kaynak: UNHCR Operational Portal, Mediterranean Refugees Situation, (2018).

4.2.5. Göç İdaresi Genel Müdürlüğünden elde edinilen veriler

Göç idaresi göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur. Göç idaresinden yıllık göç raporu ve göç idaresi tarafından tutulmakta olan istatistiklerden faydalanılmıştır.

Şekil 36: Türkiye'de Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayıları

Kaynak: Göç İd.G.Müd., 2018

Şekil-36'da 2015 yılına kadar 30-60 bin aralığında seyreden düzensiz göçmen tespitleri, diğer istatistiklerden de gördüğümüz gibi ciddi bir artışa geçmiş olduğu görülmektedir. Ancak Frontex kayıtlarına göre aynı yıl 873.179 göçmen tespit edilirken bu şekilde belirtilen sayının 146.000 olması dikkat çekmiştir. 2016 yılı kıyaslandığında her iki rakamlarında yaklaşık aynı değerde oldukları görülmektedir. 2017 yılında ise tam tersi bir durum söz konusudur. Frontex kayıtlarına göre düzensiz göçmen tespiti 31.271 iken göç idaresinin istatistiği 175.452 göçmeni göstermektedir. Bunun sebebinin ise Ege denizi'nde alınan sıkı tedbirlerin etkisini gösterdiği düşünülmektedir.

Tablo 15: Yıllara göre Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenler (ilk 10 Ülke)

	IRAK	AFGANİSTAN	PAKİSTAN	SURİYE	MOLDOVA	FİLİSTİN	MYANMAR	GÜRCİSTAN	İRAN	DİĞER
2014	1.728	12.248	2.350	24.984	101	508	6.425	1.519	626	3.158
2015	7.247	35.921	3.792	73.422	261	615	5.564	2.857	1.978	14.928
2016	30.947	31.360	19.317	69.755	256	365	1.169	2.679	1.817	16.801
2017	18.488	45.259	30.337	50.217	308	832	374	2.954	2.707	24.276
07.02.2018	2.033	4.901	2.172	4.846	31	250	21	333	303	3.302

Kaynak: Göç İdaresi, 2016 Türkiye Göç Raporu, 2018

Frontex tarafından yapılan tespitler ile Göç idaresinin verileri karşılaştırıldığında Suriyeli ve Afgan göçmenlerin ilk iki sırayı paylaştıkları ancak üçüncü sıradaki ülkeyi, Tablo-15'e göre Pakistanlılar oluştururken Frontex kayıtlarına göre Iraklılar oluşturmaktadır. Yıllara göre Afgan ve Pakistanlı göçmenler artarken Suriyeli ve Iraklı göçmenlerin nispeten sayı olarak azaldıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 16: Geri Kabul Antlaşması Kapsamında Türkiye Tarafından Kabul Edilen Göçmen Uyrukları ve Sayıları

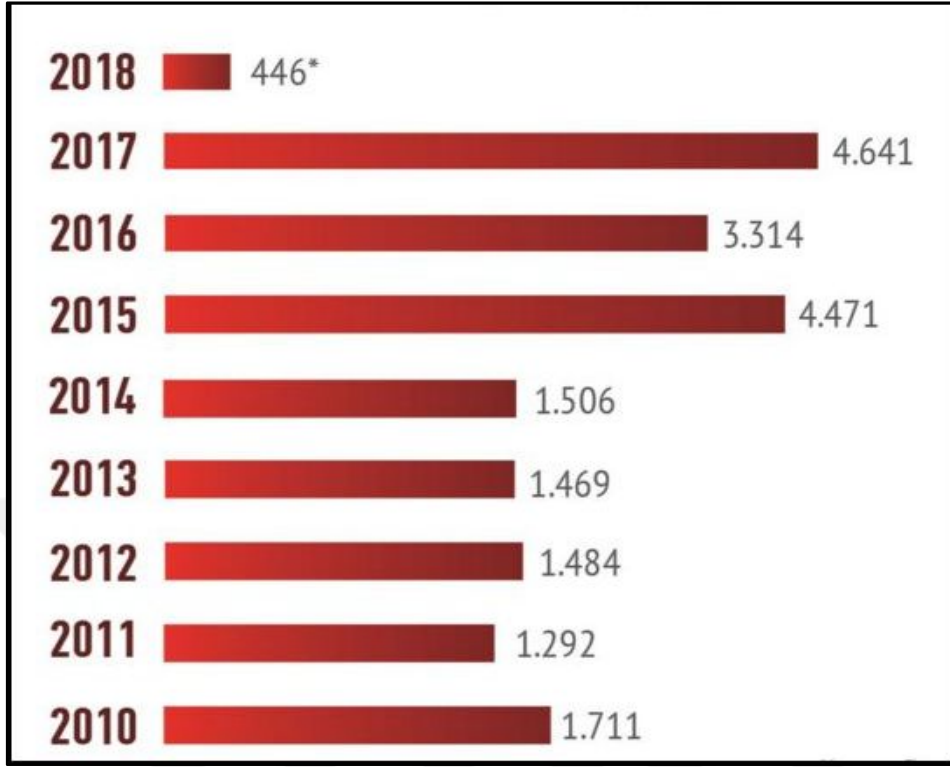
ÜLKELER	KİŞİ SAYISI	ÜLKELER	KİŞİ SAYISI
AFGANİSTAN	75	LÜBNAN	2
BANGLADEŞ	46	MALİ	1
CEZAYİR	79	MISIR	2
DEMOKRATİK KONGO	5	MYANMAR	9
DOMİNİK	1	NEPAL	2
FAS	24	NİJERYA	2
FİLDİŞİ	1	PAKİSTAN	367
FİLİSTİN	2	SRİ LANKA	16
GANA	1	SURİYE	112
HİNDİSTAN	3	ÜRDÜN	1
IRAK	21	YEMEN	1
İRAN	27	TOPLAM	800

*4 Nisan 2016 - 31 Aralık 2016 tarihleri arası

Kaynak: Göç İdaresi, 2016 Türkiye Göç Raporu, 2018

4 Nisan 2016 ve 31 Aralık 2016 arasında Türkiye ve AB arasında imzalanan mutabakat gereğince Türkiye’den Yunanistan’a geçmiş olan ve sonrasında geri alınan göçmenler gösterilmektedir. En çok geri gönderilen ilk iki göçmen grubunun Pakistanlılar ve Suriyeliler olurken üçüncü sırada Cezayirlilerin olması dikkat çekicidir. Yunanistan adalarına ulaşan göçmenlerden yalnızca uluslararası koruma başvurusu reddedilenler veya uluslararası korumaya ihtiyacı olmayanların geri dönüşü sağlanmaktadır. Göç idaresinin 2016 Göç raporuna göre “Mutabakat sonucunda Ege’de düzensiz göçün kontrol altına alınmasıyla bu güzergâhın göçmen kaçakçıları bakımından caydırıcı olduğunu dolayısıyla, yasa dışı yollardan AB’ye ulaşmak üzere ülkemize yapılan geçişlerin kayda değer ölçüde azaldığını” belirtmiştir (Göç İdaresi, 2016:62).

Şekil 37: Türkiye’de yıllara göre yakalanan göçmen kaçakçıları

Kaynak: Göç İdaresi, 2016 Türkiye Göç Raporu, 2018

Göçmen kaçakçıları, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddî menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan; bir yabancıyı ülkeye sokan, ülkede kalmasına imkân sağlayan veya ülkeden çıkaran kişilerdir. Göçmen kaçakçıları, düzensiz göç kapsamında değerlendirilmektedir (Göç İdaresi, 2016:59). 2017 yılında Türkiye’de göçmen kaçakçısı olarak yakalanan kişi sayısı 4.641 olarak tespit edilmiştir. 2010 yılından 2018 yılı şubat ayına kadar yakalanan göçmen kaçakçısı sayısı ise 20.334’dür. 2014 yılına kadar ülkemizde ortalama yakalanan kaçakçı sayısı 1.500 iken 2014-2017 arasında ortalama 4.000 lere çıkması ve %160 artması dikkat çekicidir.

4.2.6. Sahil Güvenlik Komutanlığından elde edinilen veriler

Türkiye Cumhuriyeti'nin denizlerde düzensiz göçle mücadelesindeki en önemli araçlarından birisi kuşkusuz Sahil Güvenlik Komutanlığı'dır. Sahil Güvenlik Komutanlığı; Türkiye'nin çevre denizlerinde güvenliğin sağlanması görevine ilave olarak, en öncelikli görevlerinden biri olan arama kurtarma faaliyetleri ile her yıl binlerce insanın hayatını kurtarmakta, düzensiz göç ve kaçakçılıkla mücadele, doğal afetlerde yardım, yasa dışı su ürünleri avcılığı ve deniz kirliliği ile mücadele, stratejik önemi haiz tesislerin denizden güvenliği gibi birçok alanda görev icra etmektedir (SG İdare Faal. Raporu,2013:3). Sahil Güvenlik Komutanlığı'ndan elde edinilen veriler internet sayfasında yer alan düzensiz göç istatistikleri başlığı altında yayınlanan istatistikler ve yıllık idare faaliyet raporlarından elde edilmiştir. Ancak Ege denizi ile ilgili sadece 2017 yılının verilerine ulaşılmış ve karşılaştırma yapılamamıştır. Diğer denizlerimizde meydana gelen istatistiklerde ise 2015-2017 arası verilere ulaşılmış olup, Şekil 38-41 arasında gösterilmiştir.

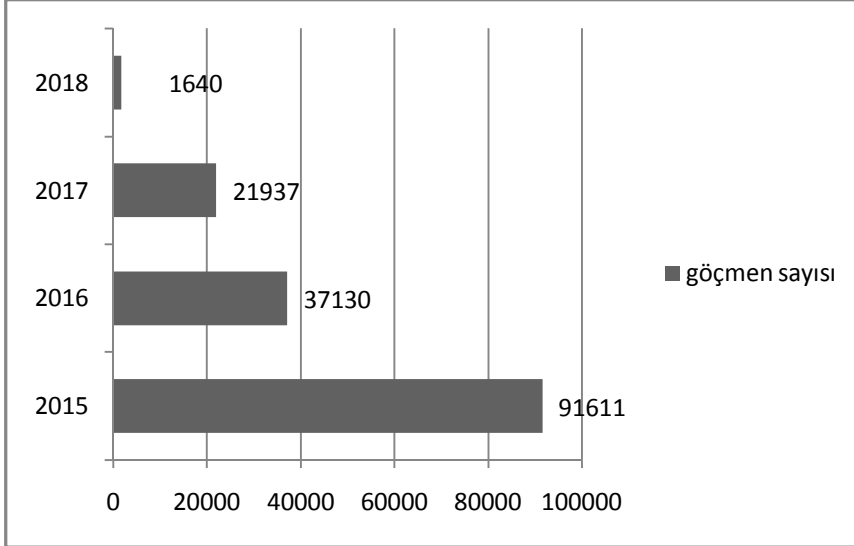
Tablo-17'ye göre mevsimsel şartların tespit edilen göçmen sayılarına etkisi diğer istatistiklerde görülen mevsimsel etki ile benzerdir. Özellikle yaz ve bahar ayları geçişlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Şekil-38'e göre 2015 yılındaki göçmen akınının etkisini ve sonraki yıllarda nispeten azalışını Sahil Güvenlik kayıtlarında da görmekteyiz. 2015 yılından 2017 yılına göçmen tespitlerinde kademeli olarak %75 azalma yaşandığını görmekteyiz. Aynı şekilde Şekil-40'da düzensiz göçmen olay sayısında ise %79'luk bir azalma görülmektedir. Yakalanan organizatör rakamları arasında belirgin bir fark olmamakla beraber 2016'da %37 azalırken, 2017'de %44 oranında tekrar artmıştır. Şekil-38'deki düzensiz göçmen ölümlerinde ise 2017 yılında 2015 yılına göre %80'lik bir azalma olduğu görülmektedir. Bunun sebebinin hem düzensiz göçmen sayılarındaki düşüş ile hem de olay sayısındaki düşüş ile doğru orantılı olduğu düşünülmektedir.

Tablo 17: 2017 yılı Ege denizi Düzensiz Göç İstatistikleri

AYLAR / MONTHS	DÜZENSİZ GÖÇ OLAY SAYISI / NUMBER OF IRREGULAR MIGRATION INCIDENTS	DÜZENSİZ GÖÇMEN SAYISI / NUMBER OF IRREGULAR MIGRANTS	HAYATINI KAYBEDEN GÖÇMEN SAYISI / NUMBER OF LIFE LOSS IRREGULAR MIGRANTS	YAKALANAN ORGANİZATÖR SAYISI / NUMBER OF APPREHENDED ORGANIZERS
Ocak / January	14	381	-	4
Şubat / February	17	659	1	5
Mart / March	31	1.284	11	9
Nisan / April	31	1.457	7	7
Mayıs / May	27	1.218	-	7
Haziran / June	40	1.518	-	11
Temmuz / July	38	1.528	8	7
Ağustos / August	49	2.025	-	4
Eylül / September	66	2.929	-	22
Ekim / October	61	2.667	-	25
Kasım / November	41	1.976	4	15
Aralık / December	33	1.442	1	7
TOPLAM / TOTAL	448	19.084	32	123

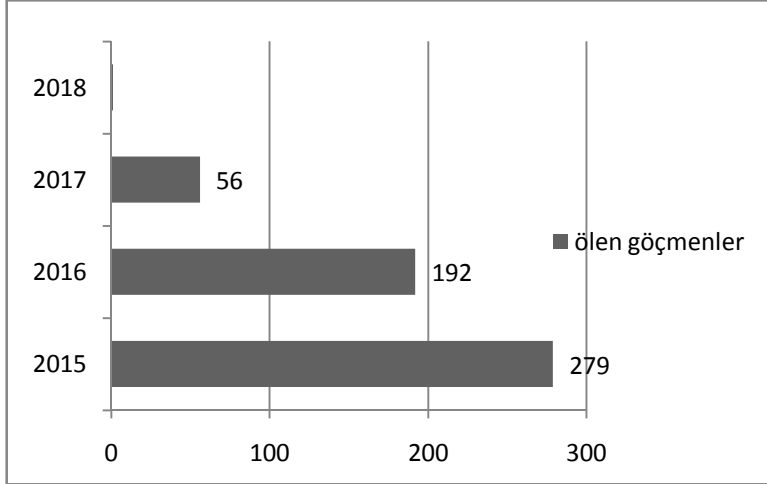
Kaynak: Sahil Güvenlik K.lığı, 2018.

Şekil 38: 2015 Sonrası Denizlerimizde Tespit Edilen Göçmen Sayıları

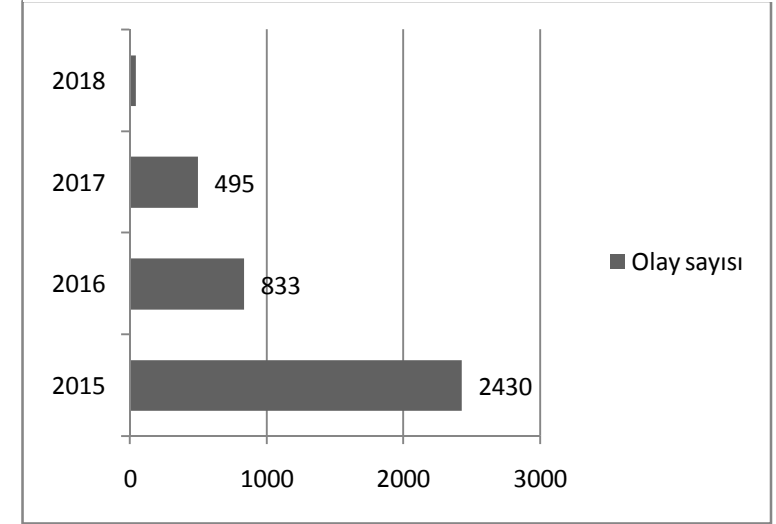

Kaynak: Sahil Güvenlik K.lığı, 2018.

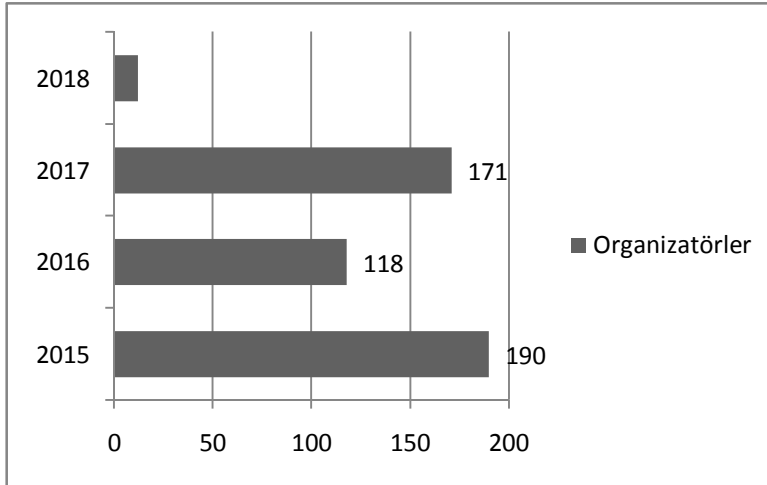
Şekil 39: 2015 Sonrası Denizlerimizde Tespit Edilen Düzensiz

Şekil 40: 2015 Sonrası Denizlerimizde Tespit Edilen Düzensiz Göç Olay Sayıları

Şekil 41: 2015 Sonrası Yakalan Organizatör Sayıları

4.2.7. İkincil Verilerin Yorumlanması

Elde edinilen veriler ışığında istatistikler incelendiğinde toplam göçmen tespitlerin %63'ünün Doğu Akdeniz rotasında, %35'inin Orta Akdeniz rotasında, %3'ünün ise Batı Akdeniz rotasında gerçekleştiğini görmekteyiz. Düzensiz göçmen tespitlerinde 2015'den 2017'ye her üç rotada %164 azalma olduğu anlaşılmaktadır.

Doğu Akdeniz rotası olarak tabir edilen rotanın en önemli ayağını oluşturan Ege denizi'ndeki göçmen istatistikleri analiz edildiğinde en önemli noktanın göçmenlerin büyük çoğunluğunun denizde tespit edilmiş olmasıdır. Bunu düzensiz göçün zirve yaptığı 2015 yılından görebilmekteyiz. 873.179 göçmen denizden tespit edilirken, 12.207 kara sınırlarında tespit edilmiştir. Yüzdesel ifade ile % 99/1' dir. Bununla birlikte 2016 yılı ilk çeyreği sonrası hem düzensiz göçmen geçişlerinde hem de ölüm oranlarında ciddi bir azalma olduğu görülmüştür. Geçiş bölgeleri açısından en çok Midilli, Sakız, Sisam, İleryöz ve İstanköy adaları kullanılmaktadır. (Frontex, 2016:17). Bunun sebebinin söz konusu adaların Ege sahillerimize oldukça yakın olmasıdır. Ayrıca mevsimsel dönemlerin ve hava şartlarının göçmenlerin geçiş tercihlerini etkilediğini aylara göre olan istatistiklerden görebilmekteyiz. Ege denizi'nde tespit edilen göçmen rakamlarındaki azalışın sebeplerinin sınırlarda alınan sıkı güvenlik tedbirlerinin ve AB-Türkiye Geri Kabul Antlaşmasının etkisinin olduğu değerlendirilmektedir. Her ne kadar antlaşma imzalanmasından bu yana sadece 1896 göçmen Yunanistan'dan Türkiye'ye geri iade olsa da (Frontex, 2016:18), antlaşmanın varlığının psikolojik etkisi göçmenleri ve kaçakçıları bu rota haricindeki yollara sevk ettiği değerlendirilmektedir.

Türkiye'de de hava ve coğrafi koşullardan dolayı göçmen ölümlerine rastlansa da bunun toplam sayısı konusunda bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak ölümlerin büyük bir kısmının İran sınırında soğuktan donarak ve Ege Denizi'ni veya Meriç nehrini geçmeye çalışırken de boğularak gerçekleştiğini söylenebilir (Yılmaz, 2014:1691). Göçmen ölümleri ile ilgili istatistik sadece UGÖ kayıtlarından elde edilmiştir. Son 4 yılda Ege denizi'nde yaşamını yitiren göçmen sayısı 1361'dir. Frontex tarafından buna yönelik herhangi bir kayıt sunulmaktadır. Göçmen ölümlerinde azalma olması olumlu bir bilgi gibi gözükse de bunun göçmen sayılarındaki azalma ile doğru orantıda olduğu anlaşılmaktadır. Kıyıda adalara doğru geçişler esnasında meydana gelen ölümlerin birçok sebebi olabilmektedir.

Bunda, kullanılan deniz aracı, deniz aracına bindirilen göçmen sayısı, göçmenlerin yüzmeye bilip bilmemeleri, cankurtaran malzemeleri bulundurmamaları, suyun soğukluğu gibi hususlar etkili olmaktadır. Deniz yoluyla geçiş sırasında meydana gelen ölümler, büyük çoğunlukla deniz aracı olarak lastik bot kullanımından kaynaklanmaktadır. Bunlar, karada kolay taşınması ve organizatörler için maliyetinin az olması nedeniyle tercih edilmektedir. Ancak eski ve yıpranmış olanlarının kullanılması ve botun alabileceği insan sayısının üstünde göçmen bindirilmesi, batmalara neden olmaktadır (TBMM, 2014:19). Yapılan araştırmalarda düzensiz göç olaylarının çoğunluğu lastik botlar ile gerçekleşmektedir. Onu tekne, balıkçı teknesi, ticari gemi, yat ve diğer araçlar izlemektedir (TBMM, 2014:170). Bununla birlikte “İstanbul’a ek olarak, Antalya ve Mersin’in yeni değil ancak göç rotasının Akdeniz’e yönelmesiyle göçmen kaçakçılarının göçmenleri büyük ticari gemilerle yolculuk için yönlendirdiği şehirler olarak öne çıktığı gözlemlenmiştir. Açık denizde bekleyen gemilere göçmenleri küçük botlarla taşımak için bu şehirlerin kaçakçılar tarafından hareket noktaları olarak kullanıldığı düşünülmektedir” (Yıldız, 2017:26). UGÖ kayıtlarından 2018 yılında denizde ölen 442 göçmenin ölüm nedenleri 196’sı suda boğulma, 173’ü suda boğulduğu farzedilmekte, 69’u bilinmemekte, 3’ü hipotermi, 1 göçmen ani kalp durması ile yaşamını yitirmiştir (UGÖ, 2018).

2017 yılı içerisinde tespit edilen göçmenlerin demografik istatistiklerine göre tespit edilen göçmenlerin %37.1’ini çocuklar, %22.3’ünü kadınlar ve %40.5’ini erkekler oluşturmaktadır (UNHCR, 2018). Frontex tarafından tespit edilen Suriyeli ve Afganların çoğunluğunun ailesi ile birlikte geçiş yapmaya çalıştığı bunda en hassas grubu oluşturduğu vurgulanmaktadır. Doğu Akdeniz rotasında 2009-2015 yılları arası tespit edilen göçmenlerin milliyetleri incelendiğinde Afgan uyrukluların oranı yıllar içinde değişse de çoğunlukla ilk iki sıralamada oldukları, bunun sebebinin Afganistan’da uzun yıllardır devam eden çatışmaların etkisinin olduğu görülmektedir.²⁴ 2012 yılından sonra ise bu rotada tespit edilen Suriyeli göçmenlerin başı çektiği, 2013 yılından sonra toplam tespit edilen göçmenlerin yarısından fazlasını oluşturdukları görülmektedir. Suriye’de 2011 yılında iç savaşın başlamasından bu yana yaklaşık 5,4 milyon Suriyeli başka ülkelere kaçmış, 6.1

²⁴ UNAMA, Protection of Civilians in Armed Conflict Annual Report 2016, Afganistan’daki sivil ölümlerin %70’inden Taliban ve diğer Hükümet karşıtı güçlerin sorumlu olduğu, 2015 yılının ilk yarısında 44 ayrı intihar saldırısı yaşandığı ve ülke genelinde 1 milyona yakın insanın yerlerinden edinildiği açıklanmıştır. (erişim: 24.01.2018)

milyonu evlerini terk etmiş (*IDP-internally displaced person*) ve 2,9 milyonu ülke içerisinde ulaşılması zor-kuşatılmış bölgelerde sıkışmışlardır (UNHCR, Syria Emergency, 2018). Çatışmalardan kaçan Suriyelilerin çoğunluğu komşu ülkelere ve ülke içerisinde başka yerlere sığınmışlardır. BMMYK kayıtlarına göre 2017 itibari ile 4,8 milyon Suriyeli Türkiye, Lübnan, Ürdün, Mısır ve Irak'a kaçmıştır. 2011-2017 yılları arasında 1.015.500 Suriyeli Avrupa'da sığınma talebinde bulunmuştur. Suriyeli sığınmacıların %63'ü Almanya ve İsveç tarafından kabul edilmiştir (UNHCR, Syria Regional Refugee Response, 2018). Milliyetlerine göre tespit edilen göçmen istatistikleri incelendiğinde Türkiye'ye yakın bölgelere nazaran Orta ve Kuzey Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerinde bu rotayı tercih ettiği görülmektedir. İlginç bir anekdot olarak tespit edilen göçmenlerden 496'sı Türk vatandaşdır ve %50 si, 2017 yılı içerisinde tespit edilmiştir.

Düzensiz göçün başka bir sorunsal boyutu ise göçmen kaçakçılığıdır. Göç idaresinden elde edinilen verilere göre son 3 yılda yakalanan organizatör/ göçmen kaçakçı oranlarında artma olduğu görülmektedir. Deniz yoluyla düzensiz göç, maliyeti az ancak karı çok olan bir sektör olduğundan bu işi yapan organize suç örgütleri tarafından yasa dışı göç yolları arasında daha fazla tercih edilen bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Terzioğlu, 2002:2). “Yasa dışı göçmenleri bulundukları çeşitli ülkelerden alarak hedef ülkeye ulaştıran ulusal ve uluslararası çapta örgütlenen yasa dışı göç organizatörleri, faaliyetlerini her geçen gün değişen yöntemlerle sürdürmekte, bu çerçevede büyük miktarlarda kara para elde etmektedirler” (Bodur, 2011:107). Artan sınır kontrolleri, nihayetinde düzensiz geçiş girişimlerini bir dereceye kadar caydırıp engellerken, diğer yandan da kaçakçıların gelir elde etmelerini ve kârlarını da bir süreliğine azaltmaktadır. Ancak bu durum göçmenlerin kaçakçılara olan talebi düşürmemektedir. Yapılan araştırmalarda bu girişimlerin sadece kaçakçıların kullandıkları rotaları, fiyat ve sunulan seyahat şekillerini değiştirmesine yol açtığını ortaya koymaktadır (Yıldız, 2017:35).

Frontex 2017 yılı için toplam bütçesi 302 milyon avrodur. Bunun yaklaşık 229 milyon avrosu yüzdesel ifade ile %75'i operasyonel faaliyetlerde harcanmıştır. Operasyonel faaliyetler içerisinde ortak operasyonların payı ise 119 milyon avro ile %51'ini oluşturmaktadır (Frontex, Budget 2017:2-3). 2013 sonrası Poseidon Operasyonlarının bütçesinin giderek arttığını istatistiklerden görmekteyiz, ancak bu

bütçe artışı gözetleme ve teknolojik araç-gereçlere mi harcanmakta yoksa mülteciler için arama-kurtarma veya sığınma işlemleri gibi faaliyetler için midir belli değildir.

Frontex'den elde edinilen verilerin realitede ne kadar gerçek olduğu ise başka bir tartışma konusudur. 2015 yılında BMMYK ve UGÖ tarafından tutulmakta olan istatistikler ile Frontex istatistikleri arasında farklılıklar söz konusu olması düzensiz göçmenlerin giriş ülkesi ile hedef ülke sınırlarından geçerken birden fazla sayılmasına neden olduğu şeklinde iddialar ileri sürülmektedir. Bununla ilgili yöneltilen soruları Frontex, metodolojiler arasındaki farklardan kaynaklandığını belirtmiştir (Foreign Affairs Review, 2017). İstatistikler arasındaki farklar elde ettiğimiz verilerde de görülmektedir. Örneğin 2017 yılı Yunanistan'a giriş yapan düzensiz göçmenleri incelediğimizde Frontex verileri 31.271, BMMYK verileri 29.718, UGÖ verileri 35.052 kişi olduğunu görmekteyiz.

AB-Türkiye Geri Kabul Antlaşmasının etkisini yürürlükte olduğu periyotlarda görmek mümkündür. Göç idaresi Genel Müdürlüğü kayıtlarına göre 4 Nisan 2016 ve 31 Aralık 2016 arasındaki 9 aylık dönemde 800 göçmen Türkiye'ye geri iade edilmiştir. Ancak AB Geri Kabul Antlaşması 7. ilerleme raporuna göre 1.896 göçmen Yunanistan tarafından iade edilmiştir. Frontex tarafından da 2016 yılındaki göçmen sayılarındaki azalmanın hem geri kabul anlaşmasının hem de alınan sıkı tedbirlerin etkisi ile olduğunu belirtmektedir. (Frontex Risk Analysis Report, 2017:8) Ancak 2017 yılı başlarından itibaren politik sebepler nedeniyle antlaşmanın askıya alındığı bilinmektedir (Karar, 2018).

Göçmenlerin Ege denizi'ne ve Yunan adalarına yönelmelerinin başka bir deyişle bu tehlikeli yolculuğa sürüklenmelerinin en önemli nedenleri ihtiyaç duydukları sığınma prosedürlerine ulaşamaması ve Türk-Yunan kara sınırlarında alınan sıkı önlemler olduğu değerlendirilmektedir. İstatistiklerden de görüldüğü üzere düzensiz göç geçişi en fazla 2015 yılında gerçekleşmiştir. Bu daha önceden görülmemiş artışın şüphesiz önemli sebepleri bulunmaktadır. Hedef ve menşei ülkeler arasındaki ekonomik farklılıkların yanı sıra çatışma, iç savaş ve siyasi istikrarsızlıklar en başta gelen itme-çekme faktörleri olarak kabul edilebilir. Bunun yanı sıra düzensiz göçmenlerin geçişleri sürdüğü müddetçe ölüm olaylarının son bulması mümkün görünmemektedir. Düzensiz göçmenlerin geçişlerin engellenmesi veya caydırıcı etmenlerin konulmasıyla, bunun ancak azaltılması mümkün olabilir (TBMM, 2014:19). Göçmenle mücadeleden ziyade göçmenleri istismar eden göçmen

kaçakçıları ile mücadele esas alınmalıdır. Göçmen kaçakçılığıyla mücadele ise, sadece menşe ve hedef ülkelerin işbirliğini değil, aynı zamanda transit ülkelerle de işbirliğini gerektirmektedir. Düzensiz göçmen rakamlarındaki azalışın alınan güvenlik tedbirlerini bir sonucu olabileceği gibi göçmen kaçakçılarının yeni yollar bulmasına ve bunun sonucu olarak göçmenlerin değişen göç yollarını tercih etmesine ya da göç veren ülkelerdeki değişen politik ve sosyo- ekonomik şartlara kadar birçok sebebi olabilir. Düzensiz göç olgusunun tamamen ortadan kalkması ise ütöpik bir durumdur ve günümüz gerçekleri ile uyuşmamaktadır.

4.3. EGE DENİZİ'NDE İNSAN HAKLARI İHLALLERİ İDDİALARI

Binlerce mülteci ve göçmen Avrupa Birliği'ne gitme ve sınırları aşma umuduyla Türk-Yunan sınırına gelmektedirler. Ancak burada bir bariyerle karşılaşmakta ve bu bariyeri aşmak için yaşamlarını riske atmaktadırlar. AB'nin Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınırını kuzeyde Meriç nehrinin oluşturduğu 203 km'lik bir kara sınırı, güneyde ise Ege denizi'ndeki deniz sınırıdır. Bu sınır göçmenlerin ve mültecilerin Avrupa'da daha iyi ve güvenli bir hayatı bulmak için denedikleri ana giriş yollarından biridir. Ancak göçmenleri ve sığınmacıları sınır dışında tutabilmek için Yunan hükümetinin kara sınırında almış olduğu tedbirler göçmenleri daha tehlikeli bir yol olan Ege denizi'ne itmektedir. Koop, Yunanistan'ın göçmenlere karşı aldıkları bu sert tedbirlerin ise Almanya ve Avusturya gibi ülkelerden gelen baskı nedeniyle aldıklarını ileri sürmektedir. 2012 yılında Almanya İç İşleri Bakanı Hans-Peter Friedrich;

“Eğer sığınmacıların Türk-Yunan sınırından AB topraklarına geçişleri devam ederse Yunanistan ile Schengen sınır kontrollerini kaldırmakla tehdit ettiklerini”

belirtmiştir. (Pro Asyl, 2014:V).

Frontex, 2010'dan beri, Yunanistan-Türkiye sınırını operasyonlarının 'ağırlık merkezi' olarak düşünmektedir (Uluslararası Af Örgütü, 2013:4). Bu yıldan itibaren Poseidon operasyonları ile başlayan süreçte düzensiz göçmen sayıları artmış ve Ege denizinde yaşanan trajik facialar da birbirini takip etmiştir. Sadece 2017 yılında 3116 göçmenin Akdeniz'deki umut yolculuklarında hayatlarını kaybetmesi (IOM, 2018) sınır kontrol operasyonlarının tehlike içindeki insanları kurtarma zorunluluğunu yeterince üstlenip üstlenmediği konusunu gündeme getirmekte ve aynı zamanda

uluslararası koruma talep eden insanlara karşı uluslararası yükümlölükler açısından bu operasyonların yasallığını sorgulamaktadır. Sınırları kapamaya verilen öncelik, göçmenlerin henüz Avrupa’da kalıp kalmamaya uygun ya da bir çeşit uluslararası korumaya hakları olup olmadığına dair ayrıntılı bir araştırma gerçekleştirilmeden ve sığınma hakkını ihlal edecek şekilde, Avrupa sularından çıkarılmasına neden olmaktadır (FIDH,Migreurop, EMHRN,2013:6). Sığınma hakkının engellenmesi ile birlikte en fazla yapılan temel hal ihlalleri ise alıkonulma merkezlerindeki (*detention center*) insanlık dışı ve onur kırıcı gözaltı şartları, geri-itme (*push back*), zorunlu geri gönderme’yi veya geri göndermeme (*non-refoulment*) hakkının ihlalinin içermektedir (FIDH,Migreurop, EMHRN,2013:8).

4.3.1. Yunanistan’a yönelik İnsan Hakları İhlalleri İddiaları

4.3.1.1. Erken tespit, Caydırma ve Geri-itme uygulamaları

Geri-itme (*push-back*) veya toplu ihraç (*collective expulsion*) uygulamaları Ege denizinde göçmenlerin en sık karşılaştıkları ve en sistematik insan hakları ihlali iddialarıdır. Kişilerin sınırı geçmelerinden ardından kısa bir süre zorla geri gönderilmelerine itiraz edebilecekleri bir fırsat sunulmadan ayrılmaya çalıştıkları bir ülkeye ve bazı hallerde de açık denizlere geri püskürtölmelerine geri itme denir. Geri itmeler genelde insanların (mülteci ya da göçmenlerin) grup halinde itilmeleri şeklinde gerçekleşir. Kişilerin her birinin durumunun ayrı ayrı incelenmeden grup olarak sınır dışı edilmelerine toplu sınır dışı adı verilir ve bu uygulama uluslararası hukuk uyarınca yasaktır (Uluslararası AF Örgütü, 2014:21).

Frontex’in yanı sıra Ege denizi’nde düzensiz göçe karşı önlem almaya çalışan bir çok aktörün bulunduğu bir önceki bölümde bahsedilmişti, dolayısıyla yaşanan insan hakları ihlalleri sadece Frontex kaynaklı değildir. Buna Yunanistan devleti dolayısıyla onun resmi temsilcisi Yunan Sahil Güvenliği de dahildir. Yunan Sahil Güvenliği tarafından birçok kez hem kendi karasuları içerisinde hem de uluslararası sularda yakalanan göçmenler, Türk karasularına geri itilmekte olup zaten denize elverişsiz botlarla denizde mücadele eden sığınmacılar hem sığınma hakları ihlal edilmiş olup hem de hayatlarını kurtarmak için mücadele vermektedirler (Uluslararası AF Örgütü, 2013:6). STK’lar tarafından görgü tanıkları ile yapılan

röportajlarda bazı Sahil Güvenlik botlarının kendilerini alabora olma riskiyle karşı karşıya bırakacak bir şekilde botlarının çekildiğini, hasarlı botla bırakıldıkları, hatta botlarına kasıtlı olarak zarar verildiğini dile getirmişlerdir. Uluslararası Af Örgütü, Avrupa ve Orta Asya Direktör Yardımcısı Jezerca Tigani,

“Yunanistan sınırında olanlar sadece Yunanistan için değil, bir bütün olarak Avrupa Birliği için utanç kaynağıdır. Topladığımız geri-itme iddialarının sayısı oldukça endişe verici. Bu sayı, yasa dışı olmasına rağmen, Yunanistan yetkililerinin düzenli olarak bu yöntemi uyguladığına işaret ediyor. Geri-itme uygulamaları ayrıca insanların hayatını ciddi bir şekilde tehlikeye attığı için son derece tehlikeli” (Turkishgreeknews, 2018)

Atina’da bulunan bir BM yetkilisi verdiği röportajda bu uygulamanın uluslararası insan haklarının ihlali olduğunu vurgulayarak 2015 yılının ilk dokuz ayında 100’den fazla geri-itme vakası yaşandığını belirtmiştir (The Economist, 2014).

Bir başka insan hakları ihlali ise erken tespit ve caydırma olarak uygulanan Türk karasularından gelen bir göçmen teknesinin tespiti halinde Türk Sahil Güvenliğine haber verilerek kendi karasularına girmeden gelen botun/ teknenin engellenmeye çalışılmasıdır. Türk yetkililere bir teknenin varlığını işaret ederek, yolcuları Yunan sularına girmemesi için korkutarak ya da takip edip Türkiye’ye geri iterek geri göndermeme prensibinin ihlal edilme riskini ortaya çıkararak teknede olanların sığınma isteme haklarını kullanma şansları ortadan kaybolmaktadır (Uluslararası AF Örgütü, 2013:28).

AB Temel Haklar şartına göre, Yunanistan’ın kendi toprağına ve sınırına gelen insanların bireysel durumlarını inceleme mecburiyeti vardır (AB Temel Haklar Şartı Md.19). Yunanistan kendi sularındaki insanları uluslararası koruma aramaktan caydırarak bu sorumluluktan kaçmaya çalışmaktadır. Bu geri itme, erken tespit ve caydırma teknikleri uluslararası mülteci kanununu da ihlal etmektedir.

Denizde gerçekleştirilen sınır denetimi operasyonlarının uluslararası deniz hukuku ile uyumluluğu ise bir başka soru işaretidir. Açık denizlerdeki faaliyetler, 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin²⁵ yanı sıra Denizde Can Güvenliği

²⁵ BMDHS 98. maddesine göre, taraf devletlerin denizde tehlike içinde bulunanlar bakımından iki ayrı yükümlülüğü vardır. Buna göre, taraf devletler, uyruğunu taşıyan geminin kaptanından tehlike içinde bulunan kişileri kurtarma yükümlülüğü etirmeli ve tehlike içinde bulunanların kurtarılması için arama, kurtarma hizmetleri kurmalı ve işletmelidirler.

(SOLAS)²⁶ ve Arama ve Kurtarma (SAR)²⁷ Sözleşmeleri ile düzenlenmektedir. Bu belgeler, denizde tehlikede olan insanlara yardım etme ve onları kurtarma vazifesi yüklemektedir. Ayrıca denizde tehlikede olanların kurtarılması yükümlülüğü, örf ve âdet hukukunun en eski kurallarından biridir (Goodwin-Gill,1996:162 aktaran Özer, 2007:77) Bir gemi kaptanı, denizde kurtarılanları “güvenli bir yere” teslim etme yükümlülüğü taşır. Bu bağlamda, en çok tartışmaya yol açan konulardan biri, denizde kurtarılan ya da durdurulan kişilerin nerede karaya çıkarılacağıdır (EU FRA, 2014:37). BMMYK sığınmacıların, derhal sonraki uğrama limanında karaya çıkartılması gereğini vurgulamaktadır. Bu anlamda denizden gelen sığınmacıların geri itilmesi hatta hareketten sakıt bırakılması gibi eylemler sadece Mülteci ve Sığınma hukukunu değil uluslararası deniz hukukunun da ihlal edilmesi anlamına gelmektedir.

4.3.1.2. İnsanlık Dışı ve Onur Kırıcı Muamele

Sivil Toplum Kuruluşları tarafından öne sürülen bir diğer insan hakları ihlali iddiası ise yine Yunan sahil güvenliği ve sınır korumaları tarafından göçmenlere karşı şiddet dolu ve kötü muamele sergiledikleri yönündedir. Bu uygulamalar arasında görevliler tarafından şiddet uygulanması, aşağılanma, vücut aramalarına maruz kalma ve değerli eşyalarının çalınması gibi insanlık dışı ve onur kırıcı muameleler bulunmaktadır. Göçmenlerle yapılan bazı röportajlarda operasyonlara katılma maskeli komandolarında katıldığı kişisel eşyalarının gasp edilerek kendilerine zalimane davranışlarda bulundukları bildirilmiştir (Pro Asyl, 2014:VI). Savunmasız insanlara karşı bu tür şiddet, korkutma ve taciz içeren uygulamalar, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 3. Maddesini ihlal ederek insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleye örnek teşkil etmektedir (FIDH,Migreurop, EMHRN,2013:31). BMMYK, 2003 tarihinde tespit edilen göçmenlerin korunması ile ilgili kararında durumu şu şekilde vurgulamaktadır (UNHCR, A/AC.96/987,2003).

“Tüm tespit edilen kişilere insan haklarına saygı çerçevesinde insan onuruna yakışır şekilde muamele edilmesi gerekmektedir. Tespit eden devlet adına hareket eden resmi yetkililer, temsilcileri ve ajanslar, uluslararası

²⁶ SOLAS V/7, 15 Reg. V Annex.

²⁷ 1979 International Convention on Maritime Search and Rescue, par.2.1.10 Ch.2 Annex.

hukuktaki yükümlülükleri ile uyumlu olarak, yaşama hakkının koruması ve tesisi için önleyici tedbirlerin uygulanmasında ve cezaya, işkenceye veya diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muameleye tabi tutulmama hakkının sağlanmasında tüm uygun adımları atmalıdır.”

4.3.1.3. Geri göndermeme ilkesinin ihlali

Geri gönderme (Refoulement) bir kişinin, ciddi insan hakları ihlalleri görme riski olacağı bir ülkeye geri gönderilmesidir. Uluslararası hukuk, herhangi bir kişinin hayatının ya da özgürlüğünün tehlikede olacağı bir yere gönderilmesini yasaklar ve bu ilke geri göndermeme (non-refoulement) ilkesi olarak bilinir. Geri göndermeme ilkesi o denli yaygın bir biçimde kabul görmüştür ki uluslararası teamül hukukunun bir parçası haline gelmiştir. Yani, bu ilke, ilgili uluslararası anlaşmaları onaylamamış ülkeler de dâhil olmak üzere tüm ülkeler için bağlayıcıdır. Gruplar ya da Frontex gibi devletler adına yetki kullanan aktörler gibi bazı devlet dışı aktörler de geri göndermeme ilkesiyle bağlıdır (Uluslararası AF Örgütü, 2014:14).

Doğrudan ya da dolaylı, geri gönderme hem Avrupa yasaları hem de uluslararası sözleşmeler uyarınca yasaklanmıştır. Geri göndermeme kuralı, 1951 Sözleşmesi’nde de yazılı hale getirilerek, mülteci hukukunun bir ana kuralı biçimine sokulmuştur. Barkın’a göre mültecilerle ilgili bütün güvencelerin ön şartını, bu yönüyle de uluslararası korumanın özünü oluşturmuştur. 1951 Sözleşmesi’nin 33/1. maddesi bu kuralı,

“Hiç bir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade (“refouler”) etmeyecektir (BMMYK, 1951 Cenevre Sözleşmesi Md.33/1).

“şeklinde ifade etmiş, sonraki fıkrada ise;

“Bununla beraber, bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkum olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci, işbu hükümden yararlanmayı talep edemez.” (BMMYK, Md.33/2).

İfadesiyle bu kuralın istisnasına yer vermiştir: Bu iki hükümden hareketle aşağıdaki koşullar bu ilkenin ihlali anlamına gelmektedir: başka bir yerden sığınma

talep etme hakkı olmayan sığınmacıların sınırda reddedilmeleri halinde, bir mültecinin, sığınma ülkesinden, yaşamı, özgürlüğü veya fiziksel güvenliğinin tehlike içinde olabileceği (tehlike sorumluluğunu ifade etmektedir) topraklara sınır dışı edilmesi durumunda ve/ veya mültecilerin zulüm korkusu içinde oldukları menşe ülkelerine zorla geri gönderilmeleri veya zulüm korkusu içinde oldukları menşe ülkelerine sınır dışı edilme ihtimali bulunan bir ülkeye gönderilmeleri durumunda oluşmaktadır (Barkın,2014: 345-346).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ise, sığınma hakkı şeklinde bir hak tanınamıştır ve sığınmacıların geri göndermeme hakkından bahsedilmemiştir. Bununla beraber, sınırda veya devletin yargı alanı içinde başka bir yerde bir kişiyi geri göndererek onu işkence ya da insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye ya da cezaya tâbi tutulma riskine maruz bırakmak, AİHS'nin 3. maddesi gereğince yasaklanmıştır. Sıra dışı vakalarda, ihraç, sınır dışı etme veya iade etme, yaşama hakkını koruma altına alan AİHS'nin 2. maddesi kapsamında sorun yaratabilmektedir (EU FRA, 2013:36). Aynı zamanda AİHM kapsamında, 4 no'lu Protokol'ün 4. maddesi uyarınca insanların toplu şekilde sınırdışı edilmesi yasaktır.²⁸ Sığınmacıların geri gönderilmeyeceğine ilişkin “İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin” 3. Maddesi 1. bendinde ise;

Hiçbir Taraf Devlet bir şahsı, işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeplerin bulunduğu kanaatını uyandıran başka devlete geri göndermeyecek, sınırdışı etmeyecek veya iade etmeyecektir.

şeklinde açıklanmaktadır.

Yunan adalarındaki alıkonulma merkezlerinde mültecilik bekleyen sığınmacıların şuan ki en büyük kaygıları da bu durumdan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Yunanistan'da, sınırı geçen ve geri gönderilmek istemeyen herkesin durumunu incelemek ve onlara sınır dışı kararına itiraz etme hakkı tanımakla yükümlüdür. Aynı zamanda uluslararası ve bölgesel yükümlülüklerinin ve kendi iç hukukunun ihlali anlamına gelmektedir. Bu şekilde geri gönderilen kişilerin, gerek geri gönderilme biçimi nedeniyle gerekse Türkiye'ye geri itildikten sonra zulüm riski

²⁸ AİHM, “İnsan hakları ve ana hürriyetlerin korunmasına dair Avrupa Sözleşmesi'ne ek birinci protokol'de tanınmış bulunan haklardan ve özgürlüklerden başka haklar ve özgürlüklerden başka haklar ve özgürlükler tanıyan 4 numaralı protokol”

altında oldukları bir başka ÷lkeye geri gönderilme ihtimali nedeniyle (dolaylı geri gönderme), yaşamları ve beden bütönlükleri tehlikeye atılmaktadır.

4.3.1.4. Hirsi Jamaa ve Diğerleri Davası

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2012 yılında m÷ltecı hakları ile ilgili dönüm noktası olacak bir karar almıştır. AİHM, İtalya'nın 2009 yılında Libya'dan üç tekne ile yola çıkan yaklaşık 200 Afrikalı göçmeni geri çevirerek Libya makamlarına geri iade etmiştir. Bunun üzerine İtalya'ya karşı dava açan Hirsi Jamaa ve arkadaşlarının hem Libya'da kötü muamele riskiyle hem de Somali ve Eritre'ye iade edilme tehlikesiyle karşı karşıya geldiklerine kanaat getirmiştir. BM M÷lteci Örgütü de AİHM'e devletlerin, insanları baskı ya da zarar görecekları yerlere zorla iade etmeme gibi bir sorumlulukları olduğu yönünde görüş bildirmiştir. AİHM, AİHS'nin 1. maddesi kapsamında devletin yetki alanına giren uluslararası sular dâhil olmak üzere, sahil güvenlik görevlilerinin ve bandıralı gemilerin yükümlölükleri ve denizde yapılan müdahaleler ile ilgili AB hukukunu ve uluslararası hukuka ilişkin hükümleri incelemiş ve İtalyan makamlarının AİHM'nin Ek 4 no'lu Protokol'ün 4. Maddesini ihlal ettiğini ve sınır dışı etme yasağının açık denizlerde alınan tedbirler içinde geçerli olduğuna karar vermiştir (denizhaber, 2018). Her ne kadar AİHM'nin vermiş olduğu karar bağlayıcı olsa da İtalya ve Libya arasında sığınmacıların geri gönderilmesi ile ilgili aynı yıl başka bir geri-kabul antlaşmasının imzalandığı ortaya çıkmıştır (Statewatch, 2012).

4.3.1.5. Alıkonulma Merkezlerindeki İnsanlık Dışı Uygulamalar

Bir başka insan hakları ihlali iddiası ise düzensiz göçmenlerin bekletildiğı alıkonulma merkezlerindeki insanlık dışı uygulamalardır. Yunanistan'a düzensiz giriş yaptıktan sonra ya da ÷lke içinde düzensiz durumdayken yakalanan m÷lteci ve göçmenler, doğrudan Türkiye'ye geri gönderilmedikleri takdirde idari gözetim altına alınmaktadırlar. AB-Türkiye arasındaki Geri Kabul Antlaşmasının yürürlüğe girmesi ile 20 mart 2016 tarihinde adalarda bulunan Kabul merkezleri “Alıkonulma merkezlerine” dönüştürüldü. İlerleyen birkaç ay içinde ise Yunanistan hükümeti iltica prosedürlerinde değişiklikler gerçekleştirerek, sığınma başvurularını

hızlandırılmış bir usulle ilk aşamada reddetmeye başladı. Reddedilen başvuruların çoğu, Türkiye'nin mülteci ve sığınmacılar için güvenli bir ülke olduğuna dair kasıtlı varsayıma dayanılarak ve esas bir değerlendirilme yapılmaksızın reddedildi (Uluslararası Af Örgütü, 2016:13). Ancak sığınmacıların gelmeye devam etmesi, yardım fonlarının yanlış idare edilmesi ve karar verme sürecinin yavaş ilerlemesinin yanı sıra, Yunanistan'ın temyiz komitelerinin Türkiye'ye kısa yoldan geri göndermelerin güvenli olmadığı yönünde verdiği müsbet kararlar, Yunanistan adalarında aşırı kalabalığa ve koşulların giderek kötüleşmesine neden olmuştur. Tüm bunlara bir de Yunanistan makamlarının durumları hassasiyet gösteren sığınmacıları tespit edip anakaraya nakletmemesi de eklenince, güvenlik koşulları daha da vahimleşmiş ve sığınmacılar gereksiz bir ıstırap ve ümitsizlik sarmalına sürüklenmiştir (HRW, 2017). Aşırı kalabalık, temel barınma ihtiyaçlarından yoksun ve sağlıklı koşullarda binlerce düzensiz göçmen alıkonulma merkezlerinde sağlıklı koşullarda bekletilmektedir. Bu uzun süreli ve ayırım gözetimsiz düzensiz göçmenlerin idari gözetim altında kapatılmaları Yunanistan hükümeti tarafından çıkarılan bir yasa ile 18 aya kadar uzayabilmektedir. Yunanistan'ın AB mevzuatı altındaki yükümlülükleri, sınır dışı işlemi makul bir süre içinde yerine getirilemediği takdirde, idari gözetim altına alınan kişilerin serbest bırakılmasını gerektirmektedir (EC, 2008/115).

Sınır Tanımayan Doktorlar (Médecins Sans Frontières - MSF) örgütü 2013 yılı Nisan ayına kadar Meriç Bölgesi'ndeki birçok idari gözetim merkezinde sağlık hizmetleri sunmuştur. MSF temsilcileri Uluslararası Af Örgütü'ne Meriç Bölgesi'ndeki merkezlerde yaşanan birçok sağlık sorununun (deri enfeksiyonları, sindirim sistemi ile ilgili sorunlar, üst solunum yolu enfeksiyonları, kas iskelet sorunları ve psikolojik şikayetler) uzun süre kapalı kalmaya ve kapatılma koşullarına bağlı olduğunu aktarmış olup bu bilgi MSF'nin 2012 yılı Aralık ayı ve 2013 yılı Mart ayı arasında Meriç Bölgesi'nde idari gözetim altında tutulan hastalarla yaptığı yaklaşık 2.000 muayeneden alınan verilere dayanmaktadır (Uluslararası AF örgütü, 2013:21).

BM, STK'ları ve Uluslararası toplumun baskıları üzerine BMMYK tarafından Şubat 2017 yılında Yunan hükümetine 8 maddelik bir tavsiyeler yazısı gönderilerek aşağıdaki başlıklar altında somut adımlar atılması istenmiştir (UNHCR, 2017).

- İltica başvurularını kaydetme ve işleme kapasitesinin sağlanması
- Adalarda bulunan alıkonulma merkezlerinin insanlık dışı olduğu ve acilen göçmenlerin işlemlerinin kısa sürede tamamlanarak ve anakaraya nakledilmeleri
- Anakarada sürdürülebilir ve yeterli bir kabul merkezi için bir plan yapılması
- Çocuklar için yeterli bakım hizmetlerinin sağlanması
- Cinsel ve cinsiyete dayalı şiddetten korunma ve önlemenin sağlanması
- Kurumlar arasında sorumlulukların açık bir şekilde tesisi ve eşgüdümün sağlanması
- Diğer ülkelerdeki aile bireyleri ile birleştirilmelerin sağlanması ve tekrar yerleştirilmeleri
- Entegrasyon ve sığınmacılara özgüvenin sağlanması

4.3.2. Frontex’e yönelik İnsan Hakları iddiaları

Kurulduğu günden bu yana, Frontex tarafından koordine edilen operasyonlar özellikle de dışarıdan incelemeye kapalı olarak gerçekleştirilmiştir. Bu operasyonlarda yaşanan insan hakları ihlalleri ise hem buna maruz kalan görgü tanıkları hem STK’lar tarafından oluşturulan raporlar aynı zamanda medya tarafından da sıklıkla dile getirilmektedir.

Frontex ‘e yönelik getirilen iddiaların en başında Ege denizi’nde icra etmekte olduğu Poseidon Deniz Operasyonlarında teknolojik gözetleme imkanlarını kullanarak ve risk analizlerini yaparak Yunan karasularına giren sığınmacılara ait tekneleri ya denizde durdurarak engellemesi ya da Yunan sahil Güvenliğine haber vererek onların müdahalesine olanak vermesidir. Migreurop raporuna göre Ege denizi’ndeki deniz operasyonlarının asıl amacı bir göçmen teknesi veya botunun gelişini mümkün olduğunca çabuk ve sınırdan uzak şekilde belirlemek (erken tespit) ve “ikincil göç akımlarını kontrol etmek”, bir başka deyişle İtalya gibi diğer Schengen ülkelerine Yunanistan’dan ulaşmak için göçmenlerin kullandığı rotaları kontrol etmektir (FIDH, Migreurop, EMHRN,2013:34). Operasyonların icra edildiği ev sahibi ülkelere yönelik bu operasyonel destek ile Frontex direk sorumluluk altına girmemekte ve aslında yürütülen operasyonun arka plandaki hem beynini hem danışmanı rolünü oynadığı görülmektedir. Aynı zamanda iddia edilen sistematik

geri-itme ve geri göndermeme ilkesinin ihlalleri bizzat Frontex tarafından yapılmasa da icra edilen tüm Poseidon deniz operasyonu Frontex operasyonel sahasında ve operasyonel komutası altında yürütülmektedir. Bu da yaşanan hadiselerde ki ihlallerden Frontex'in de sorumlu olduğunu göstermektedir.

AB sınırlarını koruyan teknoloji olarak adlandırılan ve Frontex'in sınır gözetleme alanındaki en önemli enstrümanlarından Eurosur'a yönelik de çeşitli eleştiriler yapılmaktadır. AB yetkilileri Eurosur'un güvenliği artırma ve yaşamları kurtarmadaki potansiyeline müteaddit kereler dikkat çekmiştir. Uluslararası Af Örgütü, Eurosur'un giderek artan bir şekilde, düzensiz göçmenlerin, AB topraklarına daha ulaşmadan ya da henüz karasularındayken tespit edilmesi ve durdurulmasında ya da üye ülkelerden bu kişileri durdurmalarının talep edilmesinde kullanılmasından ve bu durumun da geri gönderme riskini artırmasından endişe etmektedir (Uluslararası AF Örgütü,2014:19). Geri-itme başlığında da bahsedildiği üzere bu tip uygulamalar gerçekten sığınmaya muhtaç göçmenlerin iltica hakkını elinden almaktadır.

Uluslararası Af Örgütü tarafından toplu sınır dışı uygulamalarına ilişkin toplanan ifadelerin dikkat çekici sayısı, bu tür uygulamaların Yunanistan sınır güvenliği ve sahil güvenliği tarafından rutin bir şekilde gerçekleştirildiğini göstermektedir. 2013 yılı Nisan ayında, BM Mülteci Ajansı'nın (BMMYK) Yunanistan'daki ofisinde BMMYK'ya verilen Suriyelilere ait bazı ifadelerde, resmi olmayan geri göndermelerin (geri-itme) gerçekleştiği ya da bu yönde girişimlerin olduğuna dair ibareler bulunduğunu bildirmiştir. Frontex, 6 Haziran 2013 tarihinde Uluslararası Af Örgütü'nün bilgi talebine verdiği cevapta Frontex Genel Merkezi'nin 2012 yılından bu yana - aralarında göçmenlerin toplu olarak (10 kişiye kadar) ya da bireysel olarak Yunanistan Emniyeti tarafından Türkiye'ye resmi olmayan bir şekilde geri gönderildikleri (geri itildikleri) yönünde iddiaların da bulunduğu – toplam 18 temel hak ihlali raporu aldığını belirtmiştir. Frontex, Uluslararası Af Örgütü'ne bu iddiaları Yunanistan yetkililerine üç defa yazılı olarak bildirdiklerini ve iddiaların gerçeği yansıtmadığı yönünde cevap aldıklarını ifade etmiştir (Uluslararası AF örgütü,2013:9).

Frontex'e yönelik bir başka eleştiri zorunlu geri dönüş operasyonları ile ilgilidir. Zorunlu geri dönüş operasyonları doğaları gereği temel hakları ağır bir şekilde ihlal etme potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda Frontex kurulduğu günden bu

yana bu operasyonların AB Temel Haklar Sözleşmesini ne kadar ihlal ettiğine yönelik ciddi eleştiriler almıştır. 2015 yılında AB Ombudsmanı Emily O'Reilly tarafından Frontex hakkında üye devletlerden geldikleri ülkelere zorla geri gönderilen göçmenlerin temel haklarına saygı duyulmasının nasıl garanti altına alındığıyla ilgili bir soruşturma başlatılmıştır (EU Ombudsman,2014). Bu soruşturma sonucunda Frontex'in operasyonlardaki şeffaflığını artırması, tıbbi muayeneler ve güç kullanımı konusundaki davranış kuralları düzenlemelerinin değiştirilmesi ve üye devletlerle daha fazla etkileşime geçilmesi kararları çıkmıştır European Ombudsman ,2014) Frontex 2006-2013 yılları arasında üye devletlerle koordine ederek 271 zorunlu geri dönüş operasyonu icra etmiş ve toplamda 16.412 göçmen zorla geri gönderilmiştir.

İnsan hakları ihlalleri ile ilgili birçok kez STK'lar, Avrupa mahkemeleri, Avrupa Konseyi ve diğerleri tarafından açıkça kınanan bir durumun varlığından haberdar olduğu halde bölgede varlığını sürdürerek Frontex de bu hatalarda suçta dahildir. Ortak operasyonların insan hakları ile uyumluluğunun etkin bir şekilde gözlemlenmesi Ajansın sorumluluğunda olmakla beraber, yetki belgesinin temel hakların ihlali durumunda bir operasyonu durdurma ya da bitirmeye izin veren yeni yetkilerini kullanmış gibi görünmemektedir. Bu çerçevede ajansın deniz ve karadaki aktiviteleri, göçmen ve mültecilerin hak ihlalleri riskini ajansın hareketleri için cevap verme zorunluluğu olmaksızın artırmaktadır (FIDH, Migreurop, EMHRN, 2013:32).

2013 yılında Yunanistan'ı ziyaret eden BM raportörü François Crepeau tarafından hazırlanan raporda (UN Greece Report, 2003) hem Yunanistan'a hem de Frontex'e sınır yönetiminde her zaman göçmenlerin emniyeti esas alan ve insan hakları temelinde bir sınır yönetimi belirlenmesi konularında uyarılarda bulunmuştur. Raporda ayrıca diğer AB üye devletlerinin ve Türkiye'nin de dahil olduğu sınır yönetim sistemleri gözlemlenmiş özellikle sınır kontrollerinin ve göçün güvenlikleştirildiği, dışsallaştırma politikalarını uygulandığı , alıkonulma-gözetim altında tutulmanın sınır kontrollerinde bir araç olarak kullanıldığı, dış sınırlardaki devletlerin sorumlulukları yetersiz bir şekilde paylaştıklarını vurgulamıştır.

AB Komisyonuna gelen eleştiriler ve Frontex'in faaliyetlerine yönelik olarak oluşan kamuoyu baskısı nedeniyle Frontex, 2011 senesinde faaliyetlerinde insan hakları çerçevesine yer verecek olan Temel Haklar Stratejisi'ni kabul etti (Frontex Reg. 2011 Art.26). Paradoksal bir şekilde bu strateji ile Frontex'in eylemleri,

genellikle bir tehdit olarak görülen saf sınır yönetiminden insan haklarının geliştirilmesinin de dahil olduğu daha geniş bir yetkiye dönüştü. Güvenlik odaklı yaklaşım, insan hakları temelli bir yaklaşım ile dengelenmeye çalışıldı. 27 Haziran 2013'te Avrupa Konseyi'nin Sivil Özgürlükler, Adalet ve İçişleri Komitesi (LIBE Komitesi) tarafından düzenlenen ve Frontex Temel Haklar Görevlisi, Danışma Forumunun temsilcilerinin de hazır bulunduğu oturum sonucunda ajans'ın temel haklara olan katkısına rağmen, uygulama sahasında temel haklara hâlâ yeteri kadar saygı gösterilmediğinin altını çizilmiştir. (Pascouau ve Schumacher,2014:1) Temel Haklar stratejisinde yer alan maddelerde gerek görüldüğünde ortak operasyon'a son verilmesi ya da durdurulması da son kertede başvurulacak tedbirler arasında yer almasına rağmen, ortak yürütülen operasyonlardan kaynaklanan ya da Frontex'in operasyon bölgelerinden iletilen insan hakları ihlalleri bildirimlerini soruşturacak açık bir mekanizmanın olmayışı ve Frontex'in bireysel şikâyetleri ele alamaması, söz konusu insan hakları çerçevesinin uygulamada sınırlı bir elle tutulur etkisi olacağı anlamına geliyor. Ayrıca, kamunun denetimini engelleyen bir diğer unsur olarak da, Frontex'in insan hakları ihlalleri iddialarını nasıl ele aldığına ve ne tür kararlar ve önlemler aldığına ilişkin bilgileri yayımlama gibi bir şart bulunmamaktadır (Uluslararası Af Örgütü, 2014:17).

Ajansın ana karakteristiklerinden birisi de faaliyetlerinin şeffaf olmamasıdır. Özellikle de üye devletler ve Avrupa dışındaki ülkelerle paylaşılan bilgilerin niteliği veya analiz verilerini toplama metodolojisi üzerine gittikçe güçlenen ve oldukça belirsiz olan faaliyetlerine devam etmektedir. Ajans, Ege denizi'nde icra edilen birçok operasyonda kilit unsur olarak görev yaparken insan hakları ile ilgili yasal sorumluluğu hakkında açık bir tanımlamada bulunmamaktadır. Temel Haklar stratejisi ile insan haklarına saygı çerçevesinde bazı gelişmeler gözlenmiştir. Ancak operasyonel planlara erişim, hakkındaki şeffaflık ve yasal sorumlulukların belirlenmesi gibi standartların sağlanması ve uygulama alanlarında etkinliği konusunda hala ciddi eksiklikler bulunmaktadır.

4.3.3. Türkiye'ye yönelik İnsan Hakları İhlali iddiaları

Ege denizi'nde yaşanmakta olan düzensiz göç krizi ile ilgili olarak Türkiye'ye yönelik eleştiriler ise göçmenlere yönelik doğrudan insan hakkı

ihlallerinden daha çok çoğunlukla sığınma haklarına erişim ve mülteci politikaları ile ilgilidir. Birinci bölümde de bahsedildiği üzere Türkiye'nin, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne koyulan mültecilere yönelik coğrafi sınırlandırma politikası ile Avrupa dışında gerçekleşen olaylardan dolayı Türkiye'ye gelmiş mülteciler üçüncü bir ülkeye yerleştirilmektedir.

Türkiye'de sığınmacıların adil ve etkili bir statü değerlendirme prosedürlerine erişimlerinin bulunmaması ise bir diğer eleştiri konusudur. Uluslararası Af Örgütü'nün, Türkiye'deki mültecilerle ilgili raporunda, henüz üç yıllık bir geçmişe sahip olan sığınma sistemi hâlâ kurulma aşamasında ve yüz binlerce sığınmacının yaptığı bireysel başvuruyu da değerlendirme kapasitesine de sahip olmadığına dikkat çekmektedir (Uluslararası Af Örgütü, 2016:5). Bununla birlikte Türkiye, uluslararası standartlara uygun etkin bir ulusal sığınma sistemi inşa edebilmek için yasal ve kurumsal reformlar gerçekleştirmektedir. 2013 Nisan ayında, Türkiye'nin ilk sığınma kanunu olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından uygun bulunmuş ve 11 Nisan 2014'te yürürlüğe girmiştir. Kanun, Türkiye'nin ulusal sığınma sisteminin temel dayanaklarını ortaya koyup; politika oluşturma ve Türkiye'deki tüm yabancılara ilişkin işlemlerden sorumlu olan başlıca kurum olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nü kurmuştur. Türkiye aynı zamanda, Türkiye'de geçici koruma sağlanan kişilerin hakları, yükümlülükleri ve bu kişilere ilişkin prosedürleri ortaya koyan Geçici Koruma Yönetmeliği'ni 22 Ekim 2014 tarihinde kabul etmiştir.²⁹ Pro Asyl tarafından Türkiye'ye yönelik olarak yapılan bir iddia ise zincirleme geri göndermeyi (chain-refoulment) durdurmasına yöneliktir. Bir başka deyişle Yunanistan tarafından Türkiye'ye geri gönderilen bir sığınmacının buradan da menşei ülkeye tekrar gönderilmesi anlamına gelmektedir (Pro Asyl, 2013:XV).

Türkiye'ye yönelik bir başka ihlal iddiası ise Geri Kabul Merkezleri ile ilgilidir. Geri kabul merkezlerindeki göçmenlerin ciddi sağlık sorunları olduğu kötü muameleye maruz kaldıkları ve avukata ulaşmama gibi şikayetlerin alındığı STK'lar tarafından bildirilmektedir. Geri kabul merkezlerinde bulunanların Anayasa Mahkemesine ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yaptıkları başvurular söz

²⁹ [www.unhcr.org /Türkiyedeki ve Multeciler ve sığınmacılar.6458 sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu.erişim: \(01.16.2018\).](http://www.unhcr.org/Turkiyedeki%20ve%20Muhteciler%20ve%20siginmacilar.6458%20sayili%20Yabancilar%20Ve%20Uluslararası%20Koruma%20Kanunu.erişim%3A%2801.16.2018%29)

konusudur. Türkiye'nin bu merkezleri, iç hukuktan ve uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerine uygun bir şekilde düzenlemesi gerekmektedir. (TBMM,2018:118).

4.3.4. Türkiye-AB Geri Kabul Antlaşmaları

AB ortak göç ve sığınma politikaları kapsamında göçü kontrol alma çabalarının önemli bir bileşeni ise üçüncü ülkelerle imzalanan Geri Kabul Anlaşmalarıdır. Bu anlaşmalar vasıtasıyla AB, ya gelen göçmenleri iade etmekte yada göçmenleri daha AB topraklarına varmadan üçüncü ülkelerde kontrol altında tutarak engelleyebilmektedir. Geri kabul anlaşmaları, genel olarak, bir ülkede veya sınırları belirlenmiş bir grup ülkede yasadışı olarak bulunan kişilerin anlaşma yapılmış kaynak ülkeye veya en son transit geçiş yaptıkları ülkeye geri gönderilmesini düzenler (AB Bakanlığı, 2018).

AB 2015 yılındaki Ege denizi üzerinden gelen göç baskısında yaşadığı krizi Türkiye ile bu anlaşmaya girerek aşmaya çalışmaktadır. Ancak anlaşmanın temelleri daha geriye gitmektedir. 16 Aralık 2013 tarihinde Türkiye ve Avrupa Birliği arasında Geri Kabul Anlaşması imzalanmış ve 1 Ocak 2014 tarihinde kısmen yürürlüğe girmiştir. 2015 yılında başlayan mülteci krizi üzerine AB, Türkiye'den anlaşmayı tamamen yürürlüğe koymasını talebinde bulunmuştur. Müzakereler sonucunda 29 Kasım 2015 tarihinde kabul edilen Ortak Eylem Planı uyarınca anlaşma 1 Haziran 2016'da tam olarak uygulanmaya başlamıştır. Antlaşma göç veren ve transit ülkeler için doğurabileceği potansiyel maliyetler bakımından riskli bir anlaşmadır. Günümüzde düzensiz göçün ana istikameti Avrupa olduğu için bu anlaşmalar, AB'den ziyade diğer tarafa sorumluluklar yüklemektedir (Ekinci, 2016:12).

Geri Kabul Anlaşması uyarınca Türkiye, ülkesi üzerinden transit olarak Avrupa Birliği ülkelere geçenleri geri kabul etmek durumundadır. Aynı yükümlülük tersinden Avrupa Birliği için de geçerlidir. Pratikte genellikle Türkiye üzerinden Avrupa Birliği üyesi ülkelere geçildiği için, daha çok Türkiye'nin ülkesinden geçen düzensiz göçmenleri geri kabul etmesi öngörülmektedir. Ancak daha önce de bahsedildiği üzere, iltica talebiyle başka ülkelere gidenler uluslararası hukuk açısından düzensiz göçmen değil, düzenli göçmen addedilmektedirler; çünkü uluslararası hukuk bu kişilere iltica etmeyi bir hak olarak tanımıştır. Türkiye üzerinden transit olarak geçip bir Avrupa Birliği üyesi ülkeye ulaşan bir kişinin

bulunduğu ülkede iltica talebinde bulunması halinde mülteci olup olmadığına dair değerlendirmenin yapılması gerekecektir. Şayet kişi mülteci değilse, Geri Kabul Anlaşması kapsamında kişinin Türkiye'ye iadesi mümkün olacaktır. Ancak kişi bulunduğu ülkede mülteci statüsünü kazanırsa, Türkiye'nin bu kişiyi geri alma yükümlülüğü bulunmamaktadır (TBMM, 2018:117).

Anlaşmanın Cenevre Sözleşmesinin geri-gönderilmeme prensibini ihlal ettiği tartışılması gereken önemli bir konudur. AB topraklarında kanunsuz olarak bulunduğu tespit edilmiş bir kişi eğer ülkesinde hayati tehlike veya baskıya maruz kalacaksa bu ülkeye geri gönderilemez. Bu prensip, üçüncü ülkelere yapılacak geri gönderimler için de geçerlidir. AB'ye gelen sığınmacılar, kendilerine yeterli korumayı sağlayamayacağı düşünülen üçüncü ülkelere de geri gönderilmemektedirler (Ekinci, 2016:29). Dolayısıyla burada mülteci hakkının verilmesi önem arz etmektedir. Eğer bir sığınmacı mülteci statüsünü kazanamazsa geri gönderilme tehlikesi ile karşılaşmaktadır. Bu statünün kazanılması da sığınmacı hakkında yapılacak taramanın ne kadar gerçekçi olabileceğine bağlıdır. AB ayrıca 2013/32/EU Konsey kararı ile mülteci statüsü kabul edilmeyenlerin üçüncü ülkelere gönderilebilmesine olanak sağlayarak geri gönderilmeme prensibini ihlalini yasal hale getirmiştir.

AB açısından insani değerlerin üçüncü ülkelere karşı vize serbestiyesi veya üyelik müzakerelerinde şartlılık koşulu gibi ön şartlarla pazarlık olarak kullanılması ise eleştirilerin bir başka odak noktasıdır. Son dönemlerde ülkelerindeki kötü koşullardan kaçan göçmenlerin geri gönderilseler de ölümcül kanalları deneyerek yeniden Avrupa sınırlarını zorladığı gerçeği, AB geri kabul politikasının tamamlayıcı ve kapsamlı bir yaklaşıma ihtiyaç duyduğunu açıkça ortaya koymaktadır. İnsani drama dönüşen söz konusu gerçeklik, 'istemeyenleri' Avrupa sınırları dışında tutmak amacıyla tek taraflı bir yaklaşım güden AB'yi insan hakları gibi konularda da zora sokmaktadır (Elmas, 2016:258). Bu çerçevede göçün güvenlikleştirilmesi sonucu oluşturulan bu suni dışsallaştırma stratejisi, Geri Kabul Anlaşmalarını geçici bir caydırıcılık sağlamaktan öteye götürmemektedir. Aynı zamanda bu anlaşmaların uluslararası hukuku aşındırarak yasal zemine oturtulması, mülteci haklarını ihlal etmesi ve sorunu üçüncü ülkelere yönlendirmesi anlamında uzun vadede gerçekçi sonuçlar çıkartamayacağı ortadadır.

4.3.5. Denizde İnsan Hakları İhlalleri - 1991-1994 Haitili Mülteciler Krizi

Bulundukları ülkede çeşitli zorluklarla, insan hakları ihlalleriyle karşılaşan kişiler, çoğu zaman en kolay veya tek kaçış yolu olan denizlere yönelerek ulaşma elverişli olmayan araçlarla güvende olacakları, kendilerine daha iyi yaşam koşulları vaad eden ülkelere ulaşmaya çabalamaktadırlar (Özer, 2007:75).

Denizlerde yaşanan insan hakları ihlalleri kuşkusuz sadece Akdeniz’de değil Karayipler’den, Myanmar’a dünyanın bir çok yerinde yaşanmaktadır. Tüm bu ihlallerin aslında ortak noktaları kıyı devletlerinin sığınmacıların iltica etmelerine engel olması ya da onları caydırması ile ilgilidir. Bazı durumlarda, kurtarma adı altında sığınmacı taşıyan gemilere kıyı devletleri tarafından henüz açık denizde iken müdahale edilmesi, hatta gemideki kişilerin gözaltına alınması dahi söz konusu olmaktadır. (Özer, 2007:80)

Günümüzde yaşlı kıta Avrupa’nın yüzleşmekte olduğu kitlesel göçmen krizinin bir başka benzerini ABD, 1991-1994 yılları arasında Haiti’li sığınmacılar ile yaşamıştı. Haiti’de 1980’leri ortasına kadar devam eden otoriter rejim süresince birçok Haiti’li Amerika’ya sığınmış ancak hem Haiti Hükümeti’nin baskıları hem de ABD’nin sıkı göç politikaları sebebiyle sınırlı bir seviyede tutulabilmişti. Bir çok askeri darbeyi takiben 1990 yılında Jean-Bertrand Aristide demokratik yollarla seçilerek Haiti devlet başkanı olarak seçildi ve bunun neticesinde ABD’ye sığınmaya çalışan sığınmacı sayısında da ciddi bir azalma yaşandı. Ancak sürpriz bir askeri darbe ile sığınmacı akını tekrar başladı. Darbeden sonraki altı ay içerisinde ABD Sahil Güvenliği daha öncesinde görülmemiş bir şekilde denizlerden 38 binden fazla Haiti’li sığınmacı yakaladı. Bazılarını gemilere alınarak Guantanamo adasındaki alıkonulma merkezlerine götürülürken bazıları ise ABD Sahil Güvenliği, tarafından henüz uluslararası sularda iken müdahale edilerek Haiti başkenti Port-au-Prince’e geri gönderilmiştir. Bunun sebebi ise ABD ve Haiti arasında 1981 yılında imzalanan tecrid antlaşması idi. ABD bu şekilde 1951 Cenevre sözleşmesini ve diğer uluslararası antlaşmaları hiçe sayarak geri göndermeme ilkesini ihlal etmiştir (Opitz, 2004:13) Guantanamo adasındaki sığınmacı sayılarının 12 binlere ulaşması ve HIV’li sığınmacı sayısının artması üzerine Amerikan Hükümeti katı bir geri gönderme politikası izledi ve bazı sığınmacılar tekrar Haiti’ye geri gönderilirken bazıları da karantinaya alınarak kötü şartlardaki Camp Bulkeley adlı alıkonulma

merkezlerinde insan hakları ihlallerine maruz kalmıştır (Crosette, 1991). 1992 yılında ise ABD Başkanı G.Bush tarafından direk olarak ABD Sahil Güvenliği'ne denizlerde tespit edilen tüm Haiti'lileri sığınma iddiaları ile ilgili ilk görüşme olmaksızın zorla geri gönderilmesi talimatını vermiştir. (Opitz, 2004:13). Geri gönderme politikası Bill Clinton'ın başkan olmasına kadar 2 yıl boyunca devam etti. Daha sonra Bill Clinton'ın talimatıyla denizde tespit edilen göçmenlerin iltica süreçlerinin ele alınacağı güvenli bir yere götürülmesine karar verildi.(Wasem, 2010:4) Haiti'li sığınmacılar krizi, Aristide'nin Ekim 1994'te tekrar başkan olmasına kadar devam etmiştir. Müteakiben Guantanamo'daki sığınmacılar bu tarihe kadar orda kalmış daha sonra kendi rızaları ile dönmüşler, bazıları ise Haiti'ye zorla geri gönderilmişlerdir.

Denizden gelen sığınmacıların statüleri, uyrukları, geldikleri yer ne olursa olsun bu kişilerin temel hak ve hürriyetleri ihlâl edilmemelidir. O zamanlarda bile Dünyanın en medeni, demokratik ve insan haklarına saygı noktasında bir değer olarak görülen ABD'nin bu krizde sığınmacıların sığınma hakkı tanınmaması, geri göndermeme ilkesinin ihlalleri, alıkonulma merkezlerindeki sığınmacıları zor yaşam şartları altında bırakması gibi bir çok kez insan haklarını ihlal ettiği açıkça görülmektedir. ABD'nin sığınmacılar konusundaki yaklaşımı şuanda Avrupa'da yaşanmakta olan krizle paralel olduğu ve sığınma politikalarında insani yaklaşımdan ziyade güvenlikleştirici ve kontrol altında tutma odaklı politikalar izlendiği görülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME İCRA EDİLEN GÖRÜŞMELER ve ANALİZLER

5.1.GİRİŞ

Araştırmanın temelini oluşturan ön çalışmalardan biri de yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edinilen yorum ve yönlendirmelerdir. Görüşme genellikle yüz yüze yapılmakta ise de, telefon ve anında ses ve görüntü ileten araçlarla da yapılabilir. Görüşmenin genel olarak üç temel amacı vardır (Karasar,2000):

- 1 İş birliği sağlamak ya da sürdürmek
- 2 Tedavi ile kendine güveni arttırmak (sağaltım) ile
- 3 Araştırma verisi toplamak

Görüşme kapsamında Ek 4’te belirtilen çeşitli kurum, sivil toplum kuruluşu ve araştırmacılardan oluşan katılımcılara örneği Ek 2 ve 3’te bulunan önceden hazırlanan ve aynı zamanda araştırma sorularını oluşturan 5 soru sorulmuştur.

Bu kapsamda ilk sorumuz olan “Avrupa Birliği’nin göç ve sığınma politikalarına güvenlik odaklı yaklaşımları ile düzensiz göçün kontrol altına alınması bağlamında başarılı olduğu değerlendirilebilir mi?” sorusunda AB göç ve sığınma politikalarının güvenlileştirildiği hipotezinin doğruluğu analiz etme amaçlanmıştır. İkinci sorumuz olan “Frontex tarafından Ege denizi’nde icra edilen operasyonlar insan hakları ihlallerine neden olmakta mıdır”? sorusu yöneltilmiştir. Bu sorunun amacı Frontex ile ilişkili olarak birçok insan hakları ihlalleri iddiaları vardır, bu iddiaların gerçeklik payı hakkında katılımcının bakış açısını değerlendirmektir. Üçüncü sorumuzda ise “günümüzün en büyük krizlerinden biri olan düzensiz göçün ele alınmasında Frontex gerekli midir ve sizce sorunun çözümüne katkıda bulunmaktadır diyebilir miyiz? Sorusu yöneltilmiş ve Frontex’in görevini yapan (Sahil Güvenlik unsurları, Jandarma veya sınır güvenlik birimleri Hükümet göç kurumları vb.) operasyonel alanda zaten birçok aktör var iken Frontex’e gerçekten ihtiyaç olup olmadığını ölçebilmektir. Dördüncü soruda ise katılımcılara “Geri Kabul Antlaşmaları sığınmacıların geri gönderilmeme (Non-refoulment) haklarını ihlal etmekte midir”? sorusu yöneltilmiş ve tartışmalı geri kabul antlaşmalarının düzensiz

göçü azaltmakta mı yoksa sığınmacıların haklarını ihlal mi etmektedir? sorularının analizini hedeflenmiştir. Son sorumuz ise stratejik görüş anlamı taşımakta olup Ege denizi'nde yaşanan düzensiz göç krizi ile ilgili geleceğe yönelik öngörüleriniz ve sorunun çözümüne yönelik tavsiyeleriniz nelerdir? Sorusu yöneltilmiş ve konunun aktörlerinin aslında kendilerinin ne düşündükleri ve soruna nasıl bir paradigma ile baktıklarını analiz etmek olmuştur.

Görüşmelerden elde edinilen bilgiler ve yorumlar nitel veri analizi programı Atlas.ti 7 kullanılarak hermeneutic objelerin fonksiyonları (primary documents, families, codes, quotations, memos, networks) ile analiz edilmiştir. Kodlama sürecinde görüşme soruları ile ana kod aileleri oluşturuldu. Alt kodlar ise alıntı ve memolardan elde edilen veriler ile oluşturularak kodlar arası ilişkiler düzenlenmiştir. Analiz sonucu oluşturulan genel tasarım Ek 6'da, analize ait yorumlamalar sonuçlar kısmında açıklanmıştır.

5.2. FRONTEX SÖZCÜSÜ BN. EWA MONCURE İLE YAPILAN GÖRÜŞME

1. Avrupa Birliği'nin göç ve sığınma politikalarına güvenlik odaklı yaklaşımları ile düzensiz göçün kontrol altına alınması bağlamında başarılı olduğu değerlendirilebilir mi?

“Frontex'in bir karar verme mekanizmasından ziyade bir uygulayıcı ajansdır. Sığınma politikalarında aktif bir rol almamaktayız. Ancak AB'ne yönelik literatürde sıklıkla rastlanılan güvenlikleştirici uygulamalar ile ilgili eleştirilere katılmamaktayız çünkü bunun için kanıtların sunulması gerekmektedir”. Frontex'in askeri bot-tekne, helikopter, İHA'lar ve uçaklar kullanmakta olduğunu sahil güvenlik subayları ve sınır güvenlik uzmanlarını kullandığını hatırlatmamızda “Frontex'in eldeki araçları ile göçmenlerin korunması ve kayıtlarının düzgün bir şekilde yapılabilmesi için bu personel ve araç görevlendirilmelerinin bir gereklilik olduğunu ve üye devletlerin sınır görevlilerine unsurları destekleme amacı ile operasyona dahil olduğunu belirtmiştir”.

2. Frontex tarafından Ege Denizi'nde icra edilen operasyonlar insan hakları ihlallerine neden olmakta mıdır?

İkinci soru yöneltirken bu ihlallere örnek olarak geri itme (*push back*) uygulamaları, geri gönderilmeme (*non refoulment*) hakkının ihlali, toplu geri gönderim (*collective expulsion*), zorunlu geri dönüş operasyonları vb. gibi örnekler verilmiştir. Cevap olarak “geri itme iddiaları ile ilgili olarak hiçbir göçmenin şimdiye kadar geri itilmediği ve gelişinin engellenmediğini bununla ilgili olarak özellikle 2015 yılındaki büyük göç akını karşısında kapasitenin yeterli olmadığını” beyan etmiştir. Geri gönderilmeme hakkı ile ilgili olarak “bunun ister karasularında ister uluslararası sularda meydana gelsin denizde arama kurtarma yükümlülüğü olarak hem AB hem de BM kararlarına taraf tüm ülkelerin buna uyması gereken bir kural olduğu ve denizde tespit edilen kimsenin geri gönderilmediğini bildirmiştir. Temel Haklar stratejisi ile birlikte operasyonlara katılan subaylara herhangi bir insan hakları ihlali tespiti halinde bunun ivedilikle rapor edilmesi yetkisi verildiğini bildirmiştir”. Bununla birlikte tespit edilen sığınmacıların mülteci statüsü taşımayanlarla ilgili gerekli işlemlerin yapıldığı söylenmiş ancak bunun tarafımdan BMMYK’nın görevi olup olmadığı sorulduğunda buna cevap verilmemiştir.

Bir başka eleştiri konusu olan göçmenlerin sığınma hakkına ulaşmadan teknolojik araçlarla erken tespiti hakkındaki sorumuza Bn. Moncure “hangi teknolojik araçlar kullanıldığı sorusu sorulmuş, cevaben bu araçların uydu ile Eurosur vasıtası ile tespiti örneği verilmiştir. Bunun üzerine Ege denizi’nde uydu teknolojisinin kullanılmadığı daha çok Orta Akdeniz’deki hareketlerde kullanıldığı, uydudan elde edilen görüntülerin 4-6 saatlik gecikmelerle elde edilebildiği, düşünüldüğü kadar iyi bir araç olmadığı ve daha çok kurtarılabilecek göçmenlerin tespiti amacıyla kullanıldığını belirtmiştir. Bununla birlikte Ege denizi’ndeki durumun ise adaların yakın olması sebebiyle göçmenlerin tespitinde botların ve uçakların kullanıldığı, bunun sebebinin ise zor durumda kalan göçmenlere arama ve kurtarma maksatlı müdahale edebilmek maksatlı olduğunu belirtmiştir. Düzensiz göçle ilgili çabalar konusunda Türkiye’nin de aynı yolları izlediğini belirtmiştir”. Bn.Moncure’a bir Frontex uçağı göçmen botu tespit ettiğinde ne yapılmakta, tespit edilen göçmen botuna müdahale etmekte misiniz? Sorularını yönelttiğimde; hayır, böyle bir durumda bölge Arama-Kurtarma Koordinasyon Merkezi’ne³⁰ bilgi verilerek Arama-

³⁰ Ege denizinde Frontex tarafından yapılan göçmen tespitleri JRCC/Pire’ye rapor edilmektedir.

Kurtarma hareketi'nin başlatıldığını söylemiştir, Yunan Sahil Güvenlik unsurlarının müdahale edip geri itme durumuna karışabilir mi sorusunu yönelttiğinde kendisinin “sadece Frontex adına konuşabileceğini ve Frontex için Hirsi Jamaa davasının bir mihenk taşı olduğunu ve düzenlemelerinin bu davadan sonra değiştiği hiçbir şekilde sığınmacıları geri itme veya bırakma gibi bir durumla bu tarihten itibaren karşılaşılmadığını” belirtmiştir.

3. Günümüzün en büyük krizlerinden biri olan düzensiz göçün ele alınmasında Frontex gerekli midir ve sizce sorunun çözümüne katkıda bulunmaktadır diyebilir miyiz?

“Bunu tespit edilen göçmen rakamlarındaki azalışlardan görebileceği aynı zamanda buradaki durumun diğer AB sınırlarında başlatılan operasyonlar gibi Yunanistan'ın talebi üzerine başlatıldığını cevabını vermiştir. Frontex'in sadece göçmenlerin tespiti ile değil aynı zamanda göçmen kaçakçıları, silah kaçakçıları ile de mücadele ettiklerini belirtmiş”, kendisine 2015 yılından itibaren yaşanan göçmen tespitlerindeki düşüşün aynı şekilde göçmen kaçakçıları ve silah kaçakçıları da görülmekte mi? sorusuna bu konuda detaylı bilgisi olmadığını bildirmiştir. “Frontex'in gerekliliğini aynı zamanda artan personel ve araç-teçhizat miktarından da anlaşılacağını toplamda 1500 aynı anda 300 personelinin sınırlarda görev yaptığını gün geçtikçe daha fazla bot ve hava vasıtalarının görevlendirildiğini belirtmiştir”.

4. Geri Kabul Antlaşmaları sığınmacıların geri gönderilmeme (Non-refoulement) haklarını ihlal etmekte midir?

Bu soruya ilave olarak Türkiye-AB antlaşmasının son zamanlarda kesintiye uğrayıp uğramadığı da sorulmuştur. Bn. Moncure buna “antlaşmanın devam ettiğini geçen sene 700 göçmenin geri iade edildiği başvuru sürecinin detaylı olarak ele alındığı için sürecinde uzun sürdüğünü, geri iade edilenlerin mülteci statüsünü karşılamadığı ve zorla geri gönderilmediklerini kendi istekleri ile geri gitmek istediklerini belirtmiştir”.³¹

³¹ Bu rakamın Göç idaresi genel müdürlüğü'nden alınan rakamlarla uyduğu görülmüştür.

5. Bu krizin aktör/ paydaşlarından biri olarak Ege denizi’nde yaşanan düzensiz göç krizi ile ilgili geleceğe yönelik öngörüleriniz ve sorunun çözümüne yönelik tavsiyeleriniz nelerdir?

“Bu krizin çok geniş kapsamlı bir mesele olduğunu göç yönetiminin sınır yönetimi ile sınırlı olmadığını, sadece unsurlarından biri olduğunu belirtmiştir. Sığınmacıların geldikleri ülkeler göz önünde bulundurulduğunda menşei ülkelerin Ortadoğu ve Afrika kökenli oldukları dolayısıyla bu sorun üzerindeki çabaların daha çok bu ülkelerin ekonomik ve gelişimleri üzerine yardımlar yapılması, yapılan girişim ve planların uzun dönemli olması gerektiğini belirtmiştir. Sorunun bir başka boyutunun ise özellikle insan kaçakçılığı ile mücadelenin oluşturduğu kaçakçıların bunu bir iş modeline dönüştürdüğü dolayısıyla özellikle Libya gibi siyasi istikrarın henüz oluşmadığı ülkelerde sınır yönetimlerinin güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır”.

5.3. AB TEMEL HAKLAR AJANSI’NDAN BN. MİLİCA PETROVIC İLE YAPILAN YAZIŞMA

Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA), AB'nin temel hakların uzmanlık merkezidir. 01 Mart 2018 tarihinde görüşme talebimize istinaden ajans tarafından yoğunluk sebebiyle her soruya ayrı ayrı olarak değil, bütünsel nitelikte bir yorumlamada bulunmuşlardır.

AB'ye giren veya orada kalan üçüncü ülke vatandaşlarının hakları genellikle dikkate alınmaz. Bu bazen mevzuatın yetersiz uygulanması, temel hakların yetersiz bilgisi, yetersiz eğitilmiş memurlar ve bazen de ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı nedeniyle olur. 2011 yılında AB içinde 20.5 milyon AB üyesi olmayan ülke vatandaşları yaşamaktaydı ve bu da tüm nüfusun yaklaşık yüzde 4'ünü oluşturmaktadır. Eğer bu rakamları karşılaştırsak, yılda 250.000 ila 300.000 arasında insan her yıl AB'de sığınma başvurusunda bulunmaktadır. FRA, bu insanların haklarının uygulanması hakkında veri ve bilgi toplayarak mevcut boşlukların yanı sıra üye devletlere de uygulamaları sunmaktadır. Daha sonra bir yandan eksikliklerin giderilmesi ve diğer yandan iyi uygulamaların daha yaygın kullanılması yollarını önermektedir. Ajansın çalışmaları sınırlardaki temel haklara,

göçmenlerin düzensiz bir durumda bulunan hakları ve iltica konularına odaklanmaktadır. AB'de vize, sınır ve sığınma konularını kapsayan, düzensiz göçe karşı koyan ve daha az ölçüde göçmenlerin kabulü ve entegrasyonu ile ilgili bir dizi kural ve politika bulunmaktadır. Buna ek olarak, AB'nin Temel Haklar Şartı'nda yer alan haklar, göçmenlik durumlarına bakılmaksızın herkes için geçerli olmaktadır. Tüzüğün, sığınma hakkını içermesi ve hayatlarının veya diğer ciddi zararların riski varsa, toplu ihraç ve bireylerin çıkarılmasını yasaklamaktadır. Bununla birlikte üye devletlerin sıkı sınır yönetim politikalarının hala yürürlükte olduğunu, AB topraklarına girmeyi denediklerinde geri-itme ve girişlerinin engellenmesi ile karşılaştıklarını, özellikle Sakız ve Sisam adalarında bazı sığınmacılar sert kış koşullarında ısınması olmayan çadırlarda kaldıklarını rapor ettiklerini belirtmişlerdir.

5.4. YURTTAŞLIK DERNEĞİ'NDEN SN.HAKAN ATAMAN İLE YAPILAN GÖRÜŞME

1. Avrupa Birliği'nin göç ve sığınma politikalarına güvenlik odaklı yaklaşımları ile düzensiz göçün kontrol altına alınması bağlamında başarılı olduğu değerlendirilebilir mi?

“Son dönemlerdeki AB tarafından uygulanan politikaların Arap baharı dönemi sonrası yaşanan çatışma ve kaos ortamının, küresel adaletsizliğin, gelir dengesizliği gibi sorunların sonucu olarak insanların kendilerini bu sefaletten kurtarmak için yoğun ve kitlesel bir hızlı bir kaçışa sebep olduğu ve Suriye'nin de bu sürece dahil olması ile AB göç ve mülteci politikalarından güvenlik politikalarına geçiş yaptı. Bunun çözümü olarak Geri Kabul Antlaşmalarını icat etti ve insan ve insan hakkı üzerinden yapılan bir antlaşma olması sebebiyle ve sığınmacıların haklarını engellediği için bunun biz onaylamıyoruz. Bu antlaşmalar uluslararası hukuka aykırı değil ancak u.arası hukuka uygun da değildir. AB'nin göçe karşı aldığı bir başka önlem ise Frontex in kurulmasıdır. Frontex AB'nin göçü dışsallaştırarak çözmeye çalışmasının bir sonucudur sorunu çözmek yerine bir güvenlik politikası oluşturmaya çalışmakta örneğin Kuzey Afrika'da ülkelerde özellikle Libya'da kölelik, insan kaçakçılığı ve ticareti vs. anlamında bu konuda çok kötü bir durumda, AB Libya'nın kalkınması, sorunu çözmesi veya çatışmanın giderilmesini çözmekten

ziyade Libya hükümetine finansman ve eğitim sağlayarak bir özel güvenlik birimi oluşturuluyor ve bu güvenlik biriminin görevi oradaki mültecilerin Akdeniz’den AB topraklarına geçmesini önlemek, bunu diğer ülkelerde de yapmakta, bu dışsallaştırma sürecinde de işkence, kötü muamele vb. gibi korkunç insan hakları ihlalleri yaşanmakta ve sonuç olarak da sığınmacılar sığınma hakkının engellenmesi ile yüzleşiyorlar. Biz yurttaşlık derneği olarak asker,polis vb unsurların dahil olduğu geleneksel güvenlik anlayışına karşı insanı merkeze alan ekonomik, siyasi, kişisel güvenliğini temel alan insani güvenlik anlayışını benimsemekteyiz” açıklamasında bulunmuştur.

2. Günümüzün en büyük krizlerinden biri olan düzensiz göçün ele alınmasında Frontex gerekli midir ve sizce sorunun çözümüne katkıda bulunmaktadır diyebilir miyiz?

“Bu tür bir mekanizma kuşkusuz her zaman için gereklidir özellikle insan kaçakçıları ve insan ticareti gibi konularda sivil toplum kuruluşların yapacağı çok fazla şey yok bu kaçakçılar bölgemizde çok fazla ve silahlı bir mafya gibi ve uluslararası çaptalar dolayısıyla bu tip organizasyonlarla mücadele için uzmanlardan oluşan bir yapıya ihtiyaç vardır. Ancak bu yapının insan haklarını yok ederek hiçe sayan ve sadece sınır koruma amaçlı olan, insanların sığınma haklarını ve hareket haklarını engelleyici bir yapı değil dolayısıyla Frontex bizim için tam bir hayal kırıklığıdır”.

3. Frontex tarafından Ege denizi’nde icra edilen operasyonlar insan hakları ihlallerine neden olmakta mıdır?

“Frontex ihlalleri doğru ve tarafımızdan izlenmektedir. Özellikle “Geri İtme” konusunda Orta Akdeniz’de korkunç seviyede yaşanmakta ve bu uygulamanın Ege denizi’nde de örnekleri var. Hatta geri itme esnasında cinsel taciz, kötü muamele, dayak gibi insan onuruna yakışmayacak davranışlara da maruz kalmaktalar. Ancak bunu tespit etmek oldukça zor ve sığınmacılar aynı yolu tekrar kullanma niyetinde oldukları için bunu dile getirmiyorlar korkuyorlar. Bu sığınmacıları dava açmaya ikna edemiyoruz, normal bir durumda Yunanistan ve Türkiye AİHM’ye götürülse çok fazla mahkumiyet alabilirler. İhlale maruz kalanlarla temas kurulamayınca

bunlar detaylandırılmıyor, detaylı bir tıbbi rapor, vakanın hikayesi hukuki süreçlere başvurduğunuzda delil olacak şeylerden yoksun kalınabiliyor, ancak bir şekilde vatandaş izlemesi veya başka bir şekilde görüntü elde edildiğinde, ihlaller açığa çıkarılabiliyor, bununla ilgili kampanyalar yapabiliyoruz ancak devletlerin hesap verebileceği bir mekanizmayı harekete geçiremiyoruz açılan dava sayısı bir elin parmağını geçemiyor.”

Kendisine Frontex’in arka planda bu operasyonlardaki beyin takımı rolünde mi başka bir deyişle kendisinin fiili olarak karışmadığı milli unsurları harekete geçiren bir mekanizma rolünde mi olduğu sorulduğunda, Sn.Ataman Kuzey Afrika ülkelerinde ki Frontex’in faaliyetlerini şöyle açıklamıştır: “AB, Kuzey Afrika ülkelerine bir takım güvenlik birimi oluşturacak şekilde fon sağlanıyor eğitim veriliyor dolayısıyla ortaya bir hak ihlali çıktığında kendisine suç yöneltilemiyor suçlu karşı taraf oluyor ve bu güvenlik ekiplerine milyon eurolar aktarılıyor. aynı şekilde Türkiye’de daha önce geçici kabul merkezleri olarak AB fonları kurulan bu merkezler alıkonulma merkezlerine dönüştürüldü. Burada da ciddi hak ihlalleri vakaları var ve sağlık koşulları hiç iyi değil, avukata ulaşma imkanları bulunmamaktadır.”

“Ege denizi’nde şuan ki esas sorun ise göçmenlerin Sahil Güvenlik ekipleri tarafından kurtarılıp karaya bırakıldıktan sonra ihlaller başlıyor. Kurtarılanlar gözaltına alınıyor ve gözaltı süreçlerinde her iki ülkede de sorunlar başlıyor. Türkiye’ki alıkonulma alıkonulma merkezlerindeki durumu sorduğumuzda ise bu konuda İzmir barosu ile resmi bir rapor üzerinde olduklarını, bu yerlerde avukata erişimin çok zor olduğu ve içeride neler olduğundan kimsenin haberi olmadığı, dayak, aç bırakma, doktora götürülmeyip doğum yapan kadınlar olduğu, cilt hastalıklarına yaygınlığı gibi sorunlarla karşılaşıyoruz. Burada da şikayet elde etmek çok zor, tam bir kişiye ulaşıyorsunuz başka bir alıkonulma merkezine götürüldüğünü öğreniyorsunuz, dolayısıyla Türkiye’de de bu konu oldukça sorunlu” şeklinde açıklamıştır.

4. Geri Kabul Antlaşmaları sığınmacıların geri gönderilmeme (Non-refoulment) haklarını ihlal etmekte midir?

“Cenevre sözleşmesi ve New York ek protokolünün şuan ki krize cevap veremiyor örneğin medyada mülteci krizinden bahsedilmekte bu çok yanlış bir ifade çünkü mülteciler ortada bir kriz varsa bu krizin sebebi değil sonucudur. Uluslararası sistemin bu krizde cevap veremediği yerlerde bu boşluğu AB veya diğer ülkeler keyfi bir şekilde doldurmaktadır. Bu yönüyle aslında uluslararası metinlere aykırılık teşkil ediyor, ancak bu antlaşmalarda uluslararası antlaşmalara atıflar yapılarak yasal zemine oturtulmaya çalışılıyor”.

5. Bu krizin aktör/ paydaşlarından biri olarak Ege denizi’nde yaşanan düzensiz göç krizi ile ilgili geleceğe yönelik öngörüleriniz ve sorunun çözümüne yönelik tavsiyeleriniz nelerdir?

“Meselenin göçe odaklanmak yada düzenleyerek çözümlemek mümkün değil, daha geniş bir perspektiften bakılması gerekiyor çünkü tek başına bir göç sorunu değil, dünyada şuanda ciddi bir küresel adaletsizlik var bir tarafta zengin insanlar bir tarafta fakir doğup fakir ölen insanlar var, insanların daha iyi bir yaşama ulaşma amacını kim engelleyebilir? Dünyanın belli yerlerinde çatışmalar korkunç durumda ve çözülmediği sürece bir şeyleri çözümlemek mümkün olmayacaktır. Cenevre sözleşmesini uygulamaktan sorumlu uluslararası sistem çökmüş durumda, örneğin sığınma usullerinde BM’in bir sığınmacıyı üçüncü bir ülkeye yerleştirebilmesi o ülkenin kota açmasına bağlı, bu kotaları açmazlarsa göçmenler yerleştirilemiyor. Dolayısıyla sözleşme tamamen ülkelerin kota açıp açmama durumuna bağlı olarak çalışan bir sözleşme halinde, Avrupa ve kuzey Amerika’da popülist söylemlerle ırkçı ve radikal sağ oylarının arttığını görmekteyiz, dolayısıyla oy kaybetmeme kaygısı ile bu kotalarda açılmıyor buna nasıl bir çözüm bulunabilir bilemiyoruz ancak buna karşıda göçmen hareketleri var. BM’de şuanda “Global Compact for Migration and Refugees” adlı bir çalışma başladı mülteci süreci bir şekilde yürütülebiliyor ancak göç konusu oldukça sorunlu. Meksika’da yapılan bir BM toplantısında toplantı öncesi şiddetle savunulan mülteci sorunları ABD’nin birdenbire toplantıdan çıkmasından sonra fiyaskoya dönüştü düşük profillerle yapalım düşük maliyetli olsun şeklinde açıklamalar yapıldı. Devletler üzerlerine daha fazla iş düşerken bu konuyu çözme konusunda yeteri kadar istekli değiller. Sonuç olarak bahsedilen sorunlar

özölmedike meselenin özölümölde umutlu ve iyimser bir tablo maalesef izilemiyor”.

5.5. KOÇ ÜNİVERSİTESİ GÖÇ ARAŞTIRMALARI MERKEZİ’NDEN SN.DAMLA B.AKSEL İLE YAPILAN GÖRÜŞME

AB ve güvenlikleştirme ile ilgili sorumuza “göçün güvenlikleştirilmesi birçok evre tarafından başlı başına tartışmalı bir kavram, 2015 insani krizi sonrası politika yapıcılar da bu meselenin sorgulanması gereken bir durum olduğunu fark ettiler. Frontex ve AB yetkilileri ile temaslarımız da bunu gözlemledik. Bizim görüşümüz de bu insani durumun güvenlik çerçevesinde ele alınması oldukça sakıncalı özellikle geçtiğimiz yıllarda Frontex’in birçok insan hakları ihlaline karıştığı yönünde çokça haberler aldık. Sığınmacılar sanki suç işlemişler gibi bir muameleyle karşılaşmaktalar. AB bu konuda başarılı mı diye sorarsak bu duruma nerden baktığımıza göre değışmekte, 2015 sonrası sayıların azaldığını görüyoruz buda onlar açısından başarılı olduğu söylenebilir ancak Amsterdam üniversitesinin yaptığı araştırmalarda ölen göçmen sayıları azalırken ölüm oranlarının arttığı görölmekte bu da bize göre insan hakları açısından başarısız olduğunu göstermektedir. Alıkonulma merkezlerinde ciddi insan hakları ihlalleri olduğuna dair bizlerde duyumlar aldık ama detayını bilemiyoruz. Bir başka mesele ise Suriyeli ve Iraklıların sığınmacı statüsünü sağlayabilmekte ancak geçişlerin düzensiz olması onların sığınmacı statüsü almalarını engellememesi gerektiğini düşünöyoruz”.

Bu krizin aktör/ paydaşlarından biri olarak Ege denizi’nde yaşanan düzensiz göç krizi ile ilgili geleceğe yönelik öngörüleriniz ve sorunun özölümüne yönelik tavsiyeleriniz nelerdir?

“Göçmenlerin bu yollarla geçmeyi denemeleri başka türlü geçememelerinden kaynaklanıyor. Sığınma Türkiye içerisinde sağlanabilse veya başka yollarla sığınmacı olarak başvurabilse bu yollara düşmeyecekler. Ancak her ülkenin belli bir kotası var bu da oldukça sınırlı. Ülkeler arasında da bir anlaşmazlık var örneğin Almanya bu kotayı açıyor fakat oraya gelene kadar Macaristan veya diğer ülkeler bunu engelliyor. Bu noktada işbirliğinin çok önemli olduğunu düşünöyoruz. Birlikte çalışılabilirlik sağlanabilse bu sorun bu kadar büyümeyebilir, alternatif

mekanizmaların kurulması lazım, aynı zamanda insanların göç etme sebeplerinin de araştırılması gerekmektedir. Şuanda 14 partnerin iştirak ettiği ortak Avrupa sığınma sistemi ile ilgili bir proje var. Bu proje kapsamında AB sığınma sisteminin ne kadar çalıştığını tespit etme ve analiz etme şansımız olacak bizlerde bu kapsamda Türkiye'nin rolünü araştıracağız. Mülteci meselelerin çözümüne yönelik BM tarafından "Global Compact on Refugees" adında yeni bir çatışma yürütülüyor ve önümüzdeki 10 sene içerisinde imzalanması bekleniyor, şuan ki ve NewYork protokolünün yerine geçmesi planlanıyor. Bununla birlikte bu işbirliği çalışmalarının hem göç veren hem göç alan ülkeler arasında da tartışılması gerekiyor Ancak bu işbirliği çabalarının da genellikle sorunları ortaya koyan gelişmiş göç alan ülkelerin bakış açısı ile zemin oluşturduğu ve diğer ülkelere dikte ettirilmeye çalışıldığını görmekteyiz."

5.6. İLTİCA VE GÖÇ ARAŞTIRMALARI MERKEZİ'NDEN SN. METİN ÇORABATIR İLE YAPILAN YAZIŞMA

1. Avrupa Birliği'nin göç ve sığınma politikalarına güvenlik odaklı yaklaşımları ile düzensiz göçün kontrol altına alınması bağlamında başarılı olduğu değerlendirilebilir mi?

AB'nin göç ve sığınma politikalarının, bazı açılardan ve bazı bölgelerde amaçlarına ulaşmakta kısmen başarılı olduğu söylenebilir. Ama güvenlik odaklı bu politikalar, sığınma hakkının kullanılmasını engeller özellikler taşıması açısından AB'nin Tampere'den bu yana vurguladığı 1951 Mülteci sözleşmesi ilkelerine bağlı kalınacağı yolundaki hedeflere erişilmeyi güçleştirmektedir. Güvenlik odaklı politikalar özellikle kısa vadede etkili olabilmektedir ama sığınmacılar ve göçmenleri uzun dönemde her ne pahasına olursa olsun Avrupa'ya gelme kararlılığından alı koymamaktadır.

2. Frontex tarafından Ege denizi'nde icra edilen operasyonlar insan hakları ihlallerine neden olmakta mıdır?

Türkiye gerek Suriyeliler ve gerekse Suriyeli olmayan sığınmacı ve mülteciler için (yasaya göre şartlı mülteciler) ülkede koruma sistemleri olduğunu söylemekte AB de bunu kabul etmektedir. Mart 2016 protokolünden buyana

Türkiye'ye gönderilenlerin sayısı oldukça düşüktür. Geri kabul edilenlerin de kaçının mevcut korumadan faydalandığını, kaçının risk bulunan ülkelere gönderildiğini bilemiyoruz. Ama bu sayının çok yüksek olmadığı tahmin ediliyor. Öte yandan Frontex Egenin iki tarafında da kaçakçılar yardımıyla geçişlerin önlenmesinde Türk ve Yunan sahil güvenlik makamlarına yardım etmektedir. Uygulamada ne ölçüde anlaşmalara uyulduğunu bilmek zor. Ama Frontex yetkilileri, AB kurallarının uygulanmasından sorumlular.

3. Günümüzün en büyük krizlerinden biri olan düzensiz göçün ele alınmasında Frontex gerekli midir ve sizce sorunun çözümüne katkıda bulunmaktadır diyebilir miyiz?

Frontex sadece sınırların geçişe kapalı tutulması amacıyla kurulmadı. Ulusal sınır güvenlik güçlerinin sığınmacıları düzensiz ekonomik göçmenlerden ayırmak için mekanizmalar kurmalarına yardımcı olmayı, sığınmacılara yönelik sınır politikalarını standartlaştırmayı da hedefliyordu. Bana göre bu amaçları doğrultusunda eksikleri giderilmelidir. Günümüzün sorunu bence üye ülkelerin genel politikalarındaki yanlışlar ve Frontex'i amaçları dışında kullanma arzularıdır. Frontex gibi bir yapı, arama kurtarma faaliyetleri, daha insani sınır kontrolleri ve sığınma bilincinin yaygınlaştırılmasındaki eğitim faaliyetleri açısından reforma tabi tutularak kullanılmalıdır" şeklinde cevap vermiştir.

4. Geri Kabul Antlaşmaları sığınmacıların geri gönderilmeme (Non-refoulement) haklarını ihlal etmekte midir?

Temelde 1951 tarihli Mültecilerin Statüsü'ne dair Sözleşme ve 1967 Protokolü'nde, ayrıca UNHCR'in Tüzüğü'nde bazı boşluklar veya muğlak bırakılmış alanlar vardır. 1970'lerden bu yana bu boşluklardan da yararlanılarak, güvenli üçüncü ülke, ülke içinde güvenli bölge, güvenli sığınma ülkesi gibi kavramlar geliştirilerek Sözleşme ilkeleri sulandırılmaktadır. Ancak burada suç tamamen AB'de de aranmamalıdır. AB'ye komşu ülkeler, hatta Yunanistan, Bulgaristan gibi AB'nin sınır ülkeleri sığınma sistemlerini aldıkları onca yardımlara rağmen inşa edememişlerdir. Bu durumda düzensiz göçmenler ve sığınmacılar, hedef olarak Almanya, Fransa ve İngiltere gibi ülkeleri seçmektedirler. Burada sorumluluk her iki

tarafça da paylaşılmalıdır. Geri kabul anlaşmaları ve Dublin düzenlemelerine göre ilk sığınılan ülkeler mülteci korunmasını sağlayan sistemler kursalar bu düzensiz hareketler azalabilir. Şu an itibariyle geri kabul anlaşması yapılan ülkelerin çoğuna yapılan göndermeler, non-refoulment ilkesine aykırı kabul edilebilir. Örneğin Türkiye 1951 Sözleşmesine uyguladığı coğrafi kısıtlama nedeniyle güvenli ülke sayılmamalıdır. Çünkü sığınmacı ve mülteciler için korumanın bir unsuru olan kalıcı çözümler Türkiye içinde mevcut değildir. Buna karşılık dar anlamıyla yorumlandığında sığınmacılar Türkiye’de UNHCR’in da rol oynadığı, 6458 numaralı yasa ile korunmadan yararlanabilmektedirler. Bu nedenle Türkiye’nin geri göndermeme ilkesine bağlılığını ilan etmiş olması nedeniyle bu ülkeye Avrupa’dan geri gönderilecek sığınmacıların korunduğu varsayılabilir. Oysa, artık üçüncü ülkeye yerleştirme olanakları çok kısıtlandığından ve haklara sahip olamamalarında dolayı Türkiye ancak kısmen güvenli bir sığınma ülkesidir. AB geri kabul anlaşmalarından önce bu ülkelerin sığınma sistemlerini 1951 sözleşmesi esaslarına göre tam olarak uygulayacak kapasiteye erişmelerine yardım yapmalı, bu alanda baskı ve ikna kullanılmalıdır.” demiştir.

5. Bu krizin aktör/ paydaşlarından biri olarak Ege denizi’nde yaşanan düzensiz göç krizi ile ilgili geleceğe yönelik öngörüleriniz ve sorunun çözümüne yönelik tavsiyeleriniz nelerdir?

Mülteciler 2015 ve 2016’da kendi kaderlerini kendi ellerine alarak hızlı bir göç başlattılar. O güne kadar Suriye krizine büyük ölçüde kayıtsız duran AB, sorunun bir anda aktörlerinden biri haline geldi. O günlerde Yunanistan’a gidenlerin önemli bir bölümü, Türkiye’ye diğer ülkelerden vizesiz girip doğrudan Ege kıyılarına ulaşan Suriyelilerdi. Artık bu girişler azaldı. Sınır kontrolleri ve seyahat özgürlüğüne getirilen kısıtlamalarda, artık geçişler azaldı. Ama Türkiye 3.5 milyon Suriyeli ile daha bir süre birlikte yaşamak zorunda. Türkiye ve Suriye’ye komşu diğer ülkelerin bir an önce kapsamlı, hak temelli entegrasyon politikaları uygulamaya zorlanmaları gerekir.” Şeklinde açıklamıştır.

5.7. AVRUPA VE GÖÇ ÇALIŞMALARI ALANINDA ARAŞTIRMACI DR. FATMA YILMAZ ELMAS İLE YAPILAN YAZIŞMA

1. Avrupa Birliği'nin göç ve sığınma politikalarına güvenlik odaklı yaklaşımları ile düzensiz göçün kontrol altına alınması bağlamında başarılı olduğu değerlendirilebilir mi?

Güvenlik-odaklı bir yaklaşımla şekillenen göç politikalarının başarılı olmadığı, sıkılaştırılan güvenlik önlemlerine (dış sınır kontrollerinin artırılması, Frontex operasyonları, sınıra çekilen dikenli teller vs.) rağmen sığınma arayışında olan binlerce insanın Avrupa'ya ulaşmak için yasadışı yolları denemekten vazgeçmediği ve Akdeniz sularında boğulan binlerce göçmene ilişkin haberlerin gelmeye devam ettiği gerçeği dikkate alındığında açıkça ortada. Bugün güvenlik yaklaşımının çıktısı konumundaki kontrol politikaları caydırıcılıktan uzak kaldığı gibi, Avrupa'ya göç baskısı devam ediyor. Üstelik güvenlik odaklı yaklaşım, özellikle son yıllarda, savaş ve zulümden kaçan milyonlarca insana yasal kanalları önemli ölçüde kapadığı için, sığınma arayışındaki milyonları yasadışı yollara başvurmaya zorunda bırakıyor.

Başka bir deyişle, kontrol-odaklı ve kısıtlayıcı göç politikaları, göç baskısı üzerinde beklenen kontrolü sağlayamadığı gibi istenmeyen etkilere de yol açmış durumda. Bir yandan düzensiz göçün ve kayıt dışı göçmenlerin artışına neden olurken öte yandan ayrımcılık ve ırkçılık gibi tartışmaları da alevlendiriyor. Bugün yaşanan aslında 1970 sonrası dönemi hatırlatır nitelikte. Söz konusu dönemde de, tıpkı bugün yaşandığı üzere, münhasıran kontrol-odaklı göç politikaları aksi yönde sonuçlar doğurmuş; kayıtdışı göçmen artışı yaşanırken toplumsal temelde de ayrımcılığı körüklemişti.

2. Günümüzün en büyük krizlerinden biri olan düzensiz göçün ele alınmasında Frontex gerekli midir ve sizce sorunun çözümüne katkıda bulunmaktadır diyebilir miyiz?

Soruyu, Frontex “gerekli midir” şeklinde cevaplamak bizi yanlış sonuçlara ya da değerlendirmelere taşıyabilir. Dış Sınır Koruma Ajansı olarak Frontex bağlamında eleştirilmesi gereken husus, Frontex aracılığıyla yoğunlaştırılan sınır kontrolleri ve denetimlerin maksadını aşması ve Birliğin söz konusu dönemde insani boyutu ön

planda tutulması gereken göç akınlarına büyük ölçüde ‘kontrol’ ve ‘önleme’ merkezli yaklaşarak bu birimi, bu yaklaşımın bir parçası hâline getirmiş olmasıdır.

Hatırlanacağı üzere AB, ‘Arap Baharı’ başlangıcını takiben hızla artış gösteren göç akınlarına Frontex’in ‘Hermes’ adlı operasyonu (Şubat 2011) aracılığıyla sınır güvenliği odaklı ilk tepkilerinden birini vermişti. İtalya’nın yardım isteğine cevaben başlatılan bu operasyon, yasadışı geçişlerin önceden tespiti ve önlenmesi, ayrıca analiz için bilgi toplanması gibi görevlerle yetkilendirilmişti; izleyen dönemde Hermes’in hem operasyon alanı genişletildi hem de bütçesi artırıldı.

Ancak risk analizi yapması beklenen birimin operasyonları, temel olarak AB topraklarına düzensiz girişleri önlemeye odaklanınca ciddi şekilde eleştirilere maruz kaldı. Operasyonlar, bir anlamda AB’nin uluslararası koruma sorumluluğunu yerine getirmesini engelleyen de bir unsura dönüşmüş durumda. Zira sınır koruma politikaları ve uygulamaları, zulümden ve savaştan kaçarak sığınma arayan göçmenlerin güvenli bir şekilde AB kıyılarına ulaşarak sığınma başvurusu yapmalarını engeller nitelikte.

Üstelik 2011 yılından bu yana Akdeniz, her yıl göçmen ölümleri nedeniyle ‘en ölümcül rota’ ilan ediliyor. Frontex’in görevleri zaman içinde güncellenerek operasyonlarda insan haklarının göz önünde bulundurulması ve gerekli durumlarda denizde kurtarma faaliyetlerine de katılması hususları da eklendi. Ancak bunun işlevselliğinin oldukça tartışmalı olduğu aşikâr.

3. Geri Kabul Anlaşmaları sığınmacıların geri gönderilmeme (Non-refoulement) haklarını ihlal etmekte midir?

Hem BM’nin ilgili düzenlemeleri hem de AB Temel Haklar Şartı uyarınca, geri gönderilmeme ilkesi, mültecilerin ve sığınmacıların hayatlarının ve hürriyetlerinin tehdit altında olduğu ülkelere geri gönderilmesini yasaklamıştır. Geri Kabul Anlaşmaları (GKA) da bu ilke ile bağlı olmak zorunda. Bu bağlamda sadece GKA’nın tarafları arasında değil; aynı zamanda da söz konusu Anlaşma uyarınca ilgililerin geri kabul edildikleri ülkeden bir başka ülkeye gönderilmelerinde de dikkate alınmak zorunda olan bir ilke.

GKA’lardaki önemli bir başka husus, bu anlaşmaların yalnızca düzensiz göçmenleri, başka bir deyişle yasadışı yollarla başka bir ülkeye giren kişileri kapsamasıdır. Düzenlemelerin doğası gereği aslında uluslararası koruma

ihtiyacındaki Suriyelilerin geri kabul anlaşması kapsamında değerlendirilerek bu uygulamaya tabi tutulması söz konusu değil. Çatışma ortamından kaçan ve sığınma başvurusu AB ülkelerinin sınırlarına ulaşarak yapma hakkı bulunan Suriyeli göçmenleri, geri kabul kapsamına almak, bu kişileri uluslararası koruma hakkından mahrum bırakmak anlamına gelecektir. Suriyeli göçmenlerin AB ülkelerine sığınma hakkını kullanabilmeleri yasal kanalların açık olmadığını düşünürsek, bu kişilerin o ülke topraklarında sığınma başvurularını yapabilmek için neredeyse yasadışı yolları denemekten başka bir yol bırakılmamış durumda.

AB-Türkiye arasında varılan ve “1’e 1 formülü” olarak adlandırılan mutabakat, hukuken geri kabul anlaşmalarına dayandırılmasa da aslında *filen* geri kabulün kapsamını uluslararası koruma (sığınma) ihtiyacındaki Suriyelilere de genişletmek anlamında okunabilir. Bu bağlamda tartışılabilir durumdadır.

4. Bu krizin aktör/ paydaşlarından biri olarak Ege Denizi’nde yaşanan düzensiz göç krizi ile ilgili geleceğe yönelik öngörüleriniz ve sorunun çözümüne yönelik tavsiyeleriniz nelerdir?

Büyük oranda geri itme, sınır koruma gibi uygulamalara dayalı bir yaklaşım, hem Avrupa kıyılarının güvenliğini sağlamaktan uzak hem de göç akınlarını engellemek konusunda yardımcı olmayacaktır. İnsan haklarını ön plana almayan ve uygulamada güvenlik-odaklı bir yaklaşım, hâlihazırda olduğu üzere, göç baskısını azaltmaktan ziyade göç rotalarının değişmesine yol açacaktır.

Göç politikasına ilişkin husus aslında, sınır kontrolleri, güvenlik önlemleri ya da hukuki düzenlemelerin ötesine taşınarak Avrupa’nın siyasi yapısının dönüşümünden geleceği tartışmalarına kadar pek çok alana taşmış durumda. Bu nedenle ortak bir zeminde uzlaşmak zor olduğu/olacağı gibi, asgari müşterek olarak uzun bir süre daha güvenlik perspektifinden bakılması muhtemeldir.

Sorunun çözümü, öncelikle hukuki düzenlemeleri ve uygulamaları etkin bir şekilde hayata geçirecek olan siyasi iradenin net olarak ortaya konmasında yatıyor. Bunun için ise AB ölçeği düşünüldüğünde vizyoner liderlere olan ihtiyaç ortadadır. Bunun ivedilikle giderilmesi, hem uluslararası alanda sığınma ve iltica düzenlemelerinde yetersiz kalan düzenlemelerin yeniden ele alınmasını hem de Avrupa’da tutarlı bir yaklaşımın hayata geçirilmesi hususunda adımların atılmasını beraberinde getirecektir.

5.8. AB BAKANLIĞI'NDAN SN. CANER YILDIZ İLE YAPILAN GÖRÜŞME

1. Avrupa Birliği'nin göç ve sığınma politikalarına güvenlik odaklı yaklaşımları ile düzensiz göçün kontrol altına alınması bağlamında başarılı olduğu değerlendirilebilir mi?

“Öncelikle göç ve sığınma politikalarını Güvenlik odaklı yaklaşımları açısından ikiye ayırmak lazım. Birincisi AB Komisyon ve kurumlarının politikaları diğeri de üye devletlerinin politikalarıdır. Bu durum 2015 sonrası bariz bir şekilde ortaya çıktı. AB Göç komisyonu göç ve sınır yönetimi üzerine sürekli düzenleme yapma arayışı içindedir. 2014 yılında “European Agenda on Migration” da Frontex in dönüştürülmesi, sığınma ve göç konularında yeni direktiflerin tüzük haline getirilmesi, sığınmacıların yerleştirilmesi gibi bu konularda genel çerçeveler çizildi. Ancak üye devletler ulusal çıkarlarını arkasına koyarak temkinli davranıyorlar. Bazen insan haklarına aykırı da davranarak politikalar üretiyorlar bunun ikisini ayırmak lazım. Örneğin Komisyon sığınmacı yerleştirmek için yeniden yerleştirme kapsamında tavsiye kararı alıyor ancak Macaristan sığınmacı almayı reddediyor, bir konsey kararı var ancak konsey kararına uymuyor. Bunda başarı için görmek biraz vakit geçmesi gerek. Avusturya sığınmacı yerleştirilmesi ile ilgili bu politikaları terk etme tarafında”.

“Üye ülkeler arasındaki çatlakları “Future proof Migration” makalesinde görebiliriz. Komisyon üye ülkelere sığınmacıların yeniden yerleştirilmesi ilgili Haziran ve Temmuz ayına kadar pozisyonlarını belirlemesini istedi. Temmuzdan sonra konu daha da netleşecek. Uzlaşma sağlanması konusunda bazı sonuçlar çıkabilir”.

“Göç politikalarının etkili olduğunu düşünüyorum. 2011 yılında başlayan Suriye sebebiyle göç krizi 2015 de zirveye çıktı. 2015 yazında Türkiye-AB arasında işbirliği başladı ve kriz konusunda belli konularda mutabık kalındı. Bu tarihlerden sonra Ege rotası üzerindeki düzensiz göç geçişleri düştü Burada asıl düşme sebebi bizim yani Türkiye'nin politikaları ve önlemleri sebebiyledir. Sonuç olarak AB politikalarının da başarısı söz konusudur”.

2. Frontex tarafından Ege Denizi'nde icra edilen operasyonlar insan hakları ihlallerine neden olmakta mıdır?

“AB tüm ajanslarının temel haklara saygı duyması lazım ona göre operasyon icra etmesi lazım. Frontex ihlalleri ile ilgili geri itme ve geri gönderme gibi fazla duyumlar almadım ama üye ülkelerin bu uygulamaları yaptığına dair çok şey duydum. Özellikle EU FRA Yunanistan ve diğer ülkelerle ilgili geri itme vakalarının olduğuna dair çeşitli eleştirileri duymaktayız. Ama Frontex ile ilgilerle eleştirilerle karşılaşmadım”.

3. Geri Kabul Antlaşmaları sığınmacıların geri gönderilmeme (Non-refoulement) haklarını ihlal etmekte midir?

“Geri kabul anlaşması ile ilgili bir yanlış anlaşılma var. G.K.A. başka bir mekanizma, 18 mart 2016 da imzalanan ve bire bir olarak adlandırılan uzlaşma başka bir mekanizmadır. Geri kabul anlaşması 2013 de imzalandı ve bu kapsamda Türk vatandaşları geri alınmaktadır. Ancak üçüncü ülke vatandaşları geri alınmamakta çünkü vize serbestiyesi ile paralel uygulanmaktadır. Vize serbestiyesi uygulanmadığı için bizde bunu uygulamyoruz. 18 mart uzlaşısında ise her iki tarafın mutabık kaldığı hususlar var. Burada birebir olarak uygulanan bir formül var. Ege adalarındaki Düzensiz göçmenler bu uzlaşma kapsamında alınmakta. AB Avrupa göç gündemi olarak bu hususları raporlamaktadır. 20 mart 2016 dan itibaren Yunan adalarına giden göçmenleri almaktayız, bunun karşılığında ise her iade edilen Suriyeli karşılığında bir Suriyeli Avrupa ülkelerinde gönderilmektedir. Şuan ki durum bizim lehimize gelişmektedir. Ancak esas faydalananlar ise göçmenlerdir. Çünkü Ege denizi'nden düzensiz veya yasadışı bir şekilde geçmeyerek ve bu formülden faydalananlar Türkiye de kalarak Avrupa ya düzenli geçeceklerini öğrendiler ama bu şekilde geçmeyi denemiyorlar sayıların düşme sebeplerinde birisi de budur. Ama ülke olarak bizim zararımıza bir durum yok diyebiliriz”.

4. Bu krizin aktör/ paydaşlarından biri olarak Ege Denizi'nde yaşanan düzensiz göç krizi ile ilgili geleceğe yönelik öngörüleriniz ve sorunun çözümüne yönelik tavsiyeleriniz nelerdir?

“Üye ülkeler politikaları açısından korumacı yaklaşıyor, sınırların yükselmesini istiyorlar, Macaristan ve Avusturya gibi ülkelerde, sığınmacılara

yönelik yabancı düşmanlığı vakaları oldukça fazla, bu ülkeler güvenlikleştirmeyi destekliyorlar, Bu güvenlikleştirme söylemleri ise seçimlerde fazlaca kullanıldı, oy oranlarına etkisi olduğu yadsınamaz”.

“İşin bir başka boyutu ise göç etmeye çalışan, sınırı yasal olarak geçmeye çalışan herkesin masum olduğu düşünülemez arada yabancı terörist savaşçılarda var işin güvenlik boyutu da bu konuda çok önemlidir”.

“Türkiye-AB açısından 18 Mart’ta uzlaşısında alınan kararlar uygulanıyor, göçmen sayıları düştü. Doğal olarak ölüm ve kayıplar azaldı. Türkiye’de bulunan Suriyeliler yeterli ve gerekli haklardan yararlanabiliyor, işin bir başka tarafı ise belirsizliklerin devam ettiği Suriye’de de bir savaş var ve şu ortamda öngörüle bulunmak zor, bu arada Pakistan’daki Afganlar var ve sınır dışı edilme durumları var milyonlardan bahsedilmekte. Geçtiğimiz yıllarda onların ülkeden çıkarılmasına yönelik kararlar alındı o bölgenin de sınır güvenliği açısından etkileri değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz”.

“Cenevre sözleşmesi konusunda kısıtlamamız olmasına rağmen dünyadaki en fazla sığınmacı barındıran ülkeyiz bu konuda eleştirilmemizi pek haklı bulmuyorum. Diğer yandan BM düzeyinde bir çalışma var “BM Global Project”,yasal bağlayıcılığı olmasa da geleceğe yönelik umut verici bir gelişme olarak değerlendirebiliriz. Bu krizin sığınmacı değil göç yönetimi sorunu olduğunu düşünüyorum. Göçü önleyemezsiniz yönetebilirsiniz. AB üye ülkeler nezninde göçü yönetmekten ziyade göçü durduralım fikri ağır basıyor. Avrupa Komisyonu göç sorunu ile ilgili parlamentoya ve üye ülkelere Schengen’den Dublin düzenlemesine kadar uzayan bir 15-20 maddelik bir yol haritası sundu. Korumacı güvenlikçi yaklaşımlar devam ederse bu komisyonunun ilerlememe durumu da tabî ki var”.

5.9. VERİLERİN ANALİZİ

Görüşmelerden elde edinilen veriler ile Ek 6’da dizayn edilen ağ tasarımı oluşturulmuştur. Bu kapsamda araştırma sorularından oluşturulan 5 ana kod ailesi aşağıda olduğu gibidir;

- AB ortak göç ve sığınma Politikaları
- Frontex’in gerekliliği ve çözüme katkısı
- Frontex’e yönelik eleştiriler
- Geri kabul anlaşmaları

- Öngörüler ve çözüm önerileri

Bu çalışmanın araştırma sorularından olan AB ortak göç ve sığınma politikalarının etkinliği üzerine katılımcılardan alınan cevaplarda, öncelikle bu göç meselelerinin oluşması ve bu sebeplerin AB üzerinde bir göç baskısı yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. Göçün birçok sebebi olabileceği göz önüne alındığında krize sebep olan ana odak noktalarının Arap baharı sonrası birçok Kuzey Afrika ve Arap ülkelerinde oluşan çatışma ortamı ve bozulmanın, özellikle Suriye iç savaşı, Irak'ta yaşanan mezhep çatışmaları, Deaş terör örgütünün her iki ülkede oluşturduğu çatışma ortamı, Afganistan'daki bitmek bilmeyen iç savaş gibi dışsal etkilerin yanı sıra göç teorilerinden itme-çekme faktörlerinin de göç baskısının devam etmesinin sebepleri arasında olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Göç baskısının devam etmesi AB politikacılarını tehdit altındayız varsayımı ile göçü güvenlikleştirmeye yönelterek konuya güvenlik ve kontrol odaklı politikalar oluşturmaya yöneltmiştir. Bu politikaların bir ürünü ise dışsallaştırma stratejileridir. Bu stratejinin bir bileşeni Frontex'in kurulması ve güçlendirilmesi iken diğer bileşenleri sınırlarda alınan diğer sıkı güvenlik tedbirleri, üçüncü ülkelerle yapılan Geri Kabul Antlaşmaları, üçüncü ülkelerdeki alıkonulma merkezleri gibi uygulamalar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu politika ve stratejilerin göçmen baskısının devam etmesi ve göçmen ölümlerinin azalmaması sebebiyle etkin olmadığı değerlendirilmektedir.

İkinci Kod ailesi olan Frontex'in gerekliliği ve çözüme katkısı ile ilgili alt kodlarda, Frontex'in gerekliliğinin, işlevselliği ve amacı dışında kullanılması ile çelişkili olduğu görülmüş ancak göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti gibi konularla mücadele için böyle bir kuruma gereksinim olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda göçmen tespitlerinin her rotada olmasa da Ege denizi'nde azalmasının Frontex'in etkinliğini başka bir ifade ile amacına ulaşma anlamında başarılı olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Frontex'e yönelik eleştiriler ile ilgili kodlamalarda insan hakları ihlallerine konu olan kodlar geri gönderilmeme hakkının ihlali, zorunlu geri dönüş operasyonları, erken tespit, geri itme, kötü muamele ve denizden kurtarılma sonrası ihlaller olarak ortaya çıkmıştır. Bununla beraber operasyonların şeffaf olmaması, Ege adalarında alıkonulma merkezlerindeki kötü muameleler diğer eleştirilen konular arasındadır. Göçmenlerin denizden arama kurtarma maksatlı iddiası ise ihlal iddiaları ile çelişmektedir. Aynı zamanda ihlallerin kanıtlanamaması ihlallerin

Frontex tarafından mı yoksa üye devlet sahil güvenliği tarafında mı yapıldığı konusunda kafalarda soru işaretleri bırakmaktadır. Özellikle Hirsi Jamaa davası ile AİHM kararı sonrası Frontex'in geri itme uygulamalarına karışmadığı, bu tip ihlallerin Yunanistan Sahil Güvenlik unsurları tarafından yapılabilme ihtimalinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Geri Kabul Antlaşmaları ile ilgili kodlamalarda AB ve diğer ülkelerle yapılan bu tür anlaşmaların Cenevre sözleşmesinin bu krize cevap verememesi nedeniyle ortaya çıktığı, dışsallaştırma stratejisinin bir parçası olduğu, yasallığı bağlamında dolaylı yollardan yasal ancak sığınmacı haklarının ihlali nedeniyle etik olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. AB-Türkiye anlaşması kapsamında Türkiye'nin coğrafi kısıtlaması nedeniyle sığınmacılar için kısmen güvenli ülke olarak görülmesi, Suriyeli mültecileri kapsam dışında tutması ile çelişmektedir. Anlaşmaların etkililiği açısından ise son dönemdeki Doğu Akdeniz rotasındaki tespit sayılarının azalmasının caydırıcı bir etkiye sahip olması anlamında etkililiğini göstermekte ancak politik konjunktüre göre kırılganlık gösterebilmektedir.

Öngörüler ve çözüme yönelik tavsiyeler kod ailesi bütüncül bir yaklaşıma sahiptir, ortaya çıkan her kodlama ile direkt ilişki içerisinde aynı zamanda göç sorununa yönelik öngörüler ve çözüm tavsiyeleri alt kodlaması ile ikiye ayrılmaktadır. Bu çerçevede göç sorununa yönelik öngörüler kapsamında ortaya çıkan alt kodlamalarda

- Göç rotalarının değişerek devam edebileceği,
- Avrupa'da gelecek yıllarda ırkçı ve sağcı oyların artarak zenofobinin güçlenebileceği,
- İnsan kaçakçılığının bir iş modeline dönüşebileceği,
- Güvenlikçi bakış açısının ve güvenlikleştirici politikaların devam edeceği öngörülerine sonucuna ulaşılmıştır.

Diğer taraftan çözüm önerileri kapsamında ortaya çıkan alt kodlamalarda:

- Kapsamlı bir Avrupa Sığınma Sistemi reformuna ihtiyaç duyulduğu,
- Popülist değil vizyoner liderlere ihtiyaç olduğu,
- “BM Global Compact for Migration and Refugees” projesine tüm üye ülkelerin güçlü bir desteğine,
- Ülkelerin mülteci kotalarını arttırması gerektiği,

- Geleneksel değil “İnsani güvenlik anlayışı” ve insan haklarının ön plana alınması,
- Kaynak ülkelerin gelişimi üzerine yardımlar ve girişimlere yönelinmesi gerektiği, sığınma ve sınır yönetimlerinin geliştirilmesi ile birlikte uzun dönemli planların yapılması zm nerileri olarak ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Uluslararası göç devletleri, toplumları, rejimleri, politikaları ve sistemleri etkilemesi ile çok boyutlu bir gerçekliktir. Konunun sadece mülteci-iltica algısı ardındaki reel politiği göz ardı eder. Kaynak ülke-hedef ülkeye olan etkileri transit ülkeye olan etkisini yok sayar. Güvenlik algısı insani boyutunu görmezden gelebilir. Göç, inter-disipliner bir paradigma, bütünsellik gerektiren bir olgudur. Son yıllarda insanların göç hareketlilikleri incelendiğinde göçün sadece tek bir nedenden kaynaklanmadığı küreselleşme ile beraber bireyin ve kitlelerin kararında birçok faktörün etkili olduğu düşünülmektedir. Ekonomik faktörlerin başını çektiği itme kuvvetleri arasında çatışma, savaş, doğal felaketler, demografik dengesizlikler, devlet yönetimlerinin zayıflılığı ve yolsuzluklar göç karar süreçlerinde en başta gelen sebepler arasında yer almaktadır. AB ise uzun yıllardır sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ve refah seviyesi ile dünyanın daha az gelişmiş ülkeleri ve istikrarsız ortamından kaçan göçmenler için bir çekme faktörü olmuştur. Bu çekme faktörleri ile her yıl artan sayıda göçmen Avrupa'ya ulaşmanın yollarını aramaktadır. Dünyadaki uluslararası göçmenlerin üçte birinin Avrupa kıtasında olması şaşırtıcı değildir. Bununla birlikte AB ve üye devletler açısından bu durum kaygı verici bir durum olarak görülmekte ve AB gündeminin en öncelikli maddelerinden biri haline dönüşmüştür. Bu tartışmalar öncelikli olarak AB ortak göç ve sığınma politikalarının ve bunun bir çıkarımı olan Entegre Sınır Yönetimi stratejilerinin ne kadar etkili olduğu sorularını ortaya çıkarmıştır. Bu stratejinin önemli bileşenleri olan ve uygulamadaki en tartışmalı yönlerinden biri olan Schengen antlaşması ile sınırların kaldırması ve akabinde Frontex ile devam etmekte olan süreçte AB'de ortak sığınma ve göç politikalarının güvenlik odaklı yaklaşımların ne ölçüde etkili olduğu bu çalışmanın temel çerçevesini oluşturmuştur.

Göçün zamanımızın bir fenomeni haline geldiği ve engellenemez bir artışa sahne olduğu günümüz dünyasında bu çalışmanın odak noktası, şiddet ve yoksulluktan kaçmak için deniz ve kara yoluyla tehlikeli yollardan geçen göçmenlerdir. İkinci Dünya savaşından bu yana görülen en büyük insan hareketliliğinde göçmenler krizin sebebi değil sonucudur. Sorun daha fazla duvar inşa etmenin, daha fazla savaş gemileri ile denetimin, daha sıkılaştırılan vize uygulamalarının, insan hareketliliğini engellemenin, transit veya üçüncü ülkelerde

göçmen kampları kurmanın özetle, dışsallaştırma pratikleri ile göçü ve göçmenleri uzakta tutmaya çalışmanın sonuçlarıdır. Bu kontrol odaklı veya engelleyici yaklaşımların göçü azaltmadığı tam aksine düzensizliği artırdığı bir başka deyişle düzensiz göçü oluşturduğu görülmektedir. Göç hareketliliğinin bu düzensiz, yasaklanan halinin acı reçetesi ise sınırlarda ve denizlerde yaşamlarını yitiren sığınmacılara ve göçmenlere çıkmaktadır. Yasal yolların kapalı olması göçmenleri yaşamları pahasına kaçakçılara yönelmekten başka bir seçenek bırakmamaktadır.

AB'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası işgücü talebini karşılamak için göçe karşı izlediği liberal politikaların 80'ler sonrası daha da keskinleştiği görülmektedir. Müteakip yıllarda AB tarafından göçü istenilen seviyede tutma çabalarının boşa çıktığı göç akımlarının kesintisiz devam etmesinden anlaşılmaktadır. Bu göç baskıları AB devletlerini göç ile ilgili düzenlemelerde ortak bir uzlaşma gerekliliğini ortaya çıkartarak Maastrich ve Amsterdam antlaşmaları ile ortak göç ve sığınma politikalarının ilk temelleri atılmıştır. Ancak beş yıllık programların da dahil olduğu ve Lizbon antlaşması ile devam eden bu süreçte, AB sınırları dahilinde Özgürlük, Güvenlik ve Adalet alanı oluşturma çabalarının retorikte kaldığı, AB temel haklar şartının her üye devlet tarafından aynı bağlamda ele alınmadığını ve tüm zirvelerin özünde aralıksız devam eden göç baskısının yönetilmesinden ziyade kontrol altına alma çabalarını görmekteyiz.

AB sığınma ve göç politikalarına yönelik birçok eleştiri olmasına rağmen, bu eleştirilerin zemininde düzensiz göç sorununa Avrupa kamuoyunda oluşan kaygılar nedeniyle gerçekçi yaklaşılmaması, sorunun temeline inilmediği ve giderek daha kısıtlayıcı ve geçici çözümler aradığı veya çözümleri dışsallaştırarak üçüncü ülke topraklarında aradığı görülmektedir. AB'nin göç politikalarına neden güvenlik odaklı bir yaklaşımlar izlediğinin sebeplerini son yıllarda Avrupa kamuoyunda göçmenlere yönelik gittikçe artan olumsuz atmosferden de anlayabiliriz. Son dönemde Avrupa'lılar artık Müslüman ülkelerden gelen göçmen akımının durdurulması gerektiğini açıkça talep etmektedirler. AB üye devletlerinin son seçimlerinde göçmen ve yabancı karşıtı söylemleri ile radikal sağ partilerin aldıkları oy oranlarındaki artışlardan bu zenofobik yükselişin izlerini görebilmek mümkündür. Şüphesiz 11 Eylül saldırıları ve sonrası birçok Avrupa şehrinde yaşanan terör saldırılarının faillerinin ülkelerinde yerleşik olarak yaşayan göçmenlerden çıkması bu algıyı daha da körüklemiştir. AB üye devletlerin göç sorununa ortak bir tavır koyamaması ve

dayanışma içinde olamamaları da konunun bir başka boyutudur. Göç sorununa karşı farklı görüş ayrılıkları, yük paylaşımı konusunda bazı ülkelerin isteksiz davranması verilen taahhütlerin yerine getirilememesi göç sorununun kapsamlı bir çözümünü sekteye uğratmakla beraber üye ülkeler arasında derin çatlaklar yaratmaktadır.

Devletler hukuku gereğince her devlet kendi sınırları üzerinde mutlak egemenlik hakkına sahiptir. Bu hak sadece AB üye devletleri değil şuan ki dünya düzeninde hiçbir devlet kendi egemenlik haklarının tabiatı gereği yasal olmayan sınır geçişlerine izin vermemektedir. Ancak devletlerin üçüncü ülke vatandaşlarını ülkelerine kabul edip etmeme özgürlüklerinin de bir istisnası bulunmaktadır. Bu istisna 1951 Cenevre sözleşmesinden ve 1967 ek protokolünde belirtilen, mülteci durumunda olan kişilerin ülkeye kabul edilmesi yükümlülüğüdür ve bu sözleşmeyi imzalayan devletler için bağlayıcıdır. AB açısından da bu sözleşme Avrupa iltica hukukunun temelini oluşturmaktadır. Aynı zamanda AB'ye üye ülkelerin hepsinin sözleşmede imzaları vardır. AB Temel Haklar Şartı'nın 18'inci maddesi, Cenevre Mülteciler Sözleşmesi uyarınca iltica hakkı tanımaktadır. Bu hakkın kabul edilmemesi, titiz bir inceleme yapılmadan geri çevrilmesi söz konusu sözleşmenin açık bir ihlaline sebep olmaktadır.

Çalışmada temel alınan Kopenhag Ekolü güvenlik kuramına göre güvenliği konu alan her şey söz-edim vasıtasıyla bir güvenlik sorunu olarak ortaya konulabilmektedir. Göçün güvenlikleştirilmesi sürecinde referans nesnesinin tehlike altında olduğu varsayılan AB'nin kendisi, yaşayan halkları, kültürleri, emniyetleri, dinleri ve birçok kendilerine ait değerlerin olduğunu hem söylemlerden hem de politikalardan anlayabilmekteyiz. Referans nesneyi ise göçü bir güvenlik sorunu hale getiren güvenlikleştirici aktörler; AB Konseyi, politikacılar, AB ajansları, Sivil Toplum Örgütleri olduğu anlaşılmaktadır. İşlevsel faktörün ise güvenlik alanında referans nesneyi veya aktörü pozitif olarak etkilemeyen, tarafında olmayan ancak kararları önemli ölçüde etkileyen medya olabilmektedir. Bunu sınırlarda bekleyen göçmenler veya tespit edilen göçmen rakamları üzerinden yapılan spekülasyon haberlerden de anlayabilmekteyiz.

AB'nin sınırlarında göç politikasının temelinde olan düzensiz göçü engellemek ve azaltmak hedefini gerçekleştirmek için AB'nin dış sınırlarında uygulanan stratejinin ana araçlarından birisi kuşkusuz Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı-Frontex'dir. İstihbarat ve risk analizlerini temel alan operasyonel

bir güvenlik ajansı olan Frontex yetkisini AB komisyonundan almaktadır. Ajansın gittikçe artan bütçesi ile elindeki imkan ve kabiliyetleri sürekli arttırılmaktadır. AB'nin göçe karşı kontrol odaklı yaklaşımı ve dışsallaştırma stratejisinin bir aracı olan Frontex düzensiz göçle mücadelesinde hesap verilebilirlik, operasyonlarının şeffaf olmaması, insan hakları ihlallerine sebep olması gibi birçok konuda eleştirilmektedir. Bu çalışmanın merkezindeki diğer araştırma sorusu olan Frontex operasyonları ve insan hakları üzerindeki etkileri araştırılırken bu eleştirilerin cevabını aramıştır. Frontex'in 2011 yılında temel haklar stratejisini yürürlüğe koyması ile insan hakları çerçevesinde ve operasyonlardaki şeffaflık açısından önemli bir adım attığı görülmektedir. Ancak uygulama sahasında temel haklara hâlâ yeteri kadar saygı gösterilmediği, operasyon bölgelerinden iletilen insan hakları ihlalleri bildirimlerini soruşturacak açık bir mekanizmanın olmayışı ve Frontex'in bireysel şikâyetleri ele almaması, söz konusu insan hakları çerçevesinin uygulamada sınırlı bir etkisinin olduğu anlamına gelmektedir. 2012 yılında Hirsi Jamaa davası sonrası geri gönderilmeme hakkının AİHS tarafından yasaklanmasından sonra Frontex'in özellikle Ege denizi'nde geri itme uygulamalarına müdahil olmadığı veya tespit edilen göçmenlere kötü muamele gibi ihlallere karışmadığı, bu ihlallerin Yunanistan Sahil Güvenlik unsurları tarafından yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak risk analizleri vasıtasıyla elde edilen istihbarat, Eurosur tarafından yapılan uydu gözetlemeleri ve diğer teknolojik gözetleme imkanları vasıtasıyla ile göçmenlerin daha AB topraklarına gelmeden erken tespit edilerek milli unsurlara haber verilmesi suretiyle ve sonrasında yapılan müdahaleler ile sığınma arayanların iltica hakkı engellenmektedir. Aynı zamanda operasyonlarda operasyonel destek ve komuta Frontex'tedir. Bu misafir ülke tarafından gerçekleşen herhangi bir hak ihlalinin de sorumlusu olduğu anlamına gelmektedir. Frontex'in üye devletlere desteği arka plandaki akıl hocalığı görevi şeklindedir. Operasyonların tehlike içindeki insanları kurtarma zorunluluğunu yeterince üstlenip üstlenmediği ve uluslararası koruma talep eden insanlara karşı uluslararası yükümlülükler açısından bu operasyonların yasallığının da sorgulanması gereklidir. Frontex'e yönelik bir başka eleştiri konusu ise operasyonların şeffaf olmamasıdır. Operasyonlara gözlemci statüsünde bazı personeller katılmakta ancak operasyon sonuçları, hareket planlarının neler içerdiği, operasyonlarda yaşanan insan hakları ihlalleri bir bilinmeyen olarak devam etmektedir. Frontex temel haklar stratejisi ile operasyonlara katılan

görevlilerin herhangi bir hak ihlalinde operasyonu durdurma yetkisi vardır. Ancak şimdiye kadar hiçbir operasyon durdurulmamıştır.

Göçmenlerin Yunan adalarında insan onuruna aykırı şartlarda tecrit edilmesi ise hem BM hem de birçok Sivil Toplum Örgütleri tarafından eleştirilmektedir. Sınır Tanımayan Doktorlar Örgütü bu adalardaki çalışmalarını durdurmuşlardır. AB fonları ile ilk yapıldıklarında Geçici Kabul merkezi olarak kurulan bu merkezler daha sonra göçmenlerin uzun süreler tutuldukları, Frontex ve Yunan makamları tarafından sorgulandıkları alıkonulma merkezlerine dönüştürülmüşlerdir. Alıkonulma merkezlerindeki göçmenlere yönelik uygulanan bu durumun sistematik bir caydırma stratejinin parçası olduğu, göçmenleri yıldırarak ülkelerine kendi istekleri ile geri gönderilme çabası olduğu anlaşılmaktadır.

Frontex tarafından ileri sürülen operasyonların Arama- Kurtarma maksatlı yapıldığı tezi ise AB'nin dışsallaştırma politikalarının en çarpıcı örneğini olan Libya örneği ile çürümektedir. AB, Libya Hükümetine Malta Deklarasyonu ile para yardımı yaparak sahil güvenliğinin eğitilmesi, devriye botları alınması, alıkonulma merkezleri oluşturulması gibi uygulamalar ile sığınmacıların Akdeniz'e açılmadan Libya karasalı üzerinde tutulması hedeflenmektedir. Şüphesiz Libya'daki uygulamaların Türkiye'de yürütülebilmesi imkansızdır. Çünkü Türkiye'nin hali hazırda düzensiz göçmen geçişleri ile mücadele edebilmede gerek Sahil Güvenlik/ deniz devriyesi veya sınır güvenlik kapasitesi gerek alıkonulma merkezleri ile bu kapasitesine sahiptir. Bir başka deyişle geliştirilme ihtiyacı içinde değildir.

AB'nin Ege denizi'ndeki göçmen akımını engellemedeki ana stratejisi ise Türkiye ile 2013 yılında imzalanan Geri Kabul Anlaşması ve 2016 yılında uzlaşılan 1'e 1 mekanizmasıdır. Geri Kabul anlaşması kapsamında sadece Türk vatandaşlarının iadesi söz konusudur, üçüncü ülke vatandaşlarının iade şartları ise anlaşma kapsamında vaat edilen 3 milyar avro ve Türkiye'ye vize serbestiyesi uygulaması ile paralel yürümektedir. 1'e 1 mutabakatının en önemli unsurlardan birini Yunan adalarından her bir Suriyeli için, Türkiye'deki geçici koruma altındaki bir Suriyelinin AB ülkelerine yerleştirilmesi şeklindedir. Gerek kapsamı gerekse de sonuçları açısından oldukça tartışmalı bir mekanizma olan bu mutabakat Ege denizi'nde tespit edilen göçmen sayılarında 2016 sonrası azalmada etkisinin olduğu resmi yetkililer tarafından belirtilmektedir. Günümüzde göçmenlerin ana istikameti Avrupa olduğu için bu anlaşmalar, AB'den ziyade diğer tarafa sorumluluklar

yüklemesi açısından ülkemiz adına üzerinde düşünülmesi gereken bir mutabakattır. Tüm bu uygulamalarda göz ardı edilen ise konunun insani boyutudur. Bu noktada anlaşmanın ülkelerinden kaçarak Yunan adalarına gelen ve ilk kez Avrupa topraklarına ayak basmış insanların, gözaltına alınarak geri gönderilmesi Cenevre Mülteci Sözleşmesini ihlal ettiği açıkça görülmektedir. Geri gönderilenlerin ise Türkiye'deki alıkonulma merkezlerinde daha sonrasında kendi ülkelerine gönderilmesi ise zincirleme sınır dışı meydana getirerek bir başka ihlali ortaya çıkarmaktadır. Geri gönderilenlerin zulüm, işkence ve diğer insanlık dışı muamele ya da cezaya maruz kalma risklerinin bulunduğu ülkelerinde risk altında olup olmayacaklarına dair detaylı bir incelemenin yapılması gerekmektedir. Gerekli inceleme yapılmadan geri gönderme uluslararası hukukun ihlalidir.

AB değerleri göç meselesinde insan hakları konusundaki yükümlülüklerini yerine getirme açısından bir sınavdan geçmektedir. Ancak şimdiye kadar ki göçü ve göçmenleri uzakta tutma politikaları ve uygulamaları neticesinde bu meselede zorluklarla başa çıkmada başarılı olduğunu söylemek zordur. Bu politikalarla hem güvenilirliği hem de insan hakları alanında inanılabilirliğini tehlikeye atmaktadır. AB'nin yeni, daha kapsamlı ve insani bir ortak sığınma sistemine gereksinim duyduğu ortadadır. Kaynak ülkelerdeki çatışma ve savaş ortamlarının sona erdirilmesine yönelik inisiyatiflerin alınması, bu ülkelerin gelişimi üzerine yardımlara ve girişimlere yönelinmesi, sığınma ve sınır yönetimlerinin geliştirilmesi ile birlikte göç meselelerine yönelik uzun dönemli planların yapılması bu çalışmanın sonucunda çözüme önerileri olarak ön plana çıkmıştır.

İnsan ve göçmen kaçakçıları gibi suç örgütleri ile mücadele etmede Frontex gibi örgütlere kuşkusuz ihtiyaç vardır. Sınırlarda göçmen kılıfı altında birçok teröristin yakalandığı yadsınamaz bir gerçektir. Ancak AB tarafından Frontex'in erken tespiti ve göçmenleri durdurmaya yönelik olarak kullanılması, faaliyetlerinin doğası gereği insan hakları ihlallerine sebebiyet vermekle karşı karşıya olması, faaliyetlerinin şeffaf olmaması nedeniyle oldukça sorgulanması gereken bir ajansdır.

Bu tezde göç, güvenlik ve insan hakları ilişkisi paradoksal bir çerçevede irdelenmiştir. Zulüm altında olan veya insan onuruna yakışacak bir şekilde yaşayamayan her birey göç etme hakkına sahiptir. Göç bir güvenlik meselesi olmamakla birlikte her insanın en doğal hakkıdır. Yüzyıllardır süregelen dinamik ve karmaşık bir çok boyutu olan göçü azaltabilmenin yegane yolu savaşları

bitirebilmekle, ÷lkeler arasındaki gelir dengesizliğini yok etmekle, daha yaşanabilir bir çevrede yaşamak ve daha iyi yönetilmekle mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

Açıkmeşe Akgül, S. (2011). Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri. *Uluslararası İlişkiler*. 8:30:43-73.

Akçapar Köşer, Ş. (2015). *Uluslararası Göç Alanında Güvenlik Algılamaları ve Göçün İnsani Boyutu*. Öner, Aslı Şirin N. (Ed.). Küreselleşme çağında Göç. (ss.563-575). İstanbul: İletişim Yayınları.

Akman, A. ve Kılınç, İ. (2010). AB’de Entegre Sınır Yönetiminin Gelişimi ve AB Sürecinde Türkiye’nin Entegre Sınır Yönetimine Geçiş Çalışmaları. *Türk İdare Dergisi*. 2010:467:9-29.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Amnesty International. (2013). *Frontier Europe: Human rights abuses on Greece’s border with Turkey*. https://www.amnestyusa.org/files/greece_embargoed_until_7am_tomorrow.pdf. (10.09.2017)

Amnesty International. (2017). *What's The Difference Between A Refugee And An Asylum Seeker?*. <https://www.amnesty.org.au/refugee-and-an-asylum-seeker-difference>. (01.12.2018).

Barkın, E. (2014). 1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*. 1:333-360.

Buzan, B., Wæver O. and de Wilde J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder, London: Lynne Rienner Publishers.

Barry Buzan, “Peace, Power and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations”, *Journal Of Peace Search* 21 2 (1989).

Baysal B. ve Lüleci, Ç. (2011). Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi. *Güvenlik Stratejileri*. 2011:22:95.

Bigo, D. (2002). Security and immigration: toward a critique of the governmentality of unease. *Alternatives*. 2002:27:63-92.

BİLGESAM. (2014). *Güvenlik felsefesi ve Kuramlar*. [www.bilgesam.org/ Images/.../0-81-2014021827 guvenlik_felsefesi_ve_kavrami.pptx](http://www.bilgesam.org/Images/.../0-81-2014021827_guvenlik_felsefesi_ve_kavrami.pptx). (23.06.2016).

BMMYK. *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi*. <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>. (02.03.2015).

BMMYK. *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 tarihli Protokol*. <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/115-multecilerin-hukuki-durumuna-dair-1967-tarihli-protokol>. (03.03.2015).

BMMYK ve Türk İçişleri Bakanlığı. (2005). *İltica ve Göç Mevzuatı*. http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf. (21.03.2016).

BMMYK. (2016). *Mülteci ve Göçmen*, [http://www.unhcr.org.cy/fileadmin/user_upload/ Images/UNHCR_Refugees_Immigrants_Trk_FINAL.pdf](http://www.unhcr.org.cy/fileadmin/user_upload/Images/UNHCR_Refugees_Immigrants_Trk_FINAL.pdf). (05.05.2017).

BMMYK. (1998). *Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında Elkitabı*. http://www.unhcr.org.cy/fileadmin/user_upload/Turkish_handbook_on_procedures_and_criteria_for_determining_refugee_status.pdf. (05.10.2016).

Bodur, Z. (2010). Ege Denizi'nden Yapılan Yasa Dışı Göç ve Göçmen Profilleri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. 12:103-133.

Carrera, S. (2007). The EU Border Management Strategy Frontex and the Challenges of Irregular Immigration in the Canary Islands. *CEPS Working Document* No 261. <http://aei.pitt.edu/7385/1/1482.pdf>. (10.10.2015).

Carrera, S. and Den Hertog, L. (2016). A European Border and Coast Guard: What's in a Name? *CEPS Paper in Liberty and Security in Europe* no:88. <https://www.files.ethz.ch/isn/196287/LSE%20No%2088%20SC%20and%20LdH%20EBCG.pdf>. (20.10.2015).

Ceki Hazan, J. (2015). *Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler*. Öner, Aslı Şirin N. (Ed.). Küreselleşme çağında Göç. (ss.183-197). İstanbul: İletişim Yayınları.

Crosette, B. (1992). *U.S. to Close Refugee Camp At Guantanamo to Haitians*” <https://www.nytimes.com/1992/05/29/world/us-to-close-refugee-camp-at-guantanamo-to-haitians.html>. (13.01.2018).

Council of Europe, “*European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols Nos. 11 and 14*”, 4 November 1950, ETS 5, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3b04.html> (25.03.2017).

Council of Europe: European Court of Human Rights. *Hirsi Jamaa and Others v. Italy*. Application no. 27765/09, 23 February 2012 www.denizhaber.com.tr “AİHM'den İtalya'ya mülteci kınaması”. (09.01.2018).

Council of Europe: European Court of Human Rights, *Hirsi Jamaa and Others v. Italy*, Application no. 27765/09, 23 February 2012 www.denizhaber.com.tr “AİHM'den İtalya'ya mülteci kınaması”(erişim 09.01.2018).

Council of Europe: *Protocol 4 to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, securing certain Rights and Freedoms other than those already included in the Convention and in the First Protocol*

thereto. 16 September 1963, ETS 46, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3780.-Html>. (07.04.2017).

COWI. (2009). *Frontex External evaluation of the European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union*. Final Report January 2009. <http://www.statewatch.org/news/2009/may/frontex-eval-report-2009.pdf>. (23.12.2015).

Çetin, O. (2012). *Nitel bir araştırma tekniği*. <http://www.oguzcetin.gen.tr>. (09.01.2018).

Decision of the European Ombudsman closing her own-initiative inquiry OI/9/2014/MHZ concerning the European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union (Frontex). <https://www.ombudsman.europa.eu/cases/decision.faces/en/59740/html.bookmark>. (12.06.2017).

Düvell F. (2011). Irregular Migration, Economics and Politics. Centre on Migration, Policy and Society, University of Oxford, *DICE Report*. 2011:3:62.

DW Opinion: *Fortress Europe is designed to keep asylum seekers at bay*. <http://www.dw.com/en/fortress-of-europe-migration-policy-in-crisis>. (20.12.2017).

Edler, D. *Securitization and (In)security Practices in Europe: The creation of Frontex*. UACES 43rd Annual Conference Leeds, 2-4 September 2013.

Ekinci, Uğur M. (2016). *Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması ve Vize diyalogu*. Ankara: SETA Yayınları.

European Convention on Human Rights.(1950). <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c>. (02.06.2015).

Elmas, Fatma Y. (2016), *Avrupa Birliği Göç-Dış Politika İlişkisinde Paradigma Değişimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı.

Erder S. , Kaşka, S. (2003). *Irregular Migration and Trafficking in Women: The Case of Turkey*”.http://www.childtrafficking.org/pdf/user/iom_irregular_migration_and_trafficking_in_turkey.pdf. (13.11.2015).

EU 2004/573/EC: Council Decision of 29 April 2004 on *the organisation of joint flights for removals from the territory of two or more Member States, of third-country nationals who are subjects of individual removal orders*. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32004D0573> (05.11.2016).

EUROPEAN Commission. 22.6.2012. COM(2012) 239 final 2012/0122 (NLE). concerning the conclusion of the Agreement between the European Union and the Republic of Turkey on the readmission of persons residing without authorisation.

EU Commission. *The gradual establishment of an area of freedom, security and justice*. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:a11000>, (05.10.2017).

EU Commission Reg. (EC, Euratom) No 966/2012 of 25 October 2012. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32012R0966>. (05.11.2016).

EU Commission. *“Towards Integrated Management of the External Borders of the Member States of the European Union”*, 2002. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=LEGISSUM:l33205>. (15.11.2017).

EU FRA. (2014). *Sığınma, Sınırlar ve Göç ile ilgili Avrupa Hukuku El Kitabı*. fra.europa.eu/sites/default/files/fra.../handbook-law-asylum-migration-borders_tr.pdf. (04.05.2016).

EU FRA. (2013). EU Solidarity and Frontex: Fundamental Rights Challenges. <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/eu-solidarity-and-frontex-fundamental-rights-challenges>. (08.05.2016).

EU Monitor. *Integrated border management; Strategy deliberations*. <https://www.eumonitor.nl/353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vi7jgt452wym>. (22.11.2017).

Euronews. *EU Frontex Plus' Agency to Replace Italy Migrant Sea Rescue*. <http://www.euronews.com/2014/08/27/eu-frontex-plus-agency-to-replace-italy-migrant-sea-rescue>. (01.10.2015).

European Ombudsman. *Special Report of the European ombudsman in own-initiative inquiry OI/5/2012/BEH-MHZ concerning Frontex*. <https://www.ombudsman.europa.eu/en/cases/specialreport.faces/en/52465/html>. (20.01.2016).

EU Ombudsman. *Ensuring respect for fundamental rights in joint operations for the forced return of irregular third-country migrants*. Case:OI/9/2014/MHZ. <https://www.ombudsman.europa.eu/en/cases/caseopened.faces/en/58134/html>. bookmark. (12.06.2017).

EU-LISA. *Single Programming Document 2017-2019*. <https://www.eulisa.europa.eu/Publications/Corporate/euLISA%20Single%20Programming%20Document%202017-2019.pdf> 2016-110 Rev1. (04.01.2017).

EUNAVFORMED “Fact sheet” https://eeas.europa.eu/eunavfor_med/mission (14.02.2018).

European Union: Council of the European Union. *Convention determining the State responsible for examining applications for asylum lodged in one of the Member States of the European Communities-Dublin Convention*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A41997A0819%2801%29>. (09.10.2016).

European Union: Council of the European Union, *Treaty of Amsterdam Amending the Treaty on European Union, The Treaties Establishing the European Communities and Related Acts*, 10 November 1997, <http://www.refworld.org/docid/51c009ec4.html>. (25.04.2017)

European Union. *Charter of Fundamental Rights of the European Union*, 26 October 2012, 2012/C 326/02, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3b70.html>. (25.05.2017).

European Union: Council of the European Union, *Presidency Conclusions, Tampere European Council, 15-16 October 1999*, 16 October 1999, <http://www.refworld.org/docid/3ef2d2264.html>. (12.12.2015).

European Union, *The Hague Programme: Strengthening Freedom, Security and Justice in the European Union*, 13 December 2004, 2005/C 53/01, <http://www.refworld.org/docid/41e6a854c.html>. (20.01.2016).

European Union: Council of the European Union, *Council Regulation (EC) No 2007/2004 of 26 October 2004 : Establishing a European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union*, 26 October 2004, No 2007/2004, <http://www.refworld.org/docid/4847e8022.html> (05.05.2015).

European Union: Council of the European Union, *The Stockholm Programme – An Open and Secure Europe Serving and Protecting the Citizens*, 2 December 2009, 17024/09, <http://www.refworld.org/docid/58c162cb4.html>. (25.01.2016).

European Union, *Treaty on European Union (Consolidated Version)*, *Treaty of Maastricht*, 7 February 1992, Official Journal of the European Communities C 325/5; 24 December 2002, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b392-18.html>. (10.12.2016).

European Union, *Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community*, 13 December 2007, 2007/C 306/01, <http://www.refworld.org/docid/476258d32.html>. (25.02.2016).

European Union, *Convention Implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic, on the Gradual Abolition of Checks at their Common Borders ("Schengen Implementation Agreement")*, 19 June 1990, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b38a20.html>. (08.01.2016).

European Union: Council of the European Union, Presidency Conclusions, European Council Meeting in Laeken, 14-15 December 2001, 15 December 2001, <http://www.refworld.org/docid/3ef2ceb44.html> (10.06.2016).

European Union: Council of the European Union, *Directive 2013/32/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection (recast)*, 29 June 2013, OJ L. 180/60 -180/95; 29.6.2013, 2013/32/EU, <http://www.refworld.org/docid/51d29b224.html> (15.03.2018).

European Union, *Charter of Fundamental Rights of the European Union*, 26 October 2012, 2012/C 326/02, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3b70.html>. (25.05.2017)

European Union, *Regulation (EC) No. 863/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a mechanism for the creation of Rapid Border Intervention Teams and amending Council Regulation (EC) No. 2007/2004 as regards that mechanism and regulating the tasks and powers of guest officers*, 11 July 2007, No. 2007/2004. <http://www.refworld.org/docid/47fdfb-040.html> (14.10.2016).

EU, Migration and Home Office. *What is the Schengen Information System?*. https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen-information-system_en. (08.11.2017).

EU, Migration and Home Office. *Visa Information System*. <https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/visa-information-system>. (08.11.2017).

EU Regulation (Eu) No 1168/2011 Of The European Parliament and of The Council of 25 October 2011 Amending Council Regulation (Ec) No 2007/2004 establishing a European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union. (13.12.2016).

Farny, E. *E-International Relations Students,"Implications of the Securitisation of Migration*, 29.01.2016. <https://www.e-ir.info/2016/01/29/implications-of-the-securitisation-of-migration>. (04.06.2017).

Frontex. *Annual Risk Analysis 2015-2018*. <https://frontex.europa.eu/publications/?category=riskanalysis>. (05.02.2018).

Frontex. *Annual General Report 2013-2015*. <https://frontex.europa.eu/publications/?Category=general>. (15.03.2018).

Frontex. Budget 2017. <https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?category=budget>. (01.02.2018).

Frontex Publications. (2015). *Frontex at a glance*. https://frontex.europa.eu/assets/Publications/General/Frontex_at_a_Glance.pdf (erişim: 12.01.2017).

Frontex. (2018). *Detections of Illegal Borders veri setleri*. <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-map/>. (15.03.2018).

FIDH, Migreurop, EMHRN. (2013). *Yunanistan ve Türkiye Arasında Geri Çevrilme Sınırı Raporu*. <https://www.frontexit.org/fr/docs/59-rapport-frontex-greceturquie-frontiere-deni-turc/file>. (05.05.2015).

Geddes, A. and Scholten, P. (2016). *The Politics of Migration & Immigration in Europe*. London:SAGE Publications.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. *2016 Türkiye Göç Raporu*. http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_goc_raporu_.pdf. (16.01.2018).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. *Düzensiz Göç istatistikleri*. http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzensiz-goc_363_378_4710. (16.01.2018).

Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları. *Tesam Akdemi Dergisi*. 2015(2):2:81-100.

H.R. 3162 (107th): *Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism (USA Patriot Act) Act of 2001*. <https://www.govtrack.us/congress/bills/107/hr3162>, (06.12.2017).

Huysmans, Jef. (2000). The European Union and the Securitization of Migration. *Journal of Common Market Studies*. 38:5:751-777.

Hobbing, P. (2005), *Integrated Border Management at the EU Level*, CEPS Publications, CEPS Working Document, No. 227. <http://aei.pitt.edu/6672/>. (15.05.2016).

<https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-director-addresses-europol-management-board-GIGjco>, (06.11.2017).

ICMPD. (2015). *Guidelines for Integrated Border Management in the European Commission External Cooperation*. ICMPD General Publications. <https://europa.eu/capacity4dev/file/21153/download?token=3IOSGDjf>. (04.05.2017).

İnsan Hakları İzleme Örgütü. *Yunanistan: Sığınmacıların Çileli Yılı*. <https://www.hrw.org/tr/news/2017/03/16/301221>. (14.11.2017).

IOM. *IOM Türkiye hakkında*. <http://www.turkey.iom.int/tr/iom-turkiye-hakkinda>. (08.09.2017).

IOM. *World Migration Report 2013, 2015, 2018*. <http://publications.iom.int/>. (05.06.2016).

IOM. www.missingmigrants.com Portalı. (10.09.2017).

IOM. Global Migration Data Analysis Centre. *The Central Mediterranean Route: Deadlier Than Ever*. (02.07. 2016).

IOM. <http://migration.iom.int/europe/>. (15.09.2017).

Ihlamur, Gülfer S. (2015). *Küresel Bir Göç ve Mülteci Rejimine Doğru?*. Öner, Aslı Şirin N. (Ed.). *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar*. (ss.577-600). İstanbul: İletişim Yayınları.

ILO. *Towards a fair deal for migrant workers in the global economy 2004*. <http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/meetingdocument/kd00096.pdf>. (27.11.2017).

İçduygu, A. ve Aksel, B.D. (2012). *Türkiye’de Düzensiz Göç*. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları.

İçduygu, A. ve Sirkeci İ. (1999). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde Göç Hareketleri*. (ed.) Baydar, O. 75 Yılda Köylerden Şehirlere, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 249-260.

Karasar, N. (2004). *“Bilimsel araştırma yöntemi”*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kaygısız, Ü. (2012). Avrupa Birliği’nde Son Dönemde Demokratikleşme Çabaları: Lizbon Antlaşması’nın Demokratikleşmeye Katkısı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 3:6:93-108.

Karaşahin, M. (2012). *Avrupa birliği'nde ortak göç politikası oluşturma Çabaları ve ulusal farklılıklar sorunu*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi.

Karakaya, B. (2011). *30 Yıl Savaşları ve Ulus-Devletin Doğuşu*. www.akademikperspektif.com. (17.01.2018).

Karar Gazetesi, <http://www.karar.com/gundem-haberleri/cumhurbaskani-erdogandan-onemli-aciklamalar/>. (19.02.2018).

Koca T.B. (2014). Biyopolitika, güvenlik ve Frontex'in Türkiye-Yunanistan sınırındaki rolü. *Göç Dergisi*.2014(1):1:57-76.

Köktaş, A. (2011). Sınır Güvenlik Birimi Kurma Çalışmaları. *Stratejik Düşünce Enstitüsü Analizi*. 2011:1-28.

LEUNG, J. (2000). Machiavelli and International Relations Theory. *Glendon Journal of International Studies/Revue d'études internationales de Glendon*. 2000:1:3-13.

Lücke, R. and Dück, E. (2016). "9/11 and Paris Compared: The Same Old Securitization Story". Panel: Challenges in International Security, ECPR General Conference in Prague, 7–10 September 2016. <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/5ea7d8b0-5a25-4572-95e8-06d96d4044c6.pdf>. (28.10.2015).

Mandacı, N. ve Özerim,G. (2013). Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi. *Uluslararası İlişkiler*. 10:39:105-130.

Malkara, F. (2017). *Arap Baharı Sonrası Akdeniz'de Yaşanan Düzensiz Göçün Avrupa Birliği Kapsamında Güvenlik Boyutu ve Uluslararası Hukuk Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi). İzmir: Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Marenin, O. (2010). *Challenges for Integrated Border Management in the European Union*. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces DCAF Occasional Paper No.17. http://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/OP17_Marenin.pdf. (05.06.2016).

Messina, A. (2007). *The Logics and Politics of Post WWII Migration to Western Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Meneakshi, D. *Theories on the Origin of State*. <http://www.politicalsciencenotes.com/essay/state/theories-on-the-origin-of-state-essay-theories-political-science/1513>. (20.11.2017).

Metin, Y. (2002). AB Temel Haklar Şartı. *Süleyman Demirel Üniversitesi SBF Dergisi*. 57:4:36-63.

Miş, N. (2011). Güvenikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenikleştirilmesi. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 6:2:345-381.

Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kuramsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması-Denizli/Tavas*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Malta declaration by the members of the European council on the external aspects of migration: addressing the C.Med. www.consilium.europa.eu. (14.01.2018).

New African. (2018). Fortress Europe. 2018:580:20-23.

NATO's Deployment in the Aegean Sea. *Fact-sheet*. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-aegean-sea-eng.pdf. (15.02.2017).

Odman T. (1995). *Mülteci Hukuku*. Ankara: AÜ SBF İnsan Hakları Merkezi yayınları.

OECD. (2014). *Is migration good for economy?*. <https://www.oecd.org/migration/OECD%20Migration%20Policy%20Debates%20Numero%202.pdf>. (05.11.2016).

Opitz, Götz-D. (2004). *Haitian Refugees Forced to Return: Transnationalism and State Politics*. 1991-1994. Münster: Political Science.

Organization of African Unity (OAU), *Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa* ("OAU Convention"), 10 September 1969, 1001 U.N.T.S. 45, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36018.html>. (06.05.2015).

ORSAM. (2012). *Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi*. Rapor No:22, 2012. http://www.orsam.org.tr/eski/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2012621_Rapor123tur.pdf. (13.11.2016).

Özer Kızılsümer, D. (2007). *Denizden Gelen Sığınmacılar ve Uluslararası Hukuk. Uluslararası Hukuk ve Politika*. 3:10:75-95.

Özler, Z. (2010). *Türkiye - AB Geri Kabul Anlaşması Müzakerelerinde Son Durum ve AB Sınır Gücünün Türk-Yunan Sınırında Konuşlandırılması. İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Serisi*. 2010:26:1-10.

Perruchoud, R. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Çev. Çiçekli, Cenevre: IOM.

Pro Asyl. (2013). *Pushed-Back: Systematic human rights violations against refugees in the Aegean Sea and at the Greek-Turkish land border*. <https://www.proasyl.de/en/material/pushed-back-systematic-human-rights-violations-against-refugees-in-the-aegean-sea-and-the-greek-turkish-land-border/>. (09.15.2017).

Regional Refugee Instruments & Related, *Cartagena Declaration on Refugees, Colloquium on the International Protection of Refugees in Central America, Mexico and Panama*, 22 November 1984, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36ec.html> (10.05.2015).

Regulation (EU) No 1052/2013 of The European Parliament and of The Council of 22 October 2013 *establishing the European Border Surveillance System (Eurosur)* EU Policy Department, Budgetary Affairs, 2016. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32013R1052>. (05.12.2016).,

Regulation (EC) No 1987/2006 Of The European Parliament and of The Council of 20 December 2006 on *the establishment, operation and use of the second generation Schengen Information System (SIS II)* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32006R1987>. (20.05.2016).

RSA (Refugee Support Agency) .Greece : Back to detention. <http://rsaegean.org/greece-back-to-detention/> . (03.12.2017).

Sandıklı, A. ve Emeklier B., (2012). *Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm*. Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri. İstanbul: Bilgesam Yayınları.

Sahil Güvenlik Komutanlığı Basın Bilgi Notu:04/2015, www.sahilguvenlik.gov.tr. (15.02.2016).

Sahil Güvenlik Komutanlığı. *Düzensiz Göç İstatistikleri*. http://www.sahilguvenlik.gov.tr/baskanliklar/harekat/faaliyet_istatistikleri/duzensiz_goc_istatistikleri.html. (15.02.2016).

Samur, H. (2008). Avrupa Birliği'nde göçe yönelik global yaklaşım. *Uluslararası İnsani Bilimler Dergisi*. 2008(5):2:1-16.

Serin, İ. (2010). *Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik*. Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi. Düzenleyen Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Bursa, 14-16 Ekim 2010.

Sekaran, U. (2003). *Research Methods for Business: A Skill-Building Approach*. 4th Edition, John Wiley & Sons, New York.

Statewatch. *JO Epn Triton 2016 Bi Weekly Analytical Report*. www.statewatch.org. (16.02.2018).

Statewatch. *Documents unveil post-Gaddafi cooperation agreement on immigration*. www.statewatch.org. (09.01.2018).

Şemsit, S. (2010). *Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu. (2014). *Ege kıyılarında (İzmir–Aydın) gerçekleşen yasa dışı göç hakkında inceleme raporu*. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2014/ege_kiyilarinda_yasadisigoc_hakkinda_inceleme_raporu_27052014.pdf. (01.06.2015).

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, (2018). *Göç ve Uyum Raporu: Uluslararası Koruma, Geçici Koruma, Suriyeli Sığınmacılar*. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf. (02.15.2018).

T.C. AB Bakanlığı. *Türkiye-AB Vize Muafiyet Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları*. https://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf (03.03.2018).

TDK. www.tdk.gov.tr. (14.09.2017).

The Economist. *A Surge from the Sea*. (16.08.2014).

The Independent. *Nato orders fleet to deploy in Aegean Sea 'to help end Europe's refugee crisis*. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/nato-orders-fleet->

to-deploy-in-aegean-sea-to-help-end-europes-refugee-crisis-a6867076.html.
(10.12.2017).

Topçuoğlu, R.A. (2016). Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama. *İnsan Hakları Yıllığı*. 2016:34:1-20

UGÖ. Sınır Yönetimi. <http://www.turkey.iom.int/tr/s%C4%B1n%C4%B1r-y%C3%B6netimi>. (16.11.2017).

Uluslararası Af Örgütü, (2014). *Kale Avrupası'nın İnsani Bedeli Avrupa Sınırlarında Göçmen ve Mültecilerin Karşılaştıkları İnsan Hakları İhlalleri Raporu*. <https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/eur050012014tr.pdf>. (23.05.2017).

UNHCR. (2000). *The State of the World Refugees: Fifty Years of Humanitarian Action*. Oxford: Oxford University Press.

UNHCR. *Operational Portal, Mediterranean Refugees Situation*. <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>. (15.01.2018).

UNHCR. *Syria Emergency*. <http://www.unhcr.org/syria-emergency.html>. (16.02.2018).

UNHCR. *Syria Regional Refugee Response*. <http://data2.unhcr.org/en/situations/syria>. (16.02.2018).

UNHCR. (2015). *The sea route to Europe: The Mediterranean passage in the age of refugees*. <http://www.unhcr.org/5592bd059.pdf>. (06.10.2015).

UNHCR, Conclusion on Protection Safeguards in Interception Measures No. 97 (LIV) – 2003, Executive Committee 54th session, Contained in United Nations General Assembly document A/AC.96/987 and document no. 12A (A/58/12/Add.1).

<http://www.unhcr.org/excom/exconc/3f93b2894/conclusion-protection-safeguards-interception-measures.html> (10.12.2017).

UNAMA. (2016). "Protection of Civilians in Armed Conflict Annual Report". <https://unama.unmissions.org/protection-of-civilians-reports>. (24.01.2018).

Uluslararası AF Örgütü. (2016). *Güvenli olmayan sığınak: Türkiye’de Sığınmacılar Ve Mülteciler Etkili Korumaya Erişemiyor*. <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR4438252016TURKISH.pdf>. (10.09.2017).

Uluslararası AF Örgütü. (2016). *Bir Umutsuzluk Modeli: AB-Türkiye Antlaşması*. <http://www.sosyalbilimler.org/wp-content/uploads/2017/03/Af-O%CC%88rgu%CC%88tu%CC%88-Umutsuzluk-Modeli.pdf>. (22.10.2017).

UN DESA. *The International Migration Report 2017*. http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf. (01.15.2018).

UNHCR. *Conclusion on Protection Safeguards in Interception Measures No. 97 (LIV)* – 2003. <http://www.unhcr.org/excom/exconc/3f93b2894/conclusion-protectionsafeguards-interception-measures.html>. (11.12.2017).

UNHCR. *Recommendations for Greece in 2017*. <http://www.unhcr.org/58d8e8e64.pdf>. (11.11.2017).

UN Human Rights Council. (2013). *Report of the Special Rapporteur on the human rights of migrants*, (Ed) François Crépeau. <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Migration/SRMigrants/Pages/SRMigrantsIndex.aspx> A/HRC/23/46. (24.11.2017).

Ünsal, A. (1997). Zaman Serilerinde Regresyon ve Varyans Analizi Yöntemleri ile Mevsimsel Dalgalanmaların Araştırılması ve Bir Uygulama. *Ekonomik Yaklaşım*, 1997 (8):26:119-130.

Yıldız, A. (2017). *Göçmen Kaçakçılığı Algısı ve Göçmenlerin Karar Süreçleri*. Ankara: BMMYK ve UGÖ Raporu.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies*. 9:2:1685-1704.

Yorulmaz, M. (2014). Değişen Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Değişmeyen Güvenlik Paradoksu. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*. 3:1:103-135.

Yves Pascouau and Pascal Schumacher (2014). *Frontex and the respect of fundamental rights: from better protection to full responsibility*. Brussels: European Policy Centre Policy. Brief. http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_4512_frontex_and_the_respect_of_fundamental_rights.pdf. (01.12.2017).

Wasem, Ruth E. (2011). *U.S. Immigration Policy on Haitian Migrants*. Congressional Research Service. <https://fas.org/sgp/crs/row/RS21349.pdf>. (12.10.2017).

Zanker, Hagen J. (2011). “*Why Do People Migrate?*” A Review of Theoretical Literature, Munich Personal RePEc Archive, <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/28197/>. (21.4.2017).

<https://www.goodreads.com/quotes/132404-the-beginning-of-wisdom-is-the-definition-of-terms>

www.turkishgreeknews.com .Yunanistan mülteci ve göçmenlerin hayatlarını tehlikeye atıyor. (05.01.2018).

EKLER

Ek-1 Yapılandırılmış Görüşme Formu İzin Yazısı

Sayın.....

Dokuz Eylül Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi’nde Doç.Dr.Serim Parker’in danışmanlığında “Ege denizi’nde Düzensiz Göç, Güvenlik ve İnsan Hakları Paradoksu: Frontex” başlıklı yüksek lisans tezi hazırlıyorum. Amacım “AB’nin güvenlik yaklaşımlarını temel alan göç ve sığınma politikalarının ne derece etkili olduğu ve bu yaklaşımlardaki en önemli kontrol araçlarından birisi olan Frontex’in uygulamada etkin bir örgüt olup olmadığını analiz etmektir. Aynı zamanda Akdeniz’deki en önemli göç güzergahlarından biri olan Ege denizi’ndeki düzensiz göç realitesini ortaya koymak, Frontex operasyonlarını ve insan hakları üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktayım”. Bu kapsamda ülkemiz denizlerinde yaşanmakta olan düzensiz göç meselesinin önemli paydaşlarından birisi olmanız sebebiyle sizlerin görüşlerini almak istiyorum ve bu konuda yetkili merci (Düzensiz Göç ve Frontex konularında uzman) ile görüşme yapmak için izninizi talep etmekmekteyim. AB, Ege denizi’nde düzensiz göç ve Frontex konuları ile ilgili 5 sorudan oluşan görüşmeyi sizlerin uygunluk durumuna göre yüz yüze, online (skype) veya e-mail yolu ile gerçekleştirebiliriz. Daha önceki görüşmelere istinaden görüşme 30-40 dk. arasında sürmekte olup uzmanlık alanı haricinde olduğunu değerlendirdiğiniz sorulara cevap verilmeyebilir. Sorular Ek’te gönderilmiştir.

Alanınızdaki uzmanlığınız ve tecrübeniz ışığında bu konu hakkında vereceğiniz fikirler ve işleyişe ilişkin bilgilerin tezime önemli bir katkı sağlayacağını düşünmekteyim. Bu araştırmalardan çıkacak sonucun gelecek araştırmalara ve bu alandaki gelişmelere katkısı olacağını ümit ediyorum. Özellikle belirtmek isterim ki ifade ettiklerinizin tümü tarafımdan gizli tutulacaktır. Bu bilgiyi sadece tez kapsamında ve bilimsel teamüllere uygun olarak paylaşacağım. Ayrıca araştırma sonuçlarını yazarken, isminizi izniniz olmadığı sürece tezime yansıtmayacağım. Eğer tereddüt ederseniz görüşlerinizin olduğu tez bölümlerini tarafınıza iletip onayınızı alabilirim. İlginiz için şimdiden teşekkür ederim.

İlginiz için şimdiden teşekkür ederim

Özgür KAYAALP
DEÜ Denizcilik Fakültesi, İzmir
0506 559 56 36
ozgur.kayaalp@ogr.deu.edu.tr

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Anabilim Dalı
Denizcilikte Emniyet, Güvenlik ve Çevre Yönetimi YL Programı

Ek-2 Yapılandırılmış Görüşme Soruları

1. Avrupa Birliği'nin göç ve sığınma politikalarına güvenlik odaklı yaklaşımları ile düzensiz göçün kontrol altına alınması bağlamında başarılı olduğu değerlendirilebilir mi?
2. Günümüzün en büyük krizlerinden biri olan düzensiz göçün ele alınmasında Frontex gerekli midir ve sizce sorunun çözümüne katkıda bulunmaktadır diyebilir miyiz?
3. Geri Kabul Antlaşmaları sığınmacıların geri gönderilmeme (Non-refoulment) haklarını ihlal etmekte midir?
4. Frontex tarafından Ege denizi'nde icra edilen operasyonlar insan hakları ihlallerine neden olmakta mıdır?

Stratejik Görüş

5. Bu krizin aktör/ paydaşlarından biri olarak Ege denizi'nde yaşanan düzensiz göç krizi ile ilgili geleceğe yönelik öngörüleriniz ve sorunun çözümüne yönelik tavsiyeleriniz nelerdir?

Katkılarınız için çok teşekkür ederim.

Ek-3 Yapılandırılmış Görüşme Soruları (İngilizce)

STRUCTURED INTERVIEW QUESTIONARY

- Can it be considered that the European Union is successful in terms of security-oriented approaches to immigration and asylum policies in the context of dealing with irregular migration?
- Have the operations conducted by Frontex in the Aegean Sea caused human rights violations?
- Is Frontex necessary to handle irregular migration which is one of the biggest crises of our time? and can we say that they have contributed to the solution of the problem?
- Have “Return Agreements Signed with EU and Third Countries” violated non-refoulment rights of asylum seekers?

Strategic view:

- As one of the actors of this crisis, what are your prospects for the future of the irregular migration crisis in the Aegean Sea and your recommendations for resolving the problem?

Many thanks for your patience and contributions...

Ek-4 Görüşme Talebi Yapılan Kurum, Örgüt ve STK'ları Listesi

	Kurum	Katılımcı türü
1.	T.C. AB Bakanlığı	Devlet kurumu
2.	T.C. Sahil Güvenlik Komutanlığı	Devlet kurumu
3.	T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü	Devlet kurumu
4.	Yunanistan Sahil Güvenlik Komutanlığı	Yabancı devlet kurumu
5.	Frontex (Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı)	U.arası Örgüt
6.	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği-Türkiye (UNHCR)	U.arası Örgüt
7.	Uluslar arası Göç Örgütü Türkiye (IOM)	U.arası Örgüt
8.	AB Temel Haklar Ajansı (EU FRA)	U.arası Örgüt
9.	AB Göç ve İç İlişkiler Komisyonu	U.arası Örgüt
10.	AB Sığınma Destek Ajansı (EASO)	U.arası Örgüt
11.	NATO Deniz Unsur K.lığı (MARCOM)	U.arası Örgüt
12.	Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi	Araştırma Merkezi
13.	Bilgi Üniversitesi Göç Uygulama ve Araştırma Merkezi	Araştırma Merkezi
14.	International Centre for Migration Policy Development (ICMPD)	Araştırma Merkezi
15.	Migration Policy Centre (MPC)	Araştırma Merkezi
16.	Oxford University Refugee Study Centre (RSC)	Araştırma Merkezi
17.	İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAMDER)	Araştırma Merkezi
18.	Dr.Fatma Yılmaz ELMAS	Serbest Araştırmacı,Yazar
19.	Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği	STK
20.	Uluslar arası Mülteci Hakları derneği	STK
21.	Yurttaşlık Derneği	STK
22.	Mülteci Destek Derneği (Mudem)	STK
23.	Sığınmacılar ve Göçmenler Dayanışma Derneği	STK
24.	MIGREUROP- Observatoire des frontières	Yabancı STK
25.	Migration Policy Group (MPG)	Yabancı STK
26.	European Council on Refugees and Exiles (ECRE)	Yabancı STK
27.	Migrant Offshore Aid Station: MOAS	Yabancı STK
28.	International Maritime Rescue Fund (IMRF)	Yabancı STK
29.	Watch the Med	Yabancı STK
30.	Proasyl	Yabancı STK
31.	Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)	Almanya Mülteci Kurumu
32.	Refugee Support Aegean (RSA)	Yabancı STK

Ek-5 Yapılandırılmış Görüşme İcra Edilen Katılımcı Tablosu

Görüşülen Kişi	Ünvanı	Kurumu	Alanı	Görüşme Türü	Tarih
Milica PETROVIC	AB Temel Haklar Ajansı, Kabine Üyesi İletişim Danışmanı	AB Temel Haklar Ajansı (EU FRA)	AB	Yazışma	26 Şubat 2018
Ewa MONCURE	Frontex Sözcüsü	Frontex	AB, Sınır Güvenliği	Online	27 Şubat 2018
Hakan ATAMAN	İnsan Hakları Aktivisti, Araştırmacı, Yazar	Yurttaşlık Derneği	İnsan Hakları, Sığınmacı ve Mülteci Hakları	Online	05 Mart 2018
Damla B.AKSEL	Mirekoç Koordinatörü, Araştırma Görevlisi	Koç Üniversitesi, Göç Araştırmaları Merkezi	Göç Araştırmaları, AB	Online	06 Mart 2018
Metin ÇORABATIR	Medya Analisti, Gazeteci, Dış Politika Yorumcusu	İGAMDER	BM, Sığınma ve İnsan Hakları Hukuku	Yazışma	11 Mart 2018
Dr.Fatma Yılmaz ELMAS	Araştırmacı, Yazar	Serbest Araştırmacı	Avrupa ve Göç Çalışmaları	Yazışma	15 Mart 2018
Caner YILDIZ	AB İşleri Uzmanı	AB Bakanlığı	AB Politikaları	Online	03 Nisan 2018

Ek 6 AB Politikaları, Frontex ve Göç Sorununa Yönelik İlişkiler Ağı

